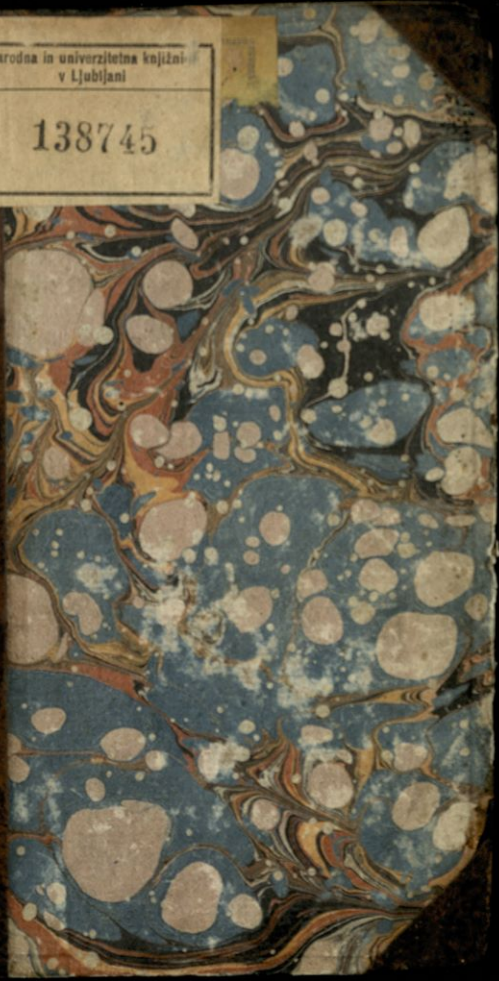

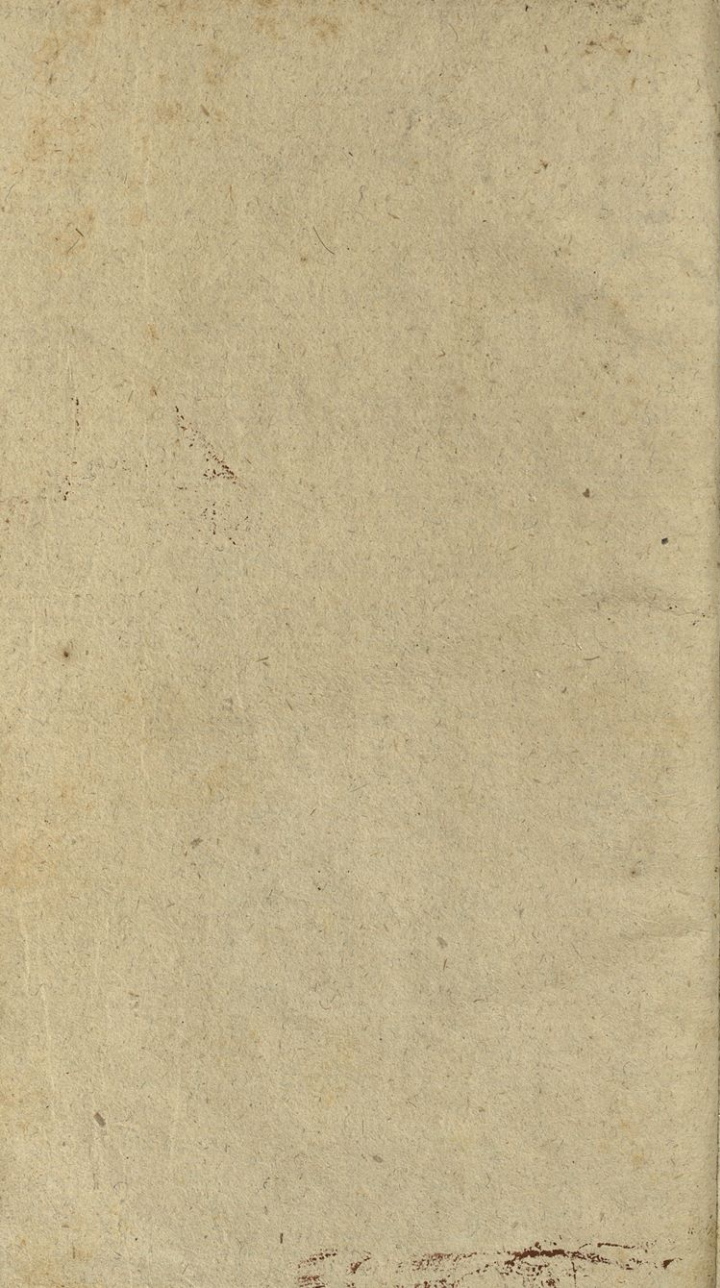
Narodna in univerzitetna knjižnica
v Ljubljani

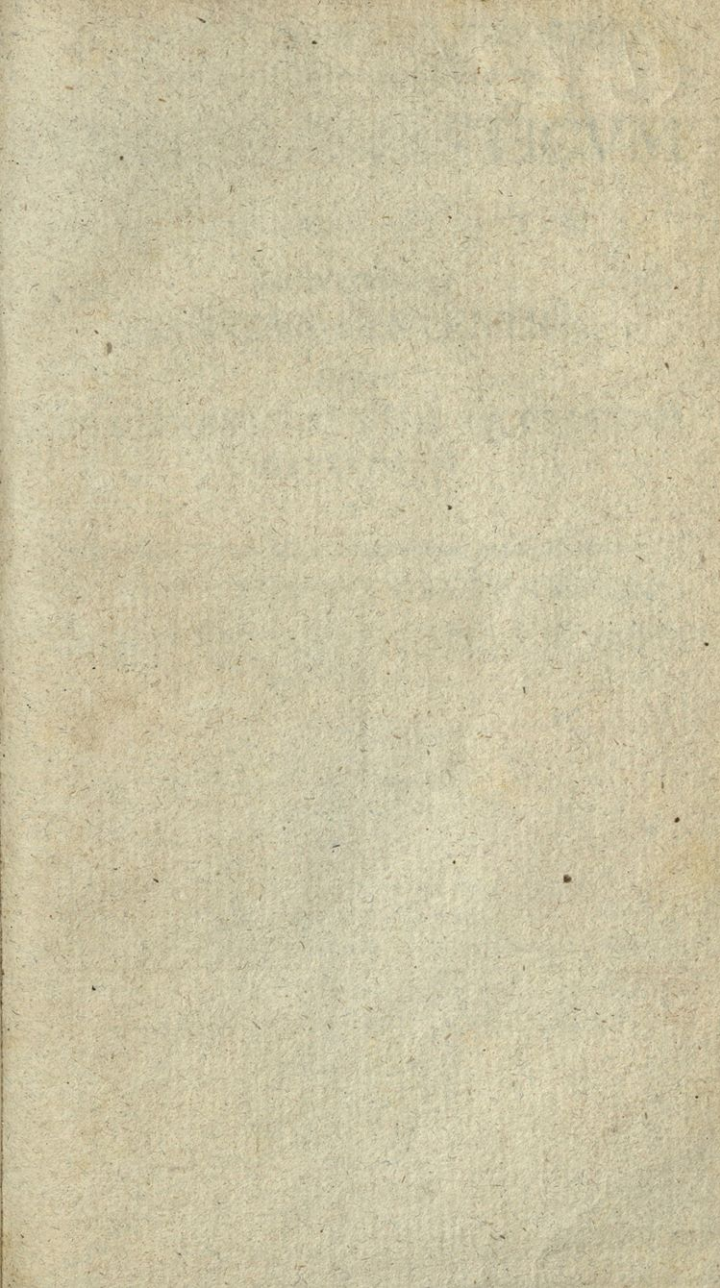
138745

D. ZEGERI BERNARDI VAN-ESPEN

Celeberrimi Jurisconsulti Lovaniensis

IVS ECCLESIASTICVM

IN EPITOMEN REDACTVM

AC SVBJVNCTIS

BREVIBVS SENTENTIIS,

ATQVE

ARGVMENTIS STVDII PATRISTICI
INSTRVCTVM

A

Plurimum Reverendo, Religiosissimo atque Eximio

D. P. BENEDICTO OBERHAVSER,

I. V. D. Reverendissimi ac Celsissimi S. R. I. Principis
ac Archiepiscopi Salisburgensis Consiliario
ecclesiastico.

P A R S Q U A R T A

Editio novissima et correcta.

CILLEJAE,

apud Franciscum Josephum Jenko.

MDCXCXV.

138745

138745

F20 1015/1953

(27)
03029533

D. VAN-ESPEN
IVS ECCLESIASTICVM
P A R S IV.
DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS.

T I T V L V S I.

De Jurisdictione ecclesiastica.

CAPVT I.

De causis civilibus.

1. **A**postolus advertens, inordinatum modum litigandi, et disceptandi super rebus temporalibus inter Fideles Corinthios irrepere, eos arguit, quod quaestiones inter ipsos exortas ad profana infidelium tribunalia deferrent. *Audet, inquit, aliquis vestrum habens negotium adversus alterum, judicari apud iniquos, et non apud Sanctos?*

I. Cor.
c. 6.

2. Recte monet Estius, quod hic Apostoli sermo dirigatur ad Actorem, et non ad reum: huic enim, si vocaretur, non erat integrum declinare Judicem

Est. Com-
ment. in
I. Cor.
c. 6.

ethnicum, modo competentem. Erat ergo, prout Estius pergit, Corinthiorum peccatum in eo, quod, cum possent causam agere apud Fideles saltem ut delectos arbitros, mallerent apud infideles Judices experiri non sine Ethnicorum scandalo, et christiana Religio- nis injuria; nam eo vitia Christiano- rum detegebantur apud infideles etc.

3. Ut hujus recurfus ad judicia infidelium indignitatem evincat, et ostendat Apostolus, adjungit: *An nescitis, quoniam Sancti de hoc mundo judicabunt? Et si in vobis judicabitur mundus, indigni estis, qui de minimis judicatis. Nescitis, quoniam Angelos judicabimus, quanto magis saecularia?* Innuit his Apostolus, si fideles forent aliquando judicaturi totum mundum, ipsosmet etiam Angelos, creaturarum praestantissimos, quanto magis digni jam essent habendi, ut de rebus minimis, nimirum terrenis, quae ad usum vitae praesentis spectarent, judicium ferrent.

4. Post haec concludit Apostolus: *Saecularia ergo judicia si habueritis, contemptibiles, qui sunt in Ecclesia, illos constituite ad judicandum.* Intelligit Apostolus per contemptibiles, qui inter ipsos fideles, sive in Ecclesia minimi habentur: eos tamen non vult absolute, et simpliciter terminandis saecularibus judiciis esse praeficiendos, sed duntaxat

comparative ad infideles: unde S. Apostolus statim subjungit, quod id *de contemptibilibus* tantum *ad verecundiam* utpote fidelium, dixisset. Tandem quibus suas lites circa temporalia dijudicandas committant, declarat his verbis. *Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit judicare inter fratrem suum?*

5. Vult ergo Apostolus, ut fideles quaestiones inter ipsos excitatas non in forensibus tribunalibus apud infideles agitent, sed eligant sibi ex suis aliquem sapientem, utpote verae prudentiae, et christianae sapientiae gratia in Ecclesia honoratum, cui quaestionum suarum decisionem committant.

6. Juxta hoc Apostoli Consilium, et sensum sanctissimi Episcopi, cum ipsorum auctoritas esset praecipua in Ecclesia, et fideles in ipsis tanquam suis Patribus spiritualibus magis confiderent, jam dudum judicarunt sui muneris esse, causas, et quaestiones fidelium, etiam de rebus terrenis, audire, et dirimere, ipsosque ad concordiam revocare, simulque sua auctoritate paterna eos edocere, quantum prae bonis temporalibus, pro quibus tantopere disputarent, amanda sint caelestia. Refert Possidius, S. Augustinum, passim *interpellatum a Christianis: et a cujuscunque sectae hominibus, eorum causas audivisse diligenter, ac pie, et ut eas, veluti arbiter*

Cap. 2.
De caus.
civil.
Laic.

Possid. in
vit. S.
August.

dirimeret, aliquando tota die jejunium perdurasse. His addit, quam sancta intentione, genus illud occupationis, alioquin ipsi molestissimae, susceperit; idque secundum Apostoli sententiam dicentis: Audet quisquam vestrum etc.

7. Quum illa pia arbitria sanctorum Patrum integritate, charitate, et aequitate, qua animi per contemptum temporalium jacturarum, et desiderium aeternorum praemiorum ad ultroneam concordiam disponebantur, elucerent, Principes, christiana religione suscepta, ea auctoritate illustrarunt. Refert Sozomenus de Constantino M. *Litigantibus permittit, ut ad judicium Episcoporum provocarent, si Magistratus civiles rejicere vellent: eorum autem sententia rata esset, aliorumque judicium sententiis praevaleret, perinde, ac si ab Imperatore ipso data fuisset: atque res ab Episcopo judicatas Rectores Provinciarum, eorumque Officiales executioni mandarent.*

Sozom.
lib. 1.
Hist. c. 9.

8. Hoc genus privilegii spectabat auctoritatem sententiae ecclesiasticae in via simplicis arbitrii. Edixit Arcadius, *si qui EX CONSENSU apud sacrae legis Antistitem litigare voluerint, non vetabuntur, sed experientur illius in civili duntaxat negotio, MORE ARBITRI sponte residentis judicium etc.* Refert. L. 7. et 8. C. de Episc. audient.

9. Inde haec via simplicis arbitrii ecclesiastici haud praejudicio fuit auctoritati civilium tribunalium. Represserat Valentinianus III. eos, qui ecclesiasticis sententiis forensam jurisdictionem arrogarunt. Ait Imperator: *Praeunte vinculo compromissi coram Episcopo causas suas pecuniarias, si volunt, agant. Aliter eos Episcopos judices esse non patimur, nisi voluntas iurgantium interposita, sicut dictum est, conditione procedat. Si ambo ejusdem officii Litigatores nolint, vel alteruter, utpote jure stricto experturis, agant coram civilibus iudicibus publicis legibus, et jure communi.*

Valentin.
Nov. 12.

10. Habetur lex olim Constantino M. attributa, eam tamen sub nomine Theodosii editam innovavit, et confirmavit Carolus M. ubi praecipitur, *ut, quicumque litem habens, sive Possessor, sive Petitor fuerit, vel in initio litis, vel in decursis temporum curriculis, sive cum negotium peroratur, sive cum jam caeperit promi civilis iudicis sententia, iudicium elegerit sacrosanctae Sedis Antistitis, illico sine aliqua dubitatione, etiamsi alia pars refragatur, ad Episcoporum iudicium cum sermone litigantium dirigatur.* Refert. c. 35. et 37. XI. q. 1.

11. His auctoritatibus fretus Innocentius III. tribunali ecclesiastico aliquando et causam belli inter Joannem Regem

Angliae, et Philippum Regem Galliae arrogasse videbatur. c. 13. de *Judic.* Viri quidam eruditi rejiciunt illam Constantini legem, tanquam suppositivam, eam tamen jam pridem in Capitularibus Regum Francorum probatam, et quasi adoptatam esse lib. 6. 366. editionis: Baluzianae constat, ubi citatur non quidem sub nomine Constantini, sed Theodosii. Refertur quoque ab Ivone in suo Decreto part. 16. cap. 312. et a Gratiano c. 35. et 36. XI. q. 1. Cui tanquam a Theodosio editae, et a Carolo M. innovatae inhaesit etiam Innocentius III.

12. S. Leo quoque Rustico Narbonensi respondit: *Si poenitens habeat causam, quam forte negligere non debeat, melius expetit ecclesiasticum, quam forense judicium.*

13. Tota ergo Episcoporum jurisditio, et auctoritas ecclesiastica in causis civilibus Laicorum ad concordiam, pacemque, inter litigantes conciliandam, miserosque homines e litium, et actionum laqueis, ac tricis eripiendos veteri jure tendebat, ut proinde mirum non sit, si laicis daretur libertas, passim ad Episcopos, veluti communes Patres, et pacificatores recurrenti.

14. Enimvero inde Concilium Triburienſe et Ludovicum Regem Germaniae monuit, consultius esse Reipublicae, ut

et ipsi Judices publici auspicio tentarent
viam concordiae inter litigantes resti-
tuendae, antequam eos ad ordinem pro-
cessus forensis admitterent. *Constituite,*
inquit, Comites, et Ministros Reipubli-
cae, qui placita non pro acquisitione
lucris teneant, sed ut causae Dei, et
viduae, ac pupilli, et populus justi-
tiam, per viam arbitrii, aut composi-
tionis, habeant, et plus litigantes ad
concordiam salva justitia revocare stu-
deant, quam committere, ut ipsi inde
aliquod lucrum ex sportulis, et taxis
judicii possint habere. Quos si pacifica-
re non potuerint, tunc justum judi-
cium per ordinem forensis processus de-
cerni faciant.

15. Novo iure proprium tribunal Ec-
clesiae forensi processu instruere placuit,
quod prorogari et in causas civiles Lai-
corum caepit diversis obtentibus; utpo-
te, quod causae intervenisset vel jura-
mentum, vel Notarius Apostolicus,
ecclesiasticusque subscripsisset, vel ne-
gotium spectaret pupillum, viduamque,
vel injuria recidisset in Clericum etc.
Sic passim Judices ecclesiastici omnes
contractus, omnes causas matrimonia-
les, omnes dispositiones testamentarias,
et reliquas forenses lites suae jurisdic-
tioni arrogare poterant. En exempla, *c. 8.*
de for. comp. et c. 3. ibi in 6. et alibi
passim.

16. *Causa peccati prae reliquis latius patebat, quia difficile haud est, eo obtentu omnes plane causas Ecclesiae tribunali vindicare, cum nullae fere causae sint, in quibus praetendi nequeat, peccatum injustitiae, vel injuriae intervenire. Adeo extensa in decidendis causis civilibus, etiam Laicorum, potestas Episcoporum mansit per undecim, et amplius saecula, eamque Principes suis legibus promoverunt, et stabilierunt.*

Cap. 3.
De Restrict. Jurisd.
Eccles.

Matth.
Paris. ad
ann. 1246.

17. *Circa saeculum decimum tertium, haec pacifica Ecclesiae possessio turbari, ac paulatim diminui, ac tandem pene ad nihilum redigi, praesertim quoad causas civiles Laicorum, caepit. Refert Matthaeus Paris, quod anno 1246. plures Barones Franciae inter se convenissent, et mutua fide se obstrinxerint, jurisdictionem saecularem, quae tota pene diversis obtentibus absorpta erat, a Clericis revindicare. Nos omnes Regni Majores, ajunt, attento animo percipientes, quod regnum non per jus scriptum novarum Decretalium, nec per Clericorum arrogantiam, sed per sudores bellicos fuerit acquisitum, praesenti Decreto omnium juramento statuimus, et sancimus, ut nullus Clericus, vel Laicus alium de caetero trahat in causam coram ordinario Judice, vel delegato ecclesiastico, nisi super haeresi, matrimonio, vel usuris—*

ut sic jurisdictio nostra Judicum civilium in reliquis causis profanis resuscitata respiret, et ipsi haecenus ex nostra depauperatione per sportulas, et taxas forensis jurisdictionis ditati, reducantur, ad statum primitivae Ecclesiae.

18. His Consiliis Judicum civilium valde ingemuit Clerus: *Haec, inquit, cum inaudisset, ingemuit Papa spiritu perturbato: et cupiens eorum corda emolliere, et constantiam enervare, admonitione praemissa eos minis perterruit, nec se sic sensit praevalere.*

Ibi.

19. Praevalente progressu, et successu Judicum civilium, inde querebatur Guilielmus Durandus: *Quasi per quandum alluvionem, frustatim Domini temporales ad se omnia trahunt. Et, sicut frustatim lupo agnam comedit, ita et per ipsos jurisdictio ecclesiastica frustatim devoratur: quidquid ad jurisdictionem ecclesiasticam, potissimum quoad temporalia pertinet, sibi competere putantes, et pauci sunt casus ad Ecclesiam pertinentes, in quibus directe, vel indirecte per eos ecclesiastica jurisdictio non turbetur in diversis mundi partibus. Nec jam constituta remedia proficere possunt, sicut experientia docet.*

Guil. Durand. de mod. Conc. gen. Rubr. 70.

20. Inde a saeculo XIV. exolevit illa reverentia judiciorum ecclesiasticorum

antiqua, cum in his tribunalibus, prout formularum solemnità invaluerunt, bona fides vacillavit. Judicia illa olim amica, quibus duce charitate verum, justumque exigebatur, et concordia partium, praecisiis dissidiorum radicibus, quaerebatur, degenerarunt in tribuna-
lia, in quibus strictum jus regnabat, et omnes subtilioris artis apices captabantur, quibus litigantium animi palcebantur potius, quam sedabantur, quia nemo quidquam de suo remittere consueverat. Presbyteri, et Clerici, qui ad causas perorandas provolabant, charitatem, et sanctimoniam procul habuere. Hinc Principes magnam partem earum caularum, quam Ecclesiae concesserant, revocarunt, et privati homines, quia necessario ubique litigandum erat, aequè lubenter Judicem laicum adeunt.

21. In Gallia coeptum est ab actionibus realibus. Carolus V. Rex, anno 1371. sub gravibus poenis inhibuit Archiepiscopo Senonensi, ejusque Suffraganeis, ut de quibuscunque actionibus realibus, vel in rem scriptis posthac cognitionem sibi arrogarent. Huic legi successit lapsu temporis Constitutio Francisci I. quae et quascunque actiones personales Laicorum a tribunali ecclesiastico avocavit. Edixit anno 1539. Rex: *Notum facimus, quod prohibuerimus, et prohibeamus quibuscunque subditis*

nostris, ne curent citari, aut in jus vocari laicos coram Judicibus ecclesiasticis pro causis mere personalibus, indicta poena amittendae causae, et mulctae arbitrariae.

22. In Belgio anno 1522. Carolus V. Imp. edictum proposuit, ut nemo, quiscunque sit, in hac nostra Provincia Flandriae imposterum praesumat laicos ullos, aut personas saeculares (cujuscunque gradus, aut conditionis extiterint) citare, aut citari jubere, in jus vocare, vexare, aut alias ullo modo incommodum iis facessere ob causas, et actiones reales, personales, mixtas, profanas, et civiles alibi, quam coram ipsorum judicibus, et justitiis saecularibus, quibus competet; sexaginta librarum parisis, viginti grossorum monetae nostrae Flandriae in libram, poena indicta toties, quoties id fecisse deprehendentur.

23. Anno 1541. erigebantur inter Episcopum Leodiensem, et Carolum V. concordata, vi quorum Laici pene in omnibus causis private Judici saeculari subjiciuntur, declaraturque, quod nec hujusmodi causis Judices ecclesiastici se possint immiscere. Solae fere causae testamentariae, et dotales, sive ex contractibus antenuptialibus resultantes, et de bonis amortizatis excipiuntur, idque cum variis limitationibus. Refertur

Edict.
Brabant
p. i. l. i.
T. i. c. 8.

quoque confirmatio concordati inter Archiepiscopum Cameracensem, et Consiliarios Hannoniae, in quo inter caetera statuitur art. 21. *Cavebunt in posterum Ecclesiastici, ne citent, aut citari jubeant incolas Hannoniae ratione pecuniae ex contractu, emptione, aliisque talibus mere civilibus debitae.*

Cap. 4.
De caus.
Cleric.
civil.

24. Ex his facile cognosci potest, ad quam angustos limites hodie restricta sit auctoritas, vel jurisdictio Judicum ecclesiasticorum in causis civilibus, et profanis Laicorum: coepit autem ejusmodi diminutio jurisdictionis ecclesiasticae, cum immutaretur forma, et modus exercendi judicia ecclesiastica, et in his non amplius amicabili arbitrio, sed ad rigorem juris, et adhibitis solemnitatibus forensibus causae tractarentur, et deciderentur.

25. Sollicita olim fuit Ecclesia, ut singulos fideles, etiam laicos, a forensibus judiciis retraheret, iique suas quaestiones de rebus temporalibus aut ipsis Episcopis, aut sapienti alicui secundum monitum Apostoli decidendas sine forensi strepitu crederent. Unde non mirum, si eo magis Clericos, et Monachos a forensibus judiciis abstinere jusserit, cum hi sint studiosiores rerum temporalium contemptores, eoque exemplo ipsi populo praeluceant. Ait S. Augustinus:

S. Aug.
de divers.
ferm. 49.

Si

Si pueri isti servi Dei, utpote Monachi, et Clerici, sunt, litem hanc cito inter illos finimus. Audio illos, ut Pater, et forte melius, quam Pater ipsorum. Video, quid sit juris, sicut Deus voluerit: cum paucis Fratribus fidelibus honoratis, Deo propitio, de numero vestro, id est, de plebe ista, audio inter illos causam; et sicut Dominus donaverit, amabili compositione, finio.

26. Praecipiunt inde veteres Canones, ne Clerici insalutato Episcopo ad lites forenses provocent. Statuit Concilium Carthaginense IV. *Discordantes Clericos Episcopus vel ratione, vel potestate ad concordiam per viam amica-bilis compositionis trahat: inobedientes Synodus per audientiam damnet.* Refert. c. 1. D. 90.

27. Juxta Decretum Concilii Cartha-ginensis III. *Quisquis Episcoporum, Presbyterorum, Diaconorum, vel Clericorum, cum in Ecclesia ei crimen fu-erit intentatum, vel civilis causa fu-erit commota, si, relicto iudice eccle-siastico, publicis judiciis purgari vo-luerit, etiamsi pro ipso fuerit prolata sententia, locum suum amittat; et hoc in criminali iudicio: in civili vero per-det, quod evicit, si locum suum obti-nere voluerit.* Extat. c. 34. XI. q. 1.

Nov. 79.
c. I.

28. En Decretum Concilii Chalcedonensis! *Si quis Clericus, inquit, habet, cum Clerico litem, aut negotium, proprium Episcopum non relinquat, et ad saecularia judicia, insalutato Episcopo, ne excurrat: sed causam prius apud proprium Episcopum agat; vel de Episcopi sententia apud eos, quos utraque pars, veluti arbitros elegerit; iudicium agitetur. Si quis autem praeter haec fecerit, canonicis poenis subjiciatur.* Refert. c. 46. integr. lect. ibi.

29. Justinianus privilegium, quod alibi Monachis, et Monialibus indulsit, ad Clericos extendit, ut, si quis habeat adversus eos pecuniariam causam, prius a Deo amabilem Episcopum pergat; sub quo constitutus est, et interpellet eum, et ex non scripto mereatur iudicium: et, si hoc fiat, nec inquietet eum, nec ad auditoria civilia trahat etc. Et infra: *Quod si propter causae naturam, aut propter quamdam difficultatem forte non fuerit possibile Deo amabili Episcopo decidere negotium, tunc licentiam esse, et ad civiles iudices pergere, et privilegiis omnibus custoditis, quae reverendissimis Clericis sacrae praestant Constitutiones, et litigare, et examinationem fieri, et terminum imponi liti volumus. Velociter quoque decidi lites Clericorum praecepit Imperator, rationem subjun-*

gens: *Ut non propter hujusmodi causam sacris amoveantur obsequiis, et cum oporteat Deum placari, et decencia Sacerdotibus agi, auditoriis detineantur, et illis turbis, atque inhaerente tumultu litigantium animabus.* Nov. 83. Praef. et §. 1.

30. Inferius imperator illud moderamen subjicit: *Ut, si Episcopus sententiam tulerit, et alter litigantium intra decem dies contradicat iis, quae judicata sunt, tunc locorum judex causam examinet; et si invenerit judicium recte factum, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, et executioni propriae tradat, quae judicata sunt: et non liceat secundo in tali causa victo appellare. Si vero Judicis sententia contraria fuerit iis, quae a Deo amabili Episcopo judicata sunt, tunc locum habere appellationem contra sententiam judicis, et hanc secundum legum ordinem referri, et exerceri. En alium casum! Si tamen ex imperiali jussione, aut judiciali praecepto, Episcopus judicat inter quascunque personas, appellatio ad Imperium, aut ad eum, qui transmisit negotium, referatur.* Refert. Nov. 123. c. 21.

31. Synodus Agathensis ad exemplum veterum Canonum decrevit, *ne Clericus quemquam praesumat apud saecu-*

Cap. 5.
De Privileg.
for.

*la rem Judicem, Episcopo non permit-
tente, pulsare.* Quippe a perfectione
status Clericalis satis alienum videbatur,
quod Clerici mox ad saeculares iudices,
praeterita via compositionis, suas causas
deferrent. *c. 1. et 2. XIV. q. 1.*

32. Gratianus in versam lectionem red-
didit. *Clericum, inquit, nullus prae-
sumat apud saecularem iudicem, Epi-
scopo non permittente, pulsare.* Hac
lectione Gratianus Clerico, in quantum
convenitur, tribuit, quod Concilium
Agathense de Clerico actore statuit. *c. 17.
XI. q. 1. et Corr. Rom. ibi.* Hi tamen
Correctores simul ibi notant, in eodem
quoque Concilio actum de Laicis, qui Ec-
clesiam, vel Clerum vexant. Refert Gra-
tianus et hunc illius Synodi Canonem :
*Siquis vero saecularium per calumni-
am Ecclesiam, aut Clericum fatigare
tentaverit, et convictus fuerit, ab Ec-
clesiae liminibus, et a Catholicorum
communione, nisi digne paenituerit,
coerceatur. c. fin. V. q. 6.*

33. Labentibus saeculis miro zelo hoc
privilegium Clericorum, ne a Laicis ad
Iudices saeculares trahi possent, urse-
runt Pontifices, et Episcopi, uti vel ex
Decretis eorum, Decretalibus Grego-
rii IX. insertis cognosci potest. Nicol. I.
statuit, Laicis nullum jus esse, Clericos
dijudicandi. *c. 1. et seq. ibi.*

34. S. Gregorius VII. ait: *Quis dubitet Sacerdotes Christi, Regum, et Principum, omniumque fidelium Patres, et Magistros censer!* Nonnemiserabilis insaniae esse cognoscitur, si *Filius Patrem, discipulus Magistrum conetur subjugare, et iniquis obligationibus illum suae potestati subdicere, a quo credit, non solum in terra, sed etiam in caelis ad impetrandam remissionem peccatorum, se ligari posse, et solvi?* Refert. c. 9. D. 96.

35. Ex antiquis his Decretis sat luculenter elucescit privilegium fori ecclesiastici, quod Clericos, si convenirentur, ab omni tribunali civili exemit. Juxta Decretum Concilii Parisiensis, quod jaçtatur, *nullus Judicum, neque Presbyterum, neque Diaconum, neque Clericum ullum, aut Minores Ecclesiae, sine permissu Pontificis, distringere, aut condemnare, quocunque modo praesumat.* Legit. c. 2. de For. Compet.

36. Hoc exemplo Innocent. III. Laicis interdixit sub poena excommunicationis, ne quemcunque Clericum ad sua tribunalia cogere, etiamsi consensisset, quia privilegio fori, quod toti Ordini concessum est, nemo renunciare potest. c. 12. *ibi.*

37. Enimvero novum Jus proprium forum justitiae in ejusmodi generis cau-

sis tribunali ecclesiastico vindicat. Inde invaluit, quod passim iudices civiles omnium Jurisdictionis in his causis, quae vel bona, vel personas Ecclesiarum spectant, inhabiles declarentur. *c. 7. de Praescript.*

38. Fridericus II. Imp. quoque privilegium fori ecclesiastici confirmaverat. *Statuimus*, inquit, *ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione, vel civili trahere ad iudicium saeculare praesumat.* Refert. *Auct. Statuimus C. de Episc. et Cler.*

39. Extendebatur privilegium non modo ad Clericos quosque, sed etiam ad eorum familiares. Inde evenit, quod Episcopi passim ordinarent Clericos absque selectu, et saepe ducti motivo maxime ampliandae suae jurisdictionis. Plures Clerici erant nonnisi tonsurati, aut Minoritae ipsimet conjugati, et infimae conditionis homines. Nam fere quisque Clericus fieri ambiit, ut jurisdictionem civilem, privilegio fori fretus, effugeret, tum in causis civilibus, tum et praecipuis in criminalibus. Nonnullis his abusibus mederi videbantur recentiores Decretales.

40. Pronuntiat Alexander III., Clerico Actori non suffragari privilegium fori, si laicum conveniat, quia Actor forum rei sequi debeat: licet in pleris-

que partibus aliter de consuetudine habeatur. *c. 5. de For. Compet.*

41. Causae feudales relinquuntur jurisdictioni domini directi. Hinc et Clericus, sive ut Actor, sive, ut Reus, in iis causis illius iudicio stare debet, ut per dominum feudi causa terminetur. *c. 6. et 7. ibi.*

42. Hac occasione, quod recentiores decretales nonnullas causas exceperint, alias praeterierint, sensim auctus est numerus earum causarum, in quibus civilia tribunalia Clerici, si conveniantur, subire debent. Postquam enim sensim causas civiles laicorum, exclusis Iudicibus ecclesiasticis, recuperarunt saecularia tribunalia, inde et ad causas civiles Clericorum processum fuit, ut in Gallia, et alibi de exemptione Clericorum a Jurisdictione laicali, quoad eas causas mere civiles, fere nihil superfit. Sic accidit, quod ipsi Clerici coram laicis tribunalibus in causis civilibus non tantum a Laicis citari caeperint, sed et ultro haec tribunalia expetere, et suos creditores etiam Clericos convenire, utut inconsulto Episcopo, maluerint, promptiorem justitiam suae causae obtenturi.

Cap. 6.
De Us.
hodie.

43. In Gallia anno 1330. sub Philippo Valesio sollemnis illa disputatio inter Petrum Cugnerium nomine Baronum, et Ludovicum Bertrandum nomine Prae-

latorum exarfit, ut utriusque jurisdictionis fines explorarentur. In ea contentione Bertrandus inficiari noluit, actiones reales Clericorum de jure scripto ad civiles Judices spectare, nisi consuetudo Ecclesiae adverteretur.

44. Successit usus, qui causas reales judici laico penitus detulit, ut nulla earum cognitio Judici ecclesiastico, qui harum actionum non tantum incompetens, sed et inhabilis censetur, relinquatur, quia haec causa rem potius, quam personam respicit.

45. Bertrandus tunc obtendit, quod in actione mixta, aut super interdicto, quod in parte personale est, Clericus a foro saeculari excusetur. Hodie vero contrarium plane principium passim invaluit; nimirum, bona temporalia esse omnino de jurisdictione saeculari, ipsosque Judices ecclesiasticos esse incapaces cognoscendi, aut statuendi de realitate bonorum; adeo, ut abstinere debeant ab omni causa, cui realitas quaedam sit admixta.

46. Quid de causis annuarum praestationum? Distinguunt, quando medium concludendi est reale; ut, quia petitur ratione praediorum censualium, causa censeatur esse fori civilis, quia tunc magis praedia conveniri videntur, quam Possessores praediorum: si autem medium concludendi sit personale, ut, quia

arreragia, seu redditus annui petuntur ex stipulatione, vel alia obligatione personali, Clericus coram iudice ecclesiastico conveniri debeat.

47. Si contractus initus sit coram Notario Regio, hodie Clericus de eo coram iudice Regio convenitur. Quippe, dum contractus coram Notariis Regiis celebratur, solet adscribi clausula, quod contrahentes pro implemento dictarum obligationum voluntarie se subjiciant jurisdictioni civili. Quod enim novo jure obtenditur, Clericos non posse renuntiare privilegio fori, id quoad causas civiles in desuetudinem abiit, aut ad criminales causas rejicitur: cum in his ultimis tantum causis dedecus inferatur clericali Ordini, in cujus gratiam privilegium indultum est. *Arg. c. 12. de For. Compet.*

48. Hodie et ipsa quaestio: an Clericus sit remittendus ad Judicem ecclesiasticum; spectat ad Judicem Regium, quia, ut ajunt, in ea causa intervenit quaestio facti, quam civilis iudex sibi vindicat, non obstante contraria decisione novi juris, quam usus abolevit, licet supersit. *c. 12. de Sent. Excomm. in 6.*

49. Si Clericus in alia qualitate, quam Clerici convenitur, hodie se sistere debet coram Iudice laico, quia ex eo negotio spectatur ut alius laicus; v. g. ut

Tutor, Curator, ut Administrator, ut Depositarius etc.

§0. Hac ratione et Clericus, quantum ad causam evictionis, recusare non potest forum saeculare, quia in hoc casu Clericus censetur veluti Actor, aut Procurator emptoris laici. *L. 49. ff. de Judic.*

§1. An Clericus, qua haeres laici, declinare potest forum Laici, cui defunctus suberat? Quum haeres cum defuncto una, eademque persona, quantum ad causam haereditatis, spectatur, ex persona haeredis forum haud mutatur.

§2. Denique receptum est, Clericum in causa reconventionis adversus Judicem, coram quo alium convenit, non posse excipere, quia plenum aequitatis est, et contra se experiri judicem, quem quis pro se elegerit. *c. 1. §. 2. III. q. 8.*

§3. Ex his, aliisque, quae ex praxi hodierna Pragmatici observant, apparet, privilegium fori ecclesiastici, quantum ad causas profanas Clericorum, valde decrevisse, ut rarissimi sint casus, quibus Clerici iudicium saeculare in eo genere causarum efficaciter declinare queant; praesertim, quia et Judices Regii sibi solis auctoritatem arrogant iudicandi, an causa ad Judicem ecclesiasticum remittenda sit, vel non? Persuadere tantam restrictionem ambages fori

ecclesiastici, quibus processus forensis jure Decretalium redundat.

53. Id privilegii Praelatis, et Capitulis, quia dignitate effulgent, reliquum est, quod in eo genere causarum non alium judicem, quam ipsum Principem, aut supremum ejus Senatum agnoscere teneantur, ut vel hoc moderamine eorum statui consultum sit. Hoc tamen privilegium Abbatum, et Praelatorum intelligendum est de actionibus mere civilibus, sive profanis, non autem sacris, et ad spirituale regimen spectantibus.

55. Caeterum licet notoria praxis evincat, nec diffiteri possimus, Clericos moderno usu in causis mere civilibus conveniri posse: ratio tamen Canonum vetantium, Clericos in forensi judicio litigare, immota permanet, licet externa disciplina in ipsis expressa suum amiserit vigorem. Dicti enim Canones tantum intendunt, litibus, et forensibus jurgiis illos eximere, eosque inducere, quin et adstringere, ut quaestiones suas potius Episcopo, aut aliis viris prudentibus, et intelligentibus amicaliter sine strepitu forensi decidendas committerent, dicentes quotidie cum Ecclesia: *Extingue flammam litium.*

56. Sacris eloquiis, sanctorumque Patrum affatis jubemur, nos Magistratibus sive ecclesiasticis, sive civilibus humiliter submittere. S. Petrus ait: *Sub-*

I. Petr. 2.
v. 13.

jecti igitur estote omni humanae creaturae propter Deum, sive Regi, quasi praecellenti, sive Ducibus, et iudicibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum: laudem vero bonorum, quia sic est voluntas Dei. Ex sententia S. Pauli: Omnis anima potestatibus sublimioribus, sive ecclesiastici, sive civilis imperii subdita fit; non est enim potestas, nisi a Deo — Dei enim Minister est. En S. Chrysofomi expositionem! Potestatibus, inquit, ex debito obedire jubet Apostolus, ostendens, quod ista imperentur omnibus, et Sacerdotibus, et Monachis; non solum saecularibus. Id, quod statim in ipso exordio declarat, cum dicit: omnis anima potestatibus sublimioribus sive ecclesiastici, sive civilis imperii subdita fit, etiamsi Apostolus sis, si Evangelista, si Propheta, sive quisquis tandem fueris; non enim pietatem evertit ista subjectio. Juxta S. Gregorium Naz. Subjecti sumus tum Deo, tum invicem aliis alii, qui cum imperio nobis in terra in ordine ad causas ecclesiasticas vel profanas praesunt, Magistratibus propter ordinis a Deo instituti conservationem. Etiam haec in legum nostrarum numero est, ut quemadmodum heris servi, uxores maritis, Ecclesia Domino, discipuli Pastoribus ac Doctoribus obtemperant; ita nos

Rom. 13.

S. Chryf.
hom. 23.
in ep.
Rom.

S. Greg.
Naz.
Orat. ad
Praesid.

(Clerici, et Monachi) etiam cunctis potestatibus supereminentibus subiecti sumus, non tantum propter iram, sed etiam propter conscientiam.

TITVLVS II.

De causis ecclesiasticis.

CAPVT I.

De exemplis noui iuris.

1. Veteri iudicio finium regundorum Osius Cordubensis inter utramque potestatem has rationes subduxit: *Tibi Imperator, inquit, Deus imperium commisit: nobis, utpote Episcopis, quae sunt Ecclesiae, concredidit. Et quemadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, contradicit ordinationi divinae; ita, et tu, etsi Imperator, cave, ne, quae sunt Ecclesiae, ad te trahens; magno crimini obnoxius fias. DATE, scriptum est, quae sunt CÆSARIS, CÆSARI, ET, QUÆ SUNT DEI, DEO. Neque igitur fas est nobis, in terris imperium tenere; neque tu thymiamatum, et Sacrorum potestatem habes Imperator.*

Osius, ep.
ad Con-
stant.
Imp.

2. Novo jure, quod jurisdictionem Ecclesiae foro iustitiae exornavit, re-

cepta est distinctio, qua causas mere ecclesiasticas discernere placuit a causis mixtis, quae quidem per se profanae sunt, sed ratione vel personarum, vel negotiorum, vel rerum de jure, aut de antiqua consuetudine ad forum ecclesiasticum revocantur. *c. 4. de Immunit. Eccles. in 6.*

3. Causae mere ecclesiasticae reputantur, quae per se spirituales sunt, ita, ut ex natura sua nihil temporalis negotii admixtum habeant. Statuit Innocentius III.: ne super rebus spiritualibus compromittatur in laicum; quia non decet, ut laicus in talibus arbitretur. *c. 8. de Arbitr.*

4. Hinc causas Sacramentorum mere esse ecclesiasticas, utpote ex natura sua spirituales, nemo dubitat, in quantum haec restrictio spectat substantiam eorum. Quantum enim ad modum, locum, tempus, aliasque circumstantias eorum plurima intercurrere queunt, quae externam politicam spectant, ut inde ad Principum, Magistratumque curam, et auctoritatem subinde recidant, utpote quibus incumbit externae politicae consulere, ut omnia recto ordine in Republica agantur. Hinc plurimae tum in Codice Theodosiano, Justinianoque, tum in Capitularibus Regum Francorum, tum et recentioribus Christianorum Principum edictis sanctiones occurrunt, quae

illud jus Regium explicare censentur; utpote quia spectant statum publicum pro tranquillitate Reipublicae conservanda, ordinandaque.

5. Ipsimet tamen Principes saepius declararunt, quod causae mere ecclesiasticae tantum pertineant de jure ad forum ecclesiasticum. Idipsum obtinere in Belgio refert Antonius Anselmo: *Principes nostri religiose suis Constitutionibus vetuerunt, ne quis in causis Politiam ecclesiasticam tangentibus, aut morum correctoriis recurrat ad Judicem saecularem, aut per appellationem procuret aliquam supersefforiam, seu suspensionem, aut clausulas inhibitivas.* Galliae quoque Rex 1610. injunxit supremorum Senatuum Curiis, ut jurisdictioni ecclesiasticae subjectas sinant causas, quarum ad eos spectat cognitio: quinimo eas, quae Sacramenta, aliasque res spirituales, et mere ecclesiasticas concernunt, nec causas illas titulo possessorii, aut alia demum quacunque occasione ad se traducent.

Ant. Ansel. in suo Tribon. Belg.c.84. §. 8.

Ag. Cler. Gall. l. 1. p. 1. Tit. 2. c. 9. art. 8.

6. Causas matrimoniales ad forum ecclesiasticum pertinere sat indicant Conciliorum Canones. Ait Concilium Milevitanum: *Placuit, ut secundum Evangelium, et Apostolicam disciplinam neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito alteri jungantur, sed*

ita permaneant, aut sibi reconcilientur. Quod si contempserint, ad POENITENTIAM redigantur. c. 5. XXXII. q. 7.

7. Statuitur Decreto Concilii Agathensis? *Saeculares, qui conjugale consortium proprio arbitrio sine graviore culpa dimittunt, vel dimiserunt, et nullas causas dissidii probabiliter proponentes, propterea sua matrimonia dimittunt, ut aut illicita, aut aliena praesumant: si, antequam apud comprovinciales Episcopos dissidii causas dixerint, et priusquam in iudicio damnentur, uxores suas abjecerint, ab Ecclesiae communione, et populi caetu pro eo, quod fidem, et conjugium adulterio perfidiave maculant, excludantur. Refertur sub epigraphe Concilii Carthaginensis. c. 1. XXXIII. q. 2.*

8. Fuerunt olim causae matrimoniales in Episcoporum Conciliis decisae. Inde Alexander II. in Galliam rescriptit cuidam Guilielmo, *ut hanc, quam nunc habes uxorem, nullatenus praesumas dimittere, vel aliam ducere, donec Episcoporum Religiosorum Concilium causam istam examinaverit. Exstat c. 10. XXXV. q. 6.*

9. Extinctis Conciliis quisque Episcopus causas matrimoniales, quae ad viculum referuntur, seorsim suo tribunali,

li, quod passim Consistorium vocant, reservavit. Statuit Concilium Tridentinum: *Causae matrimoniales non Decani, Archidiaconi, aut aliorum inferiorum iudicio, etiam visitando, sed Episcopi tantum examini, et jurisdictioni relinquuntur.* Trid. sess. 24. c. 20.

10. Hinc elucet, nec Abbates, etsi exemptos, illarum causarum cognitionem sibi arrogare posse, donec juxta decisionem Rotae per tres conformes sententias, aut unam, quae transit in rem iudicatam, confiterit, Abbatiam, e-
jusque dependentiam esse nullius Diaecesis, ut Abbas censeatur in illa loca habere jurisdictionem quasi episcopalem.

11. Reliquis inferioribus Iudicibus nullus titulus suffragari in eo genere potest, nisi consuetudo immemorialis, per tres conformes sententias probata. Conservatorum privilegiorum jurisdictione ad id genus causae haud porrigitur. Stylus Curiae et in secunda instantia non nisi Episcopis causas matrimoniales committere solet.

12. An, et quis modus hodie superest in eo genere causarum conciliandi forum ecclesiasticum cum civili? In Gallia et alibi vulgata est distinctio inter quaestiones juris, et quaestiones facti. Quaestiones juris foro ecclesiastico relinquere placuit. Juxta Concordata Regiae Belgii quoad *faedus matrimoniorum*

Concord.
Carol. V.
Tit. 2.
art. 1.

— *solius Judicis ecclesiastici erit cognoscere, etiamsi quaestio faederis matrimonialis inciderit coram Judice saeculari; quo casu Judex saecularis supersedere tenebitur, et hunc articulum (tanquam spiritualement) ad Judicem ecclesiasticum, per eum infra anni spatium terminandum, remittere.*

12. Si vero non de jure, sed de facto quaestio incideret, nimirum si non quaeratur, an matrimonium sit validum, sed an revera de facto ullum matrimonium fuerit initum, tunc circa hanc facti quaestionem causa matrimonialis coram judice saeculari tractari potest. Item si mota quaestione super causa matrimoniali intercederet tertia persona allegans, vim, seductionem, aliudve factum intervenisse, tunc licet matrimonii quaestio, et controversia, prout ait Imbertus, quantum ad eos, inter quos contractum asseveratur matrimonium, sit coram Pontificio Judice tractanda, allegati tamen facti decisio devolvi potest ad Judicem civilem.

13. Jus Decretalium Judici ecclesiastico et causam natalium vindicat, quia ipsa a jure, et valore matrimonii dependere solet. Inde nonnullibi inter quaestionem juris, et quaestionem facti distinguitur, ut quaestio juris; v. g. an legitima, illegitimaque suscepta proles sit? ad Judicem ecclesiasticum sit remit-

Imbert.
in Manual. q.
intit.
Matrim.
caus.

renda; quaestio vero facti, v. g. an vera hic sit filius; an ex matrimonio natus? Judici civili restituitur. In Gallia causa Natalium censetur esse quaestio status, quae Judici civili competit. Reliquae quaestiones de dote, de alimentatione, de damnis, de expensis, aut alio interesse passim civili iudicio competunt.

14. Jure Decretalium causae beneficiorum, Decimarum, funeralium, Juris Patronatus, et tot aliae, veluti connexae (spiritualibus, ecclesiastico tribunali reservantur. *c. 3. de Judic.* Juxta receptam praxim placuit inter petitorium, et possessorum distinguere, ea divisione, ut petitorium sit Judicis ecclesiastici, possessorium vero civilis Judicis. Hodie hae causae rarissime in petitorio aguntur, sed duntaxat in possessorio.

15. Superest fere, et nihil hodie ecclesiastico tribunali in causis Testamentorum, quas tantis exemplis olim christiani Imperatores specialiter Episcopis demandant, ac Christiani iisdem sua Testamenta consignarunt, executionisque curam commiserunt, ut Judici civili fere nihil relinqueretur. Conquestus est coram Philippo Valesio Rege Petrus Cugnerius: *Item volunt (Judices ecclesiastici) inventaria facere de bonis illorum, qui ab intestato decedunt; voluntque bonorum tam mobilium,*

Cap. 2.
De Caus.
Testam.

quam immobilium possessionem habere, et ipsa per manus eorum distribui haeredibus, vel illis, quibus volunt conferre. Item Testamenta quoque volunt per manus suas executioni tradere; inventaria facere bonorum defunctorum, eademque servare, et haeredibus distribuere: et habent Officiales, qui super his exequendis duntaxat deputati existunt.

16. Fuit et in veteri Gentilismo sat vulgare, quod Testatores tabulas Testamentorum in aede sacra, fidelis custodiae causa, deponerent, aedituis, aut aliis templorum custodibus eorum justam executionem demandantes. *Arg. L. 3. §. 3. ff. de Tabul. exhib.*

17. Hoc exemplo christiani Principes Episcopis demandarunt, ut executioni piorum Legatorum invigilarent, aut ipsi, si Executor suo officio deesset, vacarent. Ait Justinianus: *Si hi, qui facere jussi sunt, semel, vel bis ab Episcopo, vel Oecono admoniti, per publicas personas neglexerint, — Episcopus habeat licentiam vindicare illud lucrum; et illud, quod distribui debet, distribuere. Auct. sed si Testat. §. 1. ad L. 28. C. de Episc. et Cler.*

18. Ex hac consuetudine consignandi tabulas Testamentorum inter manus Sacerdotum, ut earum Executores essent, verisimiliter fluxit, quod tum Testa-

mentorū executio, tum et subnatarum inde controversiarum discussio, decisioque sensim ad Ecclesiasticos, quorum prudentiæ, et religioni defuncti passim sua eſogia committebant, transferit.

19. Quippe inter illa sæcula Laici, qui, utpote milites, vel servi, omni peritia legendi, scribendique destituebantur, fere in quavis re Clericorum opera, et industria egebant, quia soli litteras propemodum noverant pingere. Sic accidit, quod, qui testamentum condere vellet, deberet Notarium ecclesiasticum adſciscere, ut Testamentum litteris consignaret.

20. Illis temporibus quid mirum, quod Clerici, qui traditionem formularum conſervarunt, omnes generis lites suscipere deciderent, quia, studio Codicis Justiniani per Italiam suscitato, fere soli juris periti censebantur?

21. Reliquorum pondere, et numero spectatior per viciniores, remotioresque Provincias fuit Papæ auctoritas, qui inde undique ex diversis orbis partibus de quibusvis utriusque juris argumentis promiscue consultabatur, ut oblatas causas decideret. Superſunt novo jure et in eo genere rescripta Innocentii III., quæ contra rationes juris civilis duplicis quartæ exactionem filio, si fidei commisso gravetur, pepererunt. *c. 16. et 18. de Testam. et ibi Boehm.*

22. Hac auctoritate fretus Alexander III., reprobata solemnitate juris civilis de adhibendis septem testibus, rescripsit, *testamenta, quae Parochiani coram Presbytero suo, et tribus, vel duabus aliis personis idoneis, in extrema fecerint voluntate, esse firma, si quis hujusmodi audeat rescindere testamenta.* Refert. c. 10. *ibi.*

23. Inde in celebri illa disputatione Galliae coram Philippo Valesio Rege excusavit Bertrandus objectos Cugnerii Regii advocati articulos, qui loquuntur de executoribus, et inventariis bonorum Testatoris, et Intestatoris: *Quod tam de jure scripto, quam de consuetudine speciali Praelati sunt executores legitimi testamentorum; unde, si executio venerit ad Praelatum, nulli facit injuriam bona inter haeredes distribuendo, et de eis inventaria faciendo. Et hoc idem dicit de bonis intestatorum, maxime in locis, ubi sic de consuetudine extitit observatum a tanto tempore, quod in contrarium memoria non existit.*

24. Abhinc in Gallia successive decrescere coepit in eo genere causarum auctoritas Judicum ecclesiasticorum. Auspicio interdicta fuit Notariis ecclesiasticis testamenti confectio, abrogatis specialibus locorum consuetudinibus, quae testamenta coram Notariis eccle-

fiasticis facta probabant. Hac inhibitione facta, necesse erat, in confectione testamentorum adhibere Notarios Regios, qui ex stylo apponebant clausulam submissionis Judicibus Regiis; qua mediante submissione, et appositione sigilli Regii testamenta inter casus Regios relata censebantur. Aliquamdiu tamen et haec testamenta mixti fori censebantur, ut juri praeventiois locus fuerit. Paulatim tamen et hanc partem in Gallia amisit judex ecclesiasticus; et cognitio de testamentis, quae erat etiam ex praescripto variarum consuetudinum mixti fori, facta tandem est cognitionis mere saecularis; idque, sive testamentum fuerit Laici, sive Sacerdotis; sive Testatores subjecissent executionem Curiae spirituali voluntariae, sive non. Patet tamen ex notis Mornacii *ad L. 28. Cod. de Episc. et Cler.* quod non ita pridem adhuc in vigore essent consuetudines Provinciarum permittentes cognitionem de causis testamentariis Judicibus ecclesiasticis, saltem per praeventionem.

25. Alibi alius usus superest. Concordata Brabantiae causas testamentarias in Diaecesi Leodiensi mixti esse fori censent, ut praeventiois locus pateat, tum in ordine ad causam principalem, tum et ad reliquas quaestiones incidentes,

Concord.
Carol. V.
Tit. I.
art. I.
§. 3.

emergentes, annexasque; et hoc, quando agitur actione personali, salvo, quod in praedictis causis *Judex ecclesiasticus non poterit judicando contravenire Ordinationibus, et Constitutionibus Ducum Brabantiae, nec statutis, consuetudinibus, vel privilegiis locorum, haecenus editis, et observatis, seu imposteriorum edendis, et huic concordiae non praejudicantibus; alioquin Princeps poterit providere.*

Concord.
Hanon.
art. 8.

26. Alibi haec concordia praeplacuit, ut causae testamentorum ecclesiasticorum private Judici ecclesiastico deferantur; laicorum vero Judici saeculari. En concordatum Hanoniae! *Quoad causam quorumvis testamentorum, Codicillorum, et ultimarum voluntatum, Presbyterorum, Parochorum, et Personarum ecclesiasticarum, Beneficiorum, et Ministrorum gestantium habitum ecclesiasticum, et Clericorum Parochialium Tonsura insignitorum, capacium, et idoneorum similia condendi, actaque fuerint coram Notariis, aut testibus, aut alio modo juxta leges Ecclesiae, cognitio ad solum Judicem ecclesiasticum spectabit; dictaque testamenta Codicilli, et ultimae voluntates integre executioni mandabuntur in dicta Provincia Hanoniae. Ni fallor: hic usus et per reliquas Provincias Germaniae frequentior est.*

27. Quantum ad Legata pia, mandat Justinianus Episcopis, ut curam paternam habeant, monituri haeredes, et executores eorum, ut piam voluntatem defuncti adimpleant; quod si ipsi in negligentia, et inobedientia perstiterint, Episcopo reliquum est, negligentes deferre apud clarissimos Praefides Provinciarum, ut juridice ad executionem piorum legatorum cogantur. *L. 46. §. 1. et 2. C. de Ep. et Cler.*

28. Jus novum jurisdictioni ecclesiasticae Episcoporum auctoritatem cogendi haeredes, et executores ad implementum piorum legatorum arrogat, tametsi a testatore illa coactio interdicta fuisset. *c. 17. et 19. de Testam.*

29. In Belgio plus, minusque hujus juris usus viget. In Gallia vero, si agatur de legato pio, prosecutio fieri solet per Procuratorem Regium coram Curia Regia, ita, ut Episcopus se immiscere nequeat.

30. Quid reliquum est? Synodus Audomarenfis de anno 1583. praecipit Parochis, et Pastoribus, ut affulgente mortis periculo moneant Parochianos suos, *ut tempestive testamentum condant salutare, atque ita disponant tempori, domui, rebusque suis, ut in morte esse dispositum desiderent, ne opus sit, animum tum anxie his occupari, cum ea relinquenda sunt.* His subdit: *Ubi*

Synod.
Audom.
Tit. 24.
c. 1.

illi vitam cum morte mutaverint, sunt eorum (procul ab omni proprii commodi studio) veluti Procuratores; tum, ut animabus eorum, subsidio fortassis egentibus, sacrificiis, precibus, elemosynis, caeterisque charitatis officiis succurratur, tum etiam, ut eorum, quas ultimo testati sunt, piae voluntates, ac testamentariae constitutiones executioni, ita ut oportet, mandentur. Perquirant itaque amicabiliter, quid condiderint piorum legatorum; quod ubi intellexerint, observent, justis exequiarum rite peractis, an haeredes, et testamenti executores id adimpleant: et, si tardi, aut negligentes illi fuerint, moneant eos, nostra etiam auctoritate, si opus fuerit etc.

Cap. 3.
De reliq.
caus. civil.

31. Jure novo quod praetendit, res Ecclesiarum, Clericorumque esse simpliciter a Jurisdictione civili exemptas, horum bonorum tum mobilium, tum immobilium causas judicis ecclesiastici foro vindicat, ut in eas Judex civilis immiscere se haud possit. *c. 2. de For. Compet. in 6.*

32. In Belgio id genus exemptionis restringitur ad bona amortizata, utpote illa, quae a Jurisdictione saeculari per Principem sunt exempta, litteris desuper rite expeditis, vel quae a 70. aut 80. annis tanquam amortizata per Ec-

clesiam possessa fuerunt. Ajunt Concordata: *Officialis Episcopi cognoscet de proprietate bonorum amortizatorum, ut supra etiam contra laicum.* Quid vero, si agatur non de proprietate eorum bonorum, sed de servitutibus tantum urbanis, rusticisque eorum praediorum? Cognitio ad Officiale non spectat: nisi quando ambo fundi, tam dominans, quam serviens amortizati fuerint. Quid de limitibus, et finibus eorum praediorum? *De terminis, et limitibus ponendis, vel amovendis, Judex ecclesiasticus non cognoscat, sed saecularis solus.*

Concord.
Carol. V.
Tit. 3.
art. 2.

Art. 4.

Art. 5.

33. In Gallia bona ecclesiastica, quaecumque sint, non sunt exempta, a Jurisdictione civili: hinc de illis cognoscit Judex saecularis. Quippe et amortizatio nihil illis tribuit, nisi jus legitimae possessionis, ut in reliquis a foro civili haud dispensentur.

34. Juxta Concordata Belgii, si autem laicus actione personali ex contractu per ecclesiasticam Personam conveniatur ratione bonorum mere ecclesiasticorum; ut puta decimarum, vel oblationum, vel ratione bonorum (ut praedicitur) amortizatorum, poterit laicus in jus trahi coram Officiali, vel iudice saeculari: ita quod talis actio erit mixti (ad effectum praeventionis) fori. Idem erit, si laicus invitis do-

Art. 10.

minis videatur defruētuaſſe bona mere eccleſiaſtica.

35. In Gallia nulla cognitio Officiali eccleſiaſtico relinquitur in actionibus Perſonalibus contra laicos ratione bonorum vere eccleſiaſticorum, multo minus, ſi cauſa ſpectet fundos, et poſſeſſiones.

Art. 7.

36. Belgii Concordatum ſtatuit: *Ab-bates, et Abbatiffae, aliique, de ſta-tibus Brabantiae (penes quos praeci-pue bona amortizata reſident) juri ſta-bunt tam active, quam paſſive, coram judicibus illis, coram quibus de an-tiqua conſuetudine juri ſtare conſueve-runt; nimirum coram ſupremo Princi-pis Senatu. Hac aliaque occasione raro tractantur cauſae hujus generis coram judicibus eccleſiaſticis.*

Art. 8.

37. Quid de mobilibus Clericorum? Inquit Concordatum Belgicum: *Bona mobilia, et moventia Presbyterorum, Diaconorum, Subdiaconorum, et Cle-ricorum Beneficiatorum, actu ſuis of-ficii deſervientium, aut in Univerſita-te per licentiam ſui Epilcopi ſtudenti-um, vel Reipublicae cauſa abſentium, viventium, vel piorum locorum, quoad forum, niſi in caſibus, in quibus Ju-dex ſaecularis ex jure Decretalium ha-bet in Clericos, ſive eorum bona po-teſtatem.*

38. In Gallia diſtinguitur inter bona Clericorum, piorumque locorum mobi-

lia, quae acquisita sunt per contractum sub sigillo Regio; utpote per testamentum, donationem, emptionem, permutationemque: Judicis enim Regii est, de his jus dicere, si sine contractu sunt acquisita. Clericus, utpote reus, conveniendus de his est coram Judice ecclesiastico. Sunt tamen et haec Judici saeculari subiecta in casu confiscationis, aut sequestrationis, exceptis illis, quae spectant ad servitium divinum.

39. In Belgio Decretum Judicis saecularis, injectum pensioni ecclesiasticae, quae reservatur Sacerdoti super Pastoratu suo solvenda per Deservitorem ejusdem Pastoratus, irritum censetur. In Gallia vero Judex saecularis decernere potest missionem possessionis in pensionem ecclesiasticam; quae excedit honestam sustentationem Pensionarii.

40. In Belgio si saecularis quispiam ejus (Clerici) colonus aut debitor alias esset, tum isti personae saeculari a suo judice praecipi posset, ut manus suas non vacuaret. In Gallia actio Clerici contra suum colonum saecularis censetur.

41. His jungunt Concordata Belgii causas contractus connubialis. Inquiunt: *Ut iidem Judices ecclesiastici de tribus duntaxat causarum generibus cognoscant; videlicet de validitate, aut invaliditate testamentorum, de bonis ecclesiasticis amortizatis: de pactis an-*

tenuptialibus, nec omnino de aliis. In Gallia nullus locus triplici illi generi causarum est ad declinandum forum Judicis civilis. In Germania tam exactas relaxationes diversarum causarum reddere non licet, quia et diversitas religionum regionumque variat. Spectat enim argumentum causas civiles Clericorum, locorumque piorum.

42. Recentioribus regionum moribus Judex ecclesiasticus in reliquis causis civilibus laicorum tam incompetens censetur, ut nec ejus jurisdictio partium consensu prorogari possit in eas. Quoniam jurisdictiones, quae vel patrimoniales sunt, vel Regiae, et utraeque promanantes a Principe, non pendent ex voluntate subditorum.

43. Inde illud principium juris novi quod laicus ex contractu, si juramentum intervenerit, coram Judice ecclesiastico posset conveniri, passim exaruit. In Germania Recessus Imperii de anno 1654. judiciales relaxationes, et ablationes juramentorum, ad effectus civilis obligationis, saecularibus tribunalibus vindicat.

44. Hoc exemplo hodie et exaruit titulus protectionis, quo ex jure novorum Decretalium causae civiles, et profanae viduarum, pupillorum, et miserabilium personarum ad forum ecclesiasti-

Recess.
Imp.
§. 164.

cum reducebantur. c. 15. de For. Com-
pet.

45. Protectio miserabilium persona-
rum procul dubio est ex officio utrius-
que potestatis. Forum civile elucet per
auctoritatem jurisdictionis. Edixit et o-
lim Constantinus Imp. *Quod si pupilli
vel viduae aliquae fortunae injuria
miserabiles judicium nostrae Serenita-
tis oraverint, praesertim cum alicu-
jus potentiam perhorrescunt, cogantur
eorum adversarii examini nostro
sui copiam facere.* Refert. L. un. C.
quand. Imp. int. pupill. vel vid.

46. Patrocinium Ecclesiae ex officio
charitatis per integritatem defensionis
causis miserabilium personarum invigi-
lat. In Concilio Mediolanensi III. obser-
vat S. Carolus: *Pupillorum, viduarum,
et egentium personarum cura Episco-
po, communi omnium Parenti, a SS.
Canonum legibus potissimum commen-
data, et commissa, negligi non debet,
ne, si laedantur, vociferentur ad Do-
minum, qui exaudiet clamorem eorum.
Quamobrem pro sui muneris officio
Episcopus aliquem constituat Ecclesia-
sticum, vel alium pium hominem, chri-
stianae charitatis operibus, atque offi-
cii deditum, qui viscera misericor-
diae indutus, id generis hominum pa-
trocinium in omni causa suscipiat.
Quod si aliqui jam huic pio operi prae-*

Conc.
Med. III.
c. 18.

fecti sint, id agat Episcopus, ut i munus sibi creditum exequantur quam diligentissime.

47. Jam quondam sanxit Justinianus, ut, si negligentes fuerint iudices in administranda justitia, adiretur loci Episcopus, iudicem ad reddendam justitiam auctoritate sui eloquii, et officii permoturus. Jure Decretalium committitur Judici ecclesiastico, ut Judicis saecularis defectum suppleat. Hinc inter Interpretes novi juris invaluit sententia, quod propter negligentiam iudicis saecularis transferatur jurisdictio ad iudicem ecclesiasticum *c. 11. de For. Compet. et ibi Gloss.* Hodie in Gallia fere inversa est alea, quod Magistratus suppleat defectum Judicis ecclesiastici per appellationem ab abusu, in casu denegatae justitiae.

Cap. 4.
De perit.
et possess.
in caus.
eccles.

48. Ab eo genere causarum distinguuntur causae mere ecclesiasticae, quae argumentis juris novi; et spirituales vocantur, quia ad titulum sacri ministerii referuntur. Sunt ex earum numero praecipuae causae beneficiales, quarum titulus ab electione, institutione, collationeque canonica dependet. *c. 1. de Reg. Jur. in 6.*

49. Jure Decretalium hae causae tum in petitorio, tum in possessorio tribunali ecclesiastico, missis Judicibus civilibus,

bus, reservantur. Spectantur enim ut connexae, ut utrumque oporteat ab eodem iudice, eademque sententia, si ambae liquidae sint, decidi. c. 6. *de Caus. Possess. et Propr.*

50. Saepe tamen hae lites in turbas publicas degenerarunt, quia nonnunquam contententes, stipati amicorum, clientumque viribus, ad arma convolarunt, ut alter alterum ex possessione beneficii vi dejiceret, vel repelleret. Hac occasione accurrerunt Iudices Regii, ut suppressis bellis privatis, Possessorem auctoritate publica tuerentur.

51. Inter haec saecula itaque Iudices civiles in eo genere nihil sibi arrogarunt, nisi Decretum momentaneae possessionis, seu recredientiae, aut sequestri, ut seditiones privatas reserarent, rejecta in forum ecclesiasticum legitima cognitione possessorii, petitoriique.

52. Successive invaluit consuetudo in Gallia, quod possessorium retinendae possessionis super quibuscunque Ecclesiis, et beneficiis ecclesiasticis foro saeculari relinqueretur. Martinus V. usum hujus Juris Regi Carolo VII. indulxit, eo moderamine, ut per hoc *nullum jus, seu jurisdictionem in praemissis cognoscendis de novo* Rex sibi arrogaret, *sed antiquum, si quod ex veteri immemorialique consuetudine habet, tantummodo conservaret.*

53. Hujus Bullae exemplo, quae data est ad Regem Galliae, et alii Principes consuetudinem ambierunt, retinendae, recuperandaeque possessionis in causis beneficialibus, ecclesiasticisve cognitionem civili tribunali arrogandi, quia haec interdicta non tam jus, quam factum spectant. *per Inst. de Interd.*

54. Hodie et in eo genere vulgata est divisio possessorii in summarium, summarissimumque, et ordinarium, seu plenum. Illud, quod et recredentia dicitur, instar provisionis momentaneam fere possessionem spectat, interim scilicet, quousque de causa plenius cognosci queat. Recredentia enim est interlocutoria sententia judicis, qua processu durante, in materia novitatis, manducantiae, aliisque possessorii decernit super usu fructuum, aut rei litigiosae, eo effectum, ut ejus fidei interim per modum sequestri credatur, et parti adversae restituatur, si huic plenum possessorium fuerit adjudicatum. Quippe a Recredentario inde exigitur sufficiens cautio de reddendis, restituendisque illis fructibus, quos Victor pleni possessorii lucrari, et habere potuisset, si actualiter possedisset. *Addita, inquit, legitima sufficienteque cautione de restituendis, reddendisque iis fructibus, quos lucrari pars adversa, et obtine-*

nere posset, si actu possessione foret gavisata.

55. In materia beneficii in ordine ad Recredentiam, qui titulum habet, et exhibet, praefertur illi, qui titulum non habet. Nomine videlicet tituli veniunt omnia acta, quae tribuere queunt jus ad beneficium; ut sunt litterae praesentationis, collationis, institutionis, litterae testimoniales approbationis super sufficientia doctrinae, et morum, vulgo *visa*, acta captae possessionis etc. Judices enim in decernenda recredentia duo maxime attendere debent, scilicet titulos partium, et earum capacitatem, quia ei recredentia adjudicanda est, qui habet apparentiorem titulum, si capax sit, et idoneus. Hoc nomine veniunt acta, quae probant capacitatem personae; ut sunt extractum ex registro baptismali, quo ex legitimitas, aetas, locus originis, baptismique probentur, litterae Tonsurae, Ordinis, gradus academici, aut similium pro conditione, diversitateque beneficii.

56. In Gallia aliquando utriusque possessorii distinctus processus, divisaque instantia fuit, ita, ut prolata sententia recredentiae de novo inchoaretur processus pleni Possessorii. Recentiores tamen ordinationes Regiae praecipunt, ambo jungi, et instrui per unum pro-

cessum, quia expedit lites super possessorio abbreviari. Superest tamen, quod aliquando separatim duas ferri sententias, unam recredientiae, alteram pleni possessorii oporteat; utpote si prior causa posteriore liquidior sit.

57. In decernenda recredientia Judex tantum summariae se informare solet, atque ex actis, sive hinc inde reproductis instrumentis dispicere, quis apparentiorem titulum habere videatur; et cui omnibus expensis possessio pro interim, quousque plene causa fuerit discussa, et plenius de jure contendendum constiterit, sit committenda. Monet Rebuffus, quod nunquam recredientiae sententia proferri debeat, quando plenum possessorium potest expediri sine alia probatione, utpote quando non sunt aliqua facta allegata, sed ex ipsis titulis potest ipsum beneficium adjudicari.

58. Adjudicata recredientia, si nimirum causae status eam requirere videatur, ulterius causa instruitur, ut plenariae Judices de titulis, et juribus ipsarum partium cognoscant, atque discutiant; ut appareat, quis contententium canonicam possessionem habeat, atque in ea manutenendus sit; et cui per definitivam sententiam plenum possessorium adjudicari oporteat. Hoc gradu non amplius merum, et nudum factum,

Rebuff.
tract. de
sent. execut.
art. I. etc.

sed ipsum jus totum, et integrum Regii Judices discutunt, ut ex jure dijudicent, cui possessio beneficii, quae sine canonica institutione, sive canonico titulo haberi nequit, competat?

59. Inde dubitari nequit; quin revera hodie Judices Regii in judicio possessorio ipsum petitorium, sive jus ipsum tractent, quamvis per sententiam duntaxat possessorium exprimant, quia petitorium jam exhaustum apparet. Vetant inde regiae ordinationes, petitorium, et possessorium simul intentari. Cum enim in possessorio tituli, et jura litigantium ad amissim discutiantur, inconveniens visum est, si eodem tempore in petitorio coram Judice ecclesiastico disquirerentur.

60. Vetat et Rex, intentato possessorio intentari petitorium, quamdiu materia possessorii per sententiam definitivam plene terminata non fuerit, ipsique sententiae totaliter satisfactum, tam quoad principale, quam quoad fructus, damna, et interesse, si haec adjudicata sint, nisi per illum, in cujus favorem lata sententia fuit, fieret, quod executio non haberetur. Quinimo refert Fevretius, a suprema Galliae Curia judicatum fuisse abusivam citationem in petitorio post absolutum, et adjudicatum plenum possessorium, quasi non adeo justum, et ordinatum foret, rursus ti-

Fevret.
de Abus.
l. 4. c. II.

Concord.
Brabant.
Tit. 4.
art. 1.

tulos examinare coram Judice ecclesiastico, qui ad plenum in regio Senatu discussi fuerunt. Ast ipse Fevretius facteri debet, et juxta jus commune, et ipsas regias ordinationes petitorium posse coram Judice ecclesiastico, evacuato possessorio, intentari. Quod et ipsa Concordata Brabantiae expresse permittunt, optantque, a Principe tempus terminandarum litium super possessorio statui, *ut quaestio petitoria citius insti-
tui, et terminari valeat.*

61. Aliquando in Gallia cognitio de possessoriis beneficialibus Judicibus Regiis non private, sed cumulative cum ecclesiasticis competebat. Recentius tamen hic usus desuit, ut possessorium litium harum soli Judices Regii sibi vindicent.

62. Nec jam in cognitione adipiscendae, recuperandaeque possessionis subsistunt Regia tribunalia. Nam mox, ut collatio beneficii habetur, si possessio realis obtineri nequeat, possessio, quam juris vocant, capitur coram Notario, quae sufficere creditur ad fundandum possessorium retinendae possessionis.

63. Ut enim quaestio in materia ecclesiastica ad tribunal Regium deferatur, peti solet manutenentia, quae est quaedam provisio, seu verius quoddam beneficium Principis, quo pacificum possessorem, si meruit ex ea ejici, vel in

ea turbari, in eadem sua quieta possessione per auctoritatem civilem tuetur, donec per justitiam alius potius jus habens, manutento per ordinem juris ejecto, appareat. Duo ergo pro obtinendis litteris manutentioniae requiruntur. Primo possessio, de qua saltem summarie apparere debet: turbatio facti, quae generaliter fit per quemcunque actum, quo quis impeditur, libere, et quiete res suas possidere. Oportet enim modum, et qualitatem turbationis specificè exprimi, nisi ex actis appareat. Successit, quod et qualiscunque possessio, etiam juris, nec non qualiscunque turbatio facile admitteretur, ut litteras manutentioniae obtinere liceret; hinc evenit, quod omnes passim causae ecclesiasticae titulo manutentioniae, sive possessorii ad civilia tribunalia, missis instantiis Judicum ecclesiasticorum, transferint.

64. Soli quidem Judices Regii in Belgio, et Gallia de possessorio in causa ecclesiastica judicant; non tamen soli Judices supremi, sed et subalterni, utpote a quibus immediate ad supremam Principis Curiam appellatur. Ita alicubi fit, quod a Consiliis Provincialibus ad Parlamenta Regia a sententia super possessorio in materia ecclesiastica quotidie appelletur; eaque appellatione penden-

te petitorium suspendatur, aut et ipso processu absorbeat.

65. In imperio Germaniae ex jure veteris investiturae juxta pacta Calixti II. cum Henrico V. Pontifex huic imperatori concedit, *ut si quae inter partes discordia emerjerit, Metropolitanus, et Provincialium Episcoporum consilio, et judicio, saniori parti consensum, vel auxilium praebeat* ad titulum possessionemque feudi, quod dignitati ecclesiasticae cohaeret, definiendam, tuendamque, exceptis omnibus, quae ad Romanam Ecclesiam pertinere noscuntur.

66. In Gallia, et alibi inde Ecclesiastici ipsi amant, et optant passim causas ecclesiasticas, beneficialesque apud Regia tribunalia potius, quam coram Judicibus ecclesiasticis examinari, et agitari, tum, quia exemplis novi juris in styllum Curiarum ecclesiasticarum irrepsit per dilationes, et appellationes morosus processus, ut litigantibus citius pene expectandus sit finis vitae, quam litis. Ait S. Bernardus: *Is modus, qui frequentatur, execrabilis plane, et qui, non dico Ecclesiam, sed nee forum deceret. Miror namque, quemadmodum aures tuae religiosae audire sustinent disputationes Advocatorum, et pugnas verborum, quae magis ad subversionem, quam ad inven-*

S. Bern.
de Confid.
lib. I.
c. 10.

tionem proficiunt veritatis. — Nihil ita absque labore manifestam facit veritatem, ut brevis, et pura narratio.

67. Interea reliquum est Episcopis, ut, quantum possibile est, lites, et controversias more antiquo ad mentem Apostoli, et veteris disciplinae, praesertim inter Clericos de beneficiis, aliisque causis ecclesiasticis componant, ea integritate, et aequitate, ut dissidentes libenter eorum arbitrio quaestiones suas decidendas subiciant exemplo S. Caroli, de quo refert Scriptor: *De litibus est memorabile, Notariis, scribisque fori Caroli tempore occidisse, ut peritiam eorum litium, quae de beneficiis tam frequentes alibi inter Clericos esse solent, pene dediscerent. Nulla enim eo vivente lis erat hujusmodi. Vocatus quisque, nihil agitans, ne cogitans fere quidem, beneficium pro merito vitae accipiebat, sine controversia retinebat, sine auctoritate sui Antistitis non dimittebat, aut permutabat.*

68. In Concilio Mediolanensi VI. monet S. Carolus et reliquos Episcopos, ut, *antequam litis, reive alicujus judicium constituatur, studeant omni aequitatis officio, paternoque consilio lites dirimere, controversias sedare, et transactionibus litigantes reconciliare etc.: si autem id assequi non po-*

In vit.
S. Carol.
lib. 7.
c. 7.

terunt, id saltem curent, ut lites brevius, quam in foro laicali moris est, definiantur.

* 69. In morali doctrina quid expressius superest, quam lites esse a statu Cleri alienas? Juxta S. Ignatii M. monitum: Toti namque Dei estis; cum enim nulla lite implicamini, quae vos discruciare possit, profecto secundum Deum vivitis. Inquit S. Chrysostomus: Cessent jurgia, lites, rixae; procul enim ista esse debent, qui Dei pacis servus est. Servum, inquit Apostolus, Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes. Ex sententia S. Ambrosii: Decet benignum esse justum, non alieni cupidum, immo de suo jure cedentem potius aliqua, si fuerit laceffitus, quam aliena jura pulsantem, fugitantem litium, abhorrentem a jurgiis, redimentem concordiam, et tranquillitatis gratiam, si quidem de suo jure visum bonum aliquid relaxare, non solum liberalitatis, sed plerumque etiam commoditatis est — dispendio litis carere, non mediocre lucrum est. En S. Augustini rationes! Jam quidem juxta S. Apostolum omnino delictum est, quod judicia habetis. Et ne quisquam hoc ita excusaret, ut diceret, justum se habere negotium, sed iniquitatem se pati, quam vellet a se Judicum sententia removeri, conti-

S. Ignat.
M. ep. ad
Eph.

S. Chryf.
hom. 6.
in 2. ad
Tim. c. 2.

S. Ambr.
lib. 2. de
Offic.
c. 21.

S. Aug.
Enchyr.
c. 78.

nuo talibus cogitationibus, vel excu-
sationibus occurrit, atque dicit: qua-
re non magis iniquitatem patimini?
Quare non potius fraudamini? Con-
cilii Melodunensis de ann. 1579. Decre-
to quid praestantius? Caveant Sacerdo-
tes a litibus, et processibus; servos
Dei non oportet litigare, multo magis
a forensi Procuratoris, aut Causidici
munere, nisi quantum per veteres Ca-
nones licet, abstinere debent. Quippe
ut Concilium Turonense de ann. 1583.
observat, valde indecorum est, inter
eos esse jurgia, et lites, qui nihil nisi
charitatem, et unitatem spirare, aut
docere debent. An alia causa est Mona-
chorum pro bono Communitatis? In-
quit S. Bernardus: Hoc autem dicimus,
tutius esse omni Christiano, et Mona-
cho possidere quippiam minus in pace,
quam cum lite amplius. Sic quippe ca-
nitis: melius est modicum justo super
divitias peccatorum multas. Quid,
quod de altari contenditur, et hoc ad-
versus filios Levi, id est, Clericos?
Clericorum est, altari deservire, et de
altari vivere: vobis nostra professio,
et antiquorum Monachorum exempla
victum ex propriis praescribunt labo-
ribus, et non ex Sanctuario Dei.

Conc.
Melod.
Tit. 17.

Conc.
Turon.
Tit. 19.
de Juris-
dict. et
Visit.

S. Bern.
ad Odon.
Abb.
ep. 297.
edit. Ma-
bill.

TITVLVS III.

De Jurisdictione criminali.

CAPVT I.

De delictis Clericorum.

1. Forum iustitiae in causa criminali
Rom. 13. est civilis imperii. Ait S. Apostolus:
Non enim sine causa portat gladium;
Dei enim minister est, vindex in iram
ei, qui malum agit. Sensus est, gla-
dium portat, sive Potestas, sive Prin-
ceps, tanquam Dei minister, a quo gla-
dium accipit, ut sit vindex in iram, id
est, ut ejus vice, ac nomine iustitiam
exerceat vindicativam in puniendis iis,
qui malum agunt, vel pacem publicam
turbantes, vel honestatem vitae com-
munis laedentes. Ad hoc enim institu-
ta est potestas saecularis; ut et publi-
cam pacem (securitatem, libertatem-
que) conservet, et vitae communis,
utpote *Societatis humanae*, honesta-
tem tueatur. Ita Estius in locum S. A-
postoli.

2. Quemadmodum Principes christia-
ni Patribus, et Dominis domesticam fa-
miliae correctionem, utpote privatam,
et leviolem reliquerint, sic et eorum
delictorum, quae Ecclesiam, discipli-

namque Cleri spectant, correctio ad sacram potestatem remissa est. En legem Gratiani et Valentiniani Imp. *Ut, si qua sunt ex quibusdam dissensionibus, levibusque delictis ad religionis observantiam pertinentia; locis suis, et a suae diaeeseos Synodis audiantur, exceptis, quae actio criminalis ab ordinariis, extraordinariisque civilibus, utpote publicis Judicibus, aut illustribus potestatibus audientia (audienda legunt) constituit.* Ecce Synodis ecclesiasticis reservatur correctio delictorum, quae contra disciplinam canonicam, aut orthodoxam religionem committuntur. *L. 23. C. Th. de Episc. et Cler.*

3. Provocat inde ad hanc legem S. Ambrosius: *Nec quisquam, inquit, contumacem judicare me debet, cum hoc asseram, quod augustae memoriae Pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei, aut ecclesiastici alicujus ordinis eum judicare debere, qui nec munere impar sit, nec jure dissimilis; haec enim verba rescripti sunt, hoc est, Sacerdotes de Sacerdotibus voluit judicare, quin etiam, si alias quoque argueretur Episcopus, et morum esset examinanda causa, etiam haec voluit ad episcopale judicium pertinere.*

S. Amb.
ep. 13.

4. Quid ergo de publicis delictis Clericorum, videlicet, quae ipsam Reipublicae tranquillitatem turbant? Rescribere Arcadius, et Honorius Imp.: *Quoties de religione agitur, Episcopos oportet judicare; caeteras vero causas, quae ad ordinarios cognitores, veluti delicta communia, vel ad usum publici juris pertinent, legibus oportet audiri.* Refert. L. 1. C. Th. de Relig.

5. Correctionem ergo delictorum leviorum, quae a Clericis in disciplinam ecclesiasticam committuntur, ad Episcopos placuit remittere: publica vero crimina reservantur publicis Judicibus: *Nomen Episcoporum, vel eorum, qui Ecclesiae necessitatibus serviunt, nec ad judicia sive ordinariorum, sive extraordinariorum Judicum pertrahantur: habent illi Judices suos, nec quisquam (potius quidquam) his cum legibus publicis commune, quantum ad causas tamen ecclesiasticas pertinet, quas decet Episcopali auctoritate decideri.* Et infra: *Quidquid vero negotiorum, quae spectant statum Reipublicae, aliunde incidet, id ipse Praeses Provinciae terminabit.* Quid clarius veteri differentia? L. 3. C. Th. de Episc. Judic.

6. Exemplo enim militum placuit delicta ecclesiastica, quae a Clericis ut

Clericis in disciplinam ecclesiasticam, aut ordinem, et statum ecclesiasticum committuntur, fecernere a delictis vulgaribus, seu communibus, quae a Clericis, ut civibus, et membris Reipublicae adversus regimen politicum perpetrantur. His quippe exceptis, priorum censura ad iudicium ecclesiasticum remissa est, quia *Clericos, de delictis ecclesiasticis, nonnisi apud Episcopos accusari convenit.* L. 41. C. Th. de Episc. et Cler.

7. Credunt nonnulli, eam delictorum distinctionem quoad immunitatem Clericorum a Iudicio saeculari sublatam per Honorii constitutionem, qua decernitur indefinite. CLERICOS NONNISI APUD EPISCOPOS ACCUSARI CONVENIT. Dein additur: *Igitur si Episcopus, vel Presbyter — apud Episcopum, SIQUIDEM ALIBI NON OPORTET, a quolibet fuerunt accusati etc.* L. 41. Cod. Th. de Episc. et Cler. Per indefinitam hujus legis locutionem videtur correctio omnium delictorum a Clericis commissorum Episcopo attributa: Justinianus tamen illam criminum distinctionem iterum observavit in sua Novella 83.: ast hoc moderamine is usus est, ut, siquidem Clericus de vulgari, seu civili crimine in saeculari iudicio conveniretur, convincereturque, pro executione tamen sententiae poena capitali damnari non pos-

fit, nisi prius per Episcopum sacerdotali, Clericalique dignitate nudatus fuisset. *Auct. Cler. quoque §. 1. et 2. C. de Episc. et Cler.*

8. Beneficio Imperatoris successit et aliud moderamen: *Ut, si quis Clericum, aut Monachum, vel Monialem, de crimine civili, apud Judicem accusaverit, et crimen per legitimam accusationem potuerit approbare, tunc Episcopo locorum gesta monumentorum palam faciat; et, si ex his agnoscat, proposita crimina commisisse eum, tunc ipse Episcopus secundum regulas ab honore, sive gradu, quem habet, separet: Judex autem ultionem ei inferat legibus congruentem. Si vero Episcopus putaverit, gesta non juste confecta, tunc liceat ei deferre, et nudare honore, seu gradu accusatam personam; ita tamen, ut hujusmodi persona sub legitima cautela fiat, et ita ad Nos, utpote Principem, negotium tam ab Episcopo, quam a Judice referatur, ut nos hoc cognoscentes, quae nobis videntur, jubeamus. Quid clarius? Clericus de crimine civili accusatus, convictusque a Judice publico capitali poena percelli non potest, nisi Episcopus sententiam Judicis probasset, aut, si dissensisset, Principis decisio causam definivisset. Nov. 1. 23. c. 21.*

9. Hoc

9. Hoc moderamine Concilia Mati-
fconense II., et Parisiense V. saeculo VI.
decreverunt, *ut nullus Judicium ne-
que Presbyterum, neque Diaconum,
aut Clericum ullum, aut Juniores Ec-
clesiae sine scientia Pontificis per se di-
stringat, aut damnare praesumat.*

Conc.
Matisc. II.
c. 10.
Parif. V.
c. 4.

10. Capitularia Francorum generatim
pronuntiant, instaurantque, *ut Clerici
ecclesiastici Ordinis, si culpam quam-
cunque incurrerint, apud ecclesiasticos
judicentur, non apud saeculares. Et
alibi: Nemo audeat Clericum, aut Mo-
nachum, aut Monialem faeminam ad
civile judicium accusare, sed ad Epi-
scopum. Et inferius: Placuit, ut Clerici
non distringantur, vel non dijudicen-
tur, nisi a propriis Episcopis. Fas e-
nim non est, ut divini muneris Mini-
stri temporalium potestatum subdan-
tur arbitrio. Nam si priorum Epi-
scoporum jussionibus inobedientes exti-
terint, tunc juxta canonicas sanctio-
nes, per Potestates externas adducan-
tur, id est, per Judices saeculares.*

Capitul.
L. I. c. 38.
lib. 5.
c. 378.
lib. 7.
c. 422.

11. Sensim ergo causae criminales si-
ne criminum distinctione ad Judicem
ecclesiasticum etiam privative fuerunt
devolutae, prout tam Principum, quam
Pontificum, et Synodorum posteriores
sanctiones evincunt, quae nulla facto
delictorum distinctione causas crimina-

les Clericorum Episcopis, sive Judicibus ecclesiasticis deferunt. *Ut nemo unquam Episcopum apud saecularem judicem, aut alios Clericos accusare praesumat etc.* Refert. c. 1, 2, 3, 7, 8, 14. XI. q. 1.

12. Gratianus veteris legis lectionem sic refert: *Continua lege sancimus, ut nullus Episcoporum, vel eorum, qui necessitatibus Ecclesiae serviunt, ad judicia, sive ordinariorum, sive extraordinariorum Judicum pertrahatur. Habent illi suos Judices, nec quicquam his publicis est commune cum legibus.* In integra lectione subditur; quantum tamen ad causas ecclesiasticas pertinet, quas decet episcopali auctoritate decidi. *Grat. c. 5. ibi.*

Supr.

13. Abhinc argumentis novi juris Judicibus civilibus nulla jurisdictio in crimina, utcunque enormia, Clericorum relinquitur, nisi ad exequendum supplicium eorum, qui per degradationem solemnem a Clero ejecti, brachio saeculari, veluti incorrigibiles traduntur. c. 10. de Judic.

14. Recentiores Imperatores id genus privilegii ecclesiastici et in publicas sanctiones Imperii retulerunt. Inquit Fridericus II.: *Statuimus, ut nullus ecclesiasticam personam in criminali quaestione, vel civili trahere ad iudicium saeculare praesumat, contra Constitutiones Imperiales, et Canonicas*

*sanctiones. Refert. Auct. Statuimus
C. de Episc. et Cler.*

15. Concilium Tridentinum crimina-
les causas aequae, ac matrimoniales ju-
dicio Episcoporum reservat. Quo De-
creto inferiores iudices ecclesiastici ex-
cluduntur, ut tamen Officiale Episcopi
excipere oporteat, quia vice, et
nomine Episcopi jus dicit, ita, ut tri-
bunal Officialis reputetur et tribunal E-
piscopi. *c. 3. de Appell. in 6.*

Trid. sess.
24. c. 20.

16. Olim latissime patuit privilegium
fori Clericis competens in materia cri-
minali, adeo, ut iidem tametsi enor-
mum criminum rei, et convicti a Ju-
dice ecclesiastico duntaxat possent ju-
dicari, et condemnari, idque non ad
publicum, et capitale supplicium, sed
ad carcerem perpetuum, jejuniumque
in pane, et aqua.

17. Id facile indulgebatur, ut vel sic
Clerici ad meliorem frugem revocaren-
tur, et ordinis ecclesiastici dignitati con-
suleretur, cavereturque, ne sacerdota-
lis Ordo saecularium insultationi expo-
neretur. Et sane quis ambigat, quin
contumeliosum apparat, ipsos Sacerdo-
tes propalam in plateis publicis coram
populo necari, aut corporalibus suppli-
ciis affici? Quod et Pagani ipsi agnove-
runt. Nam decori Vestalium dabatur,
ut luiturae poenas, ludibrio, et oculis

vulgi subtraherentur, defossae in specum vivae.

18. Scitur quoque, quanto et ipsis Laicis scandalo sit, dum Clericorum crimina propalantur, et omnium oculis exponuntur: quantumque haec Laicorum erga Sacerdotes venerationem, et obedientiam diminuunt. Mirum proinde videri non debet, quod Imperatores, et Principes christiani aliquando admodum favorabiles fuerint in remittendis Clericorum delictis ad Judices ecclesiasticos, ipsique Episcopi etiam sanctissimi tanto zelo, et labore hoc privilegium fori vindicaverint, et contra Laicorum conatus defenderint.

Cap. 3.
De privil.
for. Eccl.
Hincm.
contr.
Gothscal.
c. 36.

19. Refert Hincmarus preces Gallicanorum Praesulum, ut Ebbonis, Archiepiscopi Remensis, *verecundiae parceretur, ac propter etiam Ecclesiae opprobrium, et insolentem saecularium insultationem; tum ne dignitas sacerdotalis pollueretur, si publice Ebo de his, quibus impetitus, et adhuc impetendus erat, convictus foret.*

20. Inde novi juris argumentis passim denuntiatur censura Judicibus inferioribus, si Clericum, qui de fuga haud suspectus est, per lictores arripi, et in vincula, carceremque conjici faciant.
c. 29. de Sent. Excom.

Conc.
Remens.
c. I.

21. His exemplis decernit ann. 1301. Concilium Remense, *ut, si in aliqua*

civitate, vel in aliquo loco Remensis Provinciae contingat, quandoque Clericum detineri per laicalem justitiam, postquam dictus Clericus fuerit ab Episcopo illius loci, vel ab Officiali, vel Decano rurali, seu ex parte alicujus eorum legitime requisitus, cessetur a divinis in loco captionis, et detentionis, quousque fuerit competenter restitutus.

22. Pronuntiat inde Concilium Constantiense: *Nullus Magistratum ecclesiasticam personam in criminali quaestione ad judicium saeculare praesumat propria auctoritate attrahere contra canonicas sanctiones, et contra Constitutiones Imperiales.*

23. Invaluit tamen et inter ea tempora consuetudo, quod Reges civili potestati arrogarent casus privilegiatos Clericorum. Sic referunt Pragmatici Galliae: *Cognoscit Rex, et ejus Officarii de omni crimine privilegiato; ut sunt crimen laesae Majestatis, falsae monetae, infractio salvae Gardiae etc. Et de hoc Rex, et ejus Officarii sunt in possessione, et saisina a tempore, cujus initii memoria non existit: quod tempus immemorabile, juxta Theoreticam Joannis Monachi idem operatur, quod privilegium. En natales casus privilegiati.*

24. Quum enim Episcopi, neglecto delectu, passim omnis generis homines Ordinibus donarent, publicae securitatis causa oportuis quaedam atrociora crimina a privilegio fori excipere, saeculari tribunali saltem conjunctim cum Episcopo subjicienda, quae vulgo casus privilegiati appellantur. Nam, quia privilegium Clericorum naturam juris communis juxta recentiores Decretales inderat, id, quod olim juris communis fuit, nunc privilegium audit.

25. In Gallia triplex genus criminum ea occasione distinguunt nonnulli. Delicta communia Clericorum relinquuntur Judici ecclesiastico. Haec enim, si iudices laicos audias, restringuntur ad injurias verbales, aliasque culpas, quibus peccatur contra disciplinam ecclesiasticam. Alia Clericorum delicta, quibus auctoritas Reipublicae laeditur, casibus privilegiatis accensentur. Juxta statutum Melodunense de his Judices saeculares conjunctim cum ecclesiasticis cognoscunt, eaque de causa ad tribunal ecclesiasticum se conferre solent, nisi forte Officialis, justitiae accelerandae et evitandae captivorum transportationis causa, malit se conferre ad tribunal saeculare. Uterque Judicum per suum syndicum abhinc testium depositiones, interrogatoria, caeterosque articulos in separata volumina transcribenda cu-

Fleur.
J. E. P. 3.
c. 14.
§. 4.

rat, nisi alter solus cognoscere coeperit. Nam, quum qualitas criminis demum ex accusationibus innotescat; Officialis statim inquirere, et, si casus privilegiatus semet exserit, iudicem laicum vocare potest. Similiter et laicus Judex cognoscere potest, antequam accusator, vel promotor, quia delictum utriusque potestatis commune deprehenditur, remissionem ad Officialem flagitat. Si Senatus cognoscit, Officialis non vocatur, sed Episcopus, Clerici accusati Superior, vices cuidam ex Clericis Senatoribus demandare tenetur. Ab his quidam secernunt enormiora crimina, quae casus Regii dicuntur, quia regiae jurisdictioni, independenter a tribunali ecclesiastico, reservantur. Testatur tamen famosus Galliae Jurisconsultus, et Practicus Claudius de Prestre, se non vidisse unquam negatam remissionem Clerici ad Judicem ecclesiasticum, nisi in crimine laesae Majestatis, vel nisi Clericus captus esset in veste saeculari, quantumvis alias ageretur de crimine valde atroci. Et quidem juxta edictum Melodunense Clericus accusatus de delicto privilegiato remittendus est ad proprium suum Episcopum, qui si sit extra districtum Curiae supremæ, a qua remittitur reus, solet illa Episcopo injungere, ut Vicarios in suo districtu constituat,

Claud. de
Prestre
cent. I.
c. 20.

a quibus unacum Judice regio de crimine et personalis instruat.

26. Innotuit differentia casus privilegiati, et delicti communis et alibi. Visum enim est, hunc stylum, et modum civilis potestatis, adversus facinorosos Clericos procedendi, potius esse dicendum conservationem, defensionem, et protectionem status politici, quam violationem, et usurpationem immunitatis, et jurisdictionis ecclesiasticae, quia tam atrocia delicta Clericorum privilegio fori indignum reddere videntur.

27. Hactenus de qualitate, et numero casuum privilegiatorum inter Interpretes tam exacte non convenit, quia radix confusarum potestatum, exinde sublata haud est. Observat III. de Marca: *Utraque potestatum suis limitibus est circumscripta, et in disjunctis omnino negotiis exercetur, cum illa spiritualibus addicatur, haec publicis occupata sit: sed ferente rerum constitutione adeo vicinae sunt ambae, ut difficile sit etiam prudentissimo cuique fines controversos dirimere: certae quidem regulae in genere assignari possunt, quibus invicem disterminentur, sed multa accidunt in specie proposita, quae peritissimos arbitros fallant, vententque, ne fines, ut par est, inter eas potestates regere possint. Quae locum habent non in controversiis fidei,*

De Marc.
de Con-
cord. Sa-
cerd. et
Imp.

quae longo intervallo remotae sunt a cognitione Principum, nec in rerum publicarum administrationibus, quae alienae sunt a cura pascendi gregis; sed in plurimis disciplinae capitibus, quae personas, aut res ipsas respiciunt.

28. Attento iure Decretalium Clerici omnes, et indistincte gaudent privilegio fori. Superest sub nomine Synodi Parisiensis Decretum, eo tenore: *Nullus Judicum neque Presbyterum, neque Diaconum, aut Clericum ullum, aut Minores Ecclesiae sine permisso Pontificis per se distringere, aut condemnare praesumati. Quod si fecerit, ab Ecclesia Dei, cui injuriam irrogare dignoscitur, tamdiu sit sequestratus, quousque reatum suum cognoscat, et emendet.* Refert. c. 2. de For. Compet.

Cap. 4.
De Restrict.
privil.

29. Juxta Pontificale Romanum mox suscepta prima Tonsura privilegium fori obtinetur. Sic in collatione primae Tonsurae Episcopus novellos Clericos alloquitur: *Filii charissimi animadvertere debetis, quod hodie de foro Ecclesiae facti estis, et privilegia clericalia sortiti estis etc.*

30. Praecipit Synodus Tridentina, ut ii duntaxat Tonsura initientur, de quibus probabilis conjectura non sit, eos non saecularis judicii fugiendi

Trid. sess.
23. c. 4.

fraude, sed, ut Deo fidelem cultum praestent, hoc vitae genus elegisse.

31. Quippe inde a saeculo XIII. invaluit Scholasticorum opinio, per susceptionem Tonsurae, veluti Ordinem, imprimi characterem indelebilem, ut ab eo privilegium fori divelli non posset. Hoc praejudicio tum conjugati, quam caelibes cujuscunque conditionis susceptioni primae Tonsurae, ut a metu civilis jurisdictionis exempti essent, inhiarunt, quamvis nec de statu Ecclesiae assumendo, nec de habitu clericali gestando cogitarent. Nec illud difficile erat, eoquod Officiales ecclesiastici desiderarint, plures esse foro suo subjectos. Questus est Petrus Cugnerius; *Item faciunt Praelati Tonsuram hominibus 30. annorum, et ultra, et etiam conjugatis aliquibus, quando veniunt ad eos metu intrusionis carceris, et punitionis alicujus criminalis delicti, quod antea perpetraverunt, et hoc pluries fuit factum.*

Petrus
Cugner,
art. 49.

Trid. sess.
23. c. 6.

32. Statuit Concilium Tridentinum: *Is minorum Ordinum fori privilegio non gaudeat, nisi beneficium ecclesiasticum habeat; aut clericalem habitum, et Tonsuram deferens, alicui Ecclesiae ex mandato Episcopi inserviat, vel in seminario Clericorum, aut in aliqua schola, vel Universitate, de li-*

centia Episcopi, quasi in via ad maiores Ordines suscipiendos versetur. Apparet ergo, quod S. Synodus hoc privilegium fori non in simplicem Tonsuram, minorumve Ordinum susceptionem refundat, sed in ministerium ecclesiasticum, cui vel actualiter quisque vacat, aut saltem per illas dispositiones proximius, remotiusque se impendit, ut Ecclesiae servire velit, possitque.

33. Juxta declarationem S. Congregationis Clericus incedens in habitu, et Tonsura clericali gaudet ipso jure fori privilegio, si alicui Ecclesiae deserviat, etiam sine mandato Episcopi; aut studeat in aliquo Seminario, vel schola, aut Universitate, etiam citra licentiam Episcopi; quia etiam cessante mandato, vel licentia Episcopi habetur finis praeceptus Concilii.

34. Clerici minores, qui vestes clericales deposuere, pro eo tempore, quo eas non gestant, excidunt privilegio fori, nulla etiam praevia monitione, ita tamen, ut illud mox, ac resumpserint habitum, et Tonsuram, alicui Ecclesiae de mandato Episcopi deservituri, recuperent, quia tunc habent omnes conditiones a Concilio praescriptas.

35. Quid ergo, si appareat, quemquam Clericum fuisse factum, aut habitum, et Tonsuram suscepisse in fraudem fugiendi iudicii saecularis? Satis in-

Fagn. ad
c. 1. de
for.
Comp.

ter Interpretes convenit, eum praetextu suscepti habitus ecclesiastici jurisdictionem saecularem effugere, quia fraus sua nemini patrocinator. Indicium autem fraudis haud obscurum est, si mox a perpetrato delicto Tonsuram susceperit. Nam ex vicinitate, vel diuturnitate temporis dolus praesumitur abesse, aut adesse. Si Clericus tonsuratus in alio, quam clericali habitu capiatur, pro ea vice declinare forum saeculare non potest. In Gallia Clerici studentes haud amplius gaudent privilegio fori.

Cap. 5.
et 6.
De for.
Episcop.

36. Causas criminales Episcoporum jam pridem in Synodis Provincialibus tractatas fuisse satis constat, estque passim ab omnibus admissum, et in Canonibus antiquis expressum. Praecipit Concilium Nicaenum I. *Ut hoc ergo decentius inquiratur, bene placuit annis singulis per unamquamque Provinciam bis in anno Concilia celebrari, ut communiter ab omnibus simul Episcopis Provinciae congregatis discutiantur hujusmodi quaestiones.*

Conc.
Nicaen.
c. 5,

37. En regulas Antiocheni Concilii: *Siquis Episcopus criminaliter accusatus, ab omnibus, qui sunt intra Provinciam, Episcopis acceperit unam, consonamque sententiam; ab aliis ulterius judicari non poterit, sed manere circa eum oportet, tanquam con-*

venientem, quae ab omnibus probata est, firmam, ratamque sententiam. Refert. c. 5. VI. q. 4.

38. Quid vero, si iudices dissentiant? Statuit Concilium: ut tunc Metropolitanus Episcopus a vicina Provincia Iudices advocet alios, qui controversiam tollant; ut per eos simul, et provinciales Episcopos, quod justum visum fuerit, approbetur. *c. 1. et Corr. Rom. ibi.*

39. Concilium Sardicense permittit interdum renovari iudicium Synodi Provincialis, idque jus asserit Romano Pontifici etiam in causis criminalibus Episcoporum. En ex lectione Dionýsij Decretum! *Quod si aliquis Episcoporum iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat, se causam bonam habere; ut iterum Concilium, vel iudicium, renovetur, si vobis placet, S. Petri Apostoli memoriam honoremus, ut scribatur ab his, qui causam examinarunt, id est, iudicarunt; Julio Romano Pontifici, et, si iudicaverit; renovandum esse iudicium, renovetur, et det Iudices: si autem probaverit, talem causam esse, ut non refricentur ea, quae acta sunt, quae decreverit, confirmata erunt. Quippe, quum sententiam Concilii retractare, etsi dissentissent pro minore parte iudices, non liceret, nisi a majore, utpote adscitis*

Conc.
Sardic.
c. 4.

ex vicinia Judicibus, Concilio fieret, id genus novi consilii proposuit Osius, ut pro reverentia S. Petri haec praerogativa Julio Romano Pontifici tribueretur, ut procul ab omni dissentientium iudicium studio decideret, an causa mereretur restaurationem iudicii; nec ne?

C. 4.

40. Donec ergo rescriberet Pontifex, Gaudentius Episcopus dixit: *Necesse esse adjici, — ut, si quis Episcopus fuerit depositus iudicio Episcoporum, qui sunt in vicinia, et rursus dicat, sibi defensionis negotium competere, non prius alius in Cathedram substituatur, quam Romanus Episcopus causa cognita sententiam tulerit.*

41. Si Pontifex Romanus iudicium renovandum censeat, renovationem committere potest propinquis Episcopis. Inquit Canon: *si Papa justum esse existimaverit, ejus rei examinationem renovari; Coepiscopis scribere dignetur, qui sunt propinqui Provinciae, ut ipsi diligenter, et accurate cum comprovincialibus Episcopis singula perscrutentur, et ex veritatis fide sententiam ferant. Quid amplius? Quod si is, qui rogat causam suam iterum audiri, deprecatione sua moverit Episcopum Romanum, ut de latere suo Presbyterum mittat; erit in potestate Episcopi Romani, quid velit, et quid aestimet? Et si decreverit mittendos*

esse a latere suo, qui praesentes cum Episcopis judicent, habentes ejus auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit Episcopos sufficere, faciet, quod sapientissimo consilio suo judicaverit.

42. Sensus Concilii Sardicenis his Canonibus expressus est, ut Episcopi coram Synodo Provinciali accusari, judicari, et etiam gradu moveri queant, ipsaque sententia Synodi firma consistat, nisi Episcopus damnatus judicium renovari petierit, ipseque Pontifex Romanus ab Episcopis Provinciae interpellatus judicaverit, judicium renovandum juxta modum Canone VII. expressum.

43. Canonibus Sardicenis quoad judicium Episcoporum in prima instantia consonat Synodus Chalcedonensis, statuens: *Si Clericus autem cum proprio Episcopo negotium, aut litem habeat, a Provinciae Synodo judicetur.* Gelasius II. quoque Papa diserte agnoscit, *Episcopos Provinciae esse Judices, ad quorum judicium omnes causae Episcoporum, et reliquorum Sacerdotum, ac civitatum causae referantur, ut ab his omnibus juste consona voce discernantur.*

Synod.
Chalced.
c. 9.

Gelas. II.
Ep. ad
Joann.
constant.

44. Circa saeculum 8. et 9. haec Synodorum auctoritas in decidendis Episcoporum causis diminui coepit. Nam sub id temporis nova quaedam colle-

ctio Canonum, et Epistolarum Decretalium Pontificum prodiit sub nomine cujusdam Isidori, in qua ipsum jus iudicandi, et deponendi Episcopos Synodis Provincialibus adimitur, et Romano Pontifici etiam in prima instantia asseritur. Collectio haec, utpote continens epistolas sub gloriosis nominibus primorum Pontificum, et Martyrum exhibitas, maximo cum applausu fuerat excepta: ast ubi harum Decretalium auctoritas fuit stabilita, invaluit simul opinio, Episcopum sine auctoritate Sedis Apostolicae damnari non posse, quod tanquam ab Apostolis ad posteros derivatum, ac quasi divinitus pro privilegio Sedi Apostolicae, cui Petrus praesedit, concessum esse dicebatur.

45. Unde cum anno 835. Aldricus Cenomanensis Episcopus ante sententiam Episcoporum appellasset ad Gregorium IV. hic quidem Papa praecepit, ut causa ejus audiatur a Primate Dioceseos, sed iudicium peragi prohibuit, quod sibi reservavit, vel Legatis suis in Provinciam mittendis. *Mandamus, inquit idem Pontifex, ut, si aliquis, quod non optamus, suorum aemulorum Aldricum Cenomanensis Ecclesiae Episcopum accusare damnabiliter attentaverit, ut honoretur B. Petri Apostolorum Principis memoria, Ecclesiaeque*

faeque Romanae, cui praesedit, privilegium, et nostri nominis auctoritas, liceat illi post auditionem Primate Diaeceseos, si necesse fuerit, nos, tam quoad effectum suspensivum, quam devolutivum, appellare, et nostra auctoritate, aut ante nos, aut ante Legatos nostro ex latere missos juxta Patrum Decreta, suas exercere, et finire actiones. c. 11. II. q. 6.

46. Refert Gratianus ex collectione Isidori et spurias Decretales, quae habent, tum Concilia Provincialia, inconsulta S. Sede, celebrari non posse, tum Episcopos sine auctoritate Papae damnari non posse. His praejudiciis rescripsit Gregorius IV., causam Aldrici Cenomanensis a Primite Diaeceseos quidem audiri, sed definiri non posse. *c. 11. II. q. 6.*

47. Sic diserte Julius, Eleutherius, Damasusque pronuntiasse finguntur; *quamvis liceat apud Comprovinciales, et Metropolitanos, atque Primate Episcoporum ventilare accusationes, et criminationes, non tamen licet definire sine sanctae Sedis auctoritate.* En veros fontes appellationum. *c. 6. 7. et 9. III. q. 6.*

48. Novo jure inter causas majores, et minores Episcoporum placuit distinguere. Majores causas diximus, quae

vinculum conjugale inter Episcopum, et Ecclesiam spectant. Declarat Innocentius III.: translationem, cessionem, et depositionem Episcoporum, quibus vinculum conjugii spiritualis solvitur, non tam institutione canonica, quam ordinatione divina soli Romano Pontifici esse reservatam. *c. 2. de Transl. Episc.*

Trid. sess.
13. c. 8.

49. Juxta Tridentinum Decretum: *Causae Episcoporum, cum pro criminis objecti qualitate comparere debent, coram Pontifice maximo referantur, ac terminentur.* Et infra: *Causae criminales graviores contra Episcopos etiam haeresis, quod absit, quae depositione, aut privatione dignae sunt, ab ipso tantum summo Pontifice cognoscantur, et terminentur — Minores vero criminales causae Episcoporum in Concilio tantum provinciali cognoscantur, et terminentur, vel a deputandis per Concilium Provinciale.*

Sess. 24.
c. 5.

50. In Francia jus vetus viget, quo Episcopus in Concilio Provinciali, cui, si XII. Episcopi non intersunt, vicini ad numerum concurrentem adhibendi, duntaxat judicatur, salva appellatione ad Pontificem, duce Canone Sardicensi. Nam Concilii Tridentini Decreto Clerus Gallicanus statim reclamavit. Abhinc et a Rege anno 1657. publicum edictum obtinuit, ut Episcoporum causae ex praescripto sanctorum Decreto-

rum a Judicibus ecclesiasticis definirentur.

§ 1. Sunt et aliarum gentium publicae leges, quae vetant incolas extra suas provincias in jus vocari; idque non tantum in causis civilibus, sed et ecclesiasticis: atque hinc notorius, et quotidianus usus delegandi iudices appellationum in partibus, si quando a sententia Judicis ecclesiastici ad summum Pontificem appellatur. Quippe sunt ineluctabilia incommoda, si extra Provinciam, et in remotis locis causam prosequi oportet. Aiebat Ivo Carnotensis: *Si intra Provinciam, secundum quod instituta Majorum continent, fieret prima discussio, sicut necesse foret, non deessent accusatores, non deessent testes, qui pro hujusmodi negotiis non audent ad loca remota pro-
dire.*

Ivo
ep. 68,

* § 2. Suppressa veterum Canonum auctoritate saepius superest impunitas scelerum, quia et vetus censura criminis remittebatur. Juxta S. Bernardum *luctu amarissimo dignum, quod secutum est. Quod hoc? Impunitas incuriae soboles, insolentiae mater, radix impudentiae, transgressionum nutrix.*

S. Bern.
de consid.
lib. III.
c. 5.

* § 3. In morali doctrina quid funestius, reliquum est, quam Sacerdotum raram, et difficilem esse poenitentiam.

S. Aug.
de ferm.
Dom. in
mont.
lib. 1. c. 6.

S. Chryf.
hom. 13.
in Matth.

Inter Op.
S. Chryf.
Oper. im-
perf.
hom. 40.
in cap. 21.
Matth.

Inquit S. Augustinus: *Si sal infatua-
tum fuerit, in quo salietur? qui erunt
homines, per quos a vobis error au-
feratur, cum vos Sacerdotes elegerit
Deus, per quos errorem auferat cae-
terorum.* Juxta S. Chrysoftomum: *Alii
enim, etsi saepe delinquunt, possunt
tamen ad veniam pervenire: si vero
hoc Magister ipse patiatur, omni ex-
cusatione privabitur, et supplicia ex-
trema persolvat.* Euberores rationes!
*Homo saecularis post peccatum facile
ad poenitentiam venit; nam occupa-
tus negligentia saeculari dum scriptu-
ris satis non attendit, semper ei, quae
in scripturis posita sunt, nova viden-
tur; ideoque, cum audit aliquid de
gloria Sanctorum, aut de poena pec-
catorum, quasi novum aliquid audiens,
expavescit; dumque aut bona concu-
piscit: aut mala timet, compunctus
ad poenitentiam cito decurrit. Nihil
autem impossibilius, quam illum cor-
rigere, qui omnia scit, et tamen con-
temnens bonum, diligit malum; omnia
enim, quaecumque sunt in scripturis,
propter quotidianam meditationem
ante oculos ejus inveterata, et vilis
aestimantur; nam quidquid ibi terri-
bile est, usu vilescit, propterea Cleri-
cus, qui semper meditatur scripturas,
aut omnino observaturus est; et erit
perfectus: aut, si semel caeperit illas*

contemnere, nunquam excitatur in illis, ut timeat. Quid tristius? Alto quippe, ex sententia S. Bernardi, demersi oblivionis somno, ad nullum dominicæ comminationis tonitruum expergiscuntur, ut vel ipsorum suum periculum expavescant. Et alibi: Alienis laboribus locupletantur Clerici, comedunt fructum terræ absque pecunia, et prodit quasi ex adipe iniquitas eorum etc. Mens quippe assueta deliciis, nec exulta disciplinae sarculo, multas contrahit sordes. Porro inveteratam rubiginem si tentet abradere, nec summis saltem digitis contingi patientur, sed, sicut scriptum est, incrassatus est dilectus, et recalcitravit. Ait Auctor operis imperfecti: Sed et si deprehensus humiliaverit se, non ideo dolet, quia peccavit, sed confunditur, quia perdidit gloriam suam. Et infra: Erubescit aliquando reus videri, qui semper fuerat iudex.

S. Bern.
ferm. 77.
in Cant.

Ep. 132.

Supr. int.
Op. S.
Chrysoft.
hom. 43.

TITVLVS IV.

De delictis ecclesiasticis.

CAPVT I.

De poenitentia canonica.

S. Bern.
de confid.
lib. I.
c. 6.

1. Forum ecclesiasticum poenitentiae in omnia delicta Clericorum, Laicorumque porrigitur. Ait S. Bernardus: *Ut sciatis, quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata etc. Quatenam tibi major videtur et dignitas, et potestas, dimittendi peccata, an praedia dividendi.*

2. Superfunt longa serie veterum Conciliorum, Canonumque Decreta, quae diversis peccatorum generibus ordinem, modum, tempus, processumque poenitentiae discretissime praescripserunt, in ordine ad decernendum salutarem expiationem, merendamque sacramentalem absolutionem. Exercuit Ecclesia hanc suam auctoritatem in omnia crimina, etiam levissima, publica, atque occulta. Porro omnia, quae Episcopi circa crimina exercebant, cum Poenitentiae Sacramento connectebantur. Non enim erat forum externum a foro interno, seu sacramentali per XII. saecula disjunctum.

3. Quippe five Episcopi in peccata inquirerent, five testes audirent, five censuris, aliisque poenis canonicis procederent; haec omnia ad ipsius peccatoris reconciliationem tendebant. Sic non erat aliud tribunal, in quo excommunicandus, vel excommunicatus judicabatur, aliud, in quo poenitens sacramentalem absolutionem merebatur.

4. Saeculo VII. quidem invaluit, quod de peccatis publicis publicam, de peccatis occultis privatam poenitentiam agere oporteret; ita, ut publicorum peccatorum confessio, poenitentia, et absolutio Episcopo, ejusque delegatis ministris reservaretur; occultorum autem confessio, poenitentia, et absolutio ad reliquos inferiores Presbyteros remitteretur. Utrumque tamen illud forum ad Sacramenti poenitentiae administrationem, five peccatorum curationem directe, indirecteque referebatur. Sic omnis generis crimina jurisdictionis ecclesiasticae in ordine ad forum poenitentiae fuere.

Morin. de
Poenit.
lib. 1.
c. 10.

5. Ait Morinus: *Quapropter crimen lege civili punitus fuerat; quia civili examine, et convictione crimen publicatum erat, poenitentiae publicae post toleratam poenam civilem, five pecuniariam, five corporalem, subdebatur: nonnunquam etiam post poenitentiam publicam poena civili puniebatur. Poenitentiam enim ut medicinam*

Lib. 7.
c. 6.

potissimum considerabant, peccatorem, ut aegrotum: ideo punitum quidem propter crimen poena civili censebant, non autem sanatum. Christiana tantum poenitentia eum vere sanare, vulnera per peccatum inflicta obducere credebatur.

Conc.
Rom.
cap. 12.

6. Quum primordiis saeculi X. quidam jactarent, post sumptum lege civili de reis supplicium, nullam superesse Episcopis infligendarum poenitentiarum auctoritatem, Concilium Romanum anno 904. declaravit, hoc praejudicium omnino irregulariter inolevisse. *Habeant igitur Episcopi singularum urbium in sua Diaecesi liberam potestatem, adulteria, et scelera inquirere, ulcisci, et judicare, secundum quod Canones censuerunt, absque impedimento alicujus. Et cum opus fuerit ad comprimendos rebelles, et contemptores, publicum placitum convocent, non ad praejudicandum, sed potius ad ea, quae Deo placita sunt, et salutem animarum conveniunt, prosequendum.* Ecce forum poenitentiae ecclesiasticae a foro civili justitiae procul ab omni praejudicio diversum est.

7. Inde Synodus Romana placitum publicum a regiis iudicibus, utpote ministris fori justitiae, in suppetias esse vocandum censuit, si peccatores monitis, et Decretis Ecclesiae, quibus ad susci-

piendam poenitentiam adigebantur, mo-
rem gerere detrectarent. Quippe illis
saeculis coactae poenitentiae frequen-
tes erant. Statuit anno 816. Synodus
Moguntina: *Quod si Sacerdotum moniti-
onibus noluerint aurem accommodare,
volentes in pristinis perdurare crimi-
nibus, oportet eos per saecularis po-
tentiae disciplinam a tam prava con-
suetudine coerceri.* Quid clarius? S. Sy-
nodus ministris poenitentiae monita, et
censuras vindicat; jurisdictionem coa-
ctivam a ministris justitiae in subsidium
vocat.

Conc.
Mogun.
cap. 28.

8. Juxta Morinum circa saeculum XII.
caepere Scholastici forum poenitentiale
a foro judiciali Ecclesiae secernere, ita,
ut forum poenitentiale passim vilioribus,
et inferioribus Presbyteris, in ordine
ad sacramentalem absolutionem dispen-
sandam, relinqueretur; forum vero ju-
dicialia Episcopo, aut ejus Vicario, ali-
isque, qui jurisdictione exteriori gau-
dent, reservaretur. Hi civiles omnes,
criminalesque Clericorum causas, nec
non plerasque Laicorum judicabant, sed
cum juris formulis, strepituque, et tu-
multu forensi; censurasque pro pruden-
tia sua soli pronuntiarunt, vel a jure
illatas declararunt; absolutionemque
donarunt, quam culpa, et peccatorum
expunctricem esse noluerunt, ne forum
judicialia, et externum novi juris cum

Morin.
lib. 1. c. 9.

poenitentiali, et interno confunderent; neve, quod necessum fuisset, longas, et multiformes secretae omnium peccatorum confessionis ambages audiendo, defatigarentur.

9. Hac utriusque fori separatione stabilita, Episcopi, eorumque Officiales omnium criminum cognitionem, etiam adversus laicos, tribunali ecclesiastico, secundum canones, utpote novi juris Decretales, arrogabant; immo de omni causa, ubi quaestio de peccato incidere, cognoscere praetendebant. Nam eo obtentu et Innocentius III. sibi causam belli publici inter summos Principes vindicavit. *c. 13. de Judic.*

10. Judices regii animadvertentes forum externum, et contentiosum esse plane a foro interno, et sacramentali separatum, nec poenas canonicas infligi amplius per modum salutaris, et medicinalis poenitentiae in ordine ad purgationem delictorum, sed modo omnino forensi, et strepitu judiciali ad meram vindictam, coeperunt Laicorum causas criminales non secus, ac civiles sibi reservare. Superest tamen, quod ad exemplum causarum forensium delicta dividantur in civilia, ecclesiastica, et mixta. De ecclesiasticis solus Judex ecclesiasticus etiam contra Laicos pro tribunali pronuntiat. De civilibus solius Ju-

dicis Laici adversus Laicos est cognitio.
De mixtis uterque per praeventionem
jus dicit.

11. Inter delicta ecclesiastica primum
locum tenet haeresis. Ex sententia S.
Augustini difficile est haeresin definire.
Nonnunquam minus doctus haereses pu-
tat, aut fingit, quas doctior a crimine
excusat; uti in Philastrio, et Epiphanio
contigisse S. Doctor observat.

Cap. 2.
De haeres.
et schism.
S. Aug.
de haeres.
praef.

12. Inde discretiores, et recentiores
auctores apprime commendant, ut do-
gmata fidei a placitis scholae caute di-
stinguantur. Juxta S. Gregorium: *Sunt*
multi fidelium, qui imperito zelo suc-
cenduntur, et saepe, dum quosdam,
quasi haereticos insequuntur, haere-
ses faciunt, aut fingunt.

S. Greg.
lib. 9.
ep. 39.

13. Ex rationibus S. Augustini super-
est vulgata haeresis definitio, quod sit
pertinax defensio dogmatis, Ecclesiae
universalis judicio condemnati; sive
Decreto Concilii Oecumenici, quod A-
rianismo Niceae contigit; sive sanctione
Concilii Provincialis, ab universa Ec-
clesia agniti, quod Pauli Samosatani
placitis Antiochiae accidit; sive Ponti-
ficis oraculo, per totam Ecclesiam rece-
pto, quale Dominus Innocentius adver-
sus Pelagium edidit. c. 29. XXIV. q. 3.

14. Hoc exemplo Arcadius Imp. hae-
reticos, in ordine ad poenas civiles,
declarat, *qui vel levi argumento a ju-*

Gothofr.
ad L. 28.
C. Th.
de haeret.

ditio Catholicae religionis, et tramite detecti fuerint deviare. Monet Gothofredus levi argumento denotari articulum dogmaticum, ut sensus sit, eum pro haeretico esse habendum, qui in quocunque articulo fidei, quamvis ipsi levis videatur, a iudicio Catholicae religionis, et tramite deviare convictus fuerit. Nam verba illa: *levi argumento*: referenda sunt ad verbum *deviare*. Nam juxta S. Hieronymum haeresis dicta est ab electione, quod scilicet eam sibi unusquisque eligat disciplinam, vel sententiam, quam *proprio arbitrio* putat esse meliorem. c. 27. *ibi*.

15. Duae ergo hujus causae disceptationes sunt: una de jure, ut appareat, num dogma orthodoxum sit, an haereticum? atque de hoc unice Ecclesia, id est, Concilium generale, aut Provinciale, Papa, aut Episcopus pronuntiat. Nam illud omne, et solum est de fide Catholica, quod est in verbo Dei scripto, vel tradito revelatum, et ab Ecclesia fide divina credendum omnibus propositum.

16. Veteribus sat familiare fuit, quod fideles, si quae obrepisset haesitatio, ad sedem Apostolicarum Ecclesiarum remitterent, inter quas prima est Ecclesia Romana. Inquit Iraeneus: *Ad hanc enim Ecclesiam propter potentio- rem principalitatem, necesse est omnem con-*

S. Iraen.
adv. hae-
res. lib. 3.
c. 3.

venire Ecclesiam; hoc est, eos, qui undique sunt fideles: in qua semper ab his, qui sunt undique, conservata est ea, quae ab Apostolis est, traditio. Extat quoque Theodosii Imperatoris edictum his verbis expressum. Cunctos populos, quos Clementiae nostrae regit Imperium, in tali volumus Religione versari; quam D. Petrum Apostolum tradidisse Romanis, Religio usque adhuc (in codice Theodosiano legitur usque nunc) ab ipso insinuata declarat, quamque Pontificem Damasum sequi claret. L. 1. Cod. de fid. Cath. Remisit ergo Theodosius populos speciatim ad fidem Ecclesiae Romanae, quia haec Religionem ab Apostolis traditam usque adhuc, usque nunc semper custodivit.

17. In orthodoxis Provinciis spectatur et haeresis, ut crimen publicum, quia violat statum publicum Sacrorum, ipsamque tranquillitatem politicam Reipublicae plerumque in discrimen mittit. Et vero indulgendum haud est, ut adversus Deum, et dogmata divina liberius, quam adversus Principem, adversus leges Reipublicae fundamentales, vel contra bonos mores quidquam effutiat. Commendat S. Augustinus harum legum civilium aequitatem, quae non tam vindictam, quam emendationem haereticorum spirare videbantur. c. 37. et passim XXIII. q. 4.

18. Altera quaestio factum spectat, utpote, an hic, vel ille sit haereticus? Juxta S. Augustinum: *Qui sententiam suam, quamvis falsam, atque perversam, nulla pertinaci animositate defendunt, praesertim, quam non audacia suae praesumptionis pepererunt, sed a seductis, atque in errorem lapsis parentibus acceperunt, quaerunt autem cauta sollicitudine veritatem, corrigi parati, cum invenerint, nequaquam sunt inter haereticos deputandi.* Refert. c. 29. XXIK. q. 3.

19. Hac ratione et Innocentius III., damnatis opinionibus Joachimi Abbatis, auctorem ab haeresi excusavit, quia omnia scripta sua Apostolicae Sedis judicio approbanda, vel etiam corrigenda subjecit. Hinc sat vulgatum est inter Interpretes axioma: *Non error, sed erroris pervicacia facit haereticum.* Quid hac discretione aequius? c. 2. de SS. Trinit.

20. En aliud discretionis exemplum? Innocentius XII. anno 1694. ad Episcopos Belgii rescripsit: *Ne ulla ratione quemquam vaga illa accusatione, et invidioso nomine Fansenismi traduci, aut nuncupari sinatis, nisi prius suspectum esse legitime constiterit, aliquam ex his V. propositionibus in sensu vulgari docuisse, aut tenuisse; nec quemquam sub hoc praetextu repelli*

ab officiis, muniis, beneficiis, gradibus, ac concionibus habendis, vel ab alia quacunque functione ecclesiastica permittatis, nisi servato juris ordine, eam poenam, quae viris, alioquin Catholicis gravissima est, commeruisse probatum fuerit. Haec sit satis diu invidiosum nomen; et quis eorum vitiorum, alioquin Catholicorum, qui tanto numero eruditum orbem saluberrimis scriptis instruxerant, in tanto contentionum aestu hucusque, servato juris ordine, cujuscunque illius erroris convinci potuit?

21. Jure novo et ipsa facti quaestio tribunali ecclesiastico vindicatur. Hinc Bonifacius VIII. prohibet districtius potestatibus, et dominis territorialibus, Rectoribusque, et Officialibus eorundem, ne ipsi de hoc crimine, cum mere sit ecclesiasticum, quoquo modo cognoscant, vel judicent. *c. 18. de haeret. in 6.*

22. Inde a quingentis annis haec, aliaeque hujus generis causae peculiaris tribunalia, quae Inquisitionum dicuntur, peperere. Auspicio Fratres Praedicatorum maxime convertendis Albigenis, aliisque haereticis nomen dederunt; quod munus sibi pariter recens instituti sumpsere et Fratres Minores, quorum animis; dum callerent, utendum censuit Pontifex, cum maximopere proficerent.

De In-
quis. orig.

Fleur.
Inst. Eccl.
P. 3. c. 9.

Nam voce, et scripto refutarunt haereticos, Principesque, et populos excitarunt, ut pertinaces persequerentur, pellerentque; numerum, conditionemque haereticorum cujusque loci exacte explorarunt; quam diligentes Episcopi, quam assidui Principes, quam prompti ex plebe caeteri essent in extirpandis haereticis, curate observarunt, Romamque retulerunt. Jurisdictione quidem tum destituti, animarunt tamen nonnunquam Magistratus ad proscribendos, vel puniendos haereticos, ac Dynastas ad arma sumenda, populumque ad belli societatem signo crucis panneo; pectori affixo, excitarunt, harumque expeditionum sociis easdem indulgentias dederunt, quas nati sunt, qui ad bellum sacrum in terram sanctam profecti fuerant.

23. Successu temporis expeditiones in Inquisitiones degenerarunt. Fridericus II. Imp. Honorio III. Pontifici ann. 1224. Paduae reconciliatus, quatuor edicta promulgasse dicitur; quibus saecularibus judicibus haereticos, ab Ecclesia judicatos, puniendos commendavit, et obstinatis ignem ultorem; poenitentibus carceres perpetuos praestituit; poenas adversus perduellionem, et laesae Majestatis crimen scriptas ad haeresin extendit, omnesque leges tum jure civili, tum jure canonico adversus haereticos latas confirmavit. Praeterea tuendos recepit

Inqui-

Inquisitores, quod nomen iis, qui haereticos indagarunt, datum, quodve in magna lege Theodosii M. adversus Manichaeos deprehenditur. Innocentius IV. qui ann. 1243. in solium Romanum evehctus est, observandis legibus hisce perpeti cura invigilavit, Dominicanosque, et Franciscanos, qui Ecclesiae hac in re utilissimam operam navabant, eximia auctoritate ornavit, et Episcopis, quibus cognitio de crimine haereseos ipso jure competebat, adjunxit, atque Magistratibus mandavit, ut ex judicio Episcoporum, et Inquisitorum apparitores conducerent, a quibus haeretici in carceres compingerentur, et bona eorum occuparentur.

24. Instinctu Raymundi de Pennafort ann. 1233. Inquisitio immigravit in Aragoniam; cognita etiam in nonnullis civitatibus Germaniae, ac Franciae, praesertim in occitania, unde ortum habuit; sed in his haud diu commorata est. Regnum Neapolitanum ob diffidia Regum, et Pontificum intactum mansit ab hoc judicio, quod in Arragonia quoque elanguit, ac in caeteris Hispaniae Provinciis vix ulla sui vestigia reliquerat. Sed Ferdinandus Catholicus post penitus ejectos Mauritanos, quum novorum Christianorum plerosque videret ad simulationem christiani ritus compositos, metu eos, praesertim Judaeos, quibus terra affluebat, in officio continendos censuit. Ejus

precibus ann. 1483. Sixtus IV. dedit Bullam, qua Thomas de Turrecremata, Dominicanus, et Regi a Confessionibus, qui opus hoc urferat in primis, constitutus est Inquisitor generalis. Quo nomine ann. 1484. egit Conventum Hispalensem, ubi universus **judicii ordo**, quo etiamnum utuntur, designatus est. Idem Thomas ann. 1485. confirmatur ab Innocentio VIII. ex quo tempore hoc munus in Hispania semper fuit maximum, atque honorificentissimum. Interim Pontifici nihil juris in Inquisitionem Hispanicam, praeterquam, quod Inquisitorem generalem, quem Rex cunctis Provinciis praeponendum nominat, confirmare solet, qui vicissim ex nutu Regis nominat singularum Provinciarum Inquisitores.

25. Hispani hujusmodi tribunal, in regno Neapolitano formaturi impediuntur a Pontifice, quia subjiciendum foret Consilio Inquisitorio Hispanico. Unde in illo regno haeretici judicantur ab Episcopis, vel a Pontificis, id est, Inquisitorum Romanorum delegatis, quibus tamen venia Regis, vel Proregis opus est. Simile quid ausi sunt Hispani in Belgio, ubi Dux Albanus regnante Philippo II. armata manu rem aggressus est. Cujus immanitatis metu defecere Batavi cum foederatis Provinciis: nec in reliquo Belgio Inquisitionis ullum monumentum est.

26. In Francia, quum recentiores haereses efflorescerent, audiebantur querelae de negligentia Episcoporum in perquirendis, puniendisque ea labe infectis. Unde decursum aliquando ad illa judicia extraordinaria. Nam Parisiensis Senatus ab Episcopis impetravit litteras, quibus Senatoribus Clericis vices suas demandarunt, ex quibus compositum est Concilium Inquisitorum a Clemente VII. ann. 1525. confirmatum. Sed inciderunt bella civilia, et edicta pacificationum, quibus ea omnia abolita sunt, ut nullum superesset Inquisitionis Francicae vestigium, praeterquam, quod Tolosae modico stipendio alitur quidam e familia Dominicanorum, qui Inquisitor audit, sed sine ulla functione.

27. In Italia ex haeresi Lutherana ansam arripuit Paulus III. Romae instaurandi hoc tribunal, quod remissum erat saepius, instituta Congregatione Cardinalium, cum potestate absoluta de haeresi, similibusque criminibus cognoscendi, eisque normam functionum praescribendi. Quum Sixtus V. diversas alias Congregationes, quae Romae florent, instituisset, huic primum locum assignavit. Constat ea Cardinalibus septem, ac diversis ministris, habetque ipsum Pontificem Praesidem, ejusque potestas per omnem Italiam, immo, si Pontificem au-

dias, per totum terrarum orbem extenditur.

28. In Germaniae imperio exulat omne Inquisitionis tribunal, quia Pacis Westphalicae articuli libertatem religionum, quae tolleratae dicuntur, indulgent, suspensa in Protestantes omni jurisdictione ecclesiastica.

De Schismat.

29. In censura ecclesiastica haereticis succenturiantur schismatici, quia, auctore S. Cypriano, *qui unitatem Ecclesiae non tenent, fidem non tenent.* Superest reliquum S. Patris argumentum. c. 18. *XXIV. q. 1.*

30. Juxta sententiam S. Hieronymi schisma, quod graecum nomen est, scissuram sonat, utpote scissionem, vel divisionem ab unitate Ecclesiae Catholicae, quae, ex pluribus particularibus Ecclesiis sub uno capite coalescens, universalem, sive Catholicam, et unam Ecclesiam constituit. c. 34. *ibi.*

Optat.
adv.
Parm.
lib. 2.

31. Censetur ergo schismaticus, qui recedit ab unione omnium, aut pene omnium Ecclesiarum particularium, quae Ecclesiam universalem conficiunt. Quare Optatus Milevitanus Donatistas esse schismaticos pronuntiat, quod ab Ecclesiarum totius orbis communionem discesserant. *Videndum est, inquit, quis in radice cum toto manserit; quis forte exierit?* Idem argumentum contra eos saepius urget S. Augustinus.

32. Schismatis quoque praejudicium est, si quis a Romanae Ecclesiae communione recedit. Est enim Ecclesia haec propter Primatum unitatis centrum, ejusque Antistes omnium fidelium Caput. Quisquis ergo ab hujus consortio se separat, schismaticus praesumi potest. Hinc Theologi cum S. Thoma schisma definiunt, *quod sit divisio, per quam quis se ab unitate Ecclesiae separat, in quantum Ecclesia est corpus mysticum ex universis fidelibus tanquam membris, et Romano Pontifice tanquam capite constans.*

33. Emerferunt quidem gravissimae aliarum Ecclesiarum cum Romana controversiae: si tamen pacis, et communionis vinculum inter eas abruptum non est schisma exortum dici nequit. Observarunt olim Asiani Episcopi non eandem cum Romana Ecclesia, sed diversam Paschalem diem celebrandi disciplinam, et maximam desuper habuerunt cum S. Victore Romano Pontifice disceptationem, istius tamen communionem non deseruerunt saltem ex parte sua. Gallicae quoque Episcopi, tametsi eandem cum Ecclesia Romana disciplinam observarent, *Victorem monuerunt, ut ea potius sentire vellet, quae paci, charitatisque erga proximum congruebant, nimirum ut Asianos a sua communione non excluderet.*

Eusebius
IV. c. 24.

Cap. 3.
De caus.
S. Cypr.
etc.

S. Aug.
de unic.
Bapt. lib.
1. c. 18.

34. Sanctus quoque Cyprianus semper saltem ex parte sua retinuit pacem, et communionem cum Ecclesia Romana, quamvis vehementem cum S. Stephano haberet litem de rebaptilandis haereticis. Inquit S. Augustinus: *Nam illis temporibus, antequam plenarii Concilii sententia, quid in hac re sequendum esset, totius Ecclesiae consensu confirmasset, visum est ei cum ferme octoginta Coepiscopis suis Africanarum Ecclesiarum, omnem hominem, qui extra Ecclesiae Catholicae communionem baptizatus fuisset, oportere ad Ecclesiam venientem denuo baptizari: quod non recte fieri tanto viro nimirum propterea Dominus non aperuit, ut ejus pia et humilitas, et charitas in custodienda salubriter Ecclesiae pace patesceret. Enimvero S. Pater dissentienti liberam facultatem reliquit, illaesa pace reliquit: Quod ergo ille vir sanctus, aliter de Baptismo sentiens, quam se res habebat, quae postea pertractata, et diligentissima consideratione firmata est, in Catholica unitate permansit, et charitatis ubertate compensatum est, et passionis falce purgatum.*

Fleur. H.
E. 1. 7.
c. 32.

35. Stetit aliquamdiu contentio haec: qualem vero exitum tunc sortita sit, nescitur; attamen sub S. Sixto, S. Stephani successore necdum fuisse sopitam ex epistolis S. Dionysii Alexandrini ad

eum datis constat. Cum vero post tempora S. Sixti nihil de hac quaestione, aut occasione illius de Ecclesiarum scissione legatur, verosimilius est, pacem Ecclesiae intercedente praecipue Dionysio Alexandrino redditam fuisse.

36. In reliquo decursu historiae infestiora fuere schismata intestina, quibus unitatem unius, ejusdemque Ecclesiae particularis in discrimen aemuli conjiciebant. Ita Novatus Romanam, et Donatus Carthaginensem Ecclesiam in partes distraxerunt rejecta subjectione, quam legitimis Episcopis Cornelio, Caecilianoque debebant.

37. Novo jure Bonifacius VIII. omnis generis diris, et poenis Cardinales de Columna devovit, quod in Papam schisma concitasset, eo obtentu, quod jactarent, Caelestinum V. Papatu se abdicare nequivisse. *c. un. de Schism. in 6.*

38. Reliquae censurae, et poenae hujus criminis fere eadem sunt, ac haereseos. Inter alias omnes ordinationes, beneficiorum collationes, alique actus judiciales a Praelatis schismaticis peracti, irriti sunt, illaeso tamen plerumque valore Sacramentorum. *c. 1. de Schismat.*

39. Schisma ex suo genere sine haeresi esse potest, plerumque tamen in haeresin definit, ut obtentui excusationis locus sit. Si schisma haeresi conjun-

Supr.
§. 52.

quem discipuli ipsum esse dicerent, respondisse notabat etc. Refert. c. 3. de Baptis.

Gerfon.
Op. Tom.
2. p. 281.

46. Ecclesia tamen Gallicana, ipsaque Universitas Parisiensis Episcoporum auctoritatem in decidendis fidei controversiis semper asseruerunt. In Concilio Constantiensi Joannes Gerfon inter conclusiones sub quibusdam articulis ponendas recenset ordine sextam: *Ad Episcopos spectat jure divino — propositionem quandam haereticare, hoc est, haereticalem decernere, vel determinare, nedum doctrinaliter (sicut Doctores Theologiae possunt) sed etiam judicialiter, cum appositione Decreti poenalis contra subditos rebelles etc.* Haec doctrina ita defendebatur a Gallis, ut tamen recognoscerent in Romano Pontifice Primatum jurisdictionis unacum praerogativa suffragii in dijudicandis fidei quaestionibus.

47. Ipsimet etiam regii Magistratus doctrinam illam tanquam basin quandam suarum libertatum reputare non dubitant, ac propterea siquid in Bullis, Rescriptis, vel Brevibus Romanis contrarium eidem occurrere videatur, remedio appellationis, tanquam ab abusu ab executione, et publicatione hujusmodi Bullas, et litteras Papales prohibent, nequid contra libertates Ecclesiae, et auctoritatem Episcoporum inducatur; uti visum est occa-

sione Brevis Clementis XI. quod an. 1710. proscribat mandatum Episcopi S. Pontii Tomeriarum in Galliis, tribus epistolis Pastoralibus stipatum. Appellationis causa erat, quod illo Brevi praecipue impeti videretur doctrina de auctoritate Episcoporum in definiendis articulis fidem tangentibus.

48. Alibi zelosiores Episcopi suum fecere, plures laxiorum Casuistarum opiniones proscribere, quorum Decreta refert Fagnanus, ut evincat, ad quas tandem laxitates adducti fuerint Patroni Probabilissimi, sive sustinentes, unumquemque posse amplecti tuta conscientia opinionem probabilem, licet minus tutam, et minus probabilem.

Fagn. ad
c. 5. de
Constit.

* 49. Et inter haec quid minus tutum, minusque probabile videri poterat, quam illa nonnullorum impudentia, qua passim quaedam sententiae Catholicorum infamia haereseos notabantur? Quis calumniam excusaret? Ait S. Jacobus: *Non lite detrahare alterutrum Fratres! qui detrahit Fratri, aut judicat Fratrem suum, detrahit legi, et judicat legem, quae praecipit, ut id, quod tibi fieri non vis, nec alteri facias.* Refert Sozomenus, Ammonium aliquando adiisse S. Epiphanium, eique haec verba fecisse: *Libenter equidem discerem, utrum aliquando in discipulos, aut in libros nostros incidisti? Illo (Epiphanio) negante, ite-*

S. Jacob.
c. 4.

Sozom.
lib. 8.
c. 15.

rum quaesivit Ammonius; unde ergo haereticos illos esse judicasti, qui nullum habes argumentum, quo sententiam illorum possis convincere? Et, cum Epiphanius diceret, id se auditu accepisse; nos vero, ait Ammonius, plane contrarium fecimus. Nam et discipulos tuos saepenumero vidimus, et libros perlegimus: ex quibus est unus, qui Ancoratus inscribitur; cumque multi vituperavere, et tanquam haeticum calumniari vellent, nos pro parte, uti par erat, propugnavimus, et causae tuae defensionem suscepimus. Proinde nec tu ex solo auditu absentes damnare debuisti, quos nequaquam tu ipse, certis argumentis inductus, conviceras; nec ejusmodi gratiam referre tuis laudatoribus. Quid discretius exemplo S. Augustini? Nobis, inquit, tutum est, in ea non progredi temeritate aliqua sententiae, quae nullo in catholico regionali Concilio caepta, nullo plenario terminata sunt. Juxta S. Gregorii monitum: Hoc ergo, Frater charissime, subtiliter perpendamus, et sub praetextu haeresis affligi quempiam veraciter profitentem fidem Catholicam non finamus: ne, quod absit, haeresin fieri sub emendationis magis specie permittamus. En sententiam S. Hieronymi! Nihil impudentius arrogantia rusticorum, qui garrulitatem auctoritatem putant, et in subje-

S. Aug.
de Bapt.
lib. 7.
c. 53.

S. Greg.
lib. VI.
ep. 25.

S. Hier.
ep. ad
Ocean.

ctum sibi gregem timidis sermonibus tonant.

TITVLVS IV.

De Reliquis delictis Ecclesiasticis.

1. Sortilegium dicitur a sorte, soletque accipi in malam partem nimirum pro superstitionosa, et magica divinatione, qua quis futura, aut occulta, vel omnino incerta praedicere, aut cognoscere vult ex aliquibus signis, quae ad ea cognoscenda, aut indicenda nec a natura, nec a Deo instituta, vel ordinata sunt.

Cap. 5.
De Sortil.
Mag. et
superst.

2. Juxta S. Isidorum: *Sortilegi sunt, qui sub nomine fictae Religionis per quasdam, quas Sanctorum sortes vocant; divinationis scientiam profitentur, aut quarumcunque scripturarum inspectione futura promittunt. c. 1. XXVI. q. 1.*

3. Sortes illae divinatoriae, utpote nullam vel naturalem, vel supernaturalem vim habentes ad occulta illa, ac mere contingentia, et plane ab incerto eventu dependentia manifestanda merito superstitionosae divinationes, et maleficia reputantur, et ut talia jam pridem eas reprobavit Leo IV. in epistola ad Episcopos Britanniae: *Sortes, ait, quibus cuncta vos in vestris discriminatis judiciis (quod Patres damnaverunt) nihil aliud,*

quam divinationes, et maleficia esse discernimus. Quamobrem volumus illas omnino damnari, et inter christianos ultra nolumus nominari, et ne exercentur, sub anathematis interdicto prohibemus. c. 1. XXVI. q. 5.

4. Natura sortilegii, seu sortium, prout eae adhibentur ad cognitionem, sive manifestationem futurorum, vel occultorum, ad quem effectum nec ex natura sua, nec ex ordinatione Dei virtutem habent, probat intervenire maleficium. Nam si cultus divinus, vel id, quod soli Deo competit, exhibetur, aut tribuitur creaturae, dicitur supersticio cultus indebiti, ut loquuntur Theologi post S. Thomam, ubi etiam, si cognitio futurorum contingentium, vel manifestatio omnino occultorum, quae soli Deo competit, petitur a rebus ad eam manifestationem nec a natura, nec Dei ordinatione institutis, transfertur quidam Dei cultus, vel Dei proprietates ad creaturam. Ac propterea sortilegi etiam Divinatores, tanquam divini aliquid praefidentes, dicti sunt.

5. Cum sortes, sive signa adhibita ad futurorum, et occultorum cognitionem nullam ex se, aut a Deo virtutem habeant: ideo sortilegium solet continere expressum, vel tacitum pactum cum Daemone, a quo mediantibus illis signis futurorum, et occultorum scientia expetitur.

D. Th. 2.
2. q. 2.
a. 3.

6. Eisdem signis, quibus utuntur fortilegi ad praedictionem futurorum, etiam utuntur ad nocendum, et tunc proprie malefici dicuntur ob facinorum magnitudinem, ut loquitur *l. 5. Cod. de Malefic.* Sicut autem varia sunt signa, quae adhibentur ad praestigias, fallacias, aut maleficia exercenda, ita variae sunt fortilegii, aut maleficii species, fortiunturque varia nomina a diversitate signorum.

7. Inter laxiores opiniones recentiorum **Casuistarum** legitima censura rejicit et has, quae artes magicas, aliasque superstitiones a vitio excusabant, si ad bonum finem referrentur. Declaravit anno 1398. facultas Theologica Parisiensis, eos falli, qui credunt licitum, uti ad bonum finem arte magica, aliisque superstitionibus, quas Deus, et Ecclesia damnant. Hinc et addit, sine errore sustineri non posse, *quod licitum sit, etiam permittendum, maleficia maleficiis repellere.*

Fac. Paris.
art. 5.
et 6.

8. Id ipsum expressit Rituale Romanum: *Aliqui (Daemones) ostendunt maleficium, et a quibus sit factum, et modum ad illud dissipandum. Sed caveat, ne ob hoc ad magos, vel ad sagas, vel ad alios, quam Ecclesiae ministros, confugiat, aut alio superstitione, aut alio modo illicito utatur.*

9. Vitio quoque corruptionis, infirmitatisque humanae daemones proesse censentur, quando nocere desinunt. Haec praejudicia in veteri Gentilismo tam diversas species idololatriae pepererunt, quarum nonnullas et ipsi Romani in veteri superstitione proscripserunt. Refert Paulus Jurisconsultus, capitali poena fuisse, *qui de salute Principis, vel summa Reipublicae respondissent.*

Paul.
sent. 5.
Tit. 21.

10. Principes Christiani, proscripto Idolorum cultu, in classem criminis publici rejecerunt artes magicarum divinationum. Inquit Constantius Imp. *Nemo Auspicium consulat, aut Mathematicum, nemo Ariolum. Augurum, et vatum prava confessio conticescat etc. Etenim ultore gladio prostratus, supplicio capitis ferietur, quisquis jussis nostris obsequium denegaverit.* Refert. L. 5. de Malefic.

11. Et infra: *Multi magicis artibus usi (aliqui legunt ausi) elementa turbare, vitam insontium labefactare non dubitant, et manibus accitis, audent ventilare, ut quisque suos conficiat malis artibus inimicos: hos, quoniam naturae peregrini sunt, feralis pestis absumat; utpote feralem pestem vivicomburium interpretantur.* L. 6. C. de Melefic. et ibi Gothofr.

12. Juxta

12. Juxta legem Constantini M.: *Eorum est scientia punienda, et severissimis merito legibus vindicanda, qui magicis accincti artibus, aut contra salutem hominum moliri, aut pudicos animos ad libidinem deflexisse deteguntur. Nullis vero criminationibus implicanda remedia humanis quaesta corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia; utpote quia vel naturalia sunt, vel per simplicitatem a crimine publico excusantur.* L. 4. C. *ibi.*

13. In Oriente tamen Leo sapiens hanc conniventiam legis nullam fecit. Sane vero, inquit, *siquis aliquo modo incantamentis usus esse deprehensus fuerit; sive id restituendae, conservandaeve valetudinis, sive avertendae a rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is Apostatarum poenam subiens, supremum supplicium sustineto.* Ref. Nov. Leon. 65.

14. In Occidente per regna, et saecula barbara sat vulgaris fuit opinio, nosse, et posse homines, quos tempestarios, magosque dixere, per incantationes, aliasque artes grandinem iu messes, et vineas mittere, aliaque mala hominum corporibus, et bonis per malos spiritus vel inferre, vel ab iis auferre. Vetant Capitularia: *Ut nec*

Van-Espen J. Eccl. P. IV.

H

Capit.
Franc.
lib. I.
c. 62.

Cauculatores (forte *Calculatores*) *ne incantatores, nec tempestarum, nec obligatores fiant. Et ubicunque sunt, emendentur, vel damnentur.*

15. Ex his elucet, ex veteri paganismis satis diu superfuisse divinationum, aliarumque magicarum superstitionum genera, quae et animis Christianorum nonnunquam altius, pro dolor, insederant. S. Augustinus quatuor eorum genera recenset. c. 1. XXVI. q. 3. et 4.

16. Ex sententia S. Augustini: *Superstitiosum est, quicquid institutum est ab hominibus ad faciendam, et colendam, sicut Deum, creaturam, partemve ullam creaturae, vel ad consultationes, et quaedam pacta significationum cum daemonibus placita, atque faederata, qualia sunt molimina magicarum artium, quae quidem commemorare potius, quam docere assolent Poetae. etc.* Refert. c. 6. ibi q. 2.

17. Quid salubrius, quam quod hos malarum artium sectatores Ecclesia foro poenitentiae subdiderit, aut per censuram a communione eiecerit? Super sunt in Decreto Gratiani sat amplo numero veteres auctoritates. c. 1. etc. ibi q. 5.

18. His exemplis, et novo jure poenitentiae quadraginta dierum ei decernitur, qui per sortilegium de alienis factis

omen capit *c. 1. de Sortil.* Alexander III. Presbyterum, qui per inspectionem Astrolabii furtum, quod Ecclesiae evenit, indagare voluit per annum a beneficio suspendit, licet per simplicitatem fecisset. *c. 2. ibi.*

19. Ecce vetera, novaque argumenta ad id genus criminis perstringendum! Forum justitiae civilis imperii decrevit in illud poenas corporales. Forum poenitentiae proprium est Ecclesiae ad ferendas spirituales censuras.

20. Est utriusque Judicis in ea causa discrete procedere, quia certum est, multa frequenter diabolicis artibus adscribi, quae vel naturales causas habent, vel nonnisi phantastica sunt hominum figmenta. Ita jam a pluribus observatum est, illis saeculis, illisque regnis, quibus persuasum fuit, magiam veram esse artem, exundasse reorum numerum, quorum crimen ignorant saecula, et regna, quae vitium in somnia, et deliria rejiciunt phantasmatis. *c. 12. XXVI. q. 5.*

21. Quidquid vero reliquum est, recidit ad curam Pastorum, *ut frequenter, et sedulo populum commoneant, quo sibi a talibus veteratoribus, impostoribus, et deceptoribus, tanquam diaboli vere ministris caveant, has impietates, et abominaciones commit-*

tentibus per occultam operationem malignorum spirituum adversus Deum, et proximum, utque insuper horreant, et detestentur enormia talia peccata, quae nonnisi ex inventioni diaboli (ut dictum est) ortum habent, universi generis humani inimici, quocunque obtentu fiant, Divinationis, Magiae, Mathematices, Astrologiae, Prognostici, Physiognomiae, Negromantiae, Chiromantiae, aut alio demum quocunque titulo quamlibet specioso.

22. Nihil vulgarius, quam quod titulus pietatis jactetur, ut vel nonnullis piis cedulis, vel sacris verborum formulis, aliisque linteis, et ligaturis virtus, medendi morbis, avertendique grandinem tribuatur. Quum quidem his rebus, nec ex natura sua, nec ex auctoritate vel divina, vel humana cum illo effectu ulla proportio sit, constat, eas esse superstitiones, quibus Deus tentatur potius, quam invocatur, quia ferre ad quotidianum miraculum his nugis provocatur. Pejus est, quod ad fidem faciendam jactent et exempla, vendidentque historias; quasi vero historiae esse nequeant saepe fabellae et exempla mendacia, aut vero sint et exempla, et historiae. *Ideo eis quisque credere non debet, quia aliquando eveniant — quia hoc permissu Dei fit, ut*

ipsi, qui haec audiunt, vel vident, probentur, et appareat, qua fide sint, et devotione erga Deum. Refert. c. 14. XXVI. q. 5.

23. Missis vanis obtentibus praecipit Concilium Tridentinum, ut Ordinarii locorum Episcopi ea omnia prohibere, et e medio tollere sedulo curent, ac teneantur, quae superstitio, verae pietatis falsa imitatrix, per certum cancellarum numerum ad celebrationem missarum, vel per alias formulas, et caeremonias ad invocationem Sanctorum, Reliquiarum venerationem, aut cultum SS. Imaginum, privato arbitrio induxit.

Trid. Decret. de observ. et evit. in celebr. Miss.

24. Absit, ut tam aequis Decretis quisquam utcunque clanculo detrahere possit, nisi aliquando studium turpis quaestus indiscretiorem zelum animaret, ut nonnulli clament, religionem Sanctorum laedi, eo quod proventus quaedam superstitiones expungantur. Sic et contra S. Paulum Ephesi clamabat Demetrius: *Viri! scitis, quia de hoc artificio, et sacrificio est nobis acquisitio.*

Aët. c. 19.

25. Hac occasione recentioribus faeculis et raruere Exorcismi. Olim inter gentiles multi fuere daemoniaci; et ut Christiani ostenderent, quam contemnenda esset potentia daemonis, Exorcistarum munus infimi Ordinis ministris concessere. Hodie eo munere fungun-

Fleur. Inst. Eccl. P. I. c. 6.

tur Presbyteri, nec alii nisi speciali mandato Episcopi instructi, quia raro dantur energumeni, et nonnunquam imposturis ludere solent homines.

Cap. 6.
De Delict.
carn.
I. Cor. 5.

26. S. Apostolus incestuosum Corinthium Satanae tradidit in interitum carnis, *ut Spiritus per poenitentiam salvus sit, in die Domini nostri Jesu Christi* — et infra: *Nunc autem scripsi vobis, inquit, non commisceri: si is, qui frater nominatur, est fornicator — cum ejusmodi nec cibum sumere, ut criminis pudore salubriter suffundatur ad poenitentiam agendam.*

De Adult., 27. Inter haec carnis crimina vulgatius, et perniciosius apparet adulterium, quod inde omnes gentes, veluti opprobrium naturae abhorruerunt. Ait Ulpianus: *Adulterium natura turpe est.* Res. L. 42. ff. de Verb. signif.

28. In foro justitiae veteres leges civiles adulterium, veluti crimen publicum capitali supplicio addixerunt, ita ut nec ei indulgentia Paschalis, quae minorum criminum reis ob solemnitatem festi dari solebat, suffragari possent. L. 7. C. Th. de Remiss. Crim.

29. Justinianus inter adulterum, et adulteram diversitatem poena statuit. Praecipit enim, ut adultera, virgidentibus subacta, in monasterium mitteretur, perpetuam poenitentiam ibi actura, nisi infra biennium eam maritus inde repeteret.

voluiffet. *Auct. fed hodie ad L. 30. C. ad L. 3. de Adult.*

30. Eft alicubi et hodie huic legi locus; fed minus conveniens, quia Monafteria paffim defierunt effe loca poenitentiae, ut non poffet non grandi periculo feductionis, et infectionis vacare, quod adulterae, aut corruptae alias faeminae in confortium honeftarum, et piarum virginum ablegerentur. Confultius ergo procul dubio eft, ut peculiare domus ad fimile mulierum genus recipiendum, recludendumque fub aptis directoribus, et directricibus affignentur.

31. In foro Ecclefiae differentia delicti inter adulterum, et adulteram haud habebantur. Ait S. Ambrofius: *Nemo fibi blandiatur de legibus hominum. Omne ftuprum adulterium eft: nec viro licet; quod mulieri non licet. Eadem a viro; quae ab uxore, debetur caftimonia. Quidquid in ea, quae non fit legitima uxor, commiffum fuerit, adulterii crimine damnatur. Refert. c. 4. XXXII. q. 4.*

32. In veteri ordine poenitentiae canonicae maechia inter crimina canonica refertur, adeo, ut nonnulli Africae Epifcopi, rigore poenitentiae maechis totum locum veniae claufierint. Inquit S. Cypr. *Quanto multo gravior, et peior eft Maechi, quam libellatici, caufa? Cum hic neceffitate, ille voluntate pec-*

S. Cypr.
ep. 52.

caverit: hic existimans, sibi satis esse, quod non sacrificaverit, errore deceptus sit: ille, matrimonii expugnator alieni, vel lupanar ingressus — sanctificatum corpus, et Dei templum detestabili collusione violaverit.

S. Basil.
c. 7. etc.
Conc.
Ancyranum
c. 20.
Conc.
Nannet.
c. 13.

33. Ecce Decreta veteris poenitentiae! S. Basilius Maechis quindecim annos praescripsit. Juxta Concilium Ancyranum adulterum, et adulteram oportet per septem annos paenitere. In Concilio Nannetensi decretum est, ut, si conjugatus solutae, aut soluta conjugato cohaesit, adulter septennalem, solutus quinquennalem poenitentiam subeat. Veterum horum Canonum noticia valde salubris Confessariis, et Pastoribus est, ut poenitentes de enormitate criminis monere, ipsisque pro personarum, temporumque, et qualitate peccati salubres poenitentias imponere queant.

34. S. Carolus horum Canonum exemplo, quos singulis Decalogi praeceptis subjecit, poenitentiam eo ordine moderatur, ut, si quis maritus semel lapsus sit, poenitentiam agat quinque annis: si saepius maechatus est, in fine mortis est conveniendus; sique promiserit, se cessaturum, dabitur ei *communio*, utpote juxta veterem phrasin reconciliato.

35. Novo jure adulterium censetur esse crimen ecclesiasticum. *Arg. c. 1. de Offic. Judic. Ordin.* Hodie sat frequens

ea est utriusque potestatis divisio, ut crimen, quoad separationem thori, foro ecclesiastico relinquatur : in ordine vero ad supplicium, aliasque multas, et poenas sibi forum saeculare vindicet. In Germania in nemesi Carolina adulterium capitale est crimen, alibi tamen simplici multa, aut fustigatione percellitur. Concilium Tridentinum praecepit, adulteros, et concubinarios contumaces excommunicandos, et extra Diaecesin ejiciendos esse. Sed alibi notatum fuit, hanc adulterorum ejectionem extra oppidum, et Diaecesin sapere relegationem, quae proprio jure haud competit potestati ecclesiasticae.

Const. Carol.
art. 120.
Trid. sess.
24. de
Ref.
Matr. c. 8.

36. Adulterium uxoris marito maximo vitio est, si ex delicto uxoris quaestum parat, aut lucrum, quia hoc facto crimen lenocinii contrahit. Juxta leges civiles poena adulterii in Maritum statuitur, qui de adulterio uxoris suae quid receperit, item in eum, qui in adulterio deprehensam retinuerit. *L. 2. §. 2. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* Non tamen semper arguendus est maritus, qui adulterium uxoris dissimulat. Ubi enim adulterium uxoris est occultum, nihilque de eo habetur in ore, et notitia praeter vulgi incertam suspicionem, quam maritus sua prudentia facile tegere, suppressereque potest, eo casu maritus uxori, condonato, vel dissimulato delicto, cohabitans,

De Lenocin.

nequaquam lenocinii reus habetur. *L. 17. C. ibi.*

Const.
Crim. Ca-
rol. art.

37. Ait Ulpianus: qui quaestum ex adulterio uxoris suae fecerit, plectitur. *L. 29. §. 3. ff. ad Leg. Jul. de Adult.* Justinianus reliquos lenones exilio, et multis coercet. *Nov. 14.* Nemensis Carolina civiles leges instaurat.

Conc.
Elib.
c. 12.

38. Juxta Decretum Concilii Eliberitani in veteri foro poenitentiae, si mater, vel parens, vel quilibet fidelis lenocinium exercuisset, nec in fine vitae communionem, id est, reconciliationem, merebatur. Hodie de crimine lenocinii, ubi quis est Leno uxoris suae, uterque Judex cognoscit, secundum qualitatem suae jurisdictionis; utpote ecclesiasticus in ordine ad censuras, et poenitentias: civilis in ordine ad supplicium, exilium &c.

De Stupr.

39. Ex sententia Jurisconsulti adulterium in nupta admittitur: stuprum in vidua, vel virgine, vel puero committitur. *L. 38. §. 1. ff. ad L. Jul. de Adult.* De Jure civili simplicis stupri poena est in honestis personis publicatio dimidiae partis bonorum; in humilioribus coercitio corporis cum relegatione. *§. 4. Inst. de Publ. Judic.*

C. 14.
c. 71.

40. In veteri foro poenitentiae Concilium Eliberitanum corruptas virgines, si suis defloratoribus nupsissent, ad annum poenitentiam, aut, si aliis nupsissent,

ad quinquennalem poenitentiam ablegavit. Stupratores puerorum etiam in fine vitae a communione exclusit.

41. Inter Canones a S. Carolo collectos habetur: *Siquis adolescens cum virgine peccaverit, poenitentiam aget annum unum* — Item, *Vidua, quae stuprum admiserit, poenitentiam aget annum totum, et praeterea in anno altero dies jejuniorum.*

42. Jure Decretalium si quis virginem stupro decepit, adigitur, ut viciatam ducat, aut, si renuendum putaverit, castigatus, excommunicatusque in Monasterium ad agendum poenitentiam detrudatur. *c. 2. de Adult. et Strupr.* Inde nostris moribus ex simplici stupro foemina agit civiliter, ut stuprator eam aut ducat, aut dotet, prolique ad certos annos de alimentis provideat. Placuit hanc sententiam ab exemplo veteris legis petere, ita tamen, ut libertati stupratoris relinquatur eligere, an ducere, an dotare velit seductam? Quippe consuetudo passim obligationem alternativam substituit. *c. 1. ibi.* Aliquando tamen utrique poena carceris, aut mulctae superadditur.

43. Merito poena aggravatur, si circumstantiae commisi stupri peculiarem malitiam prodant. Sic de consuetudine, videtur poena mortis illi imminere, qui puellam prae aetate impotentem oppresit. Ex jure scripto gravius punitur Tu-

tor, qui suam pupillam corrumpit. *L. un. C. si quis eam, cui tut. fuit corrup.* Hoc exemplo referunt et Custodem, qui Commentariensem, quamvis consentientem, vitiaverit, supplicio esse dignum. Quidni et Ludimagistri, et Directores, Praeceptoresque alii, qui pueris, puellisque suae curae concreditis abuntuntur, acerbius percellantur? His procul dubio execrabilius est scelus Sacerdotum, qui in Confessionali vel occasione confessionalis filias ad turpia sollicitant. Passim hic casus specialiter Episcopo reservatur, aut, si ad forum externum protrahitur, censura suspensionis percellitur.

Const.
Crim. Ca.
rel. T.
art. 119.

44. Frequentius stuprum violenta oppressione qualificatur. Ex legibus Romanis, si quis vim adhibuit, lege Julia de vi coercetur. *L. 3. §. 4. ff. ad L. J. de vi publ.* Nemesis Carolina violentum stuprum, perpetrato delicto, gladio, aut si res in solo conatu substiterit, poena arbitraria percellit.

Const.
Carol.
art. 118.

45. Stupro violento aequiparatur raptus, quamvis simplicis seductionis sit. Juxta leges civiles raptus tum violentiae, tum seductionis capitalis est, ut crimen nec sponsalia raptae, nec remissio, vel intercessio Parentum excuset. *L. un. C. de Rapt. Virg.* In Nemese Carolina raptui violentiae supplicium dictum est, quod nostris moribus plerumque tamen remittitur, si foemina consenserit, aut

pro raptore intercesserit, aut raptori nupserit data occasione.

46. Concilium Tridentinum in raptorem, omnesque, qui consilium, auxilium, et favorem praeberint, ipso facto censuram excommunicationis, sententiamque infamiae pronuntiat, ut ad omnes dignitates incapaces sint; et, si Clerici fuerint de proprio gradu decident. Praeterea tenetur raptor mulierem raptam, si ve eam uxorem duxerit, si ve non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare.

Trid. sess.
24. de
Ref.
Matr.

47. In legibus Romanis duplex crimen publicum incestus distinguitur. Incestus juris gentium dicitur, si ascendentes cum descendentibus suis commisceantur: Incestus civilis spectat concubitum personarum collateralium infra gradum prohibitum. Veteri jure civile incestus juris gentium deportatione, incestus civilis extraordinaria poena percellitur. *L. 68. ff. de Rit. Nupt.* In Germania recentioris constitutionis Carolinae verba paulo obscuriora sunt; usu tamen invaluit, quod incestus juris gentium ultimo supplicio afficiatur, incestus civilis fustigatione, relegatione, carcere, aut multa pro diversitate remotioris, proximiorisque gradus expietur.

De Incest.

Const.
Carol.
art. 117.

48. In veteri foro poenitentiae canonicae S. Basilius incestui pro diversitate gradus homicidii, adulteriique poenas decrevit. Superest in Decreto Gratiani

Decretum Concilii Wormatiensis, quod incestui etiam spiritali censuram anathematis inscribit. c. 17. XXXII. q. 2.

49. In Canonibus poenitentialibus S. Caroli hic ordo poenitentiarum refertur: *Qui cum duabus sororibus, vel cum noverca, vel cum sorore sua, vel cum amita, vel cum nuru, vel quo denique incestum commiserit, ab ingressu Ecclesiae abstinebit annum unum. Quo anno praeter festos dies pane solum, et aqua utetur, arma non feret, osculum non praebebit, sacram Communionem, nisi pro Viatico, non sumet. Sex deinde annis Ecclesiam ingredietur; sed carne, vino, et sicera non utetur, nisi festis diebus. Postea vero duobus annis, quando carne vescetur, a potu vini abstinebit: quod si biberit, carne non vescetur, nisi dominicis diebus et praecipuis festis: deinde usque ad obitum perpetuo praeter festos dies a carne abstinebit. Tres legitimas ferias singulis hebdomadis jejunabit, et quadragesimas tres singulis annis legitime custodiet.*

50. Hodie incestus mixti fori alicubi habetur, nisi circumstantiae gradus, raptus, violentiae, aut oppressionis crimen capitale reddiderint; inde enim spectaret ad cognitionem, et jurisdictionem solius judicis saecularis.

51. Mixti fori, utpote ad jus praeventionis, est et concubinatus. Aliquando

diversae species concubinatus fuere. Romano jure concubinae dictae sunt et uxores, quae praetermissis dotalibus instrumentis, simplici matrimonio in thorum recipiebantur. *c. 4. D. 34. et ibi Correct. Rom.*

52. In Oriente Leo sapiens, et concubinatum Romanum expunxit. *Qua ratione, inquit, cum puras aquas haurire liceat, lutum tu mavis? Tum, tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis uti non potes. Caeterum vitae consortem aequalis conditionis invenire difficile non est.*

53. Corruptis saeculis in Occidente vulgari concubinato plerumque adulterium, polygamia, et pellicatus tegi solebat. Hac occasione confessus Ordinum per ordinationem politicam Augustae anno 1533. infamem concubinatum in Germania proscripsit: *Die weil auch viele leichtfertige Personen außershalb von Gott aufgesetzter Ehe zusammen wohnen, dero halben ordnen wir, und wollen, daß eine jede geistliche und weltliche Obrigkeit, der solches ordentlich zugehört, sein billiges Einsehen soll haben, damit solche öffentliche Laster der Gebühr nach ernstlich gestraffet, und nicht geduldet werden.*

54. Juxta Tridentinum Decretum laici, sive conjugati, sive caelibes crimini inhaerentes, ab Ordinario ex officio sunt reprehendendi, et post trinam ad-

Trid. sess.
25. c. 14.

monitionem, si parere nolunt, excommunicandi: Concubinae autem ex locis, quibus scandalo sunt, manu militari ejiciendae.

De Fornicat.

55. In censura Evangelii et fornicatio nomine machiae vetita intelligitur. Est et illa grande crimen in Christiano, quia per eam juxta Apostolum membrum Christi prostituitur, et templum Dei violatur. c. 11. et 12. XXXII. q. 4.

S. Basl.
c. 59.

56. In veteri ordine poenitentiae S. Basilius septem annis a sacra communione fornicatorem removet. *Fornicator, inquit, septem annis Sanctis non communicabit, duobus defrens, duobus audiens, et duobus substratus, et in uno consistens: octavo autem ad communionem admittetur.*

57. S. Carolus inter Canones, quos ex poenentialibus libris mediae aetatis, qua vetus rigor jam flaccescere ceperat, collegit, hunc refert: *Si Laicus solutus cum foemina soluta concubuerit, poenitens erit annos tres: et quanto saepius, tanto majori poenitentia afficietur.*

58. In foro justitiae plerumque fornicatio per multas, aliasque leviores castigationes, si complices solvendo impares sint, expiatur, quas in nostris Provinciis sibi civilis potestas arrogat. Reliquum vero est, ut Pastores tanto instantius, irruente morum remissione,
de-

declament non tantum aduersus ipsum vitium, sed et aduersus diuersa conuenticula, spectacula, et reliqua pericula impudicitiarum.

59. Reliquis spurcitiarum infamiis grauius delictum est sacrilegium, quod committunt personae, quae sacro voto continentiae sunt adstrictae. Jovinianus Imp. *Siquis non dicam rapere, sed attentare tantum — sacratissimas virgines ausus fuerit, capitali poena feriatur.* Refert. L. 5. C. de Episc. et Cler.

60. In censura Canonum Clerici, qui violauerint legem caelibatus ecclesiastici, deponuntur, et excommunicantur. Superest vetus Decretum Concilii Neocaesariensis: *Presbyter, si uxorem duxerit, ab Ordine suo deponi debet: quod si fornicatus fuerit, vel adulterium commiserit; extra Ecclesiam abjici, et ad poenitentiam inter laicos adigi oportet.* Legit. c. 9. D. 28.

61. Praeualente infami concubinato Clericorum plures constitutiones nouo jure natae sunt. Plebi injunctum, ne Missam concubinarij notorii frequentet, officio privandi c. 5. D. 32. Sed malo intenso poenarum rigor remisit. Ex sententia Concilii Basileensis hujusmodi homines statim fructu trimestri beneficiorum, et, si intra terminum concubinas

Fleur. J.
E. P. 3.
c. 12. §. 4.

Conc.
Basil.
Sess. 20.
Trid. sess.
25. c. 14.

non dimittant, ipsis beneficiis privandi sunt; quod siqui ad vomitum redeant, irregulares censentur. Juxta Concilium Tridentinum Clerici concubinari post primam admonitionem tertia parte, post secundam omnibus fructibus privantur, et suspendantur; post tertiam beneficio destituuntur, et irregulares declarantur. Si redeunt ad ingenium, excommunicantur. Concubinae autem intuitu Clericorum non solum eae, de quibus id certum est, reputantur; sed etiam omnis generis foeminae, in quas cadit suspicio. *c. 5. et 6. D. 32.*

62. Olim post poenitentiam decennale demum veniam sunt consecuti; veteres autem eos sine mora irremissibiliter removerunt. *c. 1. 3. 33. et passim D. 50.* Novo jure Clerici, qui contra naturam luxuriantur, carceri perpetuo ad agenda perpetuam poenitentiam mancipantur, ut ab oculis populi tanti sceleris memoria removeatur. *c. 4. de Excess. Praelat.*

Cap. 8.
De reliq.
delict. Ec-
cles.
De Blas-
phem.

63. Inter delicta ecclesiastica recensentur et alia crimina, quibus religio laeditur. Hinc blasphemia inter delicta ecclesiastica locum habet. Blasphemi sunt, qui de religionis sacris mysteriis perverse, irreverenterve loquuntur. Quod proprie blasphemiam vocamus. In eundem censum veniunt et aliae vanae, et insolitae execrationes, quarum

aliae aliis pro verborum natura, et animi affectu atrociolem poenam merentur. c. 2. de Maledic.

64. In foro civili Justinianus blasphemus ad ultimum supplicium vocavit: *Si enim, inquit, contra homines factae blasphemiae impunitae non relinquuntur, multo magis, qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere.* Refert. Nov. 77. c. 1.

65. Juxta Capitularia Francorum: *Siquis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, ab Episcopo, vel Comite pagi ipsius carceri usque ad satisfactionem tradatur, et publica poenitentia mulctetur; donec precibus proprii Episcopi publice reconcilietur, Ecclesiaeque gremio canonice restituitur.* Et in additionibus legitur: *Siquis quolibet modo blasphemiam in Deum jactaverit, a Praefecto urbis ultimo supplicio subjiciatur.*

Capitul.
lib. 6.
c. 101.

Addit. 3.
cap. 84.

66. Recentioribus legibus diversorum regnorum poenae civiles adversus blasphemus tam determinatae non sunt, quin pro gravitate, aut levitate criminis augeri, aut minui queant, ut passim arbitrariae censeantur. Sic frequens est, quod plebejus pro prima vice sustigetur, aut per mensem incarceretur; pro secunda vice in labiis vero candenti aduratur etc.

67. In foro canonico blasphemis publicam poenitentiam decernit Gregorius III. c. 2. *de Maledic.* Praecipit in Concilio Lateranensi V. Leo X., *ut in foro conscientiae nemo blasphemiae reus absque gravissima poenitentia, severi Confessoris arbitrio injuncta, possit absolvi.* Resert. *Lib. VII. Decret. L. V. Tit. VII. c. 2.*

De Perjur.

68. Quis dubitet, in religionem peccare perjurium? Nam Deo illudere videtur, qui fidem sub obtestatione divini nominis datam violat, aut Deum in vindicem vocat promissi, quod salva fide, et sine crimine servare nequit. Tum ergo falsum, tum temerarium juramentum grandi piaculo non vacat. Hinc nonnullis legibus cautum est, ne contractus medio juramento fiant.

S. Basil.
c. 64.

69. S. Basilus decennem poenitentiam perjurio indixit. *Perjurus, inquit, undecim annis non erit communionis particeps: duobus annis deflexus; tribus audiens, quatuor substratus; anno unico consistens; et tunc communionem dignus habebitur.*

70. Ex reliquis Canonibus veteris poenitentiae S. Carolus hos exhibet: *Siquis sciens pejerat in manu Episcopi, vel Presbyteri, vel Diaconi, vel in cruce consecrata, altarive, poenitentiam agat annos tres: in cruce non consecrata annum unum. Qui perju-*

rium in Ecclesia fecerit, poenitentiam aget annos decem. Qui sciens pejerat domini impulso, poenitens erit quadragesimas tres et ferias legitimas: Dominus autem, quia praecepit, quadraginta dies in pane, et aqua, et septem sequentes annos. Siquis sciens pejeraverit, aliosque in perjurium induxerit, poenitens erit dies quadraginta in pane et aqua, et septem sequentes annos; et tot jejunia jejuna-bit, quot homines in perjurium induxerit.

71. Quid consultius monito S. Augustini? *Jurationem, inquit, cave, quantum potes; melius quippe nec verum juratur, quia jurandi consuetudine in perjurium saepe caditur, et semper perjurio propinquatur.*

S. Aug.
ep. 157.

72. Novo jure crimen falsi frequentius gliscere coepit. Falsi multiplex offensa est; peccat enim contra Deum, illudit Judici, et laedit Innocentem. Sic ex S. Augustino refert c. 1. *de Crim. Fals.*

De Fals.

73. Jure Romano crimen falsi inter crimina publica recensetur, quod honestiores confiscatione, et deportatione; humiliores poena operis publici; servi et ultimo supplicio luunt. *L. 1. et passim ff. ad leg. Corn. de Fals.* In Nemesi Carolina poena plerumque arbitraria est, si quis tamen falso testimonio re-

Const.
Carol.
art. 112.
etc.

um oppressit, ut capite truncaretur, et ipse supplicium incurrit.

Conc.
Elib.
c. 63.

74. In veteri foro poenitentiae, si quis quemquam per calumniam oppresserit, ut proscriberetur, vel interficeretur, nec in fine communionem merebatur: si vero levior causa, utpote pecuniaria fuisset, quinquennali poenitentiae subdebatur. Juxta Decretum Concilii Arelatensis II., qui falsa fratribus Capitula objiciunt, usque ad exitum vitae non communicent, nisi digna satisfactione poenituerint. *c. 2. III. q. 10.*

75. Reliquis argumentis novi juris pro diversis falsi speciebus diversae poenae civiles, ecclesiasticaeque decernuntur. Inter has Falsarii litterarum Apostolicarum, si Laici sunt, excommunicantur, Clerici omnibus officiis, et beneficiis spoliantur. *c. 7. de Crim. Fals.* Si Clericus falsaverit litteras Principis, degradatur. *c. 3. ibi.*

De Sacril.
Fleur.
Inst. P. 3.
c. 8. §. 7.

76. Hae species falsi instar sacrilegii habentur. Est alius et genus sacrilegii multiplex, quo religio despectui habetur; veluti per Eucharistiae, sacri Olei, sacrorum vasorum, Ecclesiarum, caementeriorum profanationem; per immunitatis sacrorum locorum violationem; per furtum, usurpationemque rerum Deo consecratarum; per vim, et injuriam Clericis, et Religiosis intentatam. *c. 21. XVII q. 4.*

77. Augetur crimen, si Clerici Sacris assistentes violantur: si Ecclesia per vim effringitur, aut polluitur; si abusus sacrorum Liqueurum, aut myſteriorum ad ſuperſtitiones adhibetur, ſi turbatur publicum divinum officium; ſi cultus feſtorum dierum profanatur. Quid aequius, quam ut uterque Judex illa ſcandala publica juxta qualitatem ſuae jurisdictionis percellat. *c. 2. de Immunit. Eccleſ. in 6.*

78. Referunt et uſuras inter crimina eccleſiaſtica. Pronuntiat Clemens V. Judices, Officiales, alioſque Miniſtros regioſ, qui auxilium praefant exercendis, aut exigendis uſuris, ipſo jure, niſi infra tres meſes reſipiſcant, eſſe excommunicatos; haereſis eſt enim dicere, uſuras lucrativas a peccato poſſe excuſari. *Clem. un. de Uſur.*

79. Paſſim tamen ſuperſunt diverſi tituli, quibus uſurae excuſantur, quia in vim compensationis exigi cenſentur, ut vel lucrum ceſſans, vel damnum emergens reſarciatur. His vel aliis rationibus illuſtrantur Cambia, Montes pietatis, contractus cenſuales.

80. Poſtquam ubivis fere publica auctoritate pro eo, quod intereſt, definita eſt uſurarum quantitas, crimen faeneratitium, in foro ſaltem externo recidit ad eos, qui ultra praefcriptam ſummam lucrum captant.

Fleur.
c. 13. §. 7.

81. Quum Clericis quaestiosa negotia minime convenient, utpote qui prae caeteris Christianis terrena spernere tenentur, et vulgares usurae eis vitio sunt, Concilium Nicaenum ab officio eos removendos censet, quod pluribus Canonibus instauratum est. *c. 2. et passim. D. 47.*

82. Inde veteres crimina canonica dixere, quibus regulae ecclesiasticae censuram, ordinem, processumque poenitentiae luctuosae definierunt. Jure novo crimina ecclesiastica vocantur, quae tribunali ecclesiastico pro utroque foro vindicantur, ut civili judici nihil reliquatur, nisi pium obsequium exequendi sententiam ecclesiasticam. *c. 13. §. 3. de Haeret. et alibi.*

83. Recentioribus moribus omnia fere haec crimina censentur mixti fori, diverso sensu; utpote vel ad effectum praeventionis; vel ad diversitatem poenarum, quia censurae propriae sunt Potestatis ecclesiasticae: mulctae vero, aliaeque castigationes referuntur ad civilem jurisdictionem; vel ad qualitatem personarum. Delictum enim Clerici, veluti ecclesiasticum, reservatur judici ecclesiastico: delictum vero Laici remittitur ad forum Judicis saecularis. Unde haec ex consuetudine, et usu cujusque regionis haurire oportet.

84. In Morali doctrina superest inviolabilis auctoritas Pastorum, quaevis cri-

mina per gravitatem sacrae praedicationis compescendi. Quid eo officio salubrius inquit in veteri lege Dominus : *Clama ! ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, et annuntia populo meo scelera eorum, et domui Jacob peccata eorum.* Isai. c. 58.

Et alibi : *Speculatorem dedi te domui Israel. Audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicente ad impium : morte morieris : non fueris locutus, ut se custodiat a via sua ; ipse impius in impietate morietur, sanguinem autem ejus de manu tua requiram.* Ezech. 33.

En et in nova lege sententiam S. Apostoli : *Testificor coram Deo, et Jesu Christo, qui judicaturus est vivos, et mortuos, per adventum ipsius, et regnum ejus : praedica verbum, in sta opportune, importune, argue, obsecra, increpa in omni patientia, et doctrina.* 2. Timoth. 4.

Quid praeclarius exemplo S. Chrysofomi ad abolendas vulgares corruptelas ! *Primum igitur, ait, persuademus, ut — fuga in melius mutationem faciat : etsi heri, et nudius tertius de hac vobis locutus sum materia ; neque tamen hodie desistam, neque cras, neque perinde eandem persuadere. Et quid dico crastinam, aut tertiam diem ? Donec vos correctos videam, non abistam, si enim legem praevaricantes non erubescant ; multo magis nos ju-* S. Chryf. hom. 15. ad Pop. Antioch.

bentes, ne praevaricemini, admonitione continua confundi non est dignum.

TITVLVS V.

De iudicibus Ecclesiasticis.

CAPVT I.

De iudicibus Ordinariis.

1. Sicut olim apud Romanos Iudices ordinarii dicti videntur ad distinctionem illorum, qui dantur a Principe extra ordinem: ita et jure Canonico Iudices ordinarii dicti fuerunt ad differentiam Iudicum, qui quasi extra ordinem a Pontifice pro quibusdam causis terminandis delegantur, vocanturque Iudices delegati, quae distinctio occurrit. *cap. 5. et 8. de Offic et Potest. Jud. Delegat.* Ubi aperte Iudex delegatus distinguitur ab ordinario.

2. Iudices ergo ordinarii dicuntur, qui jurisdictionem non ex speciali aliqua delegatione, seu commissione, sed vi suae dignitatis, seu officii habent, ac exercent. Unde iidem ad exemplum Legatorum natorum dici possunt Iudices nati, quasi cum ipsa Praelatura, seu officio, cui praeficiuntur, absque ulla speciali delegatione Iudices nascantur.

3. Inde jure Decretalium Episcopi Iudices ordinarii locorum dici caeperant, quia quisque *Episcopus in tota sua Diae-*

cesi jurisdictionem ordinariam ad exemplum Praesidis civilis agnoscitur habere. Refert. c. 7. de Offic. Judic. Ord. in 6.

4. Veteri jure processus summarius fuit. Juxta Constitutiones Apostolicas, si inter duas personas quaestio esset, utraque in judicium veniebat, quibus auditis ferebantur suffragia; ita tamen, ut prius omnem operam impenderent, ut causa amicabiliter componeretur. Episcopus ex suffragiis Cleri sententiam ferebat, et, si causae majoris momenti videbantur, ex tota Diaecesi Clerum congregabat, adinstar Synodi diaecesanae.

Const.
Apost.
lib. 2.
c. 47.

5. Episcopi majorum praesertim Civitatum, tantis negotiis obruti, tandem caeperant, judicium nonnullarum causarum in quemdam Presbyterum, vel Archidiaconum devolvere; quod tum magis frequentabatur, ubi Jurisdictio episcopalis ad causas quoque civiles Laicorum extensa fuit.

6. Quum inde Archidiaconi juri dicendo assuescerent, jurisdictionem sibi delegatam in propriam verterunt, nacti in pluribus diaecesibus primam instantiam. Hoc exemplo et Abbates, et Capitula, et alii aliarum Ecclesiarum Praelati propriam jurisdictionem sibi arrogarunt. In Concilio Remense Ann. 1148. inter ordinarios judices recensentur Episcopi,

Abbates, Archidiaconi, et alii Ecclesiarum Praelati. c. 2. de *Judic.*

Petr. Bleff.
ep. 25.

7. Hac occasione maluerunt posthac Episcopi delegare Presbyteros, quorum mandata pro lubitu revocari possent. Hos vocarunt Vicarios, vel Officiales. Atque hi ipsi potissimum fuere, qui usum juris Romani in forum ecclesiasticum trahebant. Queritur Petrus Bleffensis: *Officium Officialium hodie est, jura confundere, suscitare lites, transactiones rescindere, innectere dilationes, suppressere veritatem, fovere mendacium, quaestum sequi, aequitatem vendere, inhiare exactionibus, versutias concinnare.*

Gray. Norimb.
art. 55.

8. Tam uberi proventu corruptis saeculis Officiales ferre in immensum succreverunt, quia et Capitula, et alii Ecclesiarum Praelati tales habere volebant; et Episcopi plures nonnunquam in eadem Diaecesi, obtentu multitudinis negotiorum, instituebant reclamantibus Judicibus saecularibus, qui perhibebant, Officialium multitudine, quod saepe verum est, lites augeri. En gravamina Comitum Norimbergensium: *Per leves, ac viles has Officialium personas, in quarum conscientiis nulla christiana pietas viget ratio, sed tantum sceleratus habendi amor, Laici misere, ad vivum usque in bonis suis spoliantur, ac depraedantur. Hodie singulae Diaeceses*

nonnisi unum habent Officialem, in civitate, vel urbe episcopali residentem, nisi Diaecesis se in remotiores provincias extendat, ut in his oporteat peculiariter Officialem instituti, ne alias incolae extra suas Provincias in jus traherentur.

9. Non tantum Episcopi, sed etiam eorum Officiales sunt Judices ordinarii, quia et hi dicuntur ordinariam habere jurisdictionem, cum ordinarie, et per modum regulae de causis quibuscunque cognoscant, eoquod tribunal Episcopi, et ejus Officialis unum, idemque censeatur. *c. 3. de Apell. in 6.*

10. Reliquum tamen est Episcopo, nonnullas causas sibi peculiariter reservare, aut et alias avocare ab Officiali, tribunal Officialis pro arbitrio visitare, abususque, siqui irrepperint, rescindere. Praecidit in Concilio Mediolanensi III. S. Carolus: *Quotannis fori sui tribunal visitet Episcopus; inquiratque, an praescripta fori ratio, an praefinita taxa servetur: tum praeterea an, sique corruptelae, siquive abusus irrepperint; an, si quid denique institui, vel emendari oporteat: idque sollicitè imprimis curet, ut eripiantur abusus, tum restituantur quaecunque ad rectam judiciorum formam pertinent.*

Conc. Mediol. 3. P. I. de his, quae ad Episc. for. pert.

11. Et en reformationis exemplum! In Concilio Mediolanensi V. habetur: *Illud praeter caetera munus Episcopi*

Conc. Med. V. P. 3. tit. de Episc. et Episc. Jur.

est, ut in suo episcopali foro universis, et singulis jus gratis reddatur. Quamobrem praeter id, quod alio Concilio Provinciali (Mediolanensi III.) de muneribus, et donis cavimus, hoc Decreto statuimus, in ordinariis causis nihil quidquam vel minimum, ne sportularum quidem nomine, nec a sponte etiam dantibus, aut ullo quovis modo a iudice illius fori accipi licere. Siquis acceperit, poenam, lege Julia repetundarum sancitam, ipso facto subeat.

12. Nostris moribus Officiales plerumque a Vicariis distingui solent. Vicarii Generales, seu majores dicti sunt, quibus voluntaria jurisdictione Episcopi committitur: et Officiales appellati, quibus contentiosa. Censentur et hi jurisdictionem ordinariam habere in oppositione ad delegatos, qui veluti extra ordinem ad certam causam dantur.

Cap. 2.
De Judic.
deleg. et
synodal.

13. Judices delegati audiunt, qui jurisdictionem, vel cognitionem causae habent mandato alterius, ut eam nomine, et vice delegantis exercent. Inquit Jurisconsultus: Is, cui mandata est jurisdictione, fungitur vice ejus, qui mandavit, non sua. *L. 16. ff. de Jurisd. omn. Judic.*

14. Tam diversi Judices invaluerunt in foro ecclesiastico saeculis XII., et XIII., postquam hoc forum ad instar fori civilis regi caepit, ut causae non tam ad

praescriptum veterum Canonum, quam legum deciderentur. Judicia enim ecclesiastica tum temporis jus strictum, secundum omnes apices subtilioris juris sonabant, ex quibus animi litigantium pascebantur magis, quam sedabantur, nemine quidquam de suo jure remittente.

15. Hac occasione causae plurimae tum per appellationes, quae tunc temporis multiplicari coeperant, tum per exemptiones, quae succrescebant, Romanam delatae sunt, tanto numero, ut illis decidendis Pontifex impar videretur. Praeterea nec Romae ob distantiam locorum, ex quibus probationes peti debebant, causae facile instrui poterant, ut inde necesse fuerit causas plerasque aliis delegare. Atque ita caeperant Pontificum delegationes fieri frequentissime.

16. Sic omnes fere Decretales novi juris nonnisi Papalium delegationum meminere. Cum enim hae Delegationes nimium multiplicarentur, plurima circa Judicum Delegatorum auctoritatem, et officium dubia sunt mota, quibus elucidandis, ac terminandis vacabant Pontifices per responsa, et constitutiones, quae inde ab Alexandro III. in novo jure supersunt, sub titulis de Rescriptis, et de Officio, Potestateque Judicis delegati. Enimvero reliquis Episcopis, et

Praelatis sunt sui Officiales, qui pro iudicibus ordinariis reputantur: aut, si hi aliquando aliis jurisdictionem committant, non causam, sed tantum ejus partem, utpote, *ut audiant allegationes, et rationes, et attestaciones recipiant* (quod proprium est Commissariorum) in eos rejicere solent, reservata sibi finali decisione. *c. 7. de Potest. Jud. Deleg.*

17. In eo genere Papalium rescriptorum Leges civiles omne punctum fere videbantur. Sic Pontifices suos delegatos iisdem, aut et majoribus praerogativis, quam de jure civili Judices a Principe dati habent, laetari voluerunt, ut illis jus esset non tantum quandam partem, sed et totam causam subdelegandi. *c. 27. de S. 2. ibi edit. Boehm.*

18. Hac praerogativa eluxerunt Papales Delegati super ipsos Ordinarios ecclesiasticos, civilesque, quibus, etsi a Principe dati essent, quid amplius concessum haud erat, quam notionem, vel aliam partem jurisdictionis subdelegare. *Nov. 60. c. 2.* Id interea ex jure civili reliquit Pontifex, quod a Subdelegato, cui tota jurisdicção est commissa, oporteat non ad Subdelegantem, sed ad ipsum Pontificem appellare. *L. 1. ff. quis, et a quo appell.*

19. Judici suo delegato ideo tantam potestatem adscripsit Pontifex, quia ex ipsius persona iudicium sustinet. Hinc enim et eidem permittitur, et Ordinarios, si necessarium videtur, ad suscipiendam delegationem, vel exequentiam sententiam compellere, ita tamen, ut in coactione modum fervet, et dignitati personae deferat. *c. 11. de Offic. Jud. Deleg.*

20. Aliquando et simplicibus Clericis tantam potestatem tribuere poterat, solebatque Pontifex. Cum autem id in depressionem tum Sedis Apostolicae, tum et Ordinariorum vergere censeretur; sancivit Bonifacius VIII., ut nullis, nisi dignitate praeditis, aut Personatum obtinentibus, seu Canonicis Cathedralibus causae auctoritate mandati Apostolici, vel Legatorum ejus committantur. *c. 11. de Rescript. in 6.*

21. Praecipit inde Synodus Tridentina, ut Judices, quibus vel a Papa, vel ab ejus Legatis, Nuntiisque in partibus causae delegantur, instructi sint praescriptis illis qualitatibus, quorum quatuor, aut plures nominatim designare oportet in Conciliis provincialibus, aut diaecesanis. Unde Judices synodales dicuntur. Spectat hoc Decretum delegationem inferiorum, qui in quadam dignitate constituti in iudicem

Trid. sess.
25. c. 10.

synodalem deliguntur, tamen si postmodum eam dignitatem resignaverint. Hodie, quia raro Synodi celebrantur, usus invaluit, quod Ordinarii cum Consilio Capitulo Cathedralis hos iudices deligant. Hac conditione tenentur et ipsi illi Iudices delegati, si totam causae cognitionem subdelegaverint.

22. Quantum vero ad Episcopos, et eorum Officiales, quia ordinarii iudices sunt, eis delegatio a Papa fieri potest, etiam absque speciali designatione in Concilio Provinciali, aut Diaecesano, ita, ut et delegatio facta Ordinario sub qualitate transeat ad successorem, quia dignitati facta censetur. *c. 14. de Offic. et Potest. Judic. Deleg.*

23. Delegatus ad causam procedere nequit, nisi litteras delegationis exhibuerit. Hinc hodie stylus habet, quod litteris citationis exemplum mandati Apostolici inferatur, ut ex ipso rescripto probetur auctoritas citantis. *c. 31. ibi.*

24. Probantur ex illo et fines mandati. Oportet enim stricte formam, et terminos delegationis servare, quia delegatio ad certas personas, aut articulos, aut alias condiciones facta propria auctoritate extendi nequit. *c. 21. eod.*

25. Plerumque solent Pontifices pluribus suas delegationes committere, et quidem vel simpliciter, vel cum clausula: *Quod si non omnes etc.* Si simpli-

citer plures delegati fuerint, unus sine altero procedere nequit, nisi unus alteri causam subdelegaverit. c. 6. et 16. de Offic. et Potest. Judic. Deleg.

26. Si clausula sit conditionalis: *Quod si non omnes interesse velint, aut possint, reliqui in negotio procedant*: rescriptit Pontifex, alios procedere posse, postquam illis constiterit, nonnullos adesse non posse, aut non velle. c. 21. *ibi.*

Cap. 9.
De Judic.
Deleg. in
Part.

27. Saepe Pontifex delegat plures cum clausula: *in solidum*, aut, *ut omnes*, aut *duo*, aut *unus sine altero procedat*. Tunc locus est praeventioni, ita tamen, ut impetranti liberum sit, rescriptum ad alios revocare, si prior vel non potuerit, vel non voluerit in causa procedere. Displicet nonnullis in hodierno stylo, quod Judices ex hac, vel alia clausula ad beneplacitum partis, ut sibi Judicem ex designatis libere eligere possit, denominentur. c. 8. de Offic. Judic. Deleg.

28. Cum primitus Judices delegari coeperunt, sicuti omnimodo erat circa Personas delegandas libertas delegantis, ita quoque quoad locum, in quo iudicium delegationis esset peragendum, nulla fuit restrictio, invaluitque, quod Papa posset soleretque novo jure in locis remotioribus iudices delegare, ut

partes coram eis in remotioribus regionibus comparere tenerentur. Hac occasione Concilium Lateranense prohibuit: *Ne quis ultra duas dietas (vulgares) extra suam Diaecesin per litteras Apostolicas ad iudicium trahi possit.* Refert. c. 28. de Rescript.

29. Bonifacius VIII. evocationem extra Diaecesin, si iusta esset causa, ad unam dietam contraxit. *Nullus tamen eorum, inquit, ultra unam dietam a fine suae Diaeceseos (quandoquidem ambo ejusdem Diaecesis fuerint) valeat conveniri: aut si actor, et reus diversae Diaecesis, seu civitatis fuerint; dummodo locus, ad quem eum traxerit, ultra unam dietam minime fuerit remotus.* Refert. c. 11. §. 1. et 2. de Rescript. in 6.

30. Atque huic restrictioni tum in prima, tum in secunda, et ulteriori instantia locus est. *In Gallia, ajunt Pragmatici, debet causa delegari in Diaecesi, in qua appellatus degit, aut in ea, in qua prima instantia fuit facta: aut si iusta causa sit evocationis, infra unam dietam extra Diaecesin: Alias appellatur ab ea rescripti obtentione, tanquam ab abusu.*

31. Et frequentior usus appellationum ab abusu, si incolae ad Judices delegatos extra regnum trahantur. Nam passim civilia statuta, aut privilegia ve-

tant, quemquam indigenarum extra provinciam causam dicere, etiamsi partes ad exteros Judices ultro suas lites deferre vellent. Sic et SS. Congregatio Concilii Tridentini anno 1615. respondit, picti SS. Concilii mentem haud fuisse, nec esse, statutis, et privilegiis hujusmodi derogare.

32. Enimvero his salvis, alicubi Concilii Decreta promulgare placuit. Hinc Belgae Concilii Decretum, quod cognitionem adhibendam in dispensationibus praecipit, ea cautela esse accipiendum monent, *ne subditi hac occasione extra Provincias suas evocentur*. Haec cautela adhibita est et ad aliud Decretum, quo statuitur, praeter Ordinarium designandas esse aliquot personas, quibus causae ecclesiasticae in partibus a Papa, ejusque Legatis committi queant, debeantque.

Trid. sess.
22, c. 5.

Sess. 25.
c. 10.

33. In Gallia et usus regni habet, quod oporteat Judices delegatos esse intra limites, et jurisdictionem Parlamenti, cui reus ipse subjectus est, quia in Curiis ecclesiasticis multa intercurrere possunt, quae cogant litigantes recurrere ad Curias Parliamentorum, vel pro interdicto de nihil innovando, aut attendendo, vel pro recipiendis appellationibus ab abusu etc.

34. Si districtus Parlamenti, seu Provinciae se tam late extendat, ut, etsi

intra limites Patriae quis citaretur, tamen ultra unam diem extra suam Diaecesim in iudicium provocaretur, tunc hoc casu, licet non posset excipere, quod extra Provinciam citaretur, posset tamen excipere, quod contra Constitutionem Bonifacii VIII. ultra unam diem extra suam Diaecesim provocaretur: cui Constitutioni per leges illas regias, *de evocandis* extra Provinciam, nullatenus in hoc puncto est derogatum. Obtenet idem et in secunda, ulteriorique instantia.

Cap. 4.
De Arbitr.

35. Veteri jure frequentius Episcopi munus arbitri in se suscipere. Rescribere veteres Imperatores: *Siqui ex consensu apud S. Sedis Antifitem litigare voluerint, non vetabantur, sed experiantur illius in civili duntaxat negotio; more arbitri sponte residentis, iudicium.* Ref. L. 7. C. de Episc. Audient.

36. Integritas episcopalis Iudicii in civili imperio tantam promeruit reverentiam, ut sancti illi Patres non tam finiendis causarum litibus, quam placandis animorum dissidiis duce charitate operam darent. Hoc genus officii proprium est arbitratorum, mediatorumque, qui non tam contententium litem definiunt, quam ejus finiendae consilium, modumque contententibus amicaliter suggerunt.

37. Supra retulimus Concilii Tribu-
riensis monitum, quo rogatur Ludovicus Rex Germaniae, ut Comites, et Ministros Reipublicae deligeret, *qui plus litigantes ad concordiam, salva justitia, revocare studeant, quam committere, ut ipsi inde aliquod lucrum possint habere. Quos si pacificare non potuerint, tunc justum judicium decerni faciant.* Quis dubitet, primum esse boni judicis officium, ut experiatur, si materia difficultatis plurimum habeat, et judicii sententia anceps videatur, partibus amicam compositionem, vel per se, vel per alios, vel semel, vel saepius persuadere? Aberant vero ab hoc officio illi Judices, qui, videntes alterius partis bonam causam, nihilominus eam ad concordiam incitant, ut de suo jure quidquam remittat; aut tum demum partes ad compositionem provocant, postquam jam omnes litis expensae factae sunt.

38. Nonnullibi frequens est, quod illi, iidemque in arbitratores, et arbitros eligantur; utpote, ut in causis controversis utramque personam arbitratoris, et arbitri suscipiant, eo ordine, ut, si partes consiliis, rationibus, pacificationibus ad amicam compositionem induci queant, id primo curent; si id non valebunt, rem omnem juris ordine definiant.

39. Arbitri eliguntur vel ex compromisso, vel ex juris dispositione: hi et arbitri juris dicuntur. Jure civili si Judex recusabatur, causa ad arbitros juris, quia necessario eligendi erant, devolvebatur. Jure Decretalium valorem rescripti, de quo judices convenire nequeunt, decidunt juris arbitri. *c. 14. de Rescript.* Jure civili arbitri juris ipsam causam principalem excutiebant: jure Decretalium, suspenso negotio principali apud arbitros nonnisi de exceptione recusationis agitur. *c. 39. de Offic. et Potest. Judic. Deleg. et ibi Boehm.*

40. Arbitri compromissarii ex libera partium voluntate eliguntur. De jure civili judices ordinarii in arbitros eligi haud possunt: possunt vero jure Decretalium eligi tum judices ordinarii, tum delegati. *c. 7. et 10. de Arbitr.* tum in causa ecclesiastica, et Laici in consortio Clericorum. *c. 9. ibi.* tum in causa civili et saeminae jurisdictione territorali instructae. *c. 4. de For. Comp.*

41. Arbitrium committitur vel uni, vel pluribus; et his vel definite, vel indefinite. Si plures fuerint indefinite, seu simpliciter electi, uno eorum absente, utcumque per contumaciam, reliqui jure civili procedere nequeunt. Jure Decretalium aliud obtinet; ut nimirum, si unus ex tribus legitime citatus, cessante legitimo impedimento absit, possint reliqui

duo negotium examinare, et libere procedere, quia contumacis absentiam praesentia divina supplere censetur. *c. 2. de Arbitr. in 6.*

42. Praestat plures in numero inaequali potius, quam aequali assumere, ut in casu dissensus major pars decidat. *L. 17. §. 6. ff. de Arbitr.* Aliquando partes pro casu dissensus aequalis numeri ipsum tertium designant, quem oportet advocare, ut majora faciat; aliquando vero illam electionem tertii arbitris reliquunt. Et tunc jure Decretalium simpliciter nihil agitur; id quod et jure civili tum demum obtinuit, si revera arbitri in eligendo tertio dissensissent. *c. 12. de Arbitr. et in Boehm.*

43. Arbitri, five aequam, five iniquam sententiam dixerint, officio suo functi sunt, ut a Judice ordinario oporteat illam sententiam executioni dari, quia appellationi haud locus superest. Passim tamen receptum est, quod in vim appellationis reductio ad boni viri, utpote Judicis, arbitrium peti possit, tametsi poena compromisso adjecta, et reductioi expresse sit renuntiatum: nam et adversus hanc renuntiationem restitutio datur, et reductio admittitur. Fit inde saepe, quod omnes cautelae, quae pro robore arbitriorum quondam fuere statuta, corruant, adeo, ut hodie vis arbitriorum pene totaliter videatur enervata,

quia compromissa magis ad augendas, quam finiendas lites hinc facere possunt.

44. Quia his experimentis compertum fuit, vinculum arbitralis sententiae tam saepe vacillare, inventa est alia ratio tollendarum litium, nempe, ut statim, atque terminata est causa ab arbitris, litigantes coram eis transigant apud tabelliones, id est, et contestationes, quae factae ab eis fuerant, et iudicium, quod ab arbitris latum est, auctoritate transactionis muniant, ut nihil amplius pateat, tantillumve emineat praeter illum contractum, quem faciunt et a Senatu confirmari, ut nec restitutio ex capite laesionis peti queat.

45. Jure civili solebant compromissa fieri vel simplici stipulatione, vel et poena interposita. Sed iuramentum sustulit Justinianus. *Ne, inquit, ex hoc in perjurium invitum incidant homines, propter iudicum ignorantiam pejerare compulsi: sed omnino, qui iudicem, aut Iudices eligant, cum poena eligant eos, quatenus partes ad invicem coeant, et necessitatem habeant, aut contentae esse iudicio; aut, si retractare voluerit alter, det multam.* Refert. Nov. 82. c. 11.

*46. Jure novo in Curiiis ecclesiasticis revixere compromissa jurata. Nam arbitratorum cum interpositione iuramenti electorum mentio fit. c. 2. et 9. de Ar-

bitr. Cavendum, ne nimia juramentorum frequentia invalescat in Judiciis. Quid enim a rationibus SS. Patrum alienius communi usu juramentorum? Ait Dominus: Iterum audistis, quia dictum est antiquis: non per jurabis: reddes autem Domino juramenta tua. Ego autem dico vobis, non jurare omnino — si autem sermo vester, est, est, non, non: quod autem his abundantius est, a malo est. Hinc et monet S. Jacobus: Ante omnia autem, fratres mei! nolite jurare, neque per coelum, neque per terram, neque aliud quodcunque juramentum: sit autem sermo vester, est, est; non, non: ut non sub judicio decitatis. Juxta S. Hieronymum: Evangelica veritas non recipit juramentum, quum omnis sermo fidelis pro juramento sit. Quid brevius sententia S. Chrysostomi? Si enim credis, quod verax sit homo, ne juramenti necessitatem adducas: si vero nosti, quod mentietur, ne pejorare cogas. En et sententiam S. Augustini: Perjurium praecipitium. Qui jurat, juxta est: qui non jurat, longe est. Et infra: Istam ergo consuetudinem quotidianam crebram sine causa, nullo extorquente, nullo de tuis verbis dubitante, jurandi, avertite a vobis, amputate a linguis vestris, circumcidite ab ore vestro. Monet S. Gregorius: Sit ergo cautus unusquisque, antequam

Matth. 5.

Jacob.
c. 5.

S. Hier.
in Matth.
c. 5.

S. Chryf.
hom 15.
ad Pop.
Antioch-

S. Aug.
serm. 180.
de divers.

S. Greg.
lib. 5. in
1. Reg.
c. 4.

juret, ut aut ne omnino juret, aut facturum se mala non juret. Cautos quippe nos esse Dominus in finuat, dicens: sit sermo vester: est, est; non, non.

TITVLVS VI.

De Ministris Curiae Ecclesiasticae.

CAPVT I.

De Assessore.

1. Dum circa saeculum 12. caeperunt in tribunalibus ecclesiasticis causae forensi stylo instrui, et secundum legum etiam civilium rigorem examinari, et decidi, una in his tribunalibus invaluerunt Officarii, et Ministri fori civilis, atque ad exemplum Officiatorum, et Ministrorum jurisdictionis civilis iisdem pane legibus instituti, atque ordinati sunt.

Carol.
Loyf.
tract. de.
Offic. 15.
c. 6. n. 33.

2. Notavit Carolus Loyseau, vice fundamenti in hac materia tenendum esse, quod officia fori ecclesiastici iisdem iuribus, et regulis regantur, quibus officia saecularia. Unde tanquam axioma habetur, quod officia fori ecclesiastici idem jus, easdemque regulas cum foro saeculari observent, et teneant.

3. Unde, si quis noscere velit originem, et naturam Ministrorum Curiae ecclesiasticae, nec non eorum munus, et officium, regulasque, quas observare de-

bent, eam notitiam sibi comparare ex jure civili debebit, investigaturus, quae sint, fuerintve hujusmodi ministrorum apud civiles Magistratus partes, et leges.

4. Jure civili majoribus Magistratibus utpote vel viris militaribus, vel aliis negotiis distractis datum fuerat, Adfessorem, veluti Consiliarium, ut in causarum forensium discussione, et decisione, utpote juris peritus, sibi operam praestaret, adoptare. Inquit Paulus: *Omne officium Adfessoris, quo juris studiosi partibus suis funguntur, in his fere constat; in cognitionibus, in postulationibus, libellis, edictis, Decretis, Epistolis.* Refert. *L. 1. ff. de Offic. Adfess.*

5. Inter Magistratus majores recensentur Praefecti Praetorio, Praefides, Proconsules, Praetores, quibus jus fuerat adfiscendi sibi in consilium Adfessorem, publico ei constituto salario. Hoc exemplo hodie principes, et qui Provinciis praesunt, eligunt sibi Adfessores, qui Consilarii Principis dicuntur, quia Parliamenta, Consilia, et Consistoria Principum constituunt. Inferiores vero Magistratus suos habere solent Secretarios et Grapharios, qui plerumque sunt jurisperiti, et in negotiis forensibus aliquatenus instructi, ut tanquam quidam Adfessores in causis instruendis, agendis, definiendisque illis iudicibus ad obsequium, et subsidium sint.

6. His exemplis et Judices Ecclesiastici, quibus vel jure ordinario, vel delegato judicandi facultas competeat, in causis tractandis, et terminandis Adfessores sibi sociarunt, quia et causae ecclesiasticae modo forensi agi consueverant. Apparet ex Synodo Cantuariensi de anno 1295. saeculo XIII. moris fuisse, quod in tribunalibus ecclesiasticis Advocati in Adfessores allumerentur.

7. Aegre inaudiit Bonifacius, quod passim hi Adfessores in gravamen partium, quia expensis onerabantur, sine justa causa advocarentur. Rescripsit inde Pontifex: *Assessorem autem (ut quandoque faciunt aliqui fraudulententer) nisi eo indigeat, quod conscientiae relinquatur ejusdem, sibi nequaquam adjungat. Alioquin de suo proprio providere teneatur eidem, si autem indigeat; ipsum neutri parti suspectum assumens, ei de competenti salario, provide moderando ab eo, faciat a partibus communiter provideri.* Resfert. c. 11. §. 5. de Rescr. in 6.

8. Vetat ergo Pontifex passim Assessorem vel in gravamen partium, vel in gratiam amici assumi, nisi Judex ei de proprio providere velit. Si autem justa causa sit, quia vel Judex tantam peritiam juris non habet, vel per aegritudinem corporis uberiori discussione impar est, vel causa diffusior est, ut omni-

bus punctis excutiendis unus, idemque non sufficiat, Assessor merito advocatur, cui ab utraque parte communiter providendum est. Praecipit Leo X., ut *Judices, et Conservatores a Sede Apostolica delegati, si in altero jurium Graduati non fuerint, Assessorem partibus non suspectum, ab ipsis partibus, vel earum altera requisiti assumere, et secundum ejus relationem judicare teneantur.*

Leo X.
Bull. c. i.
in Bull.
Rom.

9. Hodie fere ubique moribus receptum est, ut Advocati pro certis et difficilioribus causis a Judice consulti, aut in Assessores cooptati, salarium, quod in singulas horas de stylo Curiarum est taxatum, pro quantitate temporis, et laboris ferant.

10. Postquam forensis processus in tribunalibus ecclesiasticis invaluit, Ministrorum jurisdictionis ecclesiasticae, exemplo legum civilium, auctus est numerus, qui aliena desideria coram competente Judice exponerent. *L. i. ff. de Postul.*

Cap. 2.
De Adv.
voc.

11. Hi ministri dicuntur Advocati, ut litigantibus causae suae jura suggererent. Oportet enim Advocatos esse juris peritos, quia partes eos ideo in subsidium suae causae advocant, ut ipsi de bono jure suorum Clientium, quorum patrocinium susceperunt, delibarent. Ait Cicero: *Soleo dare operam,*

Cicer.
lib. 2. de
Orat.

ut de sua quisque re me ipse doceat, et ut ne quis alius adfit, quo liberius loquatur, et agere adversam causam, ut ille agat suam, et quidquid de re sua cogitaverit, in medium proferat. Itaque cum ille discessit, tres personas unus sustineo, summo animi aequitate, meam, adversarii, et Judicis.

12. Quia Advocatorum proprium munus est, clienti jura suggerere, praecipit Innocentius III., *ut principales personae (id est, actor, et reus) non per Advocatos, sed per se ipsos factum exponant; nisi forte adeo sint indiscretae, ut earum defectus de judicis licentia per alios suppleatur.* Refert. c. 14. de *Judic.*

13. Nostri moribus sat vulgare est, quod Advocati pro suis clientibus Judici et factum exponant. Hinc eorum officium est, a clientibus claram facti notitiam capere, qui, si vel vacillent, vel alias se satis exprimere nequeant, industria, et peritia Advocati tum interrogando, tum objiciendo aliqua sunt juvandi, ut vera facti species appareat. Sic statuta Curiarum ecclesiasticarum in Provincia Mechliniensi praecipunt, *ut Advocati ante initium litis a partibus totius causae instructionem, quantum fieri potest, accipiant, ut alioqui pro-*
po-

Stat.
Mechl.
Tit. 8.
art. 7.

ponenda apposite proponere, aut ad proposita apposite respondere possint, neque in singulos terminos ipsos litigantes advocare debeant.

14. Quum maxime igitur duabus dotibus praefulgere oportet Advocatos; utpote peritia juris, et integritate fidei, vetat jus Romanum quempiam in numerum, et matriculam Advocatorum suscipi, antequam per statuta tempora legum eruditioni noscatur inhaesisse, ut de peritia juris justum testimonium tulerit. *L. 1. §. 11. L. 3. §. 4. et L. 5. C. de Advocat. divers. Judic.*

15. Moribus hodiernis eruditionis testimonium plerumque gradus Academici, quos rigorosum examen praecedere oportet, suppleant. Ajunt statuta ecclesiastica Provinciae Mechliniensis: *Ut nullus ad postulandum, et Avocati munus exercendum admittatur, nisi qui in probata Universitate Doctoratus, vel licentiae lauream in utroque jure per rigorosum examen est affectus.* Art. 1.

16. Integritas fidei latius patet, quia omnes sequiores affectus, et artes, quibus quaeve in bonam causam directe, indirecteque peccant, ab Advocatis exulare oportet. Jurant hodie Advocati in ingressu officii, quod nullam causam, quam noverint injustam, suscepturi,

fulceptamque, mox ac injustam perspe-
xerint, spreto quovis periculo, aut lu-
cro deserturi sint. Id jure civili in sin-
gulas causas spondere tenebantur Advo-
cati. L. 14. §. 1. C. de *Judic.*

17. Corruptis saeculis apertius glisce-
re caeperant varii defectus Advocato-
rum: tum, quod in Academiis invale-
sceret indiscretior profusio per oblatam
pecuniam graduum Academicorum; tum,
quod in Curiis superfluus numerus ho-
rum hominum reciperetur; tum, quod
salarium pro singulis pagellis numeraretur;
tum, quod judicium conniventia,
aut imperitia dilationes supra dilationes
impetrarentur, litesque ex litibus ple-
rumque succrescerent. Quid verius sen-
tentia Plinii: *Nos, inquiebat, qui in
foro, variisque litibus agimus, mul-
tum malitiae, quamvis nolimus, ad-
discimus.* Et Symmachus: *In forensi
pulvere rara cognitio facundioris, et
boni pectoris.*

Plin.
lib. 2. ep.
ad Nepot.

18. Quid mirum, quod ob haec pe-
ricula censuerit Justinianus, officium Ad-
vocatorum esse a statu clericali alienissi-
mum. *Absurdum etenim Clericis est,
immo etiam opprobriosum, si peritos
se velint ostendere disceptationum fo-
rensium.* Refert. L. 41. C. de *Episc. et
Cler.*

19. Juxta Decretum Alexandri III.:
Clerici in Subdiaconatu, et supra, et

in Ordinibus quoque minoribus, si stipendiis ecclesiasticis sustententur, coram saeculari Iudice advocare in negotiis saecularibus non praesumant, nisi propriam causam, vel Ecclesiae suae fuerint prosecuti, aut pro miserabilibus personis forte, quae proprias causas administrare non possunt. Spectat ergo Decretum majores Clericos simpliciter, et minores, si stipendiis ecclesiasticis sustententur, ut coram saeculari iudice in negotiis saecularibus non postulent, praeterquam in causa propria, aut suae Ecclesiae, aut pauperum. c. 1. de Postul.

20. Hae exceptiones verisimiliter invaluerunt, postquam Clerici plerumque legibus civilibus addiscendis potius, quam sacris Canonibus incubuerunt, ut saecularium causas passim perorarent. Aliquando enim viguit consuetudo, quod Clerici more Advocatorum saecularium pro impendendo patrocinio et munera exigerent, et pro impensis susciperent. *c. 1. XI. q. 2. et ibi Gratian.*

21. Tametsi novo jure Clericis reliquum sit, in foro ecclesiastico Advocatos agere, quia tamen et in his tribunalibus non minus, quam in Curiiis saecularibus stylus forensis resonat, plerumque et in iudicio ecclesiastico saeculares Advocatos, missis Clericis, placuit assumere, et recentius admittere.

22. Invidia vacat, quod Clerus causam pauperum agat. Statuit S. Carol. in sua Diaecesi, ut semper aliquis Clericorum constitueretur Advocatus pauperum. *Quicumque ecclesiastici homines Mediolani commorantes Jurisperiti sunt, eorum unus semper per vices — unoquoque trimestri in orbem officio Advocati pauperum fungatur.*

Cap. 3.
De Procurat. et
Syndic.

23. Jure Romano plures, et grandes differentiae inter Advocatos, et Procuratores forenses (de quibus solis hic agimus) supererant. Quippe Advocatorum officium, quod ad suggerenda, et exponenda jura pertinebat, honorificum, et publicum habebatur, interea Procuratorum officium, quod ad facta praestanda pertinebat, privatum censebatur, ut, et infamibus committi potuerit, quia litis contestatione Procurator litis dominus fiebat. *Pr. Inst. de iis, per quos ager. possum.*

Marculf.
l. 1. form.
c. 21.

24. Veteri jure Galliae Actori per Procuratorem sine gratia, et rescripto regio agere haud licuit. Inde ex illo prisco usu Galliae petiit ab Innocent. III. Universitas Parisiensis, ut, quia totum pendebat ab auctoritate Pontificis, ad agendum, et defendendum de ejus permissione Procuratorem instituere sibi liceret. Annuit Pontifex votis, monuitque de jure communi, utpote Ro-

mano, his precibus haud opus esse. c. 7.
de Procur.

25. In Comitibus, quae anno 1483. Turingae habebantur, vetus illud jus abrogare placuit per Decretum, quod statuit, *ut omnes actores in materiis civilibus possint agere, et comparere per Procuratores, absque gratia Regis ad hoc impetranda.*

26. In causa criminali, si agitur ad luendam poenam, nec ex parte Actoris, nec ex parte rei admittitur Procurator, nisi ad excusandam absentiam, aut contumaciam; quia poena spectat determinate personam delinquentis. c. 5.
de Procur.

27. Jure novarum Decretalium et in foro ecclesiastico invaluerunt ad exemplum juris Romani Procuratores ad litem, diversis mandatis, mandatique clausulis amplioribus, restrictioribusque instructi. Declaravit Pontifex et Laicum in causa ecclesiastica, et filium familias ad iudicium Procuratorem dari posse, si sit viginti quinque annis major. c. 5. *de Procur. in 6.*

28. Nostris moribus sat vulgare, quod et officium procuratorium publicum sit, ut nullus vel in Curis ecclesiasticis, vel civilibus Procurator admittatur, nisi ex numero eorum, qui super qualitate, et capacitate examinati, probatique fue-

Statut.
Mechlin.
Tit. 8.
art. 2.

rint. Juxta statuta ecclesiastica Provinciae Mechliniensis *nullus Procuratoris officio fungi permittatur, nisi qui 25. aetatis annum excesserit, et per Officiale super litteratura, industria, stylo, et practica examinatus, et idoneus repertus, in manibus ejusdem juramentum praestiterit.*

29. Juramentifere iidem articuli, qui ab Advocatis exiguntur, sunt. Juxta formulam statuti Mechliniensis spondet Procurator: *Nec acceptabo officium Procuratoris in malis, et injustis causis scienter; et, quam cito mihi constiterit de injustitia causae, in ea amplius non procurabo.* Quantum ab his articulis aberrant, qui indiscretius vel omnes causas suscipiunt, vel superfluis, vel extravagantibus dilationibus bonam causam Clientum emungunt?

30. Procurator suscipere alienam causam nequit; nisi mandato sit instructus, quod hodierno stylo plerumque in scriptis exhiberi oportet. Si de mandato factis non liquet, aut causa personam conjunctam spectat, a Procuratore cautio de rato exigitur, donec mandatum sufficiens intra terminum producere queat.

31. Mandatum diversis modis exprimitur. Hodie et post litem contestatam Procurator revocari potest, quia *licis Dominus nunquam evadit.* Declaravit Clemens V.: *Procuratorem a Praelato,*

Rectore, vel alio quolibet pro Ecclesia, vel beneficio suo constitutum per mortem constituentis revocari; etiam quoad negotia, et causas, in quibus per ipsum lis fuerit ante mortem hujusmodi contestata: quia Rectoris Ecclesiae, tanquam meri usufructuarii jus omne per mortem perimitur, ut nihil tum superfit, quo ejus mandatum porrigatur. *Clem. 4. de Procur.*

32. Procuratori similis est Defensor, five Actor causarum Universitatis, Collegii, Societatis, aliorumque talium Corporum, quae a Principe, vel Senatu jus Collegii obtinuerunt, ut ad exemplum Reipublicae habeant res communes, arcam communem, et Actorem. Hic Actor vocabulo graeco Syndicus a causa, seu lite, quam nomine Universitatis agendo, defendendoque prosequitur, dicitur *L. 18. §. 13. ff. de Muner*. Hodie in majoribus civitatibus vocatur et Pensionarius. Ex usu hodierno Syndici creari solent, non tantum, ut sint Actores Reipublicae quoad lites, sed etiam ad caetera quaelibet Universitatis, vel Oppidi, aut Paraeciae negotia. De Syndic.

33. Praecipit S. Gregorius, ut Monasterium in Syndicum sibi potius Laicum, quam Monachum, constituto salario, deligeret. *Expedi enim parvo incommodo a strepitu causarum servos*

Dei quietos existere ; uti et utilitates cellae per negligentiam non pereant, et servorum Dei mentes ad opus Dominicum liberiores existant. Refert. c. un. de Syndic.

34. Reliquis novi juris argumentis compertum est, et Clericos nonnunquam Syndici officium obiisse; utpote defectu Laicorum. *c. 9. de Testib. et alibi.* quippe vetat regula, Clericos, Monachosque causarum forensium Patronos fieri, nisi necessitas, utilitas, charitasque id genus officii, aliorum defectu, obtruserit, *c. 35. XVI. q. 1.*

35. Aliquando Procuratorum officium ab officio Syndici et in eo distinximus, quod illud gratuitum, nisi aliquod salarium fuisset promissum, esse oporteret. At hodie tam in Curiis ecclesiasticis, quam saecularibus salaria debentur Procuratoribus aequae ac Syndicis. Ergo et ex hoc capite utrumque officium Clericis, Monachisque periculosum apparet.

Cap. 4.
De Graph.
et Syncell.

36. Receptis formulis forensibus in forum ecclesiasticum penetrarunt diversa nomina, et officia civilium Ministrorum majorum, minorumque. In legibus civilibus in eo genere recensentur Adfessores, Domestici, et Cancellarii, qui scribendis, expediendisque Judicum epistolis, actisque, veluti Graphiarii, et Secretarii operam dabant. *L. 3. et passim C. de Adfess. Domest. et Cancell.*

37. Novo jure audiebatur querela, quosdam judices aliquando quaedam falsa in praejudicium alterutrius partis afferere; et quoniam contra illam assertionem innocens litigator quandoque non poterat veram negativam probare (cum negantis factum per rerum naturam nulla sit directa probatio) statuit Concilium Lateranense IV. *ut tam in ordinario judicio, quam extraordinario Judex semper adhibeat aut publicam, si haberi potest, personam, aut duos viros, idoneos, qui fideliter universa acta conscribant, — loca designando, tempora, et personas.* Refert. *c. 11. de probat.*

38. Haec persona publica, cujus operam Concilium Lateranense tam in judicio ordinario, quam extraordinario Judici commendat, alibi dicitur Notarius, qui hodie solet et Secretarius. Graphariusque appellari. *c. 11. de Rescript. in 6.*

39. Hujus igitur est, omnes citationes monitionesque, inhibitiones, attestationes, commissiones, testamentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, conclusiones, et caetera, quae occurrerint, competenti ordine, sub data illius diei, quo vel ad officii, vel ad partium instantiam, aut alias sub nomine Officialis decreta fuerint, conscribere, et subsignare. *c. 11. de Probat.*

40. En reliquum? Grapharius in speciali registro abhinc omnia acta processuum, ac causarum diligenter, et veraciter propria manu conscribere, aut, si per alium faciat, cuique sententiae subscribere tenetur. *Et omnia sic conscripta partibus tradantur, ita, quod originalia apud Scriptores remaneant; ut, si super processu Judicis fuerit subortu contentio, per hoc possit veritas declarari.* Ita et praxis observat, quod copiae actorum partibus auctoritate Judicis tradantur, originalibus, vel publicis registris, in quae acta sunt relata, in grapharia remanentibus. *ibi.*

41. His actis, a graphario conscriptis, signatisve plena fides, quoad mera judicialia, seu illa, quae sunt de actis, et ad Judicii expeditionem pertinent, habetur, tametsi nulli praeterea testes adhibeantur, nisi alicubi stylus invaluerit, ut, ad plenam fidem faciendam, praeter Grapharii, aut Secretarii manum signatura Judicis, aut sigillum publicum requiratur. In Gallia inde ab ann. 1691. Rex sibi arbitrium vindicavit creandi Notarios regios Apostolicos.

42. Habent et Episcopi suos passim Secretarios, qui sunt deputati ad conficienda instrumenta de actibus, qui ad officium Episcopi spectant, utpote de collationibus, institutionibus, resignationibus beneficiorum etc. Habent et Capitula,

Collegiaque Secretarios, qui negotia horum corporum consignant. Utrique, licet in illis negotiis Notarii, et personae publicae censeantur, nequaquam tamen vulgo, et simpliciter Notarii vocantur, quia extra dicta negotia nulla instrumenta in qualitate Notariorum conficere possunt.

43. Notariorum officium hodie honorificum censetur, quia eorum fidei tabulae publicae, Magistratumque pericula committuntur. Sic et ipsi iusto salario fruuntur, quo eos et contentos oportet, ut haud quidquam ultra definitas metas exigant. *c. 11. §. 6. de Rescr. in 6.*

44. Superfunt in Curiis ecclesiasticis Advocati, Procuratoresque fisci, seu officii, qui, exemplo civilium Curiarum, causas publicas, et ad Communem utilitatem spectantes suscipiunt, defendunt, et coram Iudice ecclesiastico prosequuntur.

Cap. 5.
De reliq.
ministr.
cur. Eccl.

45. Inde Procurator officii dicitur Promotor, cujus est, per diaecesin invigilare abusibus, insolentiis, delictisque, ut de iis Episcopum informet, justumque remedium, contra delinquentes agendo, judicialiter expetat. En formulam, qua Archiepiscopus Parisiensis Promotorem instituit: *Dantes tibi, ait, facultatem omnes, et singulas causas ad forum nostrum, et jurisdictionem nostram ecclesiasticam, et spiritualem spectantes agendi, promovendi, interressendi, et*

De Pro-
mot.

concludendi sententias, et jus super iis a Domino Officiali dictae nostrae Curiae ecclesiasticae et spiritualis fori, ipsasque debitae executioni demandari instandi, Ecclesiasticos, et alios nobis subditos delinquentes, seu in crimine deprehensos, et in culpa, ac alios, quos convenerit, citari, evocari, corrigi, puniri, mulctari, sententionari, condemnari, absolvi, prout aequitas, et juris ordo postulaverit, curandi et generaliter omnia alia, et singula faciendi, gerendi, et exercendi, quae ad hujusmodi Promotoris munus, et officium de jure, usu, vel consuetudine spectant, et pertinent, et quae circa praemissa necessaria, et opportuna fuerint.

De Appa-
rit.

46. Ad instantiam Promotoris obtentis Decretis Judicis vacant Apparitores exequendis, qui ea, veluti Nuntii, denuntiant, quae in judiciis agenda sunt, partibus, litigatores in jus vocant, et mandata, atque sententias Judicum perficiunt. His ob praestitum juramentum plena fides habetur in iis, quae ratione officii ex mandato Judicis exequuntur, et facta executione referunt. *Gloss. ad c. 19. de Appell.*

Conc.
Noviom.
c. 16.

47. Nonnunquam graves excitabantur querelae contra excessus, et defectus Promotorum, aliorumque Ministrorum apud tribunalia ecclesiastica. In Concilio Noviomensi ann. 1344. questus est Archi-

episcopus Remensis Joannes, quam plurimorum de dominis temporalibus, et iudicibus saecularibus gravem querimoniam se recepisse, quod nonnulli dictarum Curiarum ecclesiasticarum Promotores, ac etiam Procuratores, ad excessus citantes eorum homines subditos, et Burgenses, varia, et diversa crimina, et excessus coloribus factis exquisitos eisdem imponentes, non solum in corporibus propriis, et scandalo gravi eorundem, damnificant, et fatigant; sed etiam gravissimis sumptibus, et expensis.

48. Quid tristius verbis Nicolai de Clemingis? *Dici non potest, inquit, quanta mala faciant illi scelerati exploratores criminum, quos Promotores appellant. Simples, et pauperculos agrestes, vitam satis innocuam in suis tuguriis agentes, et fraudis urbanae nescias, in jus saepe pro nihilo vocant. Causas, et crimina contra eos sedulo confingunt, vexant, terrent, minitantur; sicque eos per talia secum componere, et pacisci cogunt. Quod si facere renuant, crebris eos citationibus, quotidieque impetunt, et supra modum infestant. — Quo vel sic longo taedio, longaque sui temporis iactura fatigati, superfuturam vexationem, atque impensam pecuniae pactione redimere cogantur etc.*

De Cleming. de corrupt. Eccl. stat. cap. 15.

A& Eccl.
Mediol.
P. IV. de
Offic.
Promot.

49. Monet S. Carolus Promotorem Filii, ejusque socios, et substitutos, ut meminerint, se esse Procuratores veritatis, et non debere sub ejus clypeo innocentes opprimere, vel alias esse in causa, ut quis calumniis fatigetur.

Malach.
c. 2.

50. In morali doctrina quid execrabilius Ministrorum praesertim ecclesiasticorum scandalis. En sententiam Malachiae! *Et nunc ad vos mandatum hoc — Vos autem recessistis de via, et scandalizastis plurimos in lege; irritum fecistis pactum Levi, dicit Dominus exercituum. Propter quod et ego dedi vos contemptibiles, et humiles omnibus populis, sicut non servastis vias meas, et accepistis faciem in lege.*

Matth.
c. 18.

Ait Dominus in Evangelio: *Qui scandalizaverit unum de pusillis istis, qui in me credunt; expedit ei, ut suspendatur mola asinaria in collo ejus, et demergatur in profundum maris.* Juxta S. Chrysostomum: *Nullum ab aliis majus praejudicium tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla pravitatis cernit.* Ex sententia S. Gregorii: *Scire Praelati debent, quia, si perversa unquam perpetrant, tot mortibus digni sunt, quot subditos suos ad perditionis exempla transmittunt. Unde necesse est, ut tanto cautius se a culpa custodiant, quanto per prava, quae fu-*

S. Chryf.
hom. 17.
in Evang.

S. Greg.
Pastor.
P. 3. Ad
mon. 5.

ciunt, non soli moriantur, sed aliarum animarum, quas pravis exemplis destruxerunt, rei sunt. S. Isidori hae sunt rationes: Capitelanquente, caetera corporis membra inficiuntur. Unde et scriptum est: omne caput languidum, a planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas. Caput enim languidum est doctor agens peccatum, cuius malum ad corpus pervertit, dum eo vel peccante, vel prave docente, pestifer languor ad plebem subditam transit. Quid brevius verbis S. Bernardi: Qui exemplo suo ad remissus agendum caeteros provocat, aut singularitate turbat, aut inquietat curiositate, aut impatientia sua, et murmuratione molestat, aut quocunque modo contristat Spiritum Dei, qui est in eis, scandalizans unum de minimis credentibus in eum; nonne in hic manifeste persequitur Christum — Horrendum penitus sacrilegium.

S. Isid.
L. 3.
sent. c. 38.

S. Bern.
serm. 1.
in con-
vers. S.
Paul.

TITVLVS VII.

De Instructione Causarum civilium.

CAPVT I.

De Processu civili.

I. Intervenerunt olim Episcopi in decidendis causis etiam Laicorum non tanquam publici Iudices, sed potius ut ar-

bitri seu verius amicabiles arbitratores, in hoc unum intenti, ut quaestiones inter fideles exortas sine strepitu amicabili arbitramento componerent. Et haec fuit praecipua ratio, cur Principes optaverint, ut litigantes potius ad Episcopos, quam ad Judices publicos suas quaestiones deferrent. Ob eandem quoque rationem Clerici, et Monachi sunt exempti a foro saeculari, ut sic a litibus, et jurgiis forensibus eximerentur, eorumque quaestiones sine strepitu judiciali, et citra formam judicialem deciderentur.

Fleur.
Inst. E.ccl.
l. 3. c. 6.

2. Unde primis saeculis, quum judicia ecclesiastica in causis saecularibus, seu civilibus essent instar arbitrorum, et in spiritualibus charitatem sequerentur, procul habuere formulas tribunalium saecularium, seu forensium, regulis scripturae sacrae, et Canonibus veterum Conciliorum, qui pacem, et concordiam dissidentium spectabant, unice intenta. Quae judiciorum ecclesiasticorum, et saecularium, utpote publicorum tribunalium divergentia ex collatione Carthagenensi elucescit.

3. Sed quingentis, et amplius abhinc annis formularum ambages, veluti agmine facto, irruerunt in tribunalia sacra, quibus studium juris Justiniani, quod Clerici, neglecta saepe veterum Canonum cura, tum avidius, quam Laici excoluerant, fenestram aperuisse videtur. Hujus
enim

enim placita veterem modum agendi, solo usu conservatum, et in Curiis saecularibus everterunt, quum Judices ecclesiastici strictum jus, omnesque juris formas observare niterentur, quas Judices saeculares neglexere; quippe qui nobiles erant, ac milites nulla cultura litterarum tincti, soli consuetudini, veluti patrio juri insistentes.

4. Judices saeculares postea Clericos, qui formulas callebant, elegere judiciorum Assessores, quibus jurisdictionem mandarunt. Qui hoc modo jus formularum in cuncta tribunalia, maxime in illa suprema, quae *Parlamenta* vocantur, intulerunt; ita, ut totus ordo judiciorum, quo hodie et in foris saecularibus utimur, novi juris interpretibus debeatur, ejusque origines sint e novis Decretalibus hauriendae.

5. Novo jure hic ordo processus forensis exhibetur. Praecipit ann. 1216. Concilium Lateranense IV, ut *Judex tam in judicio ordinario, quam extraordinario semper adhibeat, aut publicam, si habere potest, personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter universa judicii acta conscribant, videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, et conclusiones etc.* Refert. c. 11. de Probat.

Cap. 2.
De Citat.
Act. 25.

6. In ordine forensis processus primas tenet citatio, ut reo copia defensionis pateat. *Quia non est Romanis ex ipso jure naturae consuetudo, damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur, praesentes habeat testes, locumque defendendi accipiat.*

7. Jure Romano, abrogato veteri more adversarium obtorto prope collo in jus vocandi, statuit Justinianus, ut instans auctoritate Judicis Reo denuntietur per publicum ministrum, seu apparitorem, aut per edictum, seu litteras publice affixas. *Nov. 53. c. 3.*

Fleur.
§. 3.

8. Hodie et in Curii ecclesiasticis citatio ad exemplum tribunalium saecularium, ad instantiam partis expeditur, et per omnis generis apparitores, vel ministros insinuatur. Forma ejus utrimque est eadem. Nam factum est in libellum redigendum, cui petitio summariter inferenda, et exempla subjicienda documentorum probantium, ut reus tanto maturius deliberare possit, an cedere, an contendere, an transigere ei expediat?

9. Judicis praesertim ecclesiastici, est antequam citationem decernat, expendere, num causa talis sit, quae litem mereatur. Et an partes ad amicabilem concordiam, ante omnem citationem juridicam, induci nequeant?

10. Citationis diversae species pro diversitate causarum, et personarum disti-

quantur. Harum usitatissima est verbalis, quae fieri solet per apparitorem ad mandatum Judicis, cujus scriptum, seu Decretum exhibendum, ejusque exemplum relinquendum est ipsi personae, si inveniri possit. Si nemo domi sit, citatio foribus aedium affigitur, vocatis testimoni causa vicinis, quod ex jure Romano depromptum est. Hoc facto relatio de hac insinuatione ad acta refertur, designatis, ac denominatis vicinis, in quorum praesentia affixa fuerat.

11. Ante litis contestationem necesse est, citationem dirigi ad personam, si domi inveniri potest, aut si absit, ad domum ipsius rei; post litem vero contestatam sufficit citationem fieri et ad personam, vel domum Procuratoris, si quisquam sit.

12. Ut autem citatus habeat exactiorem notitiam citationis, possitque probare, ad quam diem, et quo die vocatus fuerit, praecipitur apparitori, ut non tantum litteras vocationis coram ipso citato, vel ejus domesticis, aut vicinis praelegat, sed et copiam earum sua manu signatam tradat, et relinquat. In praxi forensi Galliae dies, quo reum comparere oportet, Decreto judicis non inseritur; quippe apparitori tantum mandatur, ut citationem faciat, in certum, et competentem diem.

13. Siqui sint, qui latent, qui vagantur, aut alii, qui nullibi certum larem, vel proprium, vel conductum, vel precarium habent, citantur per publicas proclamationes, edictaque publica. Juxta Ordinationem Universitatis Lovaniensis: *Non fiat citatio per Edictum, nisi prius constiterit de non tuto, et non facili accessu ad personam, vel ad domum, seu domesticos; nec decernatur, vel admittatur facta per edictum citatio, nisi persona citanda latitet, aut nesciatur, ubi sit?*

Ordin.
art. 6.

Art. 7.

14. Et infra: *Cum fiet per Edictum citatio, fiat ad Ecclesiam Parochialem loci habitationis citandi, sive ubi in eo oppido, vel pago Edicta fieri, vel affigi solent, vel in casu non tuti accessus, ad Ecclesiam, sive locum propinquorem, ut ad notitiam citati facillime pervenire queat citatio, in sinuatione eadem per epistolam facta sive Pastori, ut denuntiet excommunicationem, si litterae fuerint excommunicatoriales.*

Ibi. art. 8.

15. Quantum ad litteras excommunicatorias cautum est, *ut non dentur, nisi citatione prius facta in personam, vel alias ex evidenti contumacia, et quo casu non suppetunt alia remedia juxta Concilii Tridentini Decretum.*

16. Facta citatione tenetur Nuntius, sive Apparitor reddere relationem ei, ad cujus instantiam citationem fecit, ei-

que totam seriem citationis inferere, exprimendo diem, subinde et horam factae citationis; et in quam diem citaverit; an ad personam, an ad domicilium, quibus e domesticis, aut vicinis eam insinuaverit; quid responsi tulerit, et generatim, quae incitatione contigerint?

17. Quum citatio paret copiam defensionis, dandus est citatio terminus, seu justa dilatio; eaque longior, vel brevior, ratione habita causarum, personarum, ac praecipue distantiae domicilii ipsius citati a loco iudicii. Hujus dilationis frequens est clausula: *Et, si contingat, terminum citationis incidere in diem festum, vel non juridicum, serviet citatio die juridica proxime sequenti.*

18. Comparenti exhibetur libellus, qui petitionem actoris scripto continet. Dicitur enim inde libellus, quia est brevis scriptura, in qua res, quae petitur, et causa petendi, tum nomen actoris, iudicisque exprimitur. *Gloss. ad c. 1. de Libell. Oblat.*

Cap. 3.
De litis.
contestat.

19. In actione reali exprimenda est res, quae petitur, et an tota, vel tantum pars petatur? Causa enim, utpote proxima juxta Glossam satis expressa est, eo ipso, quod proponitur rei vindicatio, quia non est alia causa, nisi ipsum dominium, cum praetendit, rem ad se pertinere jure dominii, vel quasi. *c. 2. et ibi. Gloss. d. t.*

De Libell.

20. In causa autem personali oportet et causam remotam exponere; ut puta, si petas decem aureos tibi deberi, causa petendi v.g. ex venditione, mutuo, vel stipulatione in libello diferte exprimenda est, quia ex diversis titulis decem aurei deberi possunt. *c. 3. de lib. Oblat.*

21. In veteribus iudicis ecclesiasticis, quia simplicitati arbitrii inhaeserant, exularunt libelli conventionales. Praecipit Justinianus: *Ubi autem Episcopus causam dirimere vult, sine scriptura omnia procedant, et definitiva sententia sine scriptis ab eo proferatur.* Refert. *c. 45. XI. q. 1.*

22. Juxta Glossographum restringitur vetus regula ad causas modicas, et civiles, ut in iis nulla scriptura requiratur. Hoc praejudicio differentiam inter processum ordinarium, et summarium jus novum recepit, ut in levioribus, ac brevioribus causis, summarie decidendis, libello scripto opus haud sit, sed sufficiat, petitionem actoris nude coram iudice proponi, eamque actis continuo inferi. *Clem. 2. de Verb. Signif.*

23. Reliquis novi juris argumentis, quibus ordinarius, seu solemnis processus figitur, scriptus libellus commendatur, in quo maxime attendendum est, ut conclusio sit apta, claris, et paucis terminis expressa, vacans omni vitio

obscuritatis, confusionis, aut contradictionis. Ineptus enim libellus a Judice ex officio rejicitur. *c. 15. de Judic.*

24. Caeterum stylus Curiarum ecclesiasticarum, quoad oblationem libelli, ejusque formam passim coincidit cum stylo Curiarum saecularium. Unde merito in hac materia consuluntur Interpretes, et maxime Pragmatici, qui annotant singularum Curiarum consuetudines, quae in formatione libelli attendi debent. In eo usu passim Interpretes emendationi, et mutationi libelli locum relinquunt, et quidem emendatio in eadem instantia admittitur. *c. 3. de Dilat.* Sed mutatione libelli perit instantia, et refundendae sunt expensae, mutato enim libello, ut ajunt, non manet quoad instantiam idem judicium. *c. 15. de Judic.*

25. Si reus visa, ac examinata actoris petitione, in judicio libelli conclusioni absolute reluctetur, tunc solet sequi litis contestatio per simplicem repulsam, qua reus actoris intentioni contradicit. Haec basis, et fundamentum totius litis censetur. *c. 54. §. 3. de Elect.*

26. Hac occasione declaravit Gregorius IX. quemdam processum nullum, in quo litis contestatio non apparebat. *Cum non per positiones, seu interrogationes, et responsiones ad eas, sed per petitionem in jure propositam, et responsio-*

nem secutam litis contestatio fiat. Quippe juxta Glossographum qui per interrogationes ponit aliquod dictum, vel factum, nihil petit ab adversario, nec etiam ostendit, sed per hoc velle agere; et ita non posset per hoc fieri sententia condemnationis, vel absolutio- nis, cum nihil petitum sit per positio- nem, sed ostenditur esse factum, vel promissum. Unde hi articuli potius ad dispositionem probationum rejiciuntur. *c. un. de Lit. Contest.*

27. Hodie in judiciis litis contestatio- nis effectum habet qualiscunque respon- sio rei de causa principali. In judiciis Ca- merae libelli articulati rejiciuntur per recessum Imperii de anno 1654.

Recess.
Imper.
§. 37.

28. In veteribus judiciis ecclesiasticis, quibus potius forma arbitrorum, quam processuum forensium viguit, nulla litis contestatione opus fuit. Rescripsit novo jure Clemens V., quod, si in aliquibus simpliciter, et de plano procedi manda- tur, tunc judex, cui talis causa commit- titur, nec libellum exigere, nec litis contestationem postulare debeat. Hic procedendi modus hodie vocatur sum- marius, et de plano, quem et forum saeculare in quibusdam causis adoptavit. *Clem. 2. de Verb. Signif.*

29. Jure Romano nobiles sunt effe- ctus litis contestationis, quia jure con- tractus censetur, ut capta lis in et ad

haeredes transeat. *L. 33. ff. de Fidejuss.*
Passim tamen moribus introductum est,
quod defuncti haeres ex parte rei cessisse,
aut ex parte actoris renuntiasse censeatur,
nisi litem reassumpserit. Quippe
alienum videbatur, quod quisquam in-
vitus litigare cogeretur.

30. Lite contestata litigantes vocan-
tur ad juramentum calumniae. Et actor
quidem juret, *non calumniandi animo
litem movisse, sed existimando bonam
causam habere*: Reus vero, quod pu-
tans se bona instantia uti, ad relu-
ctandum pervenerit. Refert. *L. 2. C.
de Jurej. propt. Calumn.*

Cap. 4.
De Ju-
ram. ca-
lumn.

31. Addit Justinianus: *Sancimus,
omnes judices, licet ex compromisso
cognoscant, vigorem suum exercentes
(quia non pro commodo privatorum,
sed pro communi utilitate praesentem
legem posuimus) minime pati, tale Sa-
cramentum remitti; sed omni modo
hoc et ab auctore, et a fugiente ex ipso
officio exigi. ibi. §. 4.*

32. Et en rationem! *Sic enim, in-
quit, non solum lites, sed etiam Ca-
lumniatores minuentur: sic pro judi-
ciis putabunt homines, sese in sacra-
riis sisti. Si enim et ipsae principales li-
tigantium partes per juramentum li-
tes exercent, et causarum Patroni
praebeant Sacramentum, et ipsi Ju-*

dices propositis SS. Scripturis, tam totius causae faciant examinationem, quam suum proferant arbitrium; quid aliud, nisi pro hominibus Deum in omnibus causis Judicem esse, credendum est? Refert. §. 8. ibi.

33. Marcianus Imp. Clero Constanti-
nopolitano juramenti remisit necessita-
tem, quia ecclesiasticis regulis, et Ca-
none, a beatissimis Episcopis antiqui-
tus instituto, Clerici jurare prohiben-
tur. Superest L. 25. §. 1. in fin. C. de
Episc. et Cler.

LL. Lon-
gob.
tit. 48.
c. 11.

34. Hoc exemplo Henricus II. Imp.
generatim decernit, ut nec Episcopus,
nec Presbyter, nec cujuscunque ordi-
nis Clericus, non Abbas, non aliquis
Monachus, vel Sanctimonialis, in qua-
cunque controversia, sive criminali,
sive civili, jusjurandum qualibet ra-
tione compellatur subire: sed Advocatis
suis propriis idoneis hoc officium
debeat delegare.

35. Meminit harum regiarum legum
Pontifex, quas ita interpretatur, ut
Clerici ad jusjurandum per se praestan-
dam adigi non possint, quia illud offi-
cium, si Ecclesiae suae expedire cen-
suerint, idoneis defensoribus, utpote
Syndicis, Actoribus, et Procuratoribus
delegare queunt: aut, si illud sponte
subire voluerint, vel propter utilitatem
Ecclesiae subeundum censuerint, Epi-

scopus inconsulto Romano Pontifice, vel quisquis Clericus inconsulto Praelato suo jurare non audeat. *c. 1. de Juram. Calumn.*

36. Juxta Decretalem Gregorii IX. si Episcopus litigat in propria Persona, ipsemet praestat juramentum calumniae, quin requirat Papam. Juxta Glossam enim hoc non servatur. Clericus autem facilius potest requirere Episcopum; unde et tenetur prius eum requirere. *c. 7. ibi.*

37. In causis ecclesiasticis satis diu juramentum calumniae nec dare, nec exigere Romana Ecclesia consueverat, quia hae causae non ex legum districtione, sed ex Canonum veterum aequitate decidebantur. *c. 2. de Juram. Calumn.* Bonifacius VIII. tamen censuit, et in his causis utiliter exigi juramentum calumniae adeo, ut et in summano processu huic locus sit. *Clem. 2. de Verb. Signif.*

38. Hodie juramentum calumniae, saltem quatenus ad ingressum litis praestari oportet, rarius in usu est, quia juxta Baldum passim contemni videbatur. Quid praeclarius sententia S. Chryostomi? *Quid nos S. Scriptura admonet, consideremus, non jurandum facile, quia plerumque multi casus accidunt, ut, qui jurat, in perjurium incidat.*

S. Chryst.
de Exhort.
Virg.
c. II.

39. Enimvero, si iusta apparet causa exigendi ab utraque, vel alterutra parte Sacramentum, superest iuramentum malitiae, quod in qualibet parte litis exigi, repetique potest, ut, vel veritas eliciatur, vel suspicio calumniae diluatur. *c. 2. §. 2. de Juram. Calumn. in 6.*

De Dilat. 40. Inter articulos iuramenti calumniae spondere oportebat, quod dilationem non petat in fraudem ad protelandam litem. Sunt dilationes iusta intervalla temporis ad iudiciale actum commode explicandum concessa. Sic dilationes per singulas partes iudicii dividuntur; utpote citatoriae, recusatoriae, et deliberatoriae ab insinuatione usque ad litis contestationem, et ab hac usque ad sententiam probatoriae, et definitoriae, inde a sententia usque ad executionem appellatoriae locum habent et executoriae. Oportet enim partes paratas in iudicium venire. *c. 1. V. q. 2.*

41. Dilationes vel conceduntur a lege, vel a iudice, aut a partibus. Priorres dicuntur legales, secundae iudiciales, tertiae conventionales. De iure civili fere singulae dilationes legales sunt. Ex iure Decretalium pleraeque iudiciales sunt, eo sensu, quod iudicem pro conditione, et qualitate causarum personarum, temporis, et loci moderati

oporteat edictorum ordinem, et compendium. *L. 2. C. de Judic.*

42. Si Judex dilationem justo aut prolixiorē, aut contractiorē, aut frequentiorē concesserit, aut necessariam denegaverit, appellationi locus est. *c. 1. de Dilat.* Verum, ne iudices hac dilationum vel restrictione, vel extensione, vel prorogatione, vel multiplicatione aberrant, passim in Curiiis tum saecularium, tum ecclesiasticorum tribunalium, numerus, et intervalla dilationum designari solent. In eo genere frequens est, quod incolis duarum septimanarum, exteris trium spatium assignetur. In causis summariis, quantum fieri potest, dilationes contrahendae sunt. *Clem. 2. de Verb. Signif.*

43. Justinianus voluit, lites Monachis illatas accelerari, *ut, (ait) non mens eorum occupetur circa litis sollicitudinem, sed velociter liberati sacris operibus obsecundent.* *Novell. 79.* Juxta stylum Curiarum ecclesiasticarum citato tres dilationes ad comparendum dari solent; ita tamen, ut lapsus quisque singularum dilationum eum in quadam contumacia, si non comparuerit, constituat: utpote, si primam dilationem neglexerit, nec Procuratorem dederit, secluditur ab omni exceptione declinatoria, et in expensas condemnatur. Si nec secundo vocatus compareat,

excidit omni exceptione dilatoria, et iterato in expensas condemnatur. Post contemptum tertiae citationis reus in vera contumacia constituitur, adempta omni exceptione peremptoria. Inde si post hanc compareat, audiri desiderans, répellitur, nisi refundat expensas contumaciales. *L. 15. C. de Judic.*

Trid. sess.
24. c. 2°.

44. Praecipit Concilium Tridentinum, *ut causae omnes ad forum ecclesiasticum quomodolibet pertinentes saltem infra biennium a die motae litis terminentur: alioquin post id spatium liberum sit partibus, vel alteri illarum Judices superiores, alias tamen competentes adire, qui causam in eo statu, quo fuerit, assumant, et quamprimum terminari curent.*

Fleur.
J. E.
P. 3. c. 7.
§. 5.

45. In Gallia lapsus biennii non expectatur, si causa sit in statu, ut decidat. Tunc pars tertio monere debet judicem, et, si post tertiam monitionem in mora haeserit decidendi causam, potest pars appellare tanquam a denegata justitia; ipsumque judicem in jus vocare, atque adversus ipsum concludere ad damna, et interesse.

Cap. 5.
De Probat. et Praesumpt.

46. Dilaciones probatoriales frequentiores sunt. Jure civili dilatio in probatoriis usque tertio datur; quarta impetranda est per solemnitatem, qua jurato fides fit, quod ex necessitate causae petatur. *Nov. 90. c. 4.* Hac solemnitate

nostris moribus passim ad tertiam dilationem obtinendam jam opus est.

47. In dirigendis probationibus plurimae partes judicis sunt. Est enim ejus dispicere, quis probare debeat, quid probari debeat, quando, et quantum probari debeat, quid, quantumve probatum fuerit. *c. 11. XXX. q. 5.*

48. Probatio communiter definitur, quod sit legitima facti controversi verificatio judici facta. Probatio enim sola facta, et quidem dubia spectat. Hinc probationibus tum in judiciis ordinariis, tum et summariis locus est. *Clem. 2. de Verb. Signif.*

49. Regula est, quemque factum, quod pro argumento suae causae allegat, probare debere. Hinc actori facti, in quo adversus reum suam fundat intentionem, incumbit probatio. *Actore enim non probante, reus absolvitur, etsi nihil, quia simplici negationi inhaeret, praestiterit.*

50. Si autem reus non simpliciter negat, sed contra excipit, proponendo aliud factum petitionem actoris perimens, quae dicta est exceptio peremptoria, tunc tenetur et reus illud factum probare, quia reus excipiendo, quantum ad onus probandi, fit actor. *L. 1. C. de Probat.*

51. Si ab utraque parte facta allegantur contraria, utriusque erit, sua facta

probare, si iis fundamentum causae in-
nitatur; puta in judiciis duplicibus,
communi dividundo, familiae erciscun-
dae, interdictoque retinendae possessio-
nis. Quippe in his obtinebit, qui inten-
tionem suam, altero nihil probante,
probaverit. Si uterque probaverit, prae-
fertur ille, qui meliorem titulum, anti-
quioremque possessionem probaverit. Si
aequales sint probationes, pro Posses-
sore standum est, si alterius possessio sit
illiquida. *c. 3. et 9. d. t.*

52. In jure sat vulgatum est, posses-
sionem ab onere probandi relevare, quia
pro Possessore praesumitur. Censetur e-
nim vi praesumptionis actor suam inten-
tionem satis probasse, ut onus proban-
di in adversarium, qui se opponit, re-
cidat. *c. 14. de Fid. Instr.*

De prae-
sumpt.

53. Praesumptio dicitur anticipata de
re dubia opinio, ex argumentis, indi-
ciis, conjecturisque per rerum circum-
stantias connexis, plerumque evidenti-
bus sumpta. Hinc alia praesumptio dici-
tur hominis, utpote judicis; alia juris
tantum, alia juris, et de jure. Prae-
sumptiones hominis probantem adju-
vant; inde enim artificialis probationis
argumenta instruuntur, illustranturque.
Praesumptio juris effectu planae proba-
tionis gaudet, donec fortiore exceptio-
ne elidatur. Praesumptio juris, et de
jure

jure vocatur, cum Lex, aut Canon ita ex aliquo judicio quidpiam praesumat, ut super tali praesumptione jus firmum statuatur, et eam pro veritate a Judice haberi velit, non admittit probatione in contrarium. Verum licet haec praesumptio sit violentissima, nec facile per contrarias probationes elidatur, non tamen vere, et proprie est veritas, cum versetur circa dubium, et in claris locis non sit conjecturis, vel praesumptioni, quae ex conjecturis desumitur: unde etiam haec praesumptio cedere debet veritati, atque ordinarie eliditur per confessionem illius, pro quo stat ipsa praesumptio. *c. 12. de Praesumpt.*

§4. Quia vero frequenter contingit, quod tam ex parte Actoris, quam ex parte rei multa facta proponantur, quorum occasione si omnium exacta probatio fieri deberet, lites in longum protraherentur; placuit positiones, ad exemplum veterum interrogationum in jure, admittere. Sunt hae positiones articuli, quibus actor, reusve exprimit facta, quae in judicio fuerant allegata, ut scriptis ea exhibeat judici, cui supplicat, ut super iis jubeat partem adversam respondere, atque hoc pacto ab adversario confessionem de veritate factorum extorquendo, ponens ab onere probandi relevetur. Meminit harum po-

stitutionum Bonifacius VIII. c. 2. de Confess. in 6.

55. Oportet autem ad eliciendas has responsiones adversarium legitime citari, petenteque ponente a iudice sub iuramento adigi, ut categorice ad singulos articulos respondeat. Ait Pontifex: *Quod si iussus a Iudice respondere recuset, aut nolit, seu contumaciter se absentet, haberi debet super iis, de quibus in iisdem positionibus interrogatus extitit, pro confesso.* Refert. *ibi.*

Cap. 6.
De Testib.

56. Siquae post positiones, et responsiones supersunt facta dubia, ea a ponente legitime probari oportet per habiles testes. Directus est enim modus, et quotidianus probationum forensium per testes, quia juxta sententiam S. Evangelii in ore duorum, vel trium testium stat omne verbum.

57. Hodie fere receptum est, quod iudex viso processu partes, vel alteram earum per interlocutoriam sententiam condemnet, vel admittat ad producendos, siquos habet, testes. Testes enim a partibus produci debent, et nullo modo a iudice, vel per iudicem, aut officio iudicis, quia in civilibus iudiciis haud est, facta partium supplere. Juxta ordinationes Curiarum: *Is, cui probandi onus incumbit, pendente termino probatorio, articulos scripto designabit,*

super quibus productionem facere intendet.

58. In Curiis civilibus, dum partes sunt admittae ad probandum, solent deputari Commissarii, coram quibus testes produci, examinarique debent. Sunt igitur vel a Commissario, vel a Judice testes citandi, quia testis, qui sua sponte, nulla brevia citatione, addicendum testimonium se offerret, suspectus haberetur.

59. Si testis legitime citatus, comparere renuit, ad officium compellendus est, etsi sit Clericus, quamvis plures asserant Clericos a ferendo testimonio etiam in causis civilibus exemptos. Sunt enim nonnullae personae, quae justam causam habent, se a dicendo testimonio excusandi. *L. 4. et 5. ff. L. 19. C. de Testib.*

60. Si testes sint infirmi, vel in remotis degentes, tunc subinde ipse iudex, vel Commissarius ad locum ipsorum testium accedunt, ut personaliter eos audiant, et examinent. Interdum scribitur Judici, sub quo degunt testes, ut eos recipiat, et audiat juxta schedulam informationis eo transmissam. *c. 3. de Fidejuss.*

61. Multi sunt, qui de jure testes esse prohibentur; et alii quidem simpliciter in omnibus causis, et contra quascun-

que personas; alii in certis causis, et contra certas personas. Quia tamen omnis de jure reputatur idoneus testis, nisi ostendatur exceptus, moribus receptum est, quod Judex non repellat testem, nisi parte opponente. Ipsi tamen arbitrio relictum est, quantum fidei singulorum attestationi tribuat. *L. 3. §. 1. et 2. L. 21. §. 2. ff. de Test.*

62. Duo testes, omni exceptione majores, plenam fidem faciunt. *L. 12. ff. de Probat.* Quum tamen nonnunquam fides testium aliqua ex parte vacillare videatur, ad arbitrium judicis recidit, aliquando plures testes admittere, eo tamen moderamine, *ne effraenata potestate ad vexandos homines superflua multitudo testium protrahatur.* Placuit in eo genere numerum recentius ita moderari, quod super uno facto non possint ultra decem testes audiri, nisi in gravioribus causis. *L. 1. §. 2. ff. de Testib.*

63. Testes deposituri juramento constringuntur de veritate procul ab omni partium studio dicenda. Testi enim injurato haud fides in quacunque causa etiam summaria habetur, nisi partes ultro, probante judice, testi juramentum remiserint. *c. 39.* Inde ante juramentum oportet Judicem esse sollicitum, ut testes tum de conditionibus, tum de gravitate jurisjurandi rite instruantur. Dum

juramentum suscipitur, vocandus est ille, contra quem testes producuntur, ut vel per se, vel per Procuratorem testes jurare videat. *c. 2. de Testib.*

64. Partis, quae testis producit, est, intentionem examinationis faciendae ex petitione sua elicere, eamque in scriptum quoddam redactam Judici tradere, ut super articulis designatis testes producendos examinet. Inde et a parte adversa, contra quam testes producuntur, interrogatoria Judici exhibentur. *c. 2. de Test. in 6.* Juxta Glossam forma interrogatoriorum haec est: *Si dixerit testis, verum esse, quod primo v. g: intentionis articulo continetur; quaeratur ab eo, quomodo scit, et, si praesenserat, et ad quid ibi erat, et si vidit, et alia hujusmodi, secundum quod facient ad factum etc:* Quippe finis horum est, ex responsis super iisdem testium fraudes, et subornationes elicere, si quae latent. Nec tamen in omnibus Curiis interrogatoriorum usus viget.

65. Praestito juramento testes examinandi sunt singillatim et diligenter. Hinc monendi sunt, ut rite advertant ad facta, super quibus interrogabuntur, nec aliud dicant, quam sicut revera in animo credunt; idque clare, et lucide eloquantur, quia de singulis circumstantiis, scilicet de causis, personis, loco, tempore, visu, auditu, scientia,

credulitate, fama, et certitudine iudex, vel Commissarius inquirat. Coram enim, et in praesentia Iudicis testimonium a singulis testibus ferendum est; neque sufficeret, scripto ad iudicem misso testari. c. 52. et passim de Test.

66. Singulorum testium depositiones oportet scripto a Graphiario, vel Tabellione excipi, ut, quantum fieri potest, scriptura linguam, idioma, et verba testis referat. Inde de verbo ad verbum notatum testimonium testi relegitur; iterumque interrogatur, an sua depositio sit ita bene, fideliter, et juxta mentem suam, ac intelligentiam expressa, tum propria subscriptione munienda, si testis scribere norit; et si propter senium, imperitiam, et alia impedimenta signare non valuerit, in ejus praesentia Graphiarius, vel Commissarius, cum aderit, appposito per propriam manum deponentis signo, ipsius nomen subscribet.

67. His finitis cuique testi, dum recedit, praecipitur, ut attestaciones suas secretas teneat, tenetur et eas secretas habere Commissarius, donec partes solemnem publicationem rotuli, ut vocant, obtinuerint. Facta publicatione ulteriori productioni testium locus clauditur, nisi iusta causa apparuerit. c. 35. ibi.

68. Nostri moribus post publicatas attestaciones datur partibus quaedam dilatio octidui, aut quindenae peremptoriae ad disputandum, utpote excipiendum contra personas, et attestaciones testium; si forte eorum fides enervari, vel minui possit. Haec reprobatio frequenter sumitur ex circumstantiis tum testium, tum attestacionum; puta, quod sint obscurae, vacillantes, incertae, contrariae, destitutae rationibus scientiae, sine fundamento assertae, impertinentes ad articulos propositos etc. c. 15. *de Testib.*

69. Reprobationem testium, et attestacionum insequitur salvatio, qua, solutis, et rejectis reprobationum articulis, testes, et attestaciones justificantur. In ordinationibus Curiarum ecclesiasticarum statuitur, *ut exceptionibus per reprobationem exhibitis, similis terminus (octidui, aut quindenae) sub poena seclusionis ad salvandum statuatur, et per salvationum exhibitionem, vel ubi pars iis renuntiaverit, conclusum censebitur in causa.* Addunt ab hinc: *Ne quidquam in reprobationibus, salvationibusque allegetur, aut proferatur, quod earum naturam, per modum hinc defensionum, illinc exceptionum competentium, non sapiat; et si contra factum fuerit, nullam iudex earum habeat rationem;*

Ordin.
Mechlin.
Tit. II.
art. 50.

Ibi.
art. 51.

quin etiam, si expedire judicaverit, pro officio suo rejiciat.

Cap. 7.
De Instrum.

L. L. Wi-
fig. lib. 2.
c. 22.

70. Depositiones testium aliquando enervant, aliquando adjuvant, saepe aequant, nonnunquam et superant exhibitiones scripturarum, quae inde vulgari-ter instrumento dicuntur, quia, ad justam fidem judici faciendam, causam instruunt. In Legibus Wisigothorum praecipitur, *ut Judex bene causam cognoscat, primum testes, utpote viva instrumenta, interroget; ac deinde scripturas, veluti testes mortuos, inquiret, ut veritas possit certius inveniri.*

71. Auctoritas instrumentorum variat pro diversitate, et qualitate scripturarum. Sunt enim alia instrumenta publica exinde, alia privata; alia originalia, alia exemplaria, seu transumpta; alia authentica, alia suspecta, vel falsa. c. 10. *et passim de Fid. Instrum.*

72. Publica instrumenta sunt vel per se, et ratione formae talia, vel secundum quid, id est, in effectu plenae fidei publica. Ut instrumentum censeatur simpliciter publicum, duo desiderantur; utpote, ut a Persona publica, videlicet illa, quae auctoritate publica officium gerit litteras scribendi, expediendique, seu signandi, sit confectum, et quidem in legitima forma, quam leges, et stylus Patriae, Curiaeve requirunt. Placuit hos

homines Notarios a conscribendis notis dicere.

73. Quia auctoritas publica alia est civilis, alia ecclesiastica, duo genera Notariorum innotuere. Sunt enim alii Notarii Regii, alii Apostolici, quos creat Papa. Alii enim, qui aliquando ab Episcopis dati sunt, fere ab usu, quantum ad publica instrumenta conficienda, recesserunt.

74. Juxta Decretum Concilii Tridentini potest *Episcopus quoscunque Notarios, etiamsi Apostolica, Imperiali, aut regia auctoritate creati fuerint, etiam tanquam delegatus S. A. examinatione adhibita eorum sufficientiam scrutari: illisque non idoneis repertis, aut quandocunque in officio delinquentibus, officii ejus in negotiis, litibus, et causis ecclesiasticis, ac spiritualibus exercendi usum perpetuo, vel ad tempus prohibere. Neque eorum appellatio interdictionem Ordinarii suspendat.*

Trid. sess.
22. c. 10.

75. Ex moderno stylo Curiae litterae Romanae in forma commissoria expediuntur, directae non raro generaliter ad personas ecclesiasticas, quae quadam dignitate ecclesiastica resplendent, diciturque: *Discretionis vestrae, de qua plurimam in Domino fiduciam habemus, praesentes committimus, et mandamus, ut, si praevio riguroso examine eundem N. vita, moribus, practica, litteratu-*

De Notar.
Apost.

ra, caeterisque partibus habilem, idoneum esse cognoveritis, seu aliquis vestrum cognoverit, super quo conscientiam vestram oneramus, ipsum in Notarium, et Tabellionem publicum, et Judicem ordinarium cum solitis facultatibus, Apostolica auctoritate praedicta, ordinetis, creetis, et instituatis etc. cum facultate quoad pias, et ecclesiasticas causas, ac ab eis dependentes, et concernentes tantum etc. etc. Itaque pro Notariatu supplicanti relinquatur, ut illas litteras cuidam in dignitate ecclesiastica constituto, quem voluerit, praesentet, qui praemisso examine secundum tenorem litterarum, et praestito prius juramento (cujus formula in litteris exprimitur) ipsum auctoritate Apostolica Notarium creet; idque illimitate in omnes Diaeceses, praeterito nonnullibi Ordinariorum examine, admissioneque.

Gilbert.
in notis.
n. 11.

76. Displicuit hic stylus pridem Gallis, Belgisque. In Gallia alii sunt simplices Notarii Apostolici, quibus praeter titulum nulla relinquatur auctoritas in ordine ad instrumenta conficienda. Alii sunt Notarii Regii Apostolici; et horum potestas restricta est ad Diaecesin, in qua recepti sunt, fere eodem exemplo, quo Notarii Episcoporum ad eos solos actus arctantur, pro quibus a Rege auctorifantur. In Belgio Edicto Caroli V. vetantur alii ad id muneris assumi, nisi, qui

sint probi, et bonae famae, talesque, qui praevio examine, et inquisitione Praefidis, et Consiliariorum, Judicumque Provincialium in qualibet particulari Provincia ad id reperientur idonei, capaces, et habiles, et ut tales fuerint approbati, et hujuscemodi constet per acta dictorum Consiliariorum & Judicum Provincialium.

77. Provisiones Romanae Notariis Apostolicis tribuunt jus, *quoscunque contractus, distractus, conventiones, acta, actus judicarios, inter vivos, et causa mortis donationes, testamenta, Codicillos, et omnes alias ultimas voluntates, caeteraque instrumenta ad forum duntaxat ecclesiasticum pertinentia rogandi, recipiendi, subscribendi, et publicandi, omniaque alia faciendi, quae ad officium Notarii, Tabellionisque publici, et Judicis ordinarii pertinere dignoscuntur.* Solent hodie Notarii Apostolici expedire instrumenta in materiis ecclesiasticis, ac praesertim beneficialibus, et quae in Curiis ecclesiasticis, nominatimque in Curia Romana, quas recensent Pragmatici, tractari debent.

78. Notarius Apostolicus in confectione instrumenti facere debet mentionem suae qualitatis, et Curiae, in qua est admissus, et loci suae residentiae, quemadmodum Notarii Regii observant. Inde commendatur utrisque, ut nonnisi rogati officium suum exhibeant partibus, qua-

rum et personas, et domicilium vel per se, vel per fidem idoneorum testium noverint. Reliquum est, ut Notarii conficiant iusta, et apta registra omnium actuum, quorum instrumenta conficiunt, juxta ordinem temporis, quo confecta sunt. Hodie Notarius Apostolicus inter caetera jurato spondet: *Contractus in Protocollum redigam; et, postquam sic redegero, malitiose non differam contra voluntatem illorum, vel illius, quorum, vel cujus est contractus, super eo conficere publicum instrumentum.*

79. Ad formam publici instrumenti praescriptum est, ut praeter Notarium duo ut minus testes interveniant, subscribantque, sive signent. *c. 2. de Fid. Instr.* Hodie plerumque satis est, nomina testium instrumento inscribi, nisi in causis majoris momenti, in quibus necessaria est testium subscriptio. Annotandus a Notario est et annus, mensis, dies, locusque gesti negotii. Notarii Apostolici praemittunt, et invocationem Numinis divini, annum regnantis Pontificis, indictionisque Romanae juxta novellam Justiniani. *Nov. 47. c. 1.*

80. En brevem synopsis reliquarum scripturarum, quae in effectu plenae probationis publicae censentur. Huc referuntur instrumenta, quae a publicis Graphariis, et Secretariis signantur, aut sigillo authentico Principum, Civitatum,

aliorumque Corporum publicorum stipantur: acta judicialia, utrique parti communia, quae ab illis, qui registrandi publicam auctoritatem habent, registrantur: Libri confecti per Officiales publicos, ad hoc publica auctoritate constitutos: Scripturae ex Archivo publico (Archivum publicum dicitur, quod auctoritate Principis asservationi authenticarum scripturarum sub custodia peculiaris Officialis publici specialiter destinatur) depromptae: denique in antiquis veteres scripturae, vetera arma, insignia aliaque insignia, et signa picta, aut lapidibus, sepulchris, tumbis, muris, columnis, parietibusve insculpta, quae vel immemoriali tempore commendantur, vel aliis indubiis indiciis juvantur. Id dici potest et de illis litteris, et scripturis, quae in antiquis Ecclesiarum libris, Missalibus, Martyrologiis, historiis fide dignorum scriptorum reperiuntur. *Gloss. ad c. 13. de Probat.*

81. Quantum ad publicam fidem faciendam oportet originale exhibere. Inde et authenticum dicitur, quia authenticam fidem facit. *c. 1. de Fid. Instr.* Hodie originale non dicitur ipsa minuta, sive matrix, a Partibus, et Notario, subinde et Testibus signata, quae apud Notarium remanere debet; sed instrumentum ab eodem Notario juxta dictam minutam confectum, et signatum.

82. Si scriptura ab alio Tabellione ex iplo originali sit desumpta, hicque concordantiam cum ipso originali testetur, haec scriptura exemplar Originalis dicitur, soletque hodie hujusmodi exemplar auctoritate Notarii ex originali desumptum copia authentica vocari.

83. Exemplar publicam fidem meretur, si ad originales litteras per Judicem, vel Commillarium, parte adversa praesente, vel saltem legitimae vocata, fuerit collatum. Commendat Pontifex translationem originalium, si ea vel propter vetustatem, vel aliam justam causam periclitentur. *c. 16. de Fid. Instr.*

84. Legitimis instrumentis plena fides habetur, adeo, ut ulterior probatio requirenda non sit. Respondit Paulus Ictus, *Testes, cum de fide tabularum nihil dicitur, adversus scripturas interrogari non posse.* Ajunt, nisi testes instrumentarii aptiores rationes suae scientiae explicarent. *c. 10. de Fid. Instr.*

85. Sunt quaedam causae, quae fere nonnisi per instrumenta probari possunt; utpote jure civili res antiquae, privilegia, et diplomata, quaestiones status, et aetatis, census, tributi, annique debiti; recentioribus constitutionibus causae contracti matrimonii, sepulturae, tonsurae, ordinationum, professionis religiosae, et dispositionum tum inter vivos, tum per ultimam voluntatem, quae ex-

cedunt summam aliquot centum florenorum. Testibus enim in eo genere causarum locus non est, si scripturae publicae, vel privatae haberi queunt.

86. Scripturae privatae pro scribente nihil probant: contra scribentem vero plene probant, si causa debeudi fuerit expressa. *c. 14. de Fid. Instrum.* Hinc usu recepta est cognitio, ut, qui habet schedulam alicujus, citari faciat eum, visurum recognoscere, sive, ut dicunt, confiteri, vel negare suum Chyrographum: et si confiteatur, se scripsisse, vel alium suo mandato, tenetur, veluti confessus, solvere, aut saltem summam in schedula expressam ad manus judicis deponere, quia recognitio scripturae, in judicio facta, de consuetudine habet paratam executionem. Si vero reus suam esset neget, actori datur dilatio ad probandum per testes, aut et comparisonem litterarum. *L. 20. C. de Test.*

87. Ajunt Diocletianus, et Maximianus: *In bonae fidei contractibus, nec non etiam in caeteris causis, inopia probationum per judicem jurejurando causa cognita res decidi oportet.* Refert. *L. 3. C. de Reb. Credit.*

Cap. 8.
De Probat. per
Juram.

88. Jure Romano maximum remedium expediendarum litium in usum venit juramenti religio, qua vel ex pactione ipsorum litigantium, vel ex au-

*Et oritate judicis deciduntur controversae. Ita Cajus L. 1. ff. de Jurej. si-
ve volunt. siue necessar.*

89. Ecce dividitur aperte jusjurandum in voluntarium, et uecessarium. Solent enim saepe judices in dubiis causis, exacto jurejurando (quod inde necessarium dicitur, et giudiciale) secundum eum giudicare; qui, defectu probationum juraverit, quod si alias inter ipsos litigantes jurejurando, utpote voluntario, transactum sit negotium, non conceditur, eandem causam, obtentu novorum instrumentorum retractare. Refert. L. 31. ff. ibi.

90. Voluntarium dicitur, quod pars parti probante giudice decisione causae defert, ut vel juramentum praestet, vel referat. Hoc jusjurandum vim transactionis habet, qua reus exceptionem, actor actionem acquirit, in qua hoc solum quaeritur, an juraverit, siue bene, siue male. L. 5. §. 2 L. 9. §. 1. ff. d. t.

91. Juramentum, quod judex inopia plenae probationis alterutri parti defert, suppletorium vulgariter dicitur. Declarat Gregorius IX: *Juramentum a giudice parti delatum, nisi justa de causa, non potuit recusari. Quamvis, quod in judicio a parte parti per viam transactionis defertur, recusari possit licite, ac referri.* Ref. c. 36. de Jurej.

92. Alibi

92. Alibi Alexander III. reprobaverat consuetudinem, quod et illis, qui aliunde legitimis probationibus intentionem suam plene evicissent, juramentum suppletorium indiceretur. Ait Pontifex; *Manifeste legibus adversatur, quae tunc demum ad hujusmodi suffragium recurrendum esse decreverunt, cum alia legitima non suppetunt.* Ref. c. 2. de Probat.

93. Quis dubitet, hanc causam, vel speciem jurisjurandi e foro saeculari in novum jus transisse. Quippe in veteribus vel Canonibus, vel Decretalibus nulla juramenti hujus mentio occurrit. In Decreto Gratiani explicat S. Augustinus reatum criminis, qui juramentum ab eo exigit, quem suspicari potest pejeraturum. c. 5. XXII. q. 5.

94. Ergo ob periculum perjurii locus est grandi discretioni, ut juramenta in propria causa perraro deferantur. Juxta Illocratem *ob pecunias vero Deum non jures, ne quidem si verum juraturus es; aliis enim putaberis perjerare, aliis vero avarus esse.*

95. Commendant et barbarae leges Judici justam cautelam, ne ad Sacramentum facile veniatur. Ex legibus Wifigothorum: *Hoc enim justitiae potius indagatio vera commendat, ut scripturae ex omnibus intercurrant, et*

L.L. Wifigoth.
lib. 2.
c. 22.

Capit.
lib. 7.
c. 97.

*jurandi necessitas se omnino suspendat. Inquiunt Capitularia Francorum: Volu-
mus, ut sacramenta cito non fiant, sed unusquisque Judex causam vera-
citer cognoscat, ut eum veritas latere non possit, ne facile ad Sacramenta veniant.*

96. Quum enim per delationem juramenti fere quisque suae causae Judex, et arbiter constitui videatur, *faciles sunt nonnulli homines ad jurandum contemptu religionis, alii perquam timidi metu divini numinis usque ad superstitionem. Refert. L. 8. ff. de Cond. Inst.*

97. Et vero juramentum suppletorium adversari videtur regulae, quae praecipit, ut actore plene non probante reus absolvatur. Hinc alibi placuit illud expungere: aut, si alibi superest, oportet ejus usum esse valde circumspectum. Quippe in causis minoris momenti admitti non potest, quia vilesceret juramentum, et in causis majoris momenti non vacat periculo frequentis perjurii.

* 98. In morali doctrina quid consultius, quam ex puriore traditione vetera divinarum potestatum argumenta, et exempla Clero praelegere? Inquit Osius: *Tibi Deus imperium commisit, nobis (Episcopis) quae sunt Ecclesiae, concedidit. Et quemadmodum, qui tuum imperium malignis oculis carpit, con-*

Osius ep.
ad Constant.

tradicit ordinationi divinae, ita et tu cave, ne, quae sunt Ecclesiae, ad te trahens, magno crimini obnoxius fias. En sententiam S. Gelasii: Duo sunt, inquit, Imperator Auguste! quibus principaliter mundus hic regitur. Auctoritas sacra Pontificum, et regalis potestas etc. Nosti enim Fili clementissime, quod, licet praesideas generi humano dignitate, rerum tamen praesulibus divinarum devotus colla submittis, atque ab eis causas tuae salutis expetis. Juxta Symachum; Conferamus honorem Imperatoris cum honore Pontificis, inter quos tantum distat, quantum ille rerum humanarum curam gerit, iste divinarum. Tu Imperator! a Pontifice, quatenus quisque fidelis, baptismum accipis, Sacramenta sumis, orationem poscis, benedictionem speras, poenitentiam rogas. Ex sententia S. Gregorii II. Quemadmodum Pontifex introspiciendi in Palatium potestatem non habet, ac dignitates regias deferendi; sic nec Imperator in Ecclesias introspiciendi, et electiones in Clero peragendi. Vides Imperator Pontificum, et Imperatorum discrimen! si quisquam te offenderit, domum ejus publicas, et spolias, solam illi vitam relinquens, tandemque etiam illum vel suspendio necas, vel capite truncas,

S. Gelas.
ep. ad
Anastas.
Imp.

Sy-
mach. ad
Anast.

Greg. II.
ep. ad
Leon.
Isaur.

vel relegas, eumque longe a Liberis, et ab omnibus cognatis, et amicis suis amandas. Pontifices non ita; sed, ubi peccavit quis, et confessus fuerit, suspendii, vel amputationis loco, Evangelium, et crucem cervicibus ejus circumponunt, eumque, tanquam in carcerem, in Secretaria, sacrorumque vasorum aeraria conjiciunt, in Ecclesiae Diaconia, et in Catechumenia ablegant; ac visceribus ejus jejunium, oculisque vigiliis, et laudationem ori ejus indicunt: cumque probe castigarunt, tunc pretiosum illi corpus Domini impartunt, et sancto illum sanguine potant; et, cum illum vas electionis restituerint, ac immunem peccati, sic ad Dominum purum, et insontem transmittunt. Quid praeclarius sententia S. Nicolai? Cum ad verum ventum est Regem, et Pontificem, ultra sibi Imperator nec jura Pontificatus arripuit, nec Pontifex nomen Imperatorum usurpavit. Quoniam idem Mediator Dei, et hominum homo Christus Jesus sic actibus propriis, et distinctis dignitatibus officia potestatis utriusque discrevit, ut et Christiani Imperatores pro aeterna vita Pontificibus egerent, et Pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur. Quatenus actio spiritualis carnalibus distaret incurfibus; et ideo

Nicol. I.
 ep. ad
 Mich.
 Imp.

militans Deo minime negotiis se saecularibus implicaret; ac vicissim non ille rebus divinis praesidere videretur, qui esset negotiis saecularibus implicatus.

TITVLVS VIII.

De instructione causarum criminalium.

CAPVT I.

De accusationibus, et informationibus,

1. Multis saeculis in discussione, vel inquisitione criminum, eorumque punitione non intervenerunt formalitates juris civilis, sed hae primum circa saeculum XII. in forum ecclesiasticum irrepsērunt. Sicut enim tum causae civiles ex Legum praescripto in iudiciis ecclesiasticis instrui, et decidi coeperunt, ita et causae criminales in foro ecclesiastico secundum formam fori civilis instrui coeperunt.

2. En ex Fleurianis institutionibus synopsin veteris processus poenitentialis! Quaecunq; veteres de forma iudiciorum ecclesiasticorum tradunt, ad condemnationem eorum, qui vel pravas doctrinas disseminant, vel morum turpitudine deformant Ecclesiam, hoc est, ad crimina pertinent. Nam in civi-

Fleur.
J. E.
P. 3. c. 15.

libus Ecclesia cognovit tantum per modum arbitrii. Sed omni tempore iis, qui se ipsos accusarunt, salubrem poenitentiam peccatorum injungendi, et eos, qui peccata negantes aliunde convicti sunt, castigandi jus habuit. Solemnia autem in his exularunt, nisi quae absolute essent necessaria, ne sine causae cognitione quis condemnatus videretur. Imprimis sacrae Scripturae praecepta observabantur, ne qua temere, praesertim adversus Presbyterum, et Episcopum, pro quibus tanta circumspectione electis militat, praesumptio, recipere accusatio, nec facile crederetur, nisi quod duobus, vel tribus testibus probatum; ut in falsos testes statueretur jus talionis; ut rei, ad exemplum terroris, publice increparentur. Neque his regulis rem omnem absolvi putarunt; sed praeterea studiose indagarunt, qui, qualesve essent accusatores, accusati, testes, quibus moribus, qua fama, quo animo, ita tamen, ut non incidere in acceptionem personarum, divinis oraculis toties damnatam, quippe persuasi, fore, ut, quo judicio judicent, ipsi aliquando judicarentur. Tam sanctam normam sibi in judicando praestituerant primi Episcopi, assiduo memores, non Rhadamantos se esse, sed Pastores.

3. Ordo judicarius, quem in actis Conciliorum superstitibus veluti Ephesini, et Chalcedonensis deprehendimus, is erat. Querela libello exhibita, accusatus ter, quaterque citatus, ut defensionis locus esset: si comparare detrectaret, contumacia, quae crimen acerbissima poena dignum reputabatur, depositione, vel excommunicatione vindicabatur. Comparens interrogatus audiebatur pro se dicturus; ipseque vicissim testes audiebat, instrumenta videbat; denique Episcopus sententiam pronuntiabat. Notarii, hoc est, Diaconi, vel Lectores, per sigla scribere prompti, cuncta, quae in iudicio fiebant, dicebanturque tum a iudice, tum a partibus, distincte ipsorum verbis, ne interruptionibus quidem, et exclamationibus omissis, consignabant, quibus instrumenta praelecta inferebantur. Atque haec acta asservabantur ab Episcopo, ut de integritate iudiciorum ecclesiasticorum constaret ad Posterum. Haec iudiciorum ecclesiasticorum facies antiqua.

4. Forum conscientiae internum, quo poenitentiae, peccata confitentibus impositae, absolutiones sacramentales, et indulgentiae canonicae referebantur, semper distinctum fuit a foro externo iustitiae, in quo de criminibus, et de poenis agebatur. Sensim tamen studium

juris civilis solemnia formularum invenit in forum ecclesiasticum. Sic quere-lae illae, scripto oblatae, de quibus Canones loquebantur, haberi coeperunt pro accusatione formali, et inscriptione in crimen, praesertim in antiquis Decretalibus. *c. 1. 3, et 4. VI. q. 8.*

5. His convenienter Innocentius III. in Concilio Lateranensi IV. tria genera processus distinxit; utpote accusatorium, denuntiatorium, et inquisitorium. Qui accusat, praesens accusationem scripto exhibet, inscribitque in crimen, quo semet obligat ad talionem, si deficit. Si probat, accusatus ex praescripto Canonum pro natura criminis depositione, vel degradatione plectitur. Hic processus ad amissum juris Romani effectus videtur, praesertim, quum in illis Decretalibus solis ejus sit praesidium. *c. 24. de Accus.*

6. Qui denuntiat, quem prius amica admonitione corripuit, ad inscriptionem in crimen non tenetur. Indicat enim judici commissum crimen, nec publicam vindictam, sed accusati emendationem intendit: unde mitior poena praeter Canonum Decreta dictari potest. *c. 16. de Accus.* Praeceptum Evangelicum de correctione fraterna latissime patet, quippe a veteribus etiam Judici commendatum. Ipsae spuriae Decretales, quae accusationum rigorem in foro ecclesiastico pe-

pererunt, admonitionem amicam accusationi praemitti volunt.

7. Nostris moribus fere solus processus Inquisitorius superest, quem iudex ipse sine accusatore, vel denunciatore, sola diffamatione, hoc est, rumore publico motus, suscipit. Hic procedendi modus inde a Concilio Lateranensi tritissimus est etiam in Curiiis saecularibus, quae processum Curiarum ecclesiasticarum tum in civilibus, tum in criminalibus adoptarunt. Hinc nata sunt examina nostra, seu informationes, quae in criminalibus vocantur, et Inquisitio ad diffamationem recidit ad id, quod appellamus informationem ex officio, quando Iudex de crimine in flagranti, coram, illico, testes audit, quod raro hodie contingit.

8. Ab his tribus generibus distinguitur quartus modus crimen proponendi specie exceptionis, veluti recriminatio contra accusatorem, vel rejectio testis. Quo casu nec inscriptione in crimen, nec alia solemnitate opus, quum non accusandi, sed defendendi animo crimen proponatur. Idem dicendum, si in processu civili crimen obiter objicitur, ne pars adversa promoveatur ad beneficium. *c. 16. de Accus.* Ast hae distinctiones in Francia exoleverunt, ubi Curiarum ecclesiasticarum processus criminalis ad criminalem processum saecularium tribuna-

lium, et ad constitutionem ann. 1670. proditam, quoad ejus per diversitatem causarum, et personarum fieri potest, conformatur.

9. Primus actus memorabilis est informatio, quam Judex plerumque a privato homine, vel a Promotore (Fiscali) imploratus suscipit. Solus Promotor accusare, et postulare potest, ut reus puniatur, ut ad frugem, ad scandalique reparationem adigatur, ut Ecclesia indigno ministro purgetur. Privati tantummodo secreto denuntiant crimen, damnumque datum, et lucrum cessans civili actione petunt; ubi tamen opus est, ut accusatus sit Clericus. Si Laicus esset, et Officialis de interesse civili pronuntiaret; Judices regii *abusum* ingeminarent.

10. Promotor, quia causa officii crimina publica persequitur, haud ad inscriptionem tenetur, aut ad talionem, nec in expensas damnatur, etsi causa ceciderit. *Sed, si nec delictum, nec famam, nec vehementem aliquam praesumptionem probaverit, sed calumniose, et dolose aliquem in jus vocasse reperietur; si inquisitum, seu accusatum ante sententiam publice diffamaverit, aliave praestiterit, ex quibus animus depravatus elici possit, in expensas, et damna, et interesse, actionemque injuriarum condemnandus venit. Facit eo Ordinatio Mechliuensis Provinciae.*

Ordin.
Mechlin.
Tit. II.
art. 60.

11. Oportet vero, Promotorem esse stipatum Decreto judicis, ut ad informationem procedat. Et quidem, si de crimine commisso constet, sed auctor criminis omnino ignoretur, generali informationi locus est, ut per examen testium, qui de negotio informati censentur, aut per alia, quae conducere videntur, auctor criminis explorari queat.

12. Quantum ad specialem inquisitionem contra personam particularem, et individuum praescriptum est, ut saltem quaedam indicia, quae Judici illam personam de crimine commisso reddant merito suspectam, praecedant. Sic enim praxis publicae diffamationi, et alia indicia substituit, quae clamorosae insinuationi aequivalent.

13. Processus Inquisitionis hodie utroque foro ordinarius est. Hinc et denuntiatio, quae saepius admittitur, nihil aliud operatur, quam quod loco diffamationis, vel querelae viam aperiat ad inquirendum ex officio. Commendatur inde Judici, ut, antequam denuntiationem suscipiat, denuntiantis qualitatem, ingenium, mores, aliasque conditiones tum personarum, tum rerum diligenter perscrutetur, ne cui temere molestiam, aut expensas suscitetur. Si denuntiator falso, aut temere obrepserit, damnandus est in expensas, et interesse. Ideo, reperta calumnia, et Fiscalis Procurator cogitur

nominare delatorem propter expensas, aliaque damna, et interesse parti refarcienda. Ergo non facile debet Procurator, vel Promotor instigatorem occultum audire, nisi prius privata scriptura subscribat, veramque esse affirmet accusationem.

14. Ad instantiam Promotoris inde iudex testibus diem assignat, sub poena mulctarum ad eleemosynas, aut carceris per implorationem brachii saecularis. Si comparent, ad iurandum adigit, et depositiones transcribit, informationemque Promotori tradit, ut, prout reus gravatus est, conclusiones suas inde effigiat. Haec informatio cum praeparatoria tantum sit, utpote, ut Iudex sciat, num sint sufficientia indicia ad actionem criminalem instituendam, aut ad notitiam auctoris capiendam, et institui potest adversus absentem, nulla praecedente contumacia, examinanturque testes parte haud citata. Informatio enim debet capi secretissime, tum, ne innocens, si sit, immature diffametur, tum ne, si quis reus sit, fuga praecipiti elabi possit.

15. Paratis conclusionibus Promotor in causis levioris momenti postulat, ut accusatus compareat, quia audiendus est, quo ipso processus in ordinarium desinit. In causa graviore accusatum vadatur, velprehendum postulat, et Iudex decernit. Iudices ecclesiastici inde ab aliquot sae-

Cap. 2.
De capt.
et citat.
accusat.

culis sunt in possessione carceris. *l. 13. XVII. q. 4.*

16. *Juxta leges civiles de custodia reorum Proconsul aestimare solet, utrum in carcerem recipienda sit persona, an militi tradenda, vel fidejussoribus committenda, vel etiam sibi. Hoc autem vel pro criminis, quod objicitur, qualitate, vel propter honorem, vel propter amplissimas facultates, vel pro innocentia personae, vel pro dignitate ejus, qui accusatur, facere solet. Refert. L. 1. de Cust. et exhibit. reor.*

17. Exemplo hujus discretionis rescripsit Bonifacius: Clericos, veluti honorabiles personas, non facile esse carceri mancipandos, nisi excessus enormitas, vel alia causa rationabilis, v. g. periculum fugae eos suaserit detinendos. Refert. *c. 15. de Sent. Excomm. in 6.*

18. En Exempla: inquit Concilium Tridentinum: *In criminibus ex incontinentia provenientibus — et in atrocioribus delictis, depositionem, aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, et ideo opus sit personali detentione, possit initio solus Episcopus ad summariam informationem, et necessariam detentionem procedere.*

Trid. sess. 25. c. 6.

19. In Gallia Judices ecclesiastici propria auctoritate carcerem habere non possunt, nisi in ipsorum Praetoriis, vel do-

Fleur. §. I. in fine cit. loc.

mibus Episcopalibus. Extra praetorium, aut in transferendis prehenfis adhibendum est brachium saeculare; cui fini olim a Judice saeculari obtinendum erat mandatum, quod *pareatis* vocabatur, quo post edictum ann. 1695. non amplius opus est.

20. Si post interrogationes captivi causam levioris esse momenti apprehendit, vel captivum de fuga nihil suspectum credit, aut non satis de delicto constat, aut aliae circumstantiae suffragantur, Judex decernere potest, ut dimittatur sub cautione vel fidejussoria, vel juratoria de judicio fitti. Interdum Judex accusatum militibus custodiendum tradit, aut alteri tuto loco committit, donec diligentius inquiri possit. Interea processus continetur

21. Quantum ad carcerem meminisse oportet, eum non ad poenam, sed ad custodiam esse institutum. Praecipunt Leges Romanae, captivis a custodibus humanitatem esse exhibendam. Eo spectant et recentiora edicta, quorum quaedam praecipunt, causas captivorum cito terminari: alia volunt, ab inferioribus Judicibus nomina captivorum quater per annum ad superiores Judices transmitti; nonnulla statuunt, ut per singulos menses visitentur ab Officiariis, et Judicibus captivi, interrogandi, tum super iis, quae ad causae expeditionem conducere

possunt, tum et super his, quae ad vitae necessitatem subministrari oportet. *Judices ergo sint in assumendis Custodiis, seu Commentariensibus vigilantes, et prudentes, ne quibusvis citra delectum hoc officium committant, quin potius eligant viros bonos, cordatos, humanos, mites, misericordes, benignos, affabiles, pios, bonae conscientiae, timentes Deum, qui suis captivis diligenter necessaria subministrant, eos subinde consolentur, et ut pii Patresfamilias in quibusvis necessitatibus juvamen, et solatium praebent afflictiis. Nihil piaculi, nihil spurcitiae, nihil exactionis, nihil imposturae, nihil fraudis, nihil criminis, nihil denique maleficii, aut per se, aut per alios in suos carceres irrepere sinant.*

22. Veteres Christiani Principes praecipue Episcopis tam paternam sollicitudinem in captivos commendarunt. In appendice Codicis Theodosiani haec lex Honorii radiat: *Eam quoque Sacerdoti concedimus facultatem, ut carceris ope miserationis aulas introeat, medicetur aegros, alat pauperes, consolentur insontes; et, cum singulorum causas cognoverit, interventiones suas apud judicem competentem suo jure moderetur.* Lex Justiniani eo argu-

mento superest. *L. 22. C. de Episcop. Audient.*

Conc.
Mediol.
III. Tit.
de iis,
quae ad
Episc. for.
pertin.

23. Recentius nemo illustrius, quam S. Carolus hanc Pastoralem sollicitudinem Episcopis insinuavit. In Concilio Mediolanensi III. S. Archiepiscopus monuit, *ut Episcopus non solum per certos homines — sed etiam ipse aliquando carcerem in anno visitet; in eoque inclusos paterna charitate consoletur, pieque in Domino adhortetur. Videat item, ut eis ad corporis sustentationem, et ad justum patrocinium no-dest quidquam, tum imprimis non spiritualis libri lectio, non crebrae religiosorum hominum cohortationes, tum in denique aliquid ad animae salutem.*

Conc.
Tolet.
act. 2. de-
cret. 13.

24. Concilium Toletanum ann. 1565. praecipit, *ut Episcopi saltem quolibet mense carceres, quos ad reorum custodiam opportunos habere debent, ipsosque reos, illis detentos, per se ipsos, si praesentes in eodem loco sint, visitare teneantur. Quam et hodie optanda esset Pastorum in visitandis carceribus, et captivis haec cura, quia plerumque misera, et diuturna est incarcerationum, omni subsidio spirituali temporalique destitutorum, conditio, ut, antequam nocentes declarentur, morte durius saepe luant?*

25. Accusatus, captus, vel vadatus tenetur ipsemet comparere, quia in causis criminalibus non admittitur Procurator, nisi forte ad excusandam absentiam ex morbo, vel alio legitimo impedimento, quo detinetur, ut in iudicio comparere non possit.

26. Praecipit Ordinatio Galliae de anno 1670. ut accusatus, qui pro crimine in carcere detinetur, inter 24. horas suae captivitatis interrogetur. Promotoris, veluti accusatoris est, articulos interrogatoriales proponere. Hinc secundum Ordinem Provinciae Mechliniensis, *si Promotor per incarcerationem caeperit, statim vel ad minimum infra triduum libellum exhibebit super excessibus, et delictis rei, qui tradetur Iudici, aut ejus Commissariis a Iudice nominandis.*

Cap. 3
De Examina
min.

Ordin.
Mechl.
Tit. II.
art. 55.

27. Haec interrogatoria non faciunt libellum; sed potius sunt ea, quae vel per informationem praviam, vel per alias circumstantias apprehensionis Promotor ad onus captivi accepit. Nam aliquando et sine informatione ex aliis factis, et inductionibus, quae apprehensionem comitabantur, articuli interrogationum formari queunt.

Gibert.
in notis.
n. 3.

28. His interrogatoriis Iudici, seu Commissariis exhibitis, in praesentia Promotoris, vel etiam Advocati Fisca-

lis (si adesse velit) secundum praedictum libellum reus examinandus est, incumbitque Judici, vel Commissariis, diligenter animadvertere, si reus constans sit, an vacillet. Reus enim sine mora ad illa interrogata respondere tenetur.

29. Responsiones rei, in scriptis redactae, Promotori traduntur, qui, communicato cum Advocato Fiscali consilio, demum concludit pertinenter contra reum, offertque Promotor probare. Captivo autem datur terminus ad se justificandum. Si aliquas justificationes, et facta contraria exhibuerit, Promotor scripto replicare poterit, et procedatur ulterius, salvo, quod in his causis incarceratorum de triduo ad triduum procedatur.

30. Responsiones rei in scriptis redactae solent et aliis Fiscalibus, Officialibusque communicari, ut iis visis capiant conclusionem pro exigentia causae, et prout ipsis expedire videbitur. Quodsi reppererint confessionem sufficientem, jus desuper pronuntiari requirunt: nisi statueretur, ut testes iterato interrogentur, nisi et si opus, cum reo componantur, quod fiat, prorogatio non conceditur, nisi pro prudentia, et moderatione Curiae.

31. Si reus delictum negat, instaurandum est examen testium, qui ad informationem praeviam auditi fuerant. Nam testes ante litis contestationem re-

cepti nullam fidem faciunt contra reum, cum sint examinati ipso non citato, ut eos videret jurare. Igitur haec repetitio cum omnibus illis qualitatibus fieri debet, quae requirerentur, ubi testes isti repetendi nunquam fuissent examinati. Quemadmodum ergo quisque testis separatim audiri, ita et reexaminari debet. Testis, qui post recollectionem suam depositionem retractat, veluti falsus punitur.

32. Interdum quando testis aliquid deponit directe contrarium ei, quod dixit reus; vel ipse testis deponit de visu, tunc jubetur suam depositionem renovare in conspectu ipsius rei, atque haec renovatio depositionis *confrontatio*, quasi facta a fronte ad frontem, vocari solet. Saepe et rei invicem, utpote delicti complices confrontantur. Confrontationes aequae, ac reexaminationes separatis scriptis consignandae sunt. Judex, postquam tum a reo, tum a testibus requisivit, an invicem se noscant, legit depositionis primum articulum, qui spectat nomen, aetatem, qualitatem, et locum, ubi degebat. Abhinc urget reum, ut in instanti exceptiones, si quas habet, contra testes opponat. Si testes his exceptionibus responderint, aut reus declaraverit, se nihil habere, quod opponat, legitur depositio. Qua

De Confront.

Gibert.
not.
n. II, etc.

lecta non recipiuntur amplius reprobationes, nisi eas reus scripto justificare possit.

Fleur.
§. 3.

33. Post confrontationem causa prae-parata censetur, et Promotori traditur ad eliciendas conclusiones definitivas; qui tamen adhuc conclusiones praeparatorias formare potest, et postulare, ut hoc vel illud informationi addatur, ut hic, vel ille testis audiatur.

34. Dandae sunt et reo dilationes, et defensiones competentes, ut delictum vel excusare, vel et innocentiam suam probare queat. Jure scripto decernitur, ut Inquisitio exponantur illa capitula, de quibus fuerit inquirendum; et non solum dicta, sed etiam nomina testium (ut, quid, et a quo sit dictum, appareat) ei publicentur. *c. 24. de Accusat.* In praxi placet, dare nomina testium confusa, et separata ab eorum depositionibus, ne possint scire, quid ab unoquoque eorum dictum fuerit.

35. Causa plene instructa, Judicis est, processum diligenter discutere, visurus, an probationes sint ad condemnationem rei sufficientes. Oportet enim probationes in criminalibus causis ad decernendum supplicium esse plenas, liquidas, et luce meridiana clariores. Non vacat periculo, quod in Gallia aliquando ex praesumptionibus, et conjecturis reus damnetur. *L. 25. C. de Probat.*

36. Hodie Practica generalis observat, quod reum, et sponte confessum Judex remittat in carcerem, et apud acta praefigat ei terminum ad allegandum, quidquid vult, et ad omnes suas defensiones faciendas, ne condemnetur: quo elapso, si nihil probat, damnandus est.

37. Praejudicium saecularibus judiciis passim obrepfit, reum, tametsi plene convictum, damnari ad supplicium non posse, nisi crimen confessus fuerit. Inde quaestionibus per torturam, ad elicendam rei confessionem, frequens locus. Juxta Ulpianum: *Res est fragilis, et periculosa, et quae veritatem fallat. Nam plerique patientia, sive duritia tormentorum ita tormenta contemnunt, ut exprimi eis veritas nullo modo possit; alii tanta sunt impatientia, ut in quovis mentiri, quam pati tormenta, velint. Ita fit, ut etiam vario modo fateantur, ut non tantum se, verum etiam alios comminentur.* Superest. L. 1. §. 23. ff. de Quaestion.

De Tortur.

38. In Judiciis ecclesiasticis placuit torturam abolere, forte, quod vererentur, per sanguinis effusionem, vel mortem torti irregularitatem contrahi. Quid verius sententia S. Augustini? *Cum quaeritur, inquit, utrum sit nocens, cruciatur, et innocens luit pro incerto scelere certissimas poenas, non quia il-*

S. Aug.
de civit.
Dei.
Lib. 19.
c. 6.

lud commississe detegitur, sed quia non commississe nescitur; ac per hoc ignorantia Judicis est plerumque calamitas innocentis.

39. His, aliisque rationibus placuit cultioribus saeculis, et regnis torturas et ex saecularibus tribunalibus expungere. Quippe reus de crimine vel est plene convictus, vel non? Si ita? et citra confessionem suam supplicio tradi potest. Si non? Iniquum est, eum dare poenas, saepe ipsa morte arcerbiores. Quid ni sufficiat, reum luere poenas, quas meruisse probatus est? Enimvero confessio, tormentis expressa, exiguam, aut nullam fidem, etsi extra conspectum torturae renovata sit, mereri aequis Censoribus videtur.

Cap. 4.
De Purgat. vulg.

40. Novo jure generatim expunctae sunt purgationes vulgares, quae barbaris saeculis, ad probanda crimina occulta, solemnes non minus, quam frequentes habebantur, quia censebantur vulgariter, dicebanturque passim judicia divina. c. 25. II. q. 5.

Hincm.
de divorf.
Lothar.

41. Horum varii, et religiosi modi fuere, quorum frequentiores memorantur tres; utpote per aquam frigidam, per aquam calidam, et ferrum candens. Meminit veteris ritus Hincmarus Rheimensis: *In aquae frigidae judicio, inquit, constare videtur, quod innoxii submergantur, culpabiles supernatent,*

En ritum: *Colligatur autem fune, quo examinandus in aquam frigidam dimittitur — scilicet, ne aut aliquam possit fraudem in iudicio facere, aut, si aqua illum velut innoxium receperit, ne in aqua periclitetur, ad tempus valeat retrahi.*

42. Religio prolixiorē solemnitatem persuasit. Primo homines mittendi ad probationem iudicii aquae, peracto prius trium dierum jejunio, adducebantur in Ecclesiam, ibique super eos in oratione prostratos Presbyter aliquas preces fundebat, quibus Deum deprecabatur, ut veniam poscentibus indulgere dignaretur, et ab eis iram suae indignationis avertere. His completis surgebat Presbyter una cum illis, et coram ipsis Missam canebat, quae inde Missa iudicii, eo quod specialiter in eum finem composita esset, dicebatur.

43. Hujus orationes speciatim dirigebantur, ut per hanc probationem Deus manifestam facere veritatem dignaretur. Prima collecta haec erat: *Absolve quae sumus Domine tuorum delicta famulorum, ut — in hoc iudicio, prout meruerunt, tua iustitia praeveniente ad veritatis censuram pervenire mereantur.* In praefatione inter alia dicebatur: *Supplices exoramus, ut famulos tuos illos non de praeteritis iudices reatibus, sed hujus culpae verita-*

tem spectantibus insinues etc. Benedictio ad iudicium inter alia continebat: *Fac in conspectu populi tui, ut nullis malorum praestigiis veritatis tuae fuscantur examina.* Et post communionem: *Et in famulis tuis veritatis sententiam declaret.* Dum in Missa perventum erat ad communionem, antequam communicarentur, adjurabat eos Sacerdos, dicens: *Adjuro vos illum, et illum per Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et per vestram Christianitatem, quam suscipitis, et per unigenitum Dei Filium, et per sanctam Trinitatem, et per sanctum Evangelium, et per istas SS. Reliquias, quae in ista Ecclesia sunt, et per istud Baptisma, quo vos regeneravit sacerdos, ut non praesumatis ullo modo communicare, neque accedere ad altare, si hoc fecistis, aut scitis, quis hoc egerit.* Singulis tacentibus Sacerdos porrigebat S. Eucharistiam dicens: *Corpus hoc, et sanguis D. N. sit tibi ad probationem hodie.* Meminit hujus missae, et formulae Concilium Wormatiense in Decreto Gratiani c. 23. et 26. II. q. 5.

44. Missa expleta Sacerdos aquam benedicebat, pergebatque ad locum probationi destinatum, dabatque illis de aqua bibere, dicebatque singulis: *Haec aqua fiat tibi ad probationem.* Abhinc orabat Deum, *ut virtutem suae benedictionis his aquis infundere, et novum,*

ac mirabile signum in eis ostendere dignetur, ut innocentes a crimine — cuius examinationem agimus, more aquae in se recipiant, et in profundum pertrahant; conscios autem hujus criminis a se repellant, atque rejiciant etc. His finitis exuebantur Purgatores propriis vestibibus, singulique osculabantur Evangelium, et crucem Christi et aqua benedicta super omnes aspergebatur, et projiciebantur singuli in aquam. Adstantes autem omnes jejunare oportebat,

45. Refert reliquum veterem ritum vulgaris purgationis Mabillonius, ubi et dicitur: *Hoc autem iudicium creavit Omnipotens Deus, et verum est, et per Dominum Eugenium II. Apostolicum inventum est, ut omnes Episcopi, Abbates, Comites, seu omnes Christiani per universum orbem id observare studeant; quia a multis probatum est, et verum inventum est. Ideo enim ab illis inventum est, et institutum, ut nulli liceat super sanctum Altare manum ponere, neque super reliquias, vel Sanctorum corpora jurare.* Sed haec historia Natali Alexandro perquam suspecta est.

Mabill.
Tom. I.
analect.

46. Quidquid hujus sit, id certo constat, purgationes vulgares satis diu per diversas Provincias Occidentis viguisse, ea tamen cautela, ut non adhiberentur, nisi defectu aliarum probationum. Sta-

Jus Feud.
Saxon.
c. 24.
art. 19.

tuit Jus Feudale Saxonum: *Aqua, vel ferro non licet in aliqua causa experi-ri, nisi, in qua modis aliis non poterit veritas indagari.*

47. Subinde spuriae Decretales vetus praejudicium subruerunt. Gratianus in eam rem exhibet Decretum S. Gregorii tum et Stephani V. c. 7. et 20. II. q. 5. Sed juxta correctionem Romanam Decretum S. Gregorii restituendum est Alexander II. c. 7. *ibi.*

Alexand.
III. ep. 19.

48. Nec inter Epistolas Stephani V. ulla est epistola ad Episcopum Moguntinum. Alexander tamen III. praejudicio Gratiani rescripsit Archiepiscopo Upsalensi: *Ferventis vero aquae, vel candentis ferri judicium Catholica Ecclesia contra quemlibet etiam, nedum contra Episcopum, non admittit. Unde Stephanus V. etc.*

49. Jure novo passim censura Pontificum purgationes vulgares proscripsit. Innocentius III. Episcopum, qui judicio ferri candentis auctoritatem praestat, indignum altaris ministerio declarat. c. 10. *de Excess. Praelat.* Honorius III. scribit, Fratres Templarios esse compellendos, ut a probatione ferri candentis desistant, cum hujusmodi judicium sit penitus interdictum, utpote in quo Deus tentari videtur. c. 3. *de Purg. Vulg.* Vetat Concilium Lateranense IV., ne ullus Subdiaconus, Diaconus, vel Sacer-

dos purgationi vulgari aquae ferventis, vel frigidae, seu ferri candentis ritum cujuslibet benedictionis, aut consecrationis impendat. *c. 9. ne Cler. vel Monach. Saecul. Negot.*

50. Superest jure Decretalium frequens mentio purgationis canonicae. Refert Gratianus Decretum Concilii Agathensis eo tenore: *Si accusatores legitimi non fuerint, qui ejus (Clerici) crimina manifestis judiciis probare contenderint, et ipse negaverit, tunc ipse cum sociis septem ejusdem ordinis, si valet, a crimine seipsum expurget.* Hoc Decretum inter Canones Concilii Agathensis haud reperiri potuit. *c. 12. V. q. 2.*

De purgat. Canon.

51. In Decretis S. Gregorii puriores sunt fontes hujus purgationis. Inter alia inquit S. Pontifex: *Sed, nequid videretur omissum, quod nostro potuisset cordi dubium remanere, ad B. Petri sacratissimum corpus districta eum ex abundantia fecimus Sacramenta praebere.* Refert. *c. 6. V. q. 3.*

52. Quum autem haec purgatio in propria causa exigui videretur ponderis ad probandam diffamati innocentiam; ideo et veteribus placuit, ut juramentum rei fide plurium testium, ejusdem ordinis, qui sacramentales dicebantur, stiparetur. In Capicularibus statuitur: *Quod si negare voluerit, cum duodecim Sacra-*

Capitul. lib. 5. c. 52. et 62.

mentalibus juret. Et alio loco: Juret cum suis Sacramentalibus.

53. Jure Decretalium juxta praetensum Decretum Concilii Agathensis ad purgationem Presbyteri septem testes ejusdem ordinis requiruntur; Diaconus vero, si de eodem crimine accusatus fuerit, cum tribus Diaconis se expurget. *c. 2. de Purg Canon.*

54. Quia autem mos tulit, quod juramenta tactis SS. Evangeliiis, vel Sanctorum Reliquiis praestarentur, inde in antiquis legibus, recentioribusque Canonibus dicebatur purgatio manu quinta, sexta, septima, duodecima fieri. Superfunt hujus rei argumenta. *c. 5. 8. 10. et ibi.*

Ivo Carnot.
not.
ep. 206.

55. Quippe numerus Compurgatorum praecise definitus haud est. Inquit Ivo Carnotensis: *Posuerunt autem in discretione Episcoporum, ut, secundum quod audiunt malam famam Presbyterorum crebrescere, vel ingravescere, exigant purgatoria Sacramenta ab infamatis, cum tribus, aut quinque, aut septem Collegis.*

56. A Compurgatoribus exigitur juramentum credulitatis, utpote, quod credant, reum verum jurasse. *c. 13. et 14. de Purgat. Canon.* Juxta Innocentium III. Episcopus (*infamatus de simonia*) *jurabit primum super sancta Dei Evangelia, quod pro Ecclesia S. Petri Pres-*

*bytero P. danda, nec ipse per se, nec per
submissam personam, nec aliquis pro
eo, se sciente, pretium recipit; deinde
Purgatores supra sancta Dei Evangelia
jurabunt, quod ipsi credant; eum verum
jurasse. Refert. c. 5. ibi.*

57. Ut Purgatores mereantur fidem,
oportet eis vitam, et conversationem,
veluti rationem credulitatis infamati esse
perspectam. *Ut autem idonei appareant* ait Alexander III, *necesse est, ut
ejus, quem purgare debent, vitam, et
conversationem agnoscant. Refert. c. 7.
de Purgat. Can.* Si ergo de transacto crimine
agitur, *Compurgatores sint, qui
conversationem, et vitam ipsius non
tam moderno tempore noverunt, quam
transacto, quia ratio testimonii ad tempus
commissi criminis refertur. c. 10. ibi.*

58. Sint ergo conjuratores, utpote
quibus perspectior esse potest vita, et
conversatio infamati, ejusdem ordinis,
et status, ipsique talis honestatis, et opi-
nionis laude, *ut verosimile sit, eos nolle
amore, vel odio, seu obtentu pecuniae
pejere, ut loquitur Pontifex c. 7. d. t.
sive, quemadmodum alibi dicitur, fide
sint Catholici, et vita probati. c. 10. eod.*

59. Hodie tum in Curiis saecularibus
tum in Curiis ecclesiasticis nullus, aut
perrarus est usus purgationis Canonicae;
eum fragilis, fallax, et incerta sit, eo-
quod ab hominum judicio dependeat. Et

vero plerumque difficile, aut et aliquando impossibile foret, in tanto numero Compurgatores invenire. Placuit ergo vulgata regula, quod actore plene non probante, reus absolvatur. Nam in levioribus delictis ex tanta frequentia juramentorum vilescere videretur religio divini Numinis: et in majoribus delictis posset suboriri periculum perjuratorum.

* 60. Quid in morali doctrina superest terribilius, quam et levia Cleri delicta esse in rationibus divinae justitiae gravissima? Inter opera S. Cypriani haec relucet sententia: *Propter malignantium insolentiam altare suum Deus repellit, et sanctificationibus maledicit, odit sabbatha, abominatur solemnia, odoramenta faetent, displicent holocausta. In his omnibus laborare se dicit Deus, nec esse voluntatem suam in ministris impuris, indignatione districta testatur.*

Int. Op.
S. Cypri.
ferm. de
C. Dom.

S. Greg.
Naz.
Orat. 1.

S. Ambr.
lib. 10.
ep. 82.

S. Chryf.
hom. 10.
in Matth.
c. 5.

S. Bern.
de confid.
lib. 2. c. 13.

Juxta S. Gregorium Naz. Nobis (Clericis) haec una virtutis lex, ne legitimis quidem, atque ab omnibus neglectis, succumbere vitiis. Inquit S. Ambrosius: *Neque mediocris virtus sacerdotalis est, cui cavendam non solum, ne graviorebus flagitiis sit affinis, sed ne minimis quidem.* Ex sententia S. Chrysofomi si ab omnibus abstinuerit, magnus est. Si autem vel levia peccaverit, nihil illi prodest sacerdotalis dignitas ejus. Quid disertius sententia S. Bernardi? In-

ter saeculares nugae nugae sunt, in ore sacerdotis blasphemiae — consecrosti ostuum Evangelio: talibus jam aperire illicitum, assuescere sacrilegium est. En Concilii Tridentini expressa monita: *Levia, inquit, etiam delicta, quae ipsis maxima essent, effugiant, ut eorum actiones cunctis afferant venerationem. Audi denique et rationes S. Cyrilli: Opus est, qui ad munus adeo augustum profecti sunt, non ab iis modo vitiis, quae aperte, manifesteque damnantur, sed etiam ab omni actione, cum qua vitii alicujus opinio, et existimatio parum honesta, et multarum suspicionum dedecus conjunctum est, abstinere.*

Trid. sess.
22. c. 1.

S. Cyrill.
de Adorat.
lib. 12.

TITVLVS. IX.

De Sententiis et executione.

CAPVT I.

De diversis speciebus sententiarum.

1. Per totum ordinem forensis processus multae sunt partes judicis. Hic enim decernit citationes, cogit testes, discernit instrumenta, reliquasque quaestiones, quae vel incidunt, vel emergunt, sua auctoritate decidit. *L. 14. ff. de re Judic.*

2. Haec Decreta iudicis jure novo passim sententiae interlocutoriae dicuntur, quia, suspensa causa principali, iudex mere interloquitur, decernendo ea, quae necessaria videntur, ut principale negotium melius terminari queat.

3. Sententia interlocutoria duplex est. Una mere, et simpliciter interlocutoria dicitur: altera vim definitivae habet; unde a sententia definitiva fere solo nomine distat, eo quod articulum contingat, ex quo aut causae principalis praedictum pendet, aut aliunde damnum irreparabile imminet. Cum enim hujusmodi sententia non per interim, seu provisorio modo, sed articulum illum, ex quo periculum causae principalis, quod reparari nequit, dependet, absolute dirimat, revera idem effectus est sententiae interlocutoriae, ac definitivae. *Arg. L. 2. ff. de Appel. Recip.*

Trid. sess.
24. c. 20.

4. Expressit hanc differentiam Synodus Tridentina, vetando, ut neque appellationes, a sententiis Ordinariorum interpositae, per Superiores quoscunque recipiantur; eorumve commissio, aut inhibitio non fiat, nisi a definitiva, vel a sententia vim definitivae habente, et cujus gravamen per appellationem a definitiva reparari nequit. Plurima exempla hujus sententiae ex utroque ordine recensent Interpretes;

ve-

veluti, si exceptoria fori, aut remissio
causae a iudice rejecta sit, si onus pro-
bandi incompetenter impositum, si te-
stes illegitime repulsi, si instrumenta
indiscrete abjecta, si articuli, veluti im-
pertinentes, refutati, si juramentum
vel suppletorium, vel purgatorium te-
mere admissum etc.

Boehm.
§. 10. h.

5. Inter sententias simpliciter inter-
locutorias, utpote quae tantum jus fa-
ciunt ad interim, hodie frequentissima
est sententia provisoria. Provisio enim
a iudice conceditur, ut ad interim prae-
senti necessitati consuli queat, donec
plene de causa principali cognoscatur.

6. Talis est causa alimentationis re-
spectu filii, portionis congruae respectu
Pastoris, cultus divini respectu Canoni-
corum, residentiam negligentium. Re-
scripsit Alexander III. in Angliam, ut
Episcopus pendente appellatione, per
Canonicum residere recusantem interje-
cta, interim alicui honestae personae
vices ejus in Ecclesia committeret, et
ei de beneficiis illius assignaret, unde
posset congrue sustentari. *c. 28. de Ap-
pellat.*

7. Alio exemplo praecepit Pontifex,
ut Monachis, qui pro utilitate Ecclesiae
suum Abbatem accusabant, de rebus
Monasterii, cum proprium non habeant,
expensae necessariae, donec causa debi-

tum finem accipiat, subministrentur.
c. 11. de Accusat.

8. Sed his, aliisque casibus opus est, dilerte exprimi, quod tantum per modum provisionis Judex eo procedat. Si enim Judex simplicem sententiam redderet, male faceret, quod ante plenam probationem quemquam condemnaret. Fit quippe condemnatio per provisionem, dummodo summarie appareat, et ideo exprimi debet.

9. Saepe ad effectum provisoriae sententiae exigitur cautio. Juxta Ordinem Mechliniensem: *Quibus in locis cognitio validitatis testamentorum, vel contractuum antenuptialium, ad Judicem ecclesiasticum spectat, si instrumentum manifestum vitium non continet, sed extrinsecus perfectum apparet, etiamsi falsum, irritum, ruptum, inofficiosum, nollumve esse dicatur, per provisionem effectum illud sortiri sub cautione debere declarabitur, salva allegatorum penitioris inspectione, sive ex eo agat institutus ex asse haeres, sive ex parte.*

Ord.
Mechl.
Tit. 13.
art. 7.

Cap. 2.
De Qualit. et Offic. Judic.

10. En uberius officium judicis! *Judex, cum causam audire caeperit, litigatorum assertiones, vel responsiones patienter accipiat, et omnia plena discussione perquirat. Nec prius litigantibus sua sententia definitiva velit obviare, nisi, quando ipsi peractis o-*

mnibus, jam nihil amplius in contentione habuerint, quod proponant: et tamdiu actio ventiletur, quousque ad rei veritatem perveniatur. Frequenter interrogari oportet, ne aliquid praetermissum fortasse maneat: quia, si apud ipsum finienda causa est; totum debet agnoscere. Refert. L. 1. C. Th. de Offic. Judic. Commendantur haec brevius. L. 9. §. C. de Judic. In Decreto Gratiani placuit idem, vel parile Decretum Pseudo - Eleutherio inscribere. c. 11. XXX. q. 5.

11. Praecipit Justinianus, ut, si unus litigantium ulterioribus productionibus renuntiaverit, eo quod nihil, aut amplius habeat, quod proponere velit, aut possit, alter vero nondum velit acquiescere, sed moras nectat, eo obtentu, quod habeat, quae ulterius proponat, tunc Judex ei successive tres menses ad reliquas probationes allegandas praefigat. Quo spatio elapso oportet causam concludi absque expectatione, aut dilatione longiore; *ne litigatoribus male certantibus liceat causarum exitum ultra, et in infinitum protrahere.* Refert. Auct. jubemus ad L. 9. C. de Judic.

12. Haec vel spontanea, vel coacta renunciatio dicitur conclusio in causa, qua partes ab ulteriore causae instru-

ctiōne, et probationum allegatione con-
 quiescere profitentur, quantum ad ea,
 quae factum spectant. Quantum enim ad
 ea, quae juris sunt, integrum est litiganti-
 bus, et post conclusionem in causa mo-
 tiva juris exhibere. Judici vero reli-
 quum est, ex officio rescindere conclu-
 sionem, ut a partibus exigat ulteriorem
 causae instructionem, et elucidationem.

13. Conclusionē causae facta Judex
 tenetur se accingere ad totius causae e-
 xamen, quo diligenter omnia, et singula
 a partibus allegata, discuti oportet, non
 minus unius, quam alterius partis ra-
 tiones, et fundamenta perscrutando.
*Juxta S. Ambrosium, bonus Judex
 nihil ex arbitrio suo facit, et dome-
 sticae proposito voluntatis; sed juxta
 leges, et jura pronuntiat, Statutis
 juris obtemperat, nihil paratum, et
 meditatū domo defert: sed, sicut au-
 dit, sic judicat, et sicut se habet ne-
 gotii natura, decernit, obsequitur le-
 gibus, non adversatur, examinat
 causae merita, non mutat. Discite
 Judices saeculi, quem in judicando
 tenere debeatis affectum, quam sobrie-
 tatem, quam sinceritatem. Extat. c. 4.
 §. 1. III. q. 7.*

De Offic.
 Relat.

14. In majoribus Curiis Judex mox
 a conclusione causae deligere solet quem-
 quam ex Senatoribus, cui causa exami-
 nanda, discutiendaque committitur, ut

eam breviter in Senatu exponat, referatque, qui inde Relator dicitur, vel Referendarius.

15. Officium Relatoris est, postquam causam reperit debite instructam, eandem diligenter examinare, atque ex actis litis juxta extracta conficere, ut per ea queat cognoscere, et in Senatu ostendere, quae ad intellectum, et decisionem causae facere queunt.

16. Facta per Referendarium causae summaria relatione juxta praedicta extracta, tunc causa integra, priusquam ad decisionem veniatur, in Curia legenda est. Et si aliqua instrumenta sunt exhibita, quibus integris pars uti nollet, sed tantum una, vel altera clausula ad causam spectaret; tunc Referendarius tenetur has, illasve clausulas ad materiam facientes designare, ut super iis tanto attentius reflectatur, relicturus Curiae arbitrio, ut duntaxat designatae clausulae, aut et totum instrumentum recitetur.

17. In Curiiis ecclesiasticis non solet esse Relator, sive Referendarius; quia unicus in his solet esse Judex, qui Assessore uti solet, ut causam discutiat, eique referat. Ubi tamen tribunal ecclesiasticum constat pluribus Judicibus, etiam ex illis aliquis Relator, vel Commissarius, qui causam instruit, dirigit, aliisque summarie porrigit, eligitur.

2. Paralip,
c. 19.

18. Absoluta totius causae discussione, omniumque allegatorum facta matura consideratione, Judicis est, seposito omni humano respectu, et affectu, solam justitiam prae oculis habendo, serio perpendere, a qua parte stet justitia causae. Monebat Josaphat Rex Judae: *Videte, quid faciatis, non enim hominis exercetis judicium, sed Domini, cujus ministerio fungimini; et quodcunque judicaveritis, in vos redundabit, quia Deo rationes aliquando reddendae sunt. Sit timor Domini vobiscum, et cum diligentia cuncta facite; non est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarum acceptio, nec cupiditas munerum.*

19. Hunc in finem sanxit Justinianus, ut omnes omnino Judices non aliter litem primordium acciperent, nisi prius ante sedem judicalem SS. deponantur scripturae; et hae permaneant in omnibus cognitionibus usque ad ipsum terminum definitivae sententiae. *Sic etenim, inquit, attendentes ad sacrosanctas scripturas, et Dei praesentia consecrati, ex majore praesidio lites diriment, Scituri, quod non magis alios judicant, quam ipsi judicantur: cum etiam ipsis magis, quam partibus, terribile judicium est: siquidem litigatores sub hominibus, ipsi autem Deo inspectore ad-*

hibito, causas proferunt trutinandas.
Refert. L. 14. C. de *Judic.*

20. Ut hic conspectus efficacior esset, subjunxit Imperator, ut nullus Judicium susciperet causam, nisi prius Sacramentum praestitisset, omnimodo sese cum veritate, et legum observatione judicium esse dispositurum. *ibi.*

21. Hodie Judices in assumptione officii ad simile juramentum tenentur, cujus fere haec formula est: *Juro, me curaturum, ut administretur vera, et sincera justitia subditis meis, aliisque id requirentibus, seposito omni intuitu lucri, odii, invidiae, aut amicitiae cujusquam, nec illi suffragaturum quomodo, ultra quod ratio, et justitia permittent.* Hinc subjungitur: *Quod a nullo quocunque demum quidquam petam, aut exigam, neque etiam recipiam, vel admittam, quantumvis etiam ultro nee, et ex gratitudine offerretur, aut donaretur; sed quod contentus ero mercede mea, et stipendio convenienti — pro conditione mea praedicta designato.* Deinde, quod non permittam, ut ullus curae meae, aut imperio commissus, aut, qui mihi assistet, aliter faciat.

22. Dum vero corruptio, vel dolus Judicis aegrius in foro exteriori probari potest, reipublicae consultissimum est, eos deligi in Judices, qui sint *Viri po-*

Exod. 18.
v. 21.

tentes et timentes Deum, in quibus sit veritas, et qui oderint avaritiam.

Gothoffr.
ad L. 2.
C. Th. si
cert. pet.

23. In veteri republica, ad electionem digniorum Judicium conciliandam, ambitus, quo publica munera precibus, et pretio sollicitabantur, austeram legem vetitus erat. Sub Imperatoribus lex Julia flaccescere, senescereque caeperat. Sub Constantino nundinationes publicorum officiorum invaluerunt, ut obtentus esset, onera Curiae recusandi. Huic fraudi Constantius Imp. obviam ivit. Repullularunt venalitates sub Juliano, et Theodosio, quas severissime Arcadius, et Honorius reprimere satagerunt. Sub imperio Leonis Thracis ambitus omnipudore solutus est, eo quod ipse Imperator arderet cupidine, aurum undequaque coacervandi. Post tot ergo fata legis Juliae de ambitus crimine, Justinianus, damnatis nundinationibus publicarum administrationum, iis, qui suscepturi sunt officium, juramentum indixit, *nihil penitus, nec quodlibet se praebere, neque occasione suffragii, neque patrocinii, et neque promittere, et neque de provincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis Praefectis, neque aliis cingula habentibus, neque iis, qui circa illos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinii.* Refert. Nov. 8. c. 7.

24. Horum tenor alibi clarius exprimitur, *se pro administrationibus fortitendis neque dedisse quidpiam, neque daturus unquam postmodum fore, sive per se, sive per interpositam personam, in fraudem legis, sacramentique; aut venditionis, donationisve titulo, aut alio velamento cujuscunque contractus etc.* Extat. L. 6. C. ad Leg. Jul. Repe-
tund.

25. His exemplis supersunt et hodie alibi binae juramentorum formulae, quarum una prolixior, altera brevior est. Haec omnibus litteris patentibus expediendis super provisione officiorum inferitur, quia eas obtinere non licet, nisi indilate pro susceptione, vel renovatio-
ne officii juramentum fuerit, *quod ipse, ut praedictum statum adipisceretur, aut ratione illius, nec pecuniam, nec aliud quidpiam, qualecunque demum cuiquam obtulerit, promiserit, aut dederit, nec offerri, promitti, aut donari curaverit, nec daturus sit cuicunque tandem directe, vel indirecte, nec alio quocunque modo; eo duntaxat excepto, quod pro litterarum confectioe dari consuetum est.*

26. Quid execrabilius, quam quod quidam tam disertos terminos propositi juramenti vel amphibologiis, vel restrictionibus mentalibus eludi, vel restringi posse existiment? Ait S. Isidorus: *Qua-*

enunque arte verborum quisque jurat, Deus tamen, qui conscientiae testis est, ita hoc accipit, sicut iste, cui juratur, intelligit. Duppliciter autem reus fit, quia et Dei nomen in vanum accipit, et proximum dolo capit. Apud Gratian. c. 9. XXII. q. 5.

27. Per haec juramenta constat, munera publica, secluso quovis sequiore obtentu, ex merito danda, administrandaque esse. Hinc Judex, causa diligenter excussa, omnique opera adhibita, ut notitiam veritatis, et justitiae habere possit, tenetur sine ullo personarum privato affectu, humanoque particulari intuitu, in justitia, et veritate sententiam ferre, neutri litigantium plus favendo, quam ipsa justitia et veritas suffragatur. Inquit S. Ambrosius: *Bonus Judex nihil ex arbitrio suo facit, sed juxta leges, et jura pronuntiat, statutis juris obtemperat, nihil indulget propriae voluntati.*

S. Ambr.
in Pf. 118.

28. Apage proinde illum horrendum, et ab omni justitia alienum *casum pro amico*, qui judicem non ministrum, sed dominum, et arbitrum justitiae constituit. Ab Alexandro VII. damnata est propositio: *Quando litigantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.* Alia proscripita est ab Innocentio

XI, quae ita sonat: *Probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.*

29. Absit, quod Judex, tametsi causa sit utrimque dubia, et probabilis, possit uni magis, quam alteri litigantium, privato affectu favere, quia ejus est decidere, prout in casu dubio leges praecipunt; utpote, quod in causa criminali, licet sint tunc probationes adversus accusatum valde urgentes, reus sit absolvendus, non ex peculiari favore judicis, sed quia leges nolunt, reum praesertim ad poenam capitalem damnari, nisi probationes sint luce meridiana clariores. In causa civili locus regulae est, pro possessore esse in dubio pronuntiandum, nisi causa sit favorabilis. Si omnibus attentis, et mature ponderatis, causa adhuc dubia videatur, quin lex quidquam disponat, res controversa dividenda pro ratione dubii est. *L. 40. ff. de haered. Instit.*

30. In tantis officii periculis monet Ecclesiasticus: *Noli quaerere fieri Judex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates, ne forte extimescas faciem potentis, et ponas scandalum in aequitate tua.* Et supra: *Pro justitia agonizare pro anima tua, et usque ad mortem certa pro justitia; et Deus expugnet pro te inimicos tuos.* Eccles.
c. 7.

31. Quid inde Judici magis necessarium est, quam humilibus precibus divi-

Sap. c. 9. nae sapientiae auxilium exorare. Inquit Sapiens: *Da mihi sedium tuarum asfricem sapientiam — et mitte illam de coelis sanctis tuis, et a sede magnitudinis tuae, ut mecum sit, et mecum laboret; ut sciam, quid acceptum sit apud te.*

Cap. 3.
De form.
sentent.
definit.

32. Juxta leges civiles *Judices, quos cognoscendi, et pronuntiandi necessitas tenet, non subitas, sed deliberatione habita post negotium sententias ponderatas sibi ante forment.* Requiritur ergo, ut *Judex, praemissa totius negotii deliberatione, et matura totius causae discussione sententiam definitivam formet.* L. 2. C. de Sentent. ex Brevic. recit.

33. Quid ultra? Oportet sententiam ita formatam, in scripturam redigi, ex qua recitetur, *ut ultimas definitiones de scriptis recitatione proferant.* Quippe sententia, quae dicta fuerit, cum scripta non esset, nec nomen sententiae habere meretur. L. 3. C. ibi.

34. Justinianus ab hac generali regula dispensavit breves lites, et maxime vilium personarum. *Tunc enim, ait, sine scriptis, et sine aliqua expensa cognoscere Praesidem oportet.* Refert. Nov. 17. c. 3.

35. Quum veteri jure tribunal Ecclesiae in civilibus causis non esset aliud, quam via simplicis arbitrii, Justinianus et illas sententias, quas Episcopus inter

suos subditos tulerit, exceptit. *Ex non scripto, inquit, examinetur negotium sine damnis, et accipiat formam, si hoc quoque partes voluerint, forsan etiam scriptam, et liberentur alterutro certamine.* Extat. Nov. 83. Praefat.

36. Jure novo dispositio Juris civilis etiam in foro ecclesiastico recepta est. Hinc ex legibus civilibus transcripsit Pontifex, sententiam, quae ex scripto non recitaretur, ne quidem sententiae, utpote definitivae, nomen mereri. *c. 5. de Sent. et Re Judic. in 6.*

37. Sic et nostro stylo in utraque Curia solet Commissarius sententiam, quam *dictum* vocant, concipere, et scribere, illudque Consilio praelegere, ut approbetur. Atque in Gallia tum definitivas, tum et interlocutorias sententias scriptas esse oportet.

Gibert.
not. 8.

38. Scripta sententia ab ipso iudice partibus praelegenda est, et quidem sedendo. Nam sententia definitiva, quae ab ipso iudice stando profertur, nullius esse momenti declaratur. *c. 5. ibi in 6.*

39. Pontifex in novum jus et hoc transcripsit, quod Episcopi possint per alium sententiam dicere. Quippe et jure civili datum est privilegium illustribus iudicibus, quod per suos ministros facerent definitivas sententias recitari. *ibi.*

40. Hoc exemplo passim receptum est, quod in Curiiis sententia passim a Graphia-

rio, vel Secretario, praesente Senatorum caetu, aut saltem coram duobus Commisfariis, ex scripto promulgetur. Inolevit alibi usus, quod sententia, per Graphiarium in scriptum redacta, partibus tradatur, remissa recitatione coram partibus praesentibus.

41. Sententia non tantum causae decisionem, sed et praestationem accessoriorum, ut sunt litis expensae, fructus percepti, percipiendique, et reliqua damna, interesseque, exprimere debet, *ut terminato, transactoque negotio posthac nulli actio, neque ex rescripto super sumptuum petitione praestetur, nisi Judex, qui de principali negotio sententiam promulgavit, cominus partibus constitutis juridica pronuntiatione significaverit, victori causae restitui debere expensas, aut super his querelam jure competere.* Refert. L. 3. C. de fruct. et lit. Expens.

42. Si Judex condemnationem expensarum praeteriit, hodie admittitur appellatio, quae vulgo dicitur appellatio a minima; quia Judex, qui in expensas victum condemnare neglexit, non censetur satisfacisse conclusioni partium, quoniam litigantes solent in concludendo petere, ut pars adversa in expensas condemnatur. Haec praxis a jure scripto, ut vocant, aliena apparet. L. 10. C. quand. provoc. non est necess.

43. Ait Zeno Imp. Constitutio praecipit, ut quivis iudex in sententia sua jubeat victum factos in iudicio sumptus praestare. Praesumitur enim ille, qui victus est, temere litem suscitasse, aut suscepisse. L. 5. C. de fruct. et lit. *Expens.*

44. Quodsi et victus probabili ratione ductus appareat, ut iudicio experiretur, ab expensis vel in totum, vel in tantum absolvendus est, quia, ut hodie loquimur, expensae vel in totum, vel pro parte compensantur. Absit tamen, ut ex quavis, leviorive causa indiscretiori compensationi expensarum locus sit. Oportet diligenter attendi, inspicique statum causae, ut nonnisi ex bonis, probatis, sufficientibus, et legitimis causis, ex quibus bona fides apparet, compensatio expensarum decernatur.

45. Hodie non solet Iudex, in condemnando actorem, vel reum in expensas, certam earum quantitatem in sententia exprimere. Juxta hodiernum enim stylum victor expensas libello exhibet, qui victo communicatur, ut eo viso examinet, num victor nullas superfluas expresserit, aut ultra modum auxerit. Statuit Ordinatio Mechliniensis: *Taxa vero expensarum reo petenti a Graphiario tradetur, ne existiment ignorantes, plus justo exigere; et*

Ordin.
Mechlin.
Tit. II.
art. 63.

ne forte Officiariis occasio detur petendi ultra debitum, quod siquidem unquam attentarint, punientur, ultra amissionem salariorum, multa arbitraria.

46. Si inter victum, et victorem controversia expensarum inardescit, Judex acta processus, et alia ex parte litigantium allegata, et verificata discutit, et summam expensarum taxat, moderaturque.

47. Victus victori non tantum in expensas litis, sed et in restitutionem fructuum, praesertim post litis contestationem perceptorum, et interesse, quod ob intentatam litem victor passus est, condemnandus est. *L. 2. C. de fruct. et lit. Expens.*

48. Post exhibitam declarationem superpetit victo dilatio, ut damnum, et interesse a Victore exhibitum diminuere queat. Diminutione facta, si Curiae videatur, datur utrique parti unus terminus, ad se de omnibus informandum; et post hunc singulae partes habebunt terminum ad reprobandum, et salvandum; eruntque omnes termini peremptorii. Praecipitur Advocatis, ut in libellando damno, et interesse, non aliud exprimant, nisi quod attentata conditione actionis, e qua oritur, et qualitate litigantium de jure debetur. Si ipsi excesserint,

runt, poena arbitraria puniuntur, et in expensas suis clientibus refundendas condemnantur.

49. Sententiam definitivam, nisi appellatum fuerit, insequitur executio. Inutilis enim appareret sententiae auctoritas, nisi justus executioni locus immineret. Nam executio praecipuus effectus est praecedentis sententiae. *L. 1. C. de Execut. Rei Judic.*

Cap. 4.
De Execut. sentent.

50. Placuit tamen humanitatis causa quasdam inducias condemnato concedere, intra quas iudicato satisfaciendum esset. Has Justinianus ad quadrimestre pro solutione pecuniarum restrinxit. *L. 2. C. de Usur. rei Judic.*

51. Jure Decretalium declarat Pontifex, et in foro ecclesiastico has inducias, utpote quadrimestres, esse observandas. *c. 20. de Offic. Judic. Deleg.* Alibi tamen monet Papa, quadrimestre illud spatium posse aliquando vel augeri, vel contrahi a Iudice. *c. 15. de Sent. et re Judic.*

52. Inde recentioribus moribus multorum tribunalium nullum certum tempus, quo differatur executio, fixum est, quia totum arbitrio Iudicis relinquitur. Successit fere haec praxis, quod post rem iudicatam ad instantiam Victoris decernantur monitoriales ad parendum infra tempus congruum a Iudice praefi-

xum. Succedunt, monito non parente, executoriales in forma ad effectum sententiae extorquendum.

53. Aliquando reus, solvendo impar, moderatas, et arbitrarias solvendi inducias impetrare solet sub cautione intra certum tempus praestanda. Hae litterae, quibus hujusmodi induciae indulgentur, vulgo dicuntur rescripta mortoria.

54. Elapso tempore, quod hodie arbitrio Judicis condemnatis ad satisfaciendum indulgetur, executionem aggreditur Judex, qui sententiam tulit, a quo litterae executoriales petuntur, concedunturque.

55. In majoribus Curiis mandata executoria committi solent Apparitoribus, qui idcirco et Executores dicuntur. *Executorem eum solum esse manifestum est, qui post sententiam inter partes, audita omni, et discussa lite prolatam, rei judicatae vigorem ad effectum videtur deducere.* Refert. L. 8. C. de Execut. rei judicat.

56. Si Executor exequendae sententiae per se non sufficit, ministros pro qualitate causae, et oppositionis, quae timetur, et praevidetur, secum assumere potest, ipsiusque Magistratus, si opus est, opem implorare, aut interdum etiam manum militarem in suppetias vocare.

57. Forma exequendi, inspecto jure communi, fere haec est; si damnatus quis sit, rem certam restituere, ea ipsi aufertur, etiam interdum, si opus est. manu militari, juxta *L. 68. ff. de Rei Vindicat.*

58. In causis pecuniariis pignora capiuntur, et distrahuntur, ut ex pretio victori satisfiat. *L. 4. ff. de re Judicat.* Tunc autem pro modo debiti is est Ordo, ut primum res mobiles, si sufficiunt, pignori capiantur. Si harum pretium non aequet debitum, distrahuntur et res immobiles; denique, si opus est, et jura, et nomina, juxta *L. 15. ff. ibi.*

59. Nostris moribus diversae Provinciae hunc ordinem negligunt, executionem ordiri permittentes a rebus quibuslibet, prout eae magis occurrunt, vel promptius ex iis judicatum redigi posse Apparitori videtur.

60. Sunt insuper nonnulla bona, quae de jure scripto ab executione eximuntur; veluti instrumenta rusticorum ad agriculturam necessaria. *L. 7. et 8. et Authent. Agricultores C. quae res pign. oblig. poss.* Hodie id minus servatur; sed tamen iis parcitur, dum alia bona reperiri possunt.

61. Aliquando privilegio Philippi IV. Regis Galliarum cautum fuit, fas non esse creditori, Sacerdotum supellectili,

alisque mobilibus manum injicere publicam. Posteriore Edicto Aurelianensi de anno 1560. restricta est haec praerogativa ad sacram suppellectilem, quae cultum divinum spectat; et ita confirmata est quoque Edicto Bleffensi de anno 1579.

62. Si bona sufficientia, quibus iudicato satisfiat, desunt; ultimum remedium est, ut debitores in carcerem retrudantur. Humanior namque sententia est, ut eo non recurratur, quamdiu bona reperiuntur, quae capi, distrakique possunt.

63. Justo severior visa est sententia, quae obaeratos debitores creditoribus in servitutem addixit. Hunc barbari juris rigorem jam diu sustulit lex civilis. *L. 12. C. de Oblig. et Act.* quam et jus novum adoptat. *c. 2. de Pign.*

64. Jure civili mulieres, etsi solvendo non sint, a carcere dispensantur. *Nov. 134. c. 9.* Recentioribus moribus ex veteri jure haec cautela reliqua est, ut mulieres in carceribus a viris, servandae muliebris pudicitiae causa, separentur. *L. 3. C. de Custod. Reor.*

65. Juxta Edictum Bleffense executio contra Ecclesiasticos, in sacro Ordine constitutos, fieri non potest per incarcerationem, nisi appareat, quemquam in fraudem Creditorum ordinatum fuisse, executorique, sua mobilia capi-

Edict.
Bleff.
art. 57.

enti, restitisse. Tunc enim propter illa crimina fraudis, rebellionisque carceri datur.

66. Reliquis debitoribus beneficium effugiendi carcerem tribuit cessio bonorum. Jure civili cessio bonorum simplici professione, et viva voce fieri potest. *L. 6. C. qui bon. ced.* Nostris moribus plerumque cautum est, ut nemo nisi praesens, et in judicio discinctusque, et nuda cervice cedat bonis. Hinc, qui litteras impetrarunt ad cessionem faciendam, eas in judicio offerunt, unacum synopsi jurata omnium bonorum, data fide, quod bona, quae posthac ulterius cedens acquiritur sit, ea in commodum Creditorum consignare velit, paucis exceptis, quae ad quotidianam sustentationem spectant. *L. 6. ff. de cess. bon.*

67. Cessio bonorum liberat a carcere, sed non a debito, donec Creditor totum, et solidum receperit: nec suffragatur ad declinandum carcerem decoctoribus, et fraudatoribus, sed solis illis, qui per infortunium lapsi sunt bonis, aut citra suam culpam in debita, quae suas facultates superant, inciderint. §. 40. *de Action. et ibi Interp.*

68. Cessio bonorum, ad effugiendum carcerem, illis debitoribus necessaria haud est, quibus beneficium competentiae reliquum est; cujus effectus est,

quod sublatis pignoribus ad solvendum aes alienum adigi non possint, ultra quam salva sua congrua sustentatione facere possunt. De jure civili hoc privilegio fruuntur Parentes, Patroni, Socii etc. §. 37. et 38. *de Action.*

69. Passim recepta est sententia Interpretum, novo jure beneficium competentiae et Clericis suppeterere, eoquod Pontifex Clericum, solvendo imparem, a censura excommunicationis absolverit, si idoneam cautionem exposuisset, quod, nactus pinquiorem fortunam, dicta debita expungere velit. *c. 3. de Solut.*

Trid. sess.
25. c. 3.

70. Post Conoilium Tridentinum censuris nullus locus est, si executio realis, vel personalis per captionem pignorum, vel personarum distractionem haberi potest. *Quod si executio realis, vel personalis adversus reos hac ratione fieri non poterit; sitque erga judicem contumacia: tunc eos etiam anathematis mucrone, — — Judex ecclesiasticus ferire poterit etc.* Veteri jure censurarum auctoritas in criminalibus causis relationes synodales peperit saepius.

* 71. Studuerunt SS. Pontifices, et Concilia omnibus modis rem judicatam in executionem deduci. En Concilii Sardicenis ad Julium I. tenorem. *Hoc optimum, et valde congruentissimum — si ad caput, id est, Petri Apostoli Se-*

Epist.
Synod.
Conc.
Sardic.

dem de singulis quibusque Provinciis Domini referant Sacerdotes etc. Tua autem excellens prudentia disponere debet, ut per tua scripta, qui in Sardinia, in Sicilia, et Italia sunt, Fratres nostri, quae acta sunt, et definita, cognoscant, et ne ignorantes eorum accipiant litteras communicatorias, quos extra Eiscopatum iusta sententia declaravit. Ad relationem Concilii Carthaginensis, et Milevitani adversus Pelagium haec rescripsit S. Innocentius: Gratulor igitur, Fratres charissimi! quod per fratrem, et Coepiscopum nostrum Fulium litteras ad nos destinastis; et cum illis curam geritis, quibus praesidetis, Ecclesiis. Sollicitudinem vestram pro omnium utilitate monstratis, et per cunctas totius orbis Ecclesias omnibus una, quod profit, decernendum in effectu executionis esse poscitis: ut suis constabilita regulis Ecclesia, et hoc, quo illos caveat, pronuntiationis iustae firmata Decreto, talibus patere non possit etc. Adversus Accacianos pronuntiat S. Gelasius: Confidimus, quod nullus iam veraciter Christianus ignoret, uniuscujusque Synodi Constitutum, quod universalis Ecclesiae probavit assensus, nullam magis exequi Sedem oportere, quam primam. Apud Gratian. c. i. XXV. q. i. Quid ad relationem trium Capitu-

S. Innoc.
ep. 29.

dehili
22 95

lorum, quae Concilium Constantinopolitanum II. confixit, sibi reliquum S. Gregorius fecit, nisi curam executionis pro re judicata? *Cunctas vero, inquit, quas praefata veneranda Concilia sententias, et personas respuunt, respuo; quas venerantur, amplector: quia, dum universali sunt consensu constituta, se, et non illa destruit, quisquis praesumat aut solvere, quos religant, aut ligare, quos solvunt.* Refert. c. 2. §. 1. *D. XV.*

TITVLVS. X.

De Appellationibus, et Recusationibus.

CAPVT I.

De origine Appellationum Ecclesiasticarum.

1. Veterem censurarum vigorem maxime infregerunt appellationes indiscretiores. Monuit Honorium II. desuper Hildebertus Turonensis Episcopus: *Quod si forte, inquit, hujusmodi emerfit novitas, ut placeat, omnem indifferenter appellationem admittere, Pontificalis peribit censura, et omnino conteretur ecclesiasticae robur disciplinae etc.*

2. Purioribus Ecclesiae saeculis in causis civilibus penitus exularunt quaecunque appellationes ecclesiasticae. Quum enim id genus causarum non ultra, quam

via arbitrii, contingere posset Episcopus, appellationi aut nullus locus fuit, aut causa ad civiles iudices remittenda fuit. *Nov. 123. c. 21.*

3. Fuere et in criminalibus causis, utpote a censura poenitentiae canonicae, valde restrictae. Pronuntiat Concilium Nicaenum: *De iis, qui a communione segregati sunt, sive Clericorum, sive Laicorum sint ordinis, ab Episcopis, qui sunt in unaquaque Provincia, valeat sententia secundum Canonem; qui pronuntiat, eos, qui ab aliis ejeti sunt, non esse ab aliis admittendos.*

Conc. Ni-
caen. 1.
c. 5.

4. Quum tamen nonnunquam Episcopi ea auctoritate abuti possent, Concilium appellationi ad Concilium Provinciale locum, per viam simplicis querelae, si ab Episcopo quis injuriam se esse passum praetenderet, reliquit, ut causa pleniore, et aequiore iudicio decideretur. Nullus ergo interjectae quaerelae affectus suspensivus fuit, sed solum devolutivus, utpote ad instaurandum causae examen.

Fleur.
J.E. P. 3.
c. 23.

5. Juxta Decretum Concilii Antiocheni, si Episcopus Concilii Provincialis censuram iniquam existimavit, oportuit ex vicinia plures ad concilium, utpote numerosius, et majus, convocare Episcopos, ut cum prioribus iudicibus iudicium instaurarent. *c. 2. XXI. q. 5.*

6. Interdum vexati Episcopi Papam implorarunt, quod per Canones Sardicenses permissum, eo moderamine, ut Papa, si censeret, esse justum, ut causa retractaretur, examen, et decisionem ad Concilium, quod ex vicinis Provinciis esset colligendum, remitteret, Legatum a suo latere, si necesse videretur, submissurus, c. 36. VI. q. 6.

7. Progressu temporis nemini minus, quam Afris appellationes Romanae, quas transmarinas dixere, persuaderi, aut obtundi poterant. Statuit Concilium Milevitanum: *Ad Transmarina autem Concilia, qui putaverit appellandum, a nullo intra Africam in communionem suscipiatur.* Addit Gracianus, nisi forte ad Romanam Sedem appellaverit. c. 35. *ibi.*

s. Cypr.
ep. 55.

8. S. Cyprianus veterem regulam jam pridem in memoriam his verbis revocavit: *Cum statutum sit, inquit, omnibus nobis, et aequum pariter, ac justum sit, ut uniuscujusque causa illic audiat, ubi crimen admissum est — ubi et accusatores, et testes sui criminis habere possint etc. Nec censurae congruit Sacerdotum, mobilis, atque inconstantis animi levitate reprehendi.*

9. Haec antiqua disciplina sensim fuit immutata, praesertim publicatis famosis epistolis Decretalibus sub nomine primorum Pontificum, quibus stabiliti sunt di-

versi gradus jurisdictionis Archiepiscoporum, Primatum, ac Patriarcharum, ad quos gradatim appellari posset. Et, quantum ad Papam, libera omnibus Christianis a quibuscunque iudicibus appellandi facultas, tanquam Primatui divino instituto ex Apostolica traditione cohaerens, commendatur. c. 4. 8. et *passim*.

II. q. 6.

10. Receptis his Decretalibus abhinc factum est, quod in Curia Romana reciperentur omnes causae etiam interdum in prima instantia, nec in majoribus duntaxat materiis, sed et levioribus. Inquit S. Bernardus: *Quantos novimus appellasse pulsatos, quo interim liceret, quod nunquam licet? Nonnullis etiam, quoad usque vixerunt, licuisse appellationis suffragio nefaria scimus, v. g. incestum, adulterium. — Quousque non evigilat consideratio tua ad tantam appellationum confusionem, atque abusivum? Praeter jus, et fas, praeter morem, et ordinem fiunt. Non locus, non modus, non tempus, non causa discernitur, aut persona. Praesumuntur leviter, passim, plerumque et nequiter. Volentes malignari, nonne his potissimum terreri solebant? Nunc terrori ipsi ex his magis fiunt, atque id bonis. Antidotum versum in venenum. Non mutatio dexteræ Excelsi haec.*

S. Bern.
de consid.
lib. 3. c. 2.

ibi.

11. Persuasum tamen tum etiam S. Bernardo fuit, appellationes ad Papam, rejecta indiscretione, Primatui divini juris cohaerere. *Appellatur, inquit, ad te de toto mundo: id quidem in testimonium singularis Primatus tui.*

Fleur.
supr.

12. Hac occasione S. Bernardus Consistorium Cardinalium depingit, tanquam tribunal supremum, decisione infinitarum litium occupatum, Curiamque Romanam ipsis reis, actoribus, Procuratoribus, Sollicitatoribus, et advocatis operatam, qui ex toto orbe Christiano eo confluerent.

S. Bern.
de cons.
lib. 2. c. 1.

13. Metropolitae quoque et Primates appellationes frivolas, et frustratorias saepius admiserunt, unde iis nihil frequentius, nihil magis trium, nihil magis quotidianum illa aetatis vidit. Non solum a sententiis, sed et regulis processus, ab actibus extrajudicialibus, ab interlocutoriis, a correptione Episcopi, a Superioris admonitione appellare solenne fuit. Admissae sunt appellationes vagae, nullo fundamento radicatae, appellationes a gravaminibus non illatis solum, sed et inferendis. Eaedem appellationes, in plures annos extractae, penitus in sentinam omnis generis fraudum, et improbissimarum technarum camarinam degenerarunt. Quod ex toto titulo Decretalium de appellationibus manifestum est.

14. In Concilio Tridentino prae caeteris Joannes Gropperus ann. 1551. suffragantibus Alemannis, et Hispanis adversus abusum ecclesiasticarum appellationum peroravit. *In foro, aiebat, saeculari provocationem non fieri, nisi ad Judicem immediate superiorem; tantum abesse, ut fas sit, ad supremum primo saltu tendere. Neque licere in articulis causae provocare a decretis Judicis, quae vocantur interlocutoria; sed causae finem, et decreta litis decisoria necessario esse expectanda. At contra in judiciis ecclesiasticis, et appellari a singulis actis Judicis, unde causarum immensitas nascitur, et immediate ad supremum, unde sequitur, extra territorium magno cum sumptuum impendio, et aliorum intolerabilem malorum mole, proficiscendi necessitas.*

15. Concilium Tridentinum exemplo juris civilis, appellationes a sententia interlocutoria expunxit, nisi haec vim definitivae haberet, aut gravamine constaret, quod per appellationem a definitiva reparari non posset. Interpretes notant, talia esse et gravamina, quae nonnisi cum magna difficultate, et praesudicio partis per appellationem a definitiva reparanda videntur, aut siquae ex toto reparari nequeunt. Atque ex hac interpretatione

Trid. sess.
24. c. 20.

exiguus fructus Tridentinae restrictionis inde superest.

16. Et vero juxta modernam disciplinam liberum est in curiis ecclesiasticis tum a sententia definitiva, tum et interlocutoria, vim definitivae habente, aut damnum irreparabile continente, toties appellare, donec tres sententiae conformes habeantur: ideoque, si ab aliqua interlocutoria sit appellatum, principalis processus sistitur, donec per tres sententias conformes, si toties partes appellare voluerint, quaestio fuerit decisa. Vulgata quidem utroque jure regula est, quod non nisi bis in eadem causa appellare liceat, utpote ab eadem persona. Quid ergo, si utraque pars bis appellaverit. Quatuor erunt appellationes, et quinque, computata decisione primae instantiae, sententiae, quarum illa executioni mandabitur, cui duae aliae fuerint conformes, sive a qua fuit appellatum, et quae fuit bis confirmata. Post tres igitur conformes sententias absolute res judicata censetur, non obstante quacunque oppositione, etiam ex capite nullitatis. *Clem. 1. de Sent. et re Judic.*

Concord.
Gall. de
Trib. ap-
pellat.
§. prohib.

17. Hoc jus et in Concordatum Galliae relatum fuit, nimirum quoad appellaciones a sententiis definitivis. Quantum enim ad appellaciones ab interlocutoria, secunda sententia conformis pro re judicata habetur.

18. Itajus est de appellationibus ordinariis. Quantum vero ad appellationes extraordinarias, veluti ab abusu, quantacunque sententiae conformes, utpote latae ab incompetentibus Judicibus, nequaquam in rem judicatam transeunt, quia pro non dictis habentur in causis civilibus.

Gibert. in
not. ad
c. 1. h.

19. Jure communi tum civili, tum ecclesiastico appellationes, et in causis criminalibus admittuntur. Moribus nostris in foro saeculari plerumque appellatio exulat, si de poena corporis afflictiva agitur, maxime si de crimine admisso ex proprio ore rei constat.

20. Appellationum successivi gradus sunt. Regula est, quod ab inferiore ad immediatum Superiorem appellare oporteat. Jure civili rescripsere veteres Imperatores: *Appellationes, quae recto ad Principem factae sunt, omissis his, ad quos debuerant fieri ex imo ordine, ad Praesides remitti.* Refert. L. 21. ff. de Appellat.

Cap. 2.
De Form.
appellat.

21. Hoc exemplo Honorius III. rescidit sententiam Officialis Archiepiscopi super appellatione, per quam causa a sententia Archidiaconi, praeterita instantia Diaecesani Episcopi, immediate ad tribunal Metropoliticum devoluta fuerat. c. 66. de Appellat.

22. Refertur inter privilegia Sedis Apostolicae, quod a quibuscunque judici-

bus liceat immediate quibusvis Christianis appellare ad Papam, quia Ordinarius Ordinariorum censetur. *c. 4. et passim II. q. 6.*

23. Novo jure praetensum privilegium, veluti nativam ex prima antiquitate divini Primatus praerogativam, passim explicarunt recentiores Pontifices, ut ex exemplis *c. 20. de For. compet. c. 7. et 54. de Appellat.* apparet.

24. Concilium Basileense statuit, ut appellationes semper ad Judicem proxime superiorem fierent, expunctis reliquis appellationibus, quae, omisso medio, mox ad remotiorem Superiorem, si is vel maxime Papa esset, deferrentur.

25. His subdit: ut appellationes ad Pontificem delatae rescripto committantur iudicibus delegatis in partibus, usque ad conclusionem in causa inclusive, haecque omnia sub poena nullitatis, et expensarum. Hoc Decretum in Gallia in Pragmaticam, et inde in Concordatum relatum, eo extensum est, ut causa appellationis in partibus agitetur usque ad tertiam sententiam conformem, et quidem intra biennium decidenda; neque a secunda interlocutoria conformi, nec a tertia definitiva conformi ulterius appellare liceat.

Conc.
Basil.
sess. 31.
Decr. de
caus.

Fleur.
6. 4.
supr.

26. Concordatum Galliae nonnisi ex-
emptorum meminit; usus tamen suc-
cessit, quod causa appellationis, a quo-
cunque ad Papam facta, committi de-
beat usque ad conclusionem iudicibus in
partibus delegatis, qui sint ejusdem na-
tionis, quia extra territorium causam
trahere nequaquam licet. Et si contra-
rium fiat, appellatur ab abusu.

Gibert.
ad c. 2.

27. Et sic, tametsi fuerit causa in pri-
ma, vel secunda instantia coram Sede
Apostolica introducta, potest iterum,
iterumque, donec tres conformes sen-
tentiae habeantur, appellari, utpote ad
Papam melius, meliusque informan-
dum. Hac via a Papa, vel ejus in parti-
bus residente Nuntio, sive Pronuntio
novum rescriptum impetratur, quo al-
ius iudex in partibus delegatur, de cau-
sa rursus cognosciturus; toties enim ap-
pellatio reiterari potest, quousque tres
conformes sententiae habeantur.

28. In Curiis saecularibus plerumque
brevior est via. Nam a sententia infe-
riori mox ad Consilia Provincialia, et
inde ad suprema Praetoria appellare o-
portet, ubi causae per duas duntaxat
sententias conformes finiuntur. In foro
ecclesiastico secus est, quia omnes gra-
dus per rescripta impetrata reperiuntur.

29. Olim jure civili statutum fuit,
ut, si quis in iudicio propriam causam a-

geret, eodem die, vel altero, si succubisset, libellos appellationis porrigeret; is vero, qui negotium tuebatur alienum, etiam tertio die provocare posset. *L. 6. §. 5. C. de Appellat.* Sed Justinianus, sublata veteri differentia, statuit, intra 10 dies a recitatione sententiae indistincte appellationem interponere licitum esse. *Auct. hodie ibi.*

30. Hoc exemplo Bonifacius VIII. declaravit, quod ab actibus extrajudicialibus, in quibus potest appellatio interponi, debeat provocatio fieri intra dicendum, scilicet a die scientiae illati gravaminis *c. 8. de Appellat. in 6.* Disputant nostri, an extrajudicialis appellatio, cujus in jure Decretalium frequens mentio recurrit, juri civili innotuerit? Ait Boehmerus: *Fateor, patere recursum ad Superiorem a facta judicis inique gravantis partem; sicut in genere, qui inique gravatur, querelam desuper movere potest. Verum hic recursus, seu querela non est appellatio proprie dicta, intra decendum interponenda; sed simplex querela, qua Superioris protectio imploratur, et quae cum appellationibus nihil commune habet.*

31. Appellatio tum viva voce in continenti, tum per intervallum decendii scripto interponi potest. Nostro usu plerumque appellatur scripto, utpote per libellum, quo exprimendum est, tum,

a qua sententia, tum, ad quem judicem, tum, adversus quem appelletur. *L. 1. §. 4. ff. de Appellat.*

32. Abhinc, qui appellat, intra 30 dies Apostolos, seu dimissoriales litteras a judice, a quo appellatur, instanter petere debet, ut per eas causa ad Judicem appellationis transmittatur. Hodie hi Apostoli sunt in triplici differentia. Dimissorii dicuntur, quibus Judex testatur de appellatione legitime interposita, et admissa. Ordinarii, et pene soli in usu sunt reverentiales, quibus non ob justitiam causae, sed ob reverentiam Superioris profitetur Judex, se deferre appellationi. Refutatoriis exponit Judex, a quo appellatum est, Judici, ad quem appellatur, se non admisisse appellationem. *L. 39. §. 1. et passim C. de Appellat.*

33. Apostoli, quia instanter petendi sunt, vel saepius, vel uno contextu, peti possunt. *Clem. 2. de Appell.* Passim tamen, tum in Curiis saecularibus, tum et ecclesiasticis usus Apostolorum obsolevit. Provocatio enim interponitur per actam, fitque professio prosequendae appellationis per mandatum Superioris, quod vices subit diplomatis ineundae provocationis.

34. Desiit et ille usus fatalium, quatenus praefigunt terminum introducen-

Gibert.
not. 30.
etc.

dae, finiendaeque appellationis, Jure communi tum civili, tum ecclesiastico fixus est annus, vel ex causa biennium a die interpositae appellationis *Auct. ei, qui C. de temp. et Reparat. Appellat. c. 4. 5. et passim ibi.* Plerumque in supremis Curiis intra trimestre, et in subalternis instantiis intra triginta, vel quadraginta dies appellatio relevanda est. Finiendae enim nullum tempus certum dictum est. Si tamen tres anni sine ulla prosecutione transierint, appellatio perempta censetur. Unde prior sententia in rem judicatam transit. Siquis terminum, usu praescriptum, ad relevandam appellationem neglexerit, admittitur ad novam appellationem interjiciendam, si expensas refuderit.

35. Juxta jus commune permittitur appellanti, novis allegationibus in secunda instantia uti, factaque deducere, quae in prima instantia omissa fuerant. *L. 37. C. de Appellat.* Superest et hodie hoc jus in Curiis subalternis; in Curiis vero supremis, si appellatum sit a sententia per scriptum instructa, ex ipsis actis judicari oportet, an bene, maleve appellatum sit, nisi impetretur a Curia licentia, nova facta allegandi.

Trid. sess.
24. c. 20.

36. Praecipit Concilium Tridentinum, ut, *siquis in casibus a jure permissis appellaverit in foro ecclesiastico, aut de aliquo gravamine conquestus fuerit,*

*seu alias ob lapsum biennii — ad alium
judicem recurrerit, teneatur acta om-
nia, coram Episcopo in prima instan-
tia gesta, ad Judicem appellationis
expensis suis transferre, eodem tamen
Episcopo prius admonito; ut, siquid
ei pro causae instructione videbitur,
possit Judici appellationis significare.
Quod si appellatus compareat, coga-
tur tunc quoque is actorum, quae
translata sunt, expensas pro portio-
ne sua, si illis uti voluerit, subire;
nisi aliter ex loci consuetudine serve-
tur, ut scilicet ad appellantem inte-
grum hoc onus pertineat. Porro ipsam
actorum copiam teneatur Notarius,
congrua mercede accepta, appellanti
quanto citius, et ad minus intra men-
sem exhibere. Qui Notarius, si in dif-
ferenda exhibitione fraudem fecerit,
ab officii administratione arbitrio Or-
dinarium suspendatur, et ad dupli poe-
nam, quanti ea lis fuerit, inter ap-
pellantem, et pauperes loci distribuenda,
compellatur. Judex vero, si et
ipse impeditenti hujus conscius, par-
ticepsve fuerit, aliterve obstiterit, ne
appellanti integra acta intra tempus
traderentur; ad eandem poenam dupli,
prout supra, teneatur. Non obstanti-
bus quoad omnia supra scripta privi-
legis etc.*

Cap. 3.
De Effect.
appellat.

37. Regula est, pendente appellatione nihil posse innovari, ut omnia in eodem statu, in quo erant tempore introducenda, vel introductae appellationis, quamdiu de ea cognoscitur, manean integra. *Appellatione interposita, sive ea recepta sit, sive non, medio tempore nihil innovari oportet; siquidem recepta fuerit, quia recepta est: si vero non est recepta, ne praejudicium fiat, quod deliberetur, utrum recipienda sit, an non sit.* Refert. L. un. ff. nihil innov. appellat. interpos. Et mox: *Recepta autem appellatione tamdiu nihil erit innovandum, quamdiu de appellatione fuerit pronuntiatum.* Extat §. ibi.

38. Hanc regulam novo jure explicat Pontifex: *Non solum, inquit, innovata post appellationem a definitiva sententia interjectam debent semper (exceptis casibus, in quibus jura post sententiam prohibent appellare) ante omnia per appellationis Judicem penitus revocari; sed etiam ea omnia, quae medio tempore inter sententiam, et appellationem (quae postmodum intra decendum interponitur ab eadem) contingit innovari, ac si post eandem appellationem fuissent innovata.* Legit. c. 7. de Appellat. in 6.

39. Itaque, quidquid post appellationem a definitiva interjectam, innovave-

rit, aut attentaverit *Judex a quo*, *Judex* appellationis ante omnia remedio attentatorum revocare, irritare, cassaque debet. *c. 55. de Appellat.*

40. Et vero huic juri locus est, etsi *Judex a quo* appellationi frivolae detulerit: *Quia Judex ipse, in quantum in se fuit, a se jurisdictionem abdicavit eandem, appellationi deferens minus justae, totius causae decisio in Superioris est potestate transfusa. Juxta c. 5. de Appell. in 6.*

41. Declarat Pontifex: *Quod illa, quae post appellationem interpositam ante definitivam sententiam innovantur, donec appellationis ab interlocutoria causam veram esse constiterit, revocari non debent, nisi Judex appellationis (postquam sibi constiterit per appellationem emissam ex causa probabili fore ad se negotium devolutum) inhibeat canonice Judici, a quo appellatum extitit, ne procedat: tunc enim, quidquid post inhibitionem hujusmodi fuerit innovatum, est (licet causa eadem non sit vera) per eundem appellationis Judicem ante omnia in statum pristinum reducendum. Quid clarius? Judici appellationis committitur, attentata in irritum revocare. *c. 7. ibi.**

42. Quantum enim ad prosequendam causae cognitionem suspensa est per appellationem *Judicis a quo* jurisdictio.

Supereſt tamen illi Judici poteſtas ad ea, quae ſpectant ad faciliorem, expeditio- remque appellationis proſecutionem. Sic ipſius eſt, appellationem compelle- re, ut iter arripiat, ut appellationis ju- dici ſe exhibeat, at appellationem in- terpoſitam proſequatur. c. 14. *de Appel.*

43. Duplex ergo eſt effectus appel- lationis; utpote devolutivus, eoquod totae cauſae cognitio, et decifio ad Ju- dicem appellationis transferatur. Alter dicitur ſuſpenſivus, quia ſententiae, a qua appellatum eſt, executio inhibetur.

44. Sunt tamen nonnullae cauſae, quarum executio per appellationem haud ſuſpeditur. Reſcripfit Alexander III.: *Si quando quilibet ſubditorum — ad remedium appellationis convolaverit, non ideo minus eum juxta tenorem mandati, quod in praedicta regula continetur, et institutionem ordinis eſſe corrigendum, et caſtigandum. c. 3. ibi.*

45. Hinc communiter inferunt Inter- pretes, a correptione legitima appella- tioni quoad effectum ſuſpenſivum non eſſe locum. Enimvero, tametſi illa, vel alia Decretalis nominatim Religioſos ſpe- ctet, eadem tamen eſt ratio et de aliis ſubditis. Inquit Pontifex: *Ne ſubjecti contra diſciplinam eccleſiaſticam, in Or- dine ad correptionem canonicam elu-*

dendam, *in vocem appellationis erumpant etc.* Ref. c. 26. de Appellat.

46. Inde Synodus Tridentina ad exemplum harum Decretalium variis Decretis vetat, executionem correctionis via appellationis nequaquam impediri. *Nec appellatio, inquit, hanc executionem, quae ad morum correctionem pertinet, suspendat.*

Trid. sess.
22. c. 1.

47. Excipit tamen Innocentius III. *ni si formam in talibus excefferunt* Praelati, aliique, quibus correctio vel jure, vel consuetudine competit, *observandam.* Hinc concludunt, appellationi etiam, quoad effectum suspensivum, locum esse adversus Decreta in visitatione Episcoporum, si judicialiter, et formato processu Episcopus processit ad alicujus punitionem, quia similis processus formam, et metas simplicis correctionis excedit c. 13. *et ibi Interp. de Offic. Judic. Ordin.*

48. Reliquis novi juris argumentis et appellatio a lata sententia excommunicationis effectu suspensivo destituitur. c. 8. *de Offic. Judic. Ordin.* Declarat Bonifacius VIII: *Sicut excommunicatio, sic ab officio, vel ab ingressu Ecclesiae lata suspensio, aut ipsius effectus per appellationem sequentem minime suspenduntur.* Refert. c. 20. *de Sent. Excomm. in 6.*

49. Ex his unanimi consensu tradunt Interpretes, a sententia censurae, quoad effectum suspensivum, appellationem non admitti, tametsi ad effectum devolutivum appellari inde possit. Rescripsit Innocentius III, quod, cum excommunicatio executionem secum trahat, et excommunicatus per denuntiationem amplius non ligetur, excommunicatus, ut ab aliis evitetur, denuntiari possit, et proventibus Ecclesiae privari. c. 53. §. 1. de Appellat. Utpote, si censura absolute lata sit. c. 40. ibi.

Ordin.
Mechl.
Tit. 16.
art. 7.

Art. 8.

Art. 9.

Art. 11.

50. En alia, et recentiora exempla! Ordinationes Mechlinienses statuunt, ut sententiae, quae non excedunt 50 florenos, sub fidejussoria cautione executioni mandentur, non obstante appellatione. Et mox: in causis officii, deflorationis, et aliis privilegiatis, cum sententia excedet dictam summam, tamen quoad expensas litis, sub simili cautione, executioni sententiae mandabuntur. Quod in causa matrimoniali etiam sub cautione obtinebit, quotiescunque pars appellata paupertatem juraverit. Deinde: in causis vero alimentorum nunquam appellatio executionem, sub cautione faciendam, suspendet, quando agetur de alimentis cessuris, vel cessis tempore litis, aut intra annum. Rursus: In causis beneficiabilibus, quo minus ecclesiastica servitia minuantur, etiamsi appellatum erit, fru-

ctuum perceptio victori sub cautione tribuetur, aut saltem apud tertiam personam sequestrabuntur; quod ultimum semper fiet, quoties neuter litigantium resistebit.

§ 1. Quantum ad effectum devolutivum causa, a qua, et quatenus appellatum est, transfertur ad superiorem judicem, cujus est, inferioris Judicis, a quo appellatum est, dictante justitia vel confirmare, vel cassare sententiam. Si confirmatur, executio remittitur ad priorem Judicem: si cassanda videatur, Judex appellationis exequitur, cessante uberiore appellatione, recentiorem sententiam. *c. 59. de Appel.*

Cap. 4.
De Re-
form. re-
vis. et ap-
pel. ab
abus.

§ 2. Cassationi aequivalet Reformatio. Quum enim nonnullis tribunalibus sit privilegium, quod ab iis in ordine ad effectum suspensivum appellari non possit, querelae quoad effectum devolutivum dare placuit locum reformationis nomine. Ordinatio Curiae Brabantiae ita explicat: *Si quis queratur de sententia lata a Magistratu — quae non sit appellabilis, sed reformabilis, teneatur ab ea reformare intra annum a die latae sententiae; et non obstante hac reformatione, sententia mandabitur executioni, etiam sine cautione, casu, quo id, quod executioni mandatur, per sententiam sit reparabile; nisi reformans infra 14 dies a lata sententia de-*

Ordin.
Brabant.
art. 585.

clararent coram Judicibus, a quo, se velle a sententia reformare; quo casu executionem urgens tenetur praestare cautionem restituendi executum.

53. Hinc apparet, hanc reformationem a vulgari appellatione penes solum effectum suspensivum differre. Reformatio enim spectat illorum tribunalium sententias, quae paratam habent, saltem sub cautione, executionem: ideoque, qui ab illis provocare, vel reformare velit, is statim, non obstante reformatione, consignare tenetur, ut sententia executioni detur.

De Revis. 54. Magis a communibus regulis appellationum, utpote et ad effectum devolutivum distinguitur *Revisio*, quae et dicitur propositio erroris. Quum enim supremis tribunalibus sit jus, quod ab eorum sententiis, quia non habent superiora tribunalia, provocari nequaquam possit, datur facultas supplicandi Principi, ut sententiae prolatae errorem demonstrare liceat per Revisionem, seu reexamen, quo denuo discutitur, num in ejusdem prolatione nullus error intervenerit: itaque, si quis credit, per sententiam supremae Curiae, a qua nec appellari, nec reformari potest, se esse laesum, quia censet, errorem esse commissum, debet ipsi Principi, vel ejus Curiae supplicare, ut possit errorem contra judicatum proponere, sive revisionem mereri.

55. Oportet ergo, quod libellus supplex, Principi, aut Curiae oblatus pro Revisione, contineat rationes, et causas, quibus dictum errorem probare contendit Precista. Jure commune hae preces offerendae sunt intra biennium. *Auct. quae supplic. C. de Precib. Imp. Offerend.* In Gallia vero intra annum hodie impetrari debet.

56. Revisio instituitur coram iisdem Judicibus, qui priorem sententiam tulere; quibus tamen alii, pluresque adduntur, quos aut Rex ex Consiliariis aliarum Curiarum nominat, aut defectu nominationis Regiae ipsa suprema Curia assumit, ut communi opera causam reexaminent.

57. Revisionis remedium est prorsus extraordinarium, ideoque de speciali gratia Principis impetrandum; cui propterea locus non est, si aliud sit ordinarium remedium corrigendi errorem. Declaravit Ludovicus XII. Rex Galliae, propositionem erroris non esse admittendam in causa possessoria, seu ecclesiastica, seu profana; quia post judicium possessorium superest petitorium, quo error possessorii corrigi potest.

58. Fieri debet revisio ex iisdem actis, e quibus sententia, quae erroris arguitur, prolata fuerat: nec recipiuntur partes ad aliud aliquid producendum, ut ex illis actis judicetur. Interim pendente revisione ad executionem prioris senten-

tiae proceditur. De jure communi, si supplicatum fuerit intra decem dies, executio datur, praestita cautione fidejussoria; si autem post decem dies supplicatum fuerit, judicatum sine cautione executioni mandatur. *Auct. quae suppl. de Prec. Imp. Offerend.* Verum haec distinctio nostris moribus a foro recessit, sitque simplex executio, tam quoad principale, quam et quoad expensas litis.

De Appel.
ab abus.

Fleur. J.
E. P. III.
c. 24.

59. In Gallia recentius innotuit appellatio tanquam ab abusu, per quam querela de iudice ecclesiastico, tanquam potestatis suae limites transgresso, vel aliquid contra jurisdictionem saecularem, aut generatim adversus libertates Ecclesiae Gallicanae auso proponitur. Tum enim hoc appellationum genus invaluit ad ea reprimenda, quae contra Pragmaticam, posteaque contra Concordatum auderent Ecclesiastici. Haec appellatio quum reciproca esse debeat, eadem utilis foret adversus Iudices saeculares, licet hoc rarissime fieri soleat.

60. Principio haec appellatio semper appellabatur appellatio tanquam ab abusu notorio: conveniunt enim omnes, abusum supponi notorium, esseque hoc remedium extraordinarium, nonnisi urgente necessitate, et Reipublicae bono publico adhibendum: unde regii Procuratoris in hac re primae partes sunt. In praxi tamen ab his regulis declinant sae-

penumero in causis levioribus, Cleri querelis, et regio jussu posthabitis, hujus generis appellationes interponentes.

61. Saepe institit Clerus, ut casus, ex quibus appellari posset tanquam ab abusu, specificè a Rege definirentur. Hodie Gibert
in not. id reliquum est, quod appellatio tanquam ab abusu recipi non soleat, nisi supplicatio stipata sit consultatione duorum Advocatorum, qui testantur, casum, de quo agitur, esse bene fundatum. Oportet abhinc et appellantem deponere summam 75 librarum ad eleemosynam pro casu, quo appellatio temeraria judicabitur.

62. Haec appellatio introducenda est in Curia suprema plerumque in Senatu. Fleur.
supr. Unde, si una Diaecesis ad duo Parlamenta porrigitur, Episcopus in utroque Senatu Officiale alit, ut de appellationibus tanquam ab abusu quilibet Senatus in sua jurisdictione cognoscere possit. Introduci potest etiam in Consilium sanctius, et in Consilium Principis secretius ab iis, qui ex eo pendent in causarum suarum dijudicatione.

62. Locum autem habet in toto regno, ne quidem terris obedientiae exceptis. Abusus nullo temporis lapsu praescribitur, si in incompetencia Judicis ecclesiastici fundatur. Appellari ab abusu potest etiam post tres sententias conformes, quia causa ex ordine jurisdictionis eccle-

fiasticae eximitur, licet non in totum, sed in tantum. Nam, licet totus Senatus sit corpus laicum, inter Senatores tamen plures necessario sunt ecclesiastici, qui Canonum doctrina imbuti, et disciplinae ecclesiasticae amantes praelumuntur. Formula haec est, ut appellatur a Decreto Judicis, et cunctis ejus consequentiis.

63. Appellatione hac introducta suspendatur manus Judicis *a quo*. Absit tamen, quod inde violetur, vel turbetur legitima Jurisdictio ecclesiastica! hinc non suspenditur correctio canonica Clericorum, vel Religiosorum. Si tamen illis injuria, vel violentia inferatur, datur et illis recursus ad Regia tribunalia protectionis causa. Nec tunc Senatus providet, ut in caeteris violentiis; sed secreto ordinat id, quod aptius sit negotii qualitati ad consequendam tranquillitatem, et quietem restituendam.

64. Si de Bulla, vel Rescripto Pontificis lis est, reverentiae causa non a concessione rescripti, sed ejus executione appellandum est, ut pars adversa magis, et quae in judicio facta sunt, quam Papae oraculum, impugnari videatur.

65. Quamvis appellatio tanquam ab abusu Franciae propria sit: caeterae tamen nationes interdum media huic aequipollentia adhibuerunt. Hispani saepe Bullas supprimunt, Belgae eas publicari vetant, nisi stipatas Placeto Regio;

Germa-

Germani sua Concordata violari non patiuntur. Habet enim unaquaeque Respublica consuetudines, libertates, et privilegia singularia.

66. Superfunt recusationes Judicis, quibus ad exemplum appellationum causae cognitio tum suspenditur, tum devolvitur. Est enim recusatio suspicionis causa adversus Judicem exceptio, a parte proposita ad ejus jurisdictionem declinandam, quia in ea causa non videtur satis indifferens, cum partium studio tangi censeatur.

Cap. 5.
De Recusar. Judic.

67. Causae recusationis diversae, ac multiplices, quia ex variis causis suspicio adversus Judicem oriri potest, sunt. In ordinatione Galliae de ann. 1667. duodecim enumerantur, indicanturque alia media recusationis tum de jure, tum de facto.

Ordin.
Tit. 24.
art. 12.

68. Recusationis causae, si plures sint, omnes proponendae, et quidem ad exemplum appellationis ab interlocutoria, scripto sunt. Unde libello opus est, ut Judici exhibeatur. *c. 1. de Appell. in 6.*

69. Causa recusationis proposita, si Judex eam vel non sufficientem agnoscat, vel factum, quod pro causa suspicionis adversus eum allegatur, falsum dicat; ne in propria causa Judex constitui videatur, non potest ipse de causa recusationis cognoscere, sed causa subsistere debet, donec ab altero sive iudice, sive

arbitro judicetur. Juxta Decretum Concilii Lateranensis IV. eligendi sunt arbitri, qui de causa recusationis cognoscant. *c. 61. de Appellat.*

70. Hi arbitri electi arbitri juris dicuntur, quorum est more judiciario causam suspicionis decidere. Si horum sententia alteruter se gravatum senserit, appellatio admittitur, quia arbitri juris sunt. En viam apertam, causas in immensum protrahendi.

71. Sed ne ipsi arbitri causam protrahant, statuit Innocentius III, *ut ipsis arbitris per Judicem competens terminus praefigatur, intra quem in idem conveniant, vel tertium concorditer advocent, cum quo ambo, vel alter eorum ejusdem suspicionis negotium terminare procurent. Alioquin Judex ex tunc in principali negotio procedere non ommittat. Refert. c. 2. de Appell. in 6.*

72. Jure novo civili, ecclesiasticoque recusari potest non modo Judex ordinarius, delegatusque, sed et Assessor, Auditor, Commissarius, Notarius, Graphiarius, Consultor, testiumque Examiner. *Arg. c. 41. de Appell. et passim Interp.*

73. Moribus hodiernis plerumque totum Collegium Judicum recusari nequit, quamvis singuli Consilarii, Judicesque ex juris canonici dispositione recusari possint; ita tamen, ut causae suspicionis non ab arbitris juris, sed a Collegis aliis non

suspectis discutiantur. In Gallia, si tribunal constat sex, aut pluribus iudicibus, causa recusationis a quinque reliquis, et si minus, quam sex constat, a tribus examinanda est. In tribunalibus, in quibus nonnisi unus Judex est, eo recusato numerus iudicum per Advocatos, si qui sunt, illius tribunalis, alioquin per seniores Practicantes suppletur.

Gibert.
n. 19.

74. Si autem ex Senatoribus, vel Iudicibus plures recusentur, tunc subinde recusationis cognitio ad Iudicem superiorem spectat, aut subinde a Principe alii non suspectis iudicibus adiunguntur, quibus hujus causae cognitio injungitur.

75. In curiis saecularibus, si grandis numerus Iudicum est suspectus, saepe a Rege impetratur evocatio causae ad aliud tribunal, et si suspicio ex causa consanguinitatis proveniat, sufficit, pro evocatione tres, aut quatuor Iudices esse suspectos.

Idem
n. 20.

* 76. Juvat quoad appellationes ad Sedem Romanam circa majores causas veterem sensum subicere. Inquit S. Innocentius I: *Si majores causae in medium fuerint devolutae, ad Sedem Apostolicam, sicut Synodus statuit, et beata consuetudo exigit, post episcopale iudicium, referantur.* Juxta S. Leonem, *si forte inter ipsos, qui praesunt, de majoribus, quod absit, peccatis causa nascatur, quae provinciali nequeat*

S. Innoc. I.
ep. 8.

S. Leo
ep. 5. ad
Anat.
Theff. c. 7.

Vigil. ad
Auxent.
c. 6.

S. Greg.
lib. 5.
ep. 50.

examine definiri — ad nostram cognitionem, quidquid illud est, transferatur. Praecipit Vigilius: Siquae vero certamina, aut de religione, quod abfit, aut de quolibet negotio, quod ibi in Concilio pro sua magnitudine terminari non possit, totius veritatis indagine diligenti ratione discussa, relationis ad nos seriem destinantes, Apostolicae Sedi terminanda servate. En ex sententia S. Gregorii veterem rerum ordinem: Si, inquit, quarundam causarum tale fuerit certamen exortum, in quo aliorum praesentia opus sit, congregatis sibi in numero competenti Fratribus, et Coepiscopis nostris, salubriter hoc aequitate servata ipse Metropolita Arelatenfis discutiat, et canonica integritate decidat: si quam vero contentionem de fidei causa evenire contigerit, aut negotium emerferit, cujus vehemens forte sit dubietas, et pro sui magnitudine iudicio Sedis Apostolicae indigeat; examinata diligentius veritate, relatione sua ad nostram studeat producere notionem, quatenus a nobis valeat sine dubio sententia terminari.

T I T V L V S XI.

De Poenis, et Censuris Ecclesiasticis.

CAPVT I.

De Poenitentiis Canonicis.

1. Semper penes Ecclesiam fuit auctoritas, pro qualitate criminum, et conditione poenitentium satisfactiones iustas, veluti poenas, et poenitentias decernendi, quibus poenitentes tum adeo gratiam mererentur, tum et ipsi suis peccatorum vulneribus mederentur, tum et scandala, quae fecissent, repararent.

Trid. sess.
14. de Poenit. Sact.
c. 8.

Fleur. J. E.
P. III. c. 18.

2. Sunt vero hae poenitentiae, poenaeve vel mere spirituales, veluti censurae; vel aliquid saeculare involvunt, uti eleemosynae. Prioris generis poenae ita propriae sunt Ecclesiae, ut eas semper, et sola exercuerit, etiam in maximo persecutionum aestu; quia magis in simplici abstentione, et recusatione, quam coactione, et inflictione positiva, consistunt. Quid enim depositio Presbyteri aliud sibi vult, quam ut appareat, eum non amplius pro Presbytero esse habendum, neque Sacramenta, vel doctrinam ab eo accipiendam esse, quia a Sacerdotio exclusus est? Quid excommunicatio Laici, quam ut declaretur, excommunicatum non pro Christiano, sed pro infideli esse habendum, cum a caetu fidelium esset expunctus?

3. Posterioris generis poenae, quae coactionem quandam involvunt; pariter antiquis auctoritatibus nituntur: nam ab omni tempore Ecclesia peccatoribus poenitentibus eleemosynas, jejunia, aliasque afflictiones corporis imperavit, in poenitentibus absolutionem denegavit, eosque, si diu haerent in vitio, neque ad poenitentiam, vel satisfactionem proni essent, excommunicavit. Quippe veteri jure nemo invitus ad poenitentiam vi obtorta cogebatur. Unde illae satisfactiones potius instar conditionis offerebantur pro promerenda, contrahendaque poenitentia canonica.

De Mulct.

4. Novo jure, quod, neglecto veteri ordine poenitentiae canonicae, forum justitiae adoptavit, coeperunt exactiones eleemosynarum per modum mulctae ad vindictam publicam criminum adhiberi. *c. 13. §. 2. de Offic. Judic. Ord.*

5. Vetat Alexander III. *Ne passim pro corrigendis excessibus, et criminibus puniendis a Clericis, et Laicis poena pecuniaria exigeretur; utpote si crimen aliam poenam spiritualem mereretur. c. 3. de Poen. et ibi Fagnan.*

Trid. sess.
23. c. 1.
Sess 25.
c. 3. et 14.

6. Et vero, si justus locus est exigendae mulctae, oportet eam totam quantam juxta Tridentina Decreta in pios usus, aut solatium pauperum impendere, ut nihil ex ea in privatam

commodum judicis ecclesiastici recidat. In Gallia pius usus, in quem poena pecuniaria applicanda est, in ipsa sententia exprimendus est.

7. Praecipit in Concilio Mediolanensi I. S. Carolus, ut, quotiescunque delicti causa Clerici mulctandi sunt, quae ab ipsis exigenda erit pecunia, nullo modo ad Episcopum directe, vel indirecte perveniat, in ejusve commoda quacunque ratione convertatur; sed idem Episcopus, parte pecuniae, quae tertiam non superet, delatori assignata, reliquam piis operibus, aut locis, quibus ei videbitur, omnino attribuat.

8. Inter species poenitentiarum fuit et jam pridem reclusio poenitentium in Monasterio, ut ibidem peccata sua deflare, et exercitia poenitentiae ab hominum conspectu remoti facilius subire, et occasiones peccatorum evitare possent. Meminit hujus poenitentiae Synodus Agathensis c. 7. D. 50. Meminit hujus reclusionis frequentius S. Gregorius c. 15, 18, 19, 28, 39. XXVII. q. 1.

9. Fit hujus poenae mentio et in argumentis novi juris c. 6. §. 7. de homicid. c. 35. de Sent. Excom. Hodie saepe solent Episcopi, eorumve Officiales Sacerdotibus, aut Clericis in vitium prolapsis injungere, ut se ad tempus, vel perpetuo in Monasterium, aut Se-

De rebus
Monast.

minarium Clericorum recipiant, certa pietatis, praescriptaeque poenitentiae exercitia pro peccatorum expiatione, et vitae emendatione subituri.

De carcer.

10. Verum aliquorum ea est duritia, et malitia, ut nec disciplina regularis ad eos continendos, et a vitiis retrahendos sufficeret, unde jam pridem in usu fuit, ut et in ipsis monasteriis essent loca quaedam separata, quibus tanquam in carcere incorrigibiles, et majorum scelerum rei recluderentur. In regula Aquisgranensi dicitur: *Sit locus intra claustra Canonorum, sicut in multis locis noscitur esse, quo ad tempus retrudantur, et secundum modum cul-pae castigentur.*

Reg. Ca-
non.
cap. 134.

11. Novo jure ecclesiastici carceris, quem Episcopi in suis Praetoriis poenitentiae Cleri assignabant, saepius mentio recurrit, eo moderamine, ut justa custodia sit; per quam reus commissa defleat, et flenda ulterius non committat. *c. 35. de Sent. Excom. c. 27. §. 1. de Verb. signif. c. 3. de Poen. in 6.*

De Exil.

12. Fuere tempora, in quibus obstinati, et excommunicati opitulante brachio saeculari in exilium agerentur, quod Nestorio, aliisque contigit. Refert nonnulla vetera Decreta Gratianus *c. 23. D. 63. c. 6. III. q. 4. c. 3. III. q. 5.*

13. Superest novo jure Decretum S. Gregorii, quo mandat, ut Subdiaconus

Calumniator, prius Subdiaconatus officio privetur, atque verberibus publice castigatus in exilium deportetur. *c. 1. de Calumn.* Juxta Decretum Concilii Antiocheni: *Quod si quis ista omnia, quae spectant censuram, contempserit, et Episcopus minime emendare potuerit; Regis judicio ad requisitionem Ecclesiae exilio damnetur.* Refert. *c. 2. de Cler. Excom.* En Clementis III. explanationem! *Postmodum vero, inquit, si in profundum malorum veniens, contempserit, cum Ecclesia non habet ultra, quid faciat, ne possit esse ultra perditio plurimorum, per saecularem comprimendus est potestatem; ita, quod ei deputetur exilium, vel alia legitima, utpote civilis, poena inferatur.* *c. 10. de Judic.*

14. Rescripsit Urbanus III., Episcopo inter alia reliquum esse, quod de solo vertendo a Clericis exigere possit juramentum. In usu Galliae id et hodie observatur, quod Presbyterum a sua Diaecesi ablegare, aut, si extraneus sit, in suam Diaecesin remittere possit: modo nihil contineat, quod per modum sententiae poenam exilii exprimat. Id enim abusivum judicaretur. *c. 3. de Crim. Fals. et ibi Interp.*

De Emigrat.

15. S. Augustinus virgarum meminit, quibus Episcopi in juniores Clericos, Abbates in Monachos, paternae, dome-

De flagell.

fficaeque disciplinae causa ad correctionem castigationemque, procul ab omni vindictae genere, utebantur. c. 1. XXIII. q. 1.

16. Hae sunt poenae in tribunali ecclesiastico usitatae, quarum mitiores salutarem correctionem continent; acerbiores eo tendunt, ut vel rei fidelibus nocere nequeant, salva conversionis via, vel exemplo sint, ut scandala reparentur. A vindicta autem, et supplicio semper abhorruit Ecclesia. Pronuntiat Canon Apostolorum: *Episcopum, Presbyterum, aut Diaconum, qui verberat eos, qui peccant, vel infideles, qui injuriam fecerunt, et per hoc vult timeri, deponi jubemus.* Refert. c. 7. D. 45. Inquit S. Gregorius: Pastores enim facti sumus, non percussores c. 1. ibi. Alibi statuitur: *Non licet Episcopo manibus suis aliquem caedere; hoc enim alienum a Sacerdote esse debet.* Refert. c. 25. D. 86.

17. Jure novo rescripsit Alexand. III. Panormitano Episcopo: *Pecuniaria poteris poena mulctare, et etiam flagellis manibus ministri afficere, ea moderatione adhibita, quod flagella in vindictam sanguinis non transeant. Si vero ita gravis fuerit excessus, quod mortem, vel detruncationem membrorum debeant sustinere: vindictam re-*

serve regiae potestati. Refert. c. 4. de Rapt.

18. Praecipit Justinianus, ut, si de crimine civili Clericus convictus esset, prius ab Episcopo sacerdotali dignitate spoliaretur, antequam per Judicem saecularem poenae subjici possit. *Nov. 83. Praefat. §. 2.* Novo jure haec depositio, quam degradationem vocamus, locum habet in suppliciis capitalibus, *c. 10. de Judic. et ibi Interp.*

19. Veteri jure promiscuus usus vocabuli depositionis, degradationisque in foro ecclesiastico fuit ad significandum, quod Clericus condemnatus, amisso loco, et gradu sui ordinis, in statum, et conditionem Laicorum dejectus esset. Ad hominum animos percellendos placuit ritus, Clericum depositum spoliansi publice ornatu clericali, eidemque, si Concilium injuria depositum duxerit restituendum ornamenta publice reddendi, quae est sanctio Toletani IV. *Concilii c. 65. XI. q. 3.*

De de-
grad.

Fleur.
P. 3. c. 19.

20. Et quamquam Clericus depositus Laicus fieret, non poterat tamen vitam vivere saecularem, sed Monasterio commendabatur ad poenitentiam, quam si subire detrectaret, excommunicationis fulmine feriebatur. *c. 7. D. 50.*

21. Sequentibus temporibus invaluit distinctio inter depositionem, vel degradationem realem, et verbalem. Ver-

balis est simplex depositio, nullis caeremoniis externis stipata. Realis, five solemnns ad hunc fere modum peragitur. Clericus degradandus induitur omnibus sui ordinis ornamentis, manibusque tenet librum, vel aliud officii sui instrumentum: hoc habitu adducitur ad Episcopum, qui singula singillatim ornamenta ei publice eripit, incipiendo ab eo, quod in ordinatione ultimum, et desinendo in eo, quod primum erat, jubetque, ut caput omne radatur ad delendam coronam clericalem, ne ullum superfit Clericatus vestigium. Inter haec pronuntiat conceptas verborum formulas, eis, quae in ordinatione adhibentur, contrarias. *c. 2. de Poen. in 6.*

22. Haec solemnns degradatio fit, si Clericus Curiae saeculari ad supplicium tradendus est: unde Judex Laicus coram adstat, ut reum illico ad se rapiat. Ecclesia tamen pro integritate vitae, et membrorum diserte intercedit. Inde si mortis poena remittitur, homo claustro ad agendam poenitentiam traditur. *c. 27. de Verb. Signif.*

23. Recentius ad solemnem degradationem restrictus est numerus Episcoporum, qui a veteribus Canonibus ad simplicem depositionem requiritur. Nam ad deponendum Episcopum XII. Episcoporum, ad deponendum Presbyterum VI. Episcoporum, ad exauctorandum Dia-

conum VI. Episcoporum numerus desiderabatur. Minores Clericos Episcopus in confessu sui Cleri deponere poterat. Et haec quidem vetustis temporibus, quibus Concilia frequentiora, et Clericorum crimina rariora fuere, factu erant facilia. Superfunt veteres auctoritates. *c. 4. et 7. XV. q. 7.*

24. Sequiori tempore Clerici saepius peccarunt; sed Concilia Episcoporum, in Gallia, et Germania maxime, coactu difficilia fuere. Hinc nonnunquam Episcopi vel per se, vel per suos Officiales deponere ausi sunt Presbyteros. Plerumque autem enormiorum criminum succrevit impunitas, quia non poterat non negotium diutius protrahi, eoquod tanto numero Episcopos oporteret expectare. Concilium Tridentinum pro acceleranda poena, criminibus debita, statuit, Episcopum ad degradationem solemnem Presbyteri, vel alterius Clerici, loco aliorum Episcoporum, tot Abbates infultos, vel alias personas, quae sunt in ecclesiastica dignitate, advocare posse.

Trid. sess.
13. c. 4.

25. Quo res recidit? In Gallia tandem recusantibus Episcopis sine causae cognitione degradare Clericos, quos iudices regii in casu privilegiato capitis damnaverant, usus degradationis interiiit. Inde pedetentim eviuit reverentia erga personas consecratas, quae li-

Et oribus palam constringendae projiciuntur, ut nullam hodie in Francia degradationem videas. Est et alibi degradationis exemplum rarissimum.

Cap. 2.
De orig.
Poen.
temp.
Greg. II.
ep. ad
Leon.
Isaur.

26. Modus, quo Ecclesia utitur erga reos, quam dispar sit ab eo, quem observant Principes saeculares in illis puniendis, sat Gregorius II. ex saeculo VIII. exhibet: *Vides, inquit, Imperator Pontificum, et Imperatorum discrimen? Si quispiam te offenderit, domum ejus publicas, et per multas spolias, solum illi vitam relinquens, tandemque illum etiam vel suspendio necas, vel capite truncas, vel relegas, eumque a Liberis, et ab omnibus cognatis, et amicis suis per exilium amandas. Non ita Pontifices, sed, ubi peccarit quis, et confessus fuerit, suspendii, vel amputationis capitis loco, Evangelium, et crucem cervicibus ejus ad poenitentiam circumponunt, eumque tanquam in carcerem, in Secretaria, sacrorumque vasorum aeraria, ut commodus locus sit agenda poenitentiae, conjiciunt, in Ecclesiae Diaconia, et Catechumenia, quae sunt loca a mundi tumultibus, et peccatorum periculis aliena, ablegant, ac visceribus ejus jejunium, oculisque vigiliis, et laudationem ori ejus, veluti opera salutaris poenitentiae inducunt. Cumque probe castigarint, probeque fame afflixerint,*

tum pretiosum illi Domini corpus impertiunt, et sancto illum sanguine potant; et cum illum vas electionis restituerint, ac immunem peccati, sic ad Dominum purum; insontemque transmittunt. En ordinem omnem poenitentiae.

28. Veteri instituto Monasteria praecipuis agenda poenitentiae destinabantur. Hinc ea aetate retrusiones in Monasteria imponebantur, non tam in vindictam publicam criminum, et in vicem incarcerationis, quam ad salutarem poenitentiam agendam.

28. Quid de fustigationibus, reliquisque tormentis? Inquit Hildebertus Cenomanensis Episcopus: *Reos tormentis afficere, vel suppliciis extorquere confessionem, censura Curiae est, non Ecclesiae disciplina: Ecclesia non est carnifex, sed sacrificex: et pro reis immolat, reos autem immolare non solet.*

Bibl. Patr.
Tom. 21.
pag. 128.

29. Patres Concilii Africani ann. 401. decreverunt, *siquis cujuslibet honoris Clericus judicio Episcoporum quocunque crimine damnatus fuerit, non liceat eum sive ab Ecclesiis, quibus praesuit, sive a quolibet homine vi, et armis contra sententiam defensari, interposita poena damni pecuniae, atque honoris, quo nec aetatem, nec sexum*

excusandum esse praecipimus. c. 3. XXI.
q. 5.

30. Hoc praejudicio, reliquoque civilium legum exemplo jus novum foro ecclesiastico diversa civilium poenarum, per viam exactiois, et coactionis, genera arrogat. *c. 2. et passim de Poen.*

Fleur.
supr.
c. 18. §. 3.

31. Nostris moribus iudex ecclesiastici poenam honorariam decernere potest, modo ea obeatur in Praetorio, non vero alibi, ubi non habet territorium. Injungere potest poenam pecuniariam, non mulctae nomine, sed eleemosynarum, ubi opus pium, cui applicandae, exprimendum. Injungere potest flagellationem remotis arbitris, non fustigationem publice manu Carnificis infligendam. Injungere potest Clerico extraneo emigrationem e Diaecesi, non vero exilium imperare. Injungere potest carcerem perpetuum, et ob crimina leviora secessum in Monasterium, vel Seminarium. Quae distinctiones presse observandae, ne appellationibus tanquam ab abusu fenestra aperiatur.

Cap. 3.
De Cen-
sur.

Morin. de
Sacram.
Poenit.
lib. 6.
c. 25.

32. Ecclesiae propriae sunt censurae, quae olim forum poenitentiale spectabant, et instruebant, quia a potestate clavium haud sejunctae erant. Quippe juxta Morinum: *Ars illa stricte, praeciseque, et secundum formalitates logicas de censuris ecclesiasticis loquendi,*

di,

di, et philosophandi per undecim, et amplius saecula ecclesiasticis auctoribus cognita non fuit.

33. Scholastici tres tantum censuras recensent. Unde colligitur, depositionem, et degradationem apud eos eo nomine haud venire, irregularitatem impedimentum esse Canonicum, non autem censuram; interdictum censuram esse, non vero cassationem a divinis. Quippe rescripsit Innocentius III. per censuram interdicti, suspensionis, et excommunicationi sententiam intelligi. c. 20. de Verb. Signif.

34. In scholis inde vulgo recepta est definitio censurae, quod sit poena spiritualis, et medicinalis, privans usu aliquorum spiritualium bonorum per ecclesiasticam potestatem ita imposita, ut per eandem ordinarie absolvi possit. Ait Suaresius: haec definitio desumpta est ex iis, quae jura, et Doctores communiter de censuris tradunt; ab his enim desumenda est descriptio, et essentia talium rerum moralium, quae ex arbitrio hominum pendent.

Suares.
de cen-
sur. Disp.
I. sect. I.

35. Invaluit illis saeculis, quod forum internum poenitentiale, a foro externo, scilicet contentioso, Jurisdictionis ecclesiasticae distingueretur, fecernereturque Ordinis potestas a potestate jurisdictionis. Inde auctoritas ferendi cen-

turas ad forum externum, et potestatem jurisdictionis referri caepit, quia a potestate Clavium interna, quae exercetur in foro poenitentiali, spectatque potestatem Ordinis, totaliter separatur.

36. En consuetaria! nemo potest virtute Clavium ferre censuras, nisi habeat in foro externo jurisdictionem: nec enim sufficit, quod habeat potestatem clavium in foro poenitentiali absolventi, et retinendi peccata. Quippe haec discretio refertur ad potestatem Ordinis.

37. Ulterius, quia Episcopo confirmato competunt ea, quae jurisdictionis sunt, ejus est potestas censuras ferendi, licet necdum ordinatus fuerit: e contra Episcopus titularis, licet ordinatus, destituitur potestate ferendi censuras, quia jurisdictione caret pro foro externo. Quid amplius? Et simplici Clerico, vel primae tonsurae, vi jurisdictionis competentis concedunt potestatem ferendi censuras, quia haec jurisdictio nullum supponit characterem, cum ad forum contentiosum pertineat.

38. Jure novo occurrit exemplum, Pontificem aequi, bonique habuisse, quod Abbatissa tum Canonicas, tum et Clericos suae jurisdictioni subditos ab officio, et beneficio suspenderit, saltem per viam mandati *c. 12. de Major. et Obed.*

39. Postquam receptum est; auctoritatem ferendi censuras cohaerere potestati jurisdictionis, consequens fuit, illam et via consuetudinis, praescriptionisque acquiri posse, quemadmodum alia, quae jurisdictionis sunt. Afferunt in eam rem exemplum. *c. 3. de Offic. Judic. Ordin.*

40. Declarat Bonifacius VIII., censuram Episcopi non spectare subditos, extra ipsius Diaecesim peccantes, quia in aliena Diaecesi jurisdictione destituitur. Ideoque censura lata in non subditum, aut extra territorium defectu jurisdictionis est nulla *c. 2. de Constitut. in 6.*

41. Quum tum frequentia essent privilegia exemptionis, quae Regulares a jurisdictione Episcopi liberarunt, statuit Synodus Tridentina, *ut censurae, et interdicta, nedum a Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante Episcopo, a Regularibus in eorum Ecclesiis publicentur, atque observentur.*

Trid. sess.
25. de Regul.
c. 12.

42. Inter censuras ecclesiasticas primum tenet locum excommunicatio, cujus diversae species in veterum disciplina observantur. Nam et Episcopus, qui adesse Concilio neglexit, vel alienum Clericum ordinavit, excommunicatus dicebatur, quod, communione aliarum

Cap. 4.
De divers.
Excom.
spec.

Ecclesiarum privatus, ad propriae Ecclesiae communionem restringeretur. c. 10, 12, 13, 14. D. 18.

43. Aliud veteris hujusmodi excommunicationis exemplum fuit, quod aliquando Episcopi, aut Ecclesiae a mutua se communiōe distare significarent per rejectionem litterarum communicatoriarum, commendatitiarumque. Vetus enim usus fuit, quod Ecclesiae invicem sibi communionis litteras, quas Formatas dixere, mitterent, fidelibusque ultro, citroque ex una ad aliam Ecclesiam commeantibus, commendatitias, seu pacificas redderent, quia peregrinum in aliena Ecclesia ad Sacra admittere non licuit, nisi sui Episcopi stipatus fuisset epistolis. Si ergo una Ecclesia alteri has communionis litteras dare, aut invicem recipere recusaret, communionem mutua abruptisse, per quandam speciem execrationis, vel excommunicationis, videbatur. Ita Epiphanius scripsit ad Joannem Hierosolymitanum: *Fecistis nos etiam poenitentiam agere, quare vobis communicaremus, ita Origenis errores, et dogmata defendentibus. Simpliciter loquor, nos, secundum quod scriptum est, nec oculo nostro parcimus, ut non effodiamus eum, si nos scandalizaverit, nec manui, nec pedi, si nobis scandalum fuerit: et vos ergo, sive oculi nostri, sive manus, sive*

pedes fueritis, similia sustinebitis. Refert Hieronymus.

44. Absit vero, quod id genus excommunicationis rationem censurae ecclesiasticae ad effectum potestatis clavium praefetulerit! Nam et saepe populus, causa scandali, ipsius sui Pastoris communionem exhorruit. Refert S. Cyrillus: *Cum primum Nestorius in publica Synaxi haeresin suam prompsisset his verbis: Siquis Mariam Deiparam esse dixerit: anathema sit: clamor quidem oritur, et excursus fit ab omni plebe. Neque enim illi amplius, cum talia sentiret, communicare volebant; ita, ut populus Constantinopolitanus a synaxi abstineret.*

S. Cyrill.
ad S. Caes.
lest.
ep. 18.

45. Atque veteri more tam frequens harum dissensionum, discessionumque exemplum fuit, ut Synodus Constantinopolitana IV, quia animadvertit, saepe sine causa plebem a sui Pastoris communionem abhorruisse, hanc cautelam objicere debuerit. *Nullus Clericus ante diligentem examinationem, et synodicam sententiam a communionem proprii Patriarchae se separet, licet criminalem quamlibet causam ejus se nosse praetendat: nec recuset nomen ipsius referre inter divina mysteria. Idem statuimus de Episcopis erga proprios Metropolitas: similiter, et de Metropolitanis circa Patriarcham suum. Quis*

Synod.
Const. IV.
can. 10.

vero contra fecerit ab omni sacerdotali operatione, et honore decidat.

46. Repressis corruptelis superat ad exemplum veteris juris et in Monasteriis quoddam excommunicationis genus, Reg. c. 44. quo juxta Regulam S. Benedicti Fratres, ferius venientes, vel alias delinquentes ab Oratorio, et mensa communi excludabantur.

47. In veteri Ordine poenitentiae fere omnes stationes quandam excommunicationem referebant. Prima enim ab omni ingressu Ecclesiae poenitentes arcebat: altera ab omnibus precibus prohibebat: tertia a precibus eucharisticis excluderat, quarta usum Eucharistiae interdicebat. c. 41. XI. q. 3. c. 23. XVII. q. 4.

48. Atque has excommunicationes veteres dixere censuras medicinales, ut eas a mortalibus, quae anathema involvunt, distinguerent. Agit de utraque censurae specie S. Augustinus: *Nos vero, inquit, quemquam a communione prohibere non possumus, quamvis haec prohibitio nondum mortalis sit; sed medicinalis, nisi aut sponte confessum, aut in aequo, sive saeculari, sive ecclesiastico judicio nominatum, aut convictum. Et alibi: Neque a populo Dei separamus, quos vel degradando, vel excommunicando ad humiliorem, quam-*

S. August.
lib. 50.
Homil.
hom. an.

Post col-
lat. contr.
Dom.

vis primum, *poenitentiae locum redi-
gimus.*

49. Novo jure hae excommunicatio-
nis species, quae solummodo passiva Sa-
cramentorum participatione privant, di-
cuntur minores, quarum primus memi-
nisse dicitur Gregorius IX. *c. 10. de Cl.
Excom. Minist. c. 59. de Sent. Excom.*

50. Est quoque alia excommunicatio,
quae exprimit anathema, id est, tota-
lem resectionem a corpore Ecclesiae
juxta illam sententiam Evangelii. *Si Ec-
clesiam non audit, sit tibi sicut Ethni-
cus, et Publicanus.* Hanc veteres mor-
talem dixerunt, quia hac resectione, ut
Ethnici, et Publicani reputantur, ut
nec eorum in publicis precibus et suffra-
giis ratio haberetur, saltem tanquam
membrorum Ecclesiae, nec eorum, si
in ea censura decessissent, oblationes re-
ciperentur, in signum, quod Ecclesia
omnem communionem eorum, post-
quam tanquam membra putrida, et mor-
tua a corpore Ecclesiae abjecti essent,
abhorreret, ut et memoriam eorum post
mortem execraretur.

Matth. 18.

51. Jure novo haec excommunicatio
audit major, eaque tam frequens est,
ut haec sola simplici nomine excommu-
nicationis denotetur. Inquit Gregor. IX.:
*Si quem sub hac forma verborum: il-
lum excommunico, vel simili: a Ju-
dice suo excommunicari contingat;*

dicendum est, eum — majore excommunicatione (quae a communione fidelium separat) esse ligatum. Refert. c. 59. de Sent. Excom.

Can. 5.
De Effect.
Excom.

52. En terribiles effectus hujus censurae mortalis! Ex sententia S. Augustini: *Nihil enim sic debet formidare Christianus, quam separari a Corpore Christi: si enim separatur a Corpore Christi, non est membrum ejus. Si non est membrum, non vegetatur spiritu ejus. Refert. c. 33. XI. q. 3.*

53. Veteri more nomina excommunicatorum e diptychis Ecclesiae eradebantur, eoquod habere nomen in diptychis idem esset, ac ex iis nomen illius recitare inter missarum solemnias, in iudicium, quod esset de communione fidelium, et de corpore Ecclesiae. Hodie is usus est, quod excommunicati a publicis precibus, divinisque officiis Ecclesiae, quae solis fidelibus, et Ecclesiae filiis patent, repellantur. Pro excommunicatis enim publice orandum non est. *c. 28. de Sent. Excom. et ibi Interp.*

54. Novo jure et reliquum commercium civile excommunicatorum a fidelibus vitandum fuerat. Nam minorem excommunicationem contrahebant illi, qui excommunicatis quovis genere commercii communicabant. Hinc excommunicatorum fuga imperata multum incommodi habuit ratione generalium censurarum,

aliarumque latae sententiae. Concilium Basileense, exemplo Martini V. duplicis generis excommunicatos vitandos esse declaravit; eos videlicet, qui solemniter denunciati essent, et quorum excommunicatio ob notoriam percussionem Clerici tam certa esset, ut de ea nullo modo dubitari posset.

Conc. Basileense.
sess. 20.

* 55. Nemo dubitaverit, poenam excommunicationis esse admodum gravem, imo inter omnes poenas gravissimam, qui serio attenderit, quid sit ab Ecclesia abscindi, unde tantum pro delicto mortali eoque enormi infligenda est. Ait S. Cyprianus: *Tunc quidem in veteri lege gladio occidebantur, quando et adhuc circumcisio carnalis manebat. Nunc spirituali gladio superbi, et contumaces necantur, dum de Ecclesia ejiciuntur; neque enim vivere foris possunt, cum domus Dei una sit, et nemini salus esse, nisi in Ecclesia, possit. Juxta Originem: Ubi peccatum mortale non est manifestum, ejicere Ecclesia neminem possumus, ne forte eradicantes zizania, eradiceamus et triticum.* Quid disertius Decreto Concilii Meldensis? *Anathema, ait, est aeterna, mortis damnatio, et non nisi pro mortali debet imponi crimine, et illi, qui aliter non potuerit corrigi.* Refert. c. 41. XI. q. 3. En et Decretum Concilii Arvernensis: *Nullus Sacerdotum quemquam rectae fidei hominem pro*

S. Cypriani.
ep. 62.

Orig.
hom. 20.
in Josue.

Trid. sess.
25. c. 3.

parvis, et levibus causis a communione suspendat, praeter eas culpas, pro quibus antiqui Patres arceri ab Ecclesia jusserunt committentes. Superest c. 42. *ibi.* Audi et Decretum Concilii Tridentini: *Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticae disciplinae, et ad continendos in officio populos valde salutaris; sobrie tamen, magnaque circumspeditione est exercendus: cum experientia doceat, si temere, aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni, quam formidari, et perniciem potius parere, quam salutem.*

CAPVT VI.

De Censurae Conditionibus, et Speciebus.

De vit.
cens.

I. Censurae praecipue duo vitia sunt, utpote indiscretio, et injustitia. Veteres et illam censuram indiscretionis arguere, quae pro occultis peccatis promulgaretur. Ait Canon: *Si quando Episcopus dicit, aliquem sibi soli proprium crimen fuisse confessum, atque ille neget; non putet ad injuriam suam pertinere Episcopus, quod illi soli non credatur. Et si scrupulo propriae conscientiae se dicit neganti nolle communicare, quamdiu taliter excommunicato non communicaverit suus Episcopus, eidem Episcopo ab aliis non communicetur Episcopis, ut magis caveat Episcopus, ne*

indiscretius dicat in quemquam, quod aliis documentis convincere non potest. Subdit Concilium: *Secrete tamen interdicit ei communionem, donec obtemperet.* Hac clausula truncat Decretum Gratianus c. 3. VI. q. 2. et ibi *Corr. Rom.*

2. Quo magis autem Christianorum mores in pejus ibant, et Episcoporum probitas decrefcebatur, eo magis, neglectis legibus justae discretionis, causae excommunicationis augebantur, et moderatio in usu hujus extremi remedi minuebatur. Hac occasione statuit in Concilio Lateranensi Innocentius III, *ut caveat Praelatus diligenter, ne ad excommunicationem cujusquam absque manifesta, et rationabili causa procedat.* Refert. c. 48. de Sent. Excom.

Fleur. J.
E. P. III.
c. 20.

3. Saepe censurae et vitio injustitiae laborant. Ex sententia Origenis, *si quis non recto judicio eorum, qui praesunt Ecclesiae, depellatur, et foras mittatur, si ipse non ante exiit, hoc est, si non ita egit, ut mereretur exire, nihil laeditur in eo, quod non recto judicio ab hominibus videtur expulsus, et ita fit interdum, ut ille, qui foras mittitur, coram Deo intus sit; et ille foris, qui intus retineri videtur.* Gratianus nomini S. Hieronymi inscribit. c. 4. XXIV. q. 3.

4. Juxta S. Augustinum, *Illud plane non temere dixerim, quod, si quisquam*

*ad delium fuerit anathematizatus inju-
sue, potius ei oberit, qui facit, quam
qui patitur hanc injuriam. Spiritus e-
nim sanctus habitans in Sanctis, per
quem quisque interior ligatur, ac sol-
vitur, immeritam nulli ingerit poenam.
Refert. c. 87. XI. q. 3.*

5. Hoc exemplo et novo jure pronun-
tial Innocentius III, vitiis hominum con-
tingere posse, quod *qui liber est apud
Deum ecclesiastica fit innodatus censu-
ra, non suo existio, sed alieno periculo.
c. 28. Sent. Excom.*

S. Aug.
de ver.
Rel. c. 6.

6. Quid elegantius sententiis S. Augu-
stini? *Saepe, inquit, etiam fit divina
Providentia per nonnullas nimium tur-
bulentis seditiones carnalium homi-
num expelli de Congregatione christia-
na etiam bonos viros. Quam contume-
liam, vel injuriam suam cum patientis-
sime pro Ecclesiae pace tulerint, neque
ullas novitates schismatis, vel haere-
sis moliti fuerint, docebunt homines,
quam vero affectu, et quanta sincerita-
te charitatis Deo serviendum fit. Ta-
lium virorum propositum est, aut seda-
tis remeare turbinibus, aut, si id non
finantur, vel eadem tempestate perseve-
rante, aut, ne suo reditu talis, aut
saevior oriatur, tenent voluntatem
consulendi etiam eis ipsis, quorum mo-
tibus, perturbationibusque cesserunt,
sine ulla conventiculorum segregatione*

usque ad mortem defendentes, et testimonio juvantes eandem fidem, quam in Ecclesia Catholica praedicari sciunt. Hos coronet in occulto Pater, in occultis videns. Rarum hoc videtur genus, sed tamen exempla non desunt; imo plura sunt, quam credi potest. Ita omnibus generibus hominum ad animarum curationem, et institutionem spiritualis populi utitur divina Providentia.

7. Absit ergo, ut pro foro externo censuram, eo obtentu, quod injusta videatur, privata auctoritate aspernari liceat? Quippe ex sententia S. Gregorii Pastoris sententia, sive iusta, sive injusta fuerit, timenda est. *Ne is, qui subest, est cum injuste ligatur, ipsam suae obligationis sententiam, et alia culpa, mereatur. Pastor ergo vel absolvere indiscrete timeat, vel ligare. Is autem, qui sub manu Pastoris est, ligari timeat, vel injuste; nec Pastoris sui iudicium temere reprehendat. Ne, etsi injuste ligatus est, ex ipsa tumidae reprehensionis superbia, culpa, quae non erat, fiat. Refert. c. 1. XI. q. 3.*

8. At, ut quid S. Gelasius scripsit, censuram injustam impune negligi, contempniquae? *Si injusta est, tanto eam curare non debet, quanto apud Deum, et Ecclesiam neminem potest unquam gravare sententia. Ita ergo ea se non absolvi desideret, qua se nullatenus perspicit*

obligatum. Spectat Gelafius censuram, ni fallor, manifeste injustam, utpote ex defectu potestatis, quia agit de communione vitanda vel Dioscori, qui in Concilio Chalcedonensi damnatus est, vel de communione Achatii, quem Felix III. et ipse Gelafius proscripsit. c. 46. XI. q. 3. et ibi *Correct. Rom.*

9. Sit ergo, quod censura, notorie injusta, et in foro externo negligi queat; sive alia, licet iniqua, vitandi scandali causa, revereri debeat, reliquum est grande meritum eorum, qui ea occasione quaevis exteriora pericula, et detrimenta sustinere malunt, quam pacem, et unitatem Ecclesiae laedere. Juxta effatum S. Augustini, *spirituales homines hujusmodi adversis magis proficiunt; quia, cum aliqua adversitate, vel necessitate hominum videntur expelli, ibi magis probantur, quam si intus permaneant, cum adversus Ecclesiam nullatenus eriguntur, sed in solida unitatis petra fortissimae charitatis robore radicantur.*

S. Aug.
lib. I. de
Bapt.
c. 17.

Cap. 7.
De con-
dit. cen-
sur.
Matth 18.

10. Sunt et justae censurae conditiones reliquae; utpote, quod nonnisi in contumaces decernenda sit. Quippe Christus Dominus non dixit: si quis peccaverit; sed dixit, si commisso peccato Ecclesiam, correctionis suscipiendae causa, non audierit; sit sicut Ethnicus, et Publicanus.

11. Inde veteri jure trina distincta monitio sententiam excommunicationis ferre semper praecessit. Refert Gratianus Decretum Concilii Rothomagensis eo tenore: *Ut — secundum Domini nostri praeceptum admoneantur semel, et secundo, et tertio, qui, si non emendaverint, anathematis vinculo feriantur.* Superest c. 5. XVI. q. 7.

12. Juris novi argumentis passim hae clausulae: *Competenti monitione praemissa: post monitionem canonicam.* commendantur, quibus trina, intercedentibus justis intervallis, monitio exprimi censetur c. 48. de Sent. Excom. c. 3. et 5. ibi in 6.

13. Statuit Concilium Lugdunense, ut inter monitiones, quas statuunt jura praemitti, Judices, sive monitionibus tribus utantur, sive una pro omnibus, observent aliquorum dierum (ad minus duorum inter singulas) intervalla; nisi necessitas facti ea suaserit moderanda. c. 9. de Sent. Excom. in 6.

14. Quum permittit Concilium, quod Judex uti queat una pro tribus; id procul dubio ex jure civili desumptum, quo Judicis arbitrio relinquitur, uno edicto peremptorio citatoriali uti pro pluribus. L. 72. ff. de Judic.

15. Juxta Glossam haec monitio duplici forma fieri solet. Interdum sic: *Monemus te, quod usque ad diem ta-*

lem pro primo, talem pro secundo, talem pro tertio etc. Interdum ita: quod usque ad talem diem pro primo, secundo, et tertio peremptorio etc. Inde oportet inter monitionem, et sententiam tantum intervallum relinqui, ut contumax convincatur.

Trid.
supr.

16. Succrescentibus corruptelis indifcretioris zeli praecepit Synodus Tridentina, ut Judex ad excommunicationem non procedat, *nisi delicti qualitas, praecedente bina saltem monitione, etiam per edictum, id postulet.*

17. In moderno Pontificali Romano haec formula refertur: *Monuimus enim excommunicandum canonice primo, secundo, tertio, et etiam quarto, ad ejus malitiam convincendam; ipsum ad emendationem, satisfactionem, et poenitentiam invitantes, et paterno affectu corripientes.* Haec observanda sunt ratione excommunicationis ab homine.

Fleur.
§. 7.
supr.

18. Excommunicationes latae sententiae, simul, atque peccatum commissum est, ipso facto incurruntur. Sic simoniaeus, sic qui Clericum percussit, ex eo facto ob Ecclesia abstinere, et absolutionem petere debet: quod ex formula proclamationis manifestum. Haberetque, quod sibi imputaret, si absolutio differetur, quippe quae nemini, qui ad officium redit, denegari solet. Sed has nemo observare tenetur, nisi, qui eas nove-

noverit, quarum multae sine culpa ignorari possunt. Tantus est enim excommunicationum a lege, vel ipso facto numerus, ut ne quidem solertissimi Canonum Interpretes cunctas enarrare audeant.

19. Quippe in solo sexto Decretalium numerantur XXXII, in Clementinis L, in Bullae Caenae XXI, ne quid dicam de Constitutionibus synodalibus, mandatis Episcoporum, et Statutis Regularium. Sed in antiquis Canonibus, Decretoque Gratiani et Decretalibus Gregorii IX. vix XXX. reperiuntur, quae tamen, si recte ponderentur, maximam partem non excommunicationem ipso facto, sed ab homine convictis infligendam, indignant. Neque est, quod aliter verba celebratissimi Canonis, qui c. 29. XVII. q. 4. refertur, interpretemur. Cum enim dicitur, eum, qui in Clericum, vel Monachum violentas manus injecerit, anathematis vinculo subjacere, subaudienda est ea conditio, quod convictus, ac condemnatus fuerit. Interim Glossa id explicat de excommunicatione latae sententiae, quae opinio vulgo regnat, ut tamen juxta plerosque Interpretes declaratione facti opus sit.

20. Quid brevius, quam ut ad votum, et consilium D. Gerson omnes censurae latae sententiae, in jure, vel

statutis contentae, quarum usus nullus est, aut plus obest, quam prodest, expressa revocatione abolerentur in Provinciis, Diaecesibus, Ecclesiaeque universali? Expediens etiam esset, ut nulla excommunicationis sententia ferretur de facto vel a jure, vel iudice, neque pro praesenti, neque pro futuro, nisi pro manifesta contumacia, qua quis ostendit, se non paratum audire Ecclesiam. Quomodo aliter haberi debet, sicut Ethnicus, et Publicanus, si Ecclesiam audire paratus est?

21. Id communi Theologorum, et Canonistarum calculo jam receptum est; quod nullus quemquam excommunicatum vitare debeat, nisi postquam a suo iudice ut talis denunciatus fuerit; quod solus ille denunciatus contrahere dicatur irregularitatem, si se Sacramentis ingerat; et quod solus talis potestate absolvendi in foro conscientiae spoliatus censetur *juxta Extrav. Martini V.*

22. Instituto Christi excommunicatio ultimum medium est. Ait S. Ambr.: *Cum dolore enim amputatur etiam, quae pertruit pars corporis: et diu tractatur, si possit sanari medicamentis; si non possit, tunc, quia mitius medium non superest, a medico abscinditur. Sic Episcopi affectus boni est, ut optet sanare infirmos, serpentina auferre ulcera, obducere aliqua, non abscindere; po-*

Mart. V.
Extrav.
ad evit.
scand.
cap. 20.

Cap. 8.
De cautel.
censur.

S. Ambr.
L. I. Offic.
c. 27.

stremo, quod sanari non potest, cum dolore abscindere.

23. Ex sententia S. Leonis: *Nulli Christianorum facile communico denegetur, nec ad indignantis hoc fiat arbitrium Sacerdotis, quod in magni reatus ultionem invitus, et dolens quodammodo debet inferre animus.* S. Leo: ep. 59.

24. His exemplis praecipit S. Synodus Tridentina, ut in causis judicialibus non procedatur ad excommunicationem, nisi in casibus, ubi, omnibus adhibitis mediis, invocato aliquando et brachio saeculari, executio alia haberi nequit, et erga iudicem contumacia nota est. Trid. sess. 25. c. 3.

25. In Oriente vetabat Justinianus Imp. temporales proventus ecclesiasticos censuris extorqueri. *Non oportet, inquit, Episcopos, aut Clericos cogere quemquam ad fructus offerendos, vel angarias dandas, aut alio modo vexare, aut excommunicare, aut anathematizare, aut denegare communionem, aut idcirco non baptizare; quamvis usus ita obtinuerit.* Refert. L. 39. §. 1. C. de Episc. et Cler..

26. In Occidente inde a saeculo VI. perstitit usus, quod decimae ecclesiasticae censuris exigenterentur. His armis frequentius Episcopi repulerunt saeculo IX. impressiones Dynastarum, bonis Eccle-

D. Gerf.
de potest.
Eccl. con-
fid. 4.

siae inhiantium, quibus nonnunquam et clavum martialem junxerant. Sequioribus saeculis fere quotidianus usus invaluit, temporalia Ecclesiarum bona censuris vindicandi. Sed notavit D. Gersonius, experientiam docuisse, quod applicatio gladii spiritualis ad defensionem temporalium tum magnam confusionem in Ecclesia, tum contemptum censurarum peperit. *Itaque, inquit, sicut temporalitas addita est Ecclesiae pro dote sua, videri posset aliquibus; quod ad ejus defensionem similiter addere suffecerat adversus impetitores poenam, vel censuram temporalem, ut est mulctatio pecuniaria, vel corporalis detentio, vel arrestatio bonorum propriorum.*

Fleur.
supr.
§. 3.

27. Augescente hominum duritie, decursum est ad rigores veteribus inauditos, ut familiae, Provinciae, Regnaque vel excommunicarentur, vel interdicto premerentur. Denique circa ann. 1080. effectus excommunicationis videbantur super omnes limites prolata. Sed saniores Episcopi hunc rigorem certis restrictionibus temperarunt. Ipse Gregorius VII. conjuges, liberos, servos excommunicatorum, item qui ex ignorantia, vel necessitate, veluti emendi, vel eleemosynae causa cum ipsis commercium haberent, excipiendos esse censuit.

28. Quid consultius veteribus cautelis? Inquit S. Augustinus: *Omnis pia ratio, et modus ecclesiasticae disciplinae unitatem in vinculo pacis maxime debet intueri. Et infra: Quando itaque cujusque crimen notum est, et omnibus execrabile apparet, ut vel nullos prorsus, vel non tales habet defensores, per quos possit schisma contingere; non dormiat severitas disciplinae, in quo tanto est efficacior emendatio pravitatis, quanto diligentior conservatio charitatis — Revera, si contagio peccandi multitudinem invaserit, divinae disciplinae severa misericordia necessaria est. Nam consilia separationis et inania sunt, et perniciososa, atque sacrilega; quia et impia, et superba sunt, et plus perturbant infirmos bonos, quam corrigunt criminosos malos. Quid ergo consilii? Turba autem iniquorum, cum facultas est in populis promendi sermonem, generali objurgatione ferienda est: et maxime, si occasionem, atque oportunitatem praebuerit aliquod Domini flagellum desuper, quo eos appareat pro suis meritis vapulare. Tunc enim aures humiles praebet emendatorio sermoni calamitas Auditorum, facilius in gemitum confitendi, quam in murmura resistendi, afflicta corda compellet. Vult ergo S. Pater, ne facile pro-*

cedatur ad excommunicationem, si aut ipsum crimen, aut auctor criminis sociam habet multitudinem. Refert fragmentum. *c. 32. XXII. q. 4.*

Gibert.
ibi.

29. In Gallia, et alibi Regiae leges vetant, ferri censuram in Ministros Regios ratione sui officii; tum quia haec officia sunt temporalia, ut et illa vitia, quae ibi committuntur, aliena censeantur a cognitione ecclesiastica; tum quod et ea officia exercent nomine Regis, ut ejus sit, hos defectus corrigere.

Cap. 9.
De for.
et rit.
Excom.
ferend.

30. Hodie universum excommunicationis negotium diversis formalitatibus constat, quarum aliae sunt, quae sententiam praecedunt, aliae, quae eam comittantur, nonnullae, quae eam sequuntur. *c. 48. de Sent. Excom.*

Const.
Apost.
lib. 2.
c. 42.

31. Pristinis Ecclesiae saeculis peculiaris haud forma legitur. Id omne erat, quod causa excommunicationis in confesso Clerici accurate examinaretur, ipsiusque criminosi dispositio exploraretur, an nullo leniori medio ad poenitentiam, et correctionem revocari posset? Inde praemittebantur, iterabanturque monitiones. Si desperatus videretur, juxta Constitutiones Apostolicas Episcopus, adhibito Clero suo, sententiam excommunicationis simpliciter; praeterito alio exteriori ritu, pronuntiabat, et quem alienum a poenitentia viderat, merens, et dolens ex Ecclesia ejecit.

32. Invalescentibus excommunicationibus, statuendum fuit, ut sufficiens causa in jure expressa, vel saltem publicum scandalum praecederet, quia agitur de poena omnium spiritualium maxima infligenda. Defectus causae injustam reddit excommunicationem, quae tamen pro foro externo reverenda, donec rescindatur. Qui censuram pronuntiat, instructus esse debet, et praemittere tres admonitiones, intervallo saltem bidui singulas proponendas. c. 23. XXVII. q. 4.

33. Ensolemniorem apparatus! Juxta hodiernum Pontificale Romanum: *Quando anathema, id est, solemnis excommunicatio pro gravioribus culpis ferri debet, Pontifex, paratus amictu, stola, pluviali violaceo, mitra simplici, assistentibus sibi XII. Presbyteris (olim Presbyteri, ut Conjudices allidebant) superpelliceis indutis, et tam ipso, quam Presbyteris candelas ardentes in manibus tenentibus, sed et super faldistorium ante altare majus, aut alio loco publico, ubi magis sibi placebit, et ibi pronuntiat, et profert anathema.*

Pontif.
Rom. de
Ordin.
Excom.

34. Ritus candelas ardentes adhibendi Graecis ignotus est. In latina Ecclesia videtur is circa saeculum nonum coepisse, ut major censuris auctoritas, quae passim eviluit, apud populum concilia-

Regin.
lib. 2,
c. 412.

retur. Meminit Regino veteris formulae: *Sicut, inquit, hae lucernae extinguuntur in oculis vestris, ita gaudium eorum extingatur in conspectu SS. Angelorum, nisi ante mortem ad satisfactionem venerint.*

35. Successit aliis saeculis, quod brachium civile imploraretur, ut excommunicati ad satisfactionem cogerentur. S. Ludovicus, Rex Galliae, edictum promulgavit, *ut, si aliqui per annum contumaces extiterint, ex tunc compellantur redire ad ecclesiasticam unitatem; ut quos a malo non retrahit timor Dei, saltem poena temporalis compellat.*

Trid. sess.
35. c. 3.

36. Juxta Tridentinum Decretum, *si obdurato animo censuris innexus, illis per annum insorduerit, etiam contra eum tanquam de haeresi suspectum procedi possit.* Quod tamen hodie juxta suum rigorem non observatur, nisi in Provinciis, ubi tribunal Inquisitionis viget.

Fleur.
supr. §. 6.

37. Sententia scripto consignanda est, qua nomen personae, et causam censurae exprimi oportet. Nomina postea in Ecclesiis recitanda, et portis affigenda sunt, ut vulgus norit, quos vitare debeat. Si in Ecclesiam venerint, expellendi sunt; et, si hoc fieri nequit, cessandum est a divinis, et ex Ecclesia fugiendum.

38. Praecipit Pontificale Romanum: *Epistola Presbyteris per Parochias, et etiam vicinis Episcopis mittatur, continens nomen excommunicati, et excommunicationis causam, ne quis per ignorantiam ulterius illi communicet.*

39. Id ex antiquo jure superest. Concilium Nicaenum I. statuit, *ut de iis, qui communione privantur, sive ex Clero, sive ex laico ordine, ab Episcopis uniuscujusque Provinciae servetur haec sententia secundum Canonem, qui pronuntiat, ut, qui ab aliquibus abjiciuntur, ab aliis non recipiantur.*

Conc.
Nicaen.
c. 5.

40. Novo jure ex scripto proferenda est censura, et causa excommunicationis, exemplumque ejusmodi scripturae excommunicato tradendum, si requisierit. Atque super hac requisitione publicum instrumentum, vel litteras testimoniales, sigillo authentico munitas, confici oportet. *c. 1. de Sent. Excom. in 6.*

41. Et haec quidem in censura ferendae sententiae juxta modernam Ecclesiae disciplinam servanda sunt; quoad excommunicationem vero latae sententiae ea observari debent, quae in legis, aut Canonis promulgatione, et confessione praescripta sunt.

42. Altera species censurae novo jure apparet interdictum, quod communiter definitur, esse censuram ecclesia-

Cap. 10.
De Interdict.

sticam, qua prohibetur usus quarundam rerum divinarum, ut fidelibus communis, quatenus talis est. His enim notis interdictum, veluti peculiarem censuram, ab excommunicatione, et suspensione distinguunt. Dicitur aliquarum rerum divinarum usu communi, quatenus talis est, interdictum privare, quia illis duntaxat privat, quae in jure novo expressa sunt, secundumque modum a jure definitum.

43. Hujusmodi interdictum dividitur in locale, personale, et mixtum. Locale directe locum, personale Personas spectat: mixtum ex utroque constat, quia tum et locum, tum et Personas directe afficit.

44. Utrumque, utpote locale, et personale, subdividitur in generale, et particulare. Explicat Bonifacius interdictum locale tum generale, tum particulare. *Si civitas, castrum, aut villa ecclesiastico subjiciantur interdicto, illorum suburbia, et continentia aedificia eo ipso intelliguntur interdicta etc.* Ea ratione et si sit per censuram particularem *Ecclesia interdicto supposita, vel subjecta; nec in Capella ejus celebrari, nec in caemeterio ipsius eidem Ecclesiae contiguus poterit sepeliri.* Ref. c. 17. de sentent. Excom. in 6.

45. Meminit Pontifex et interdicti personalis generalis, particularisque;

videlicet, si quaedam Communitas. v. g. Clerus, vel populus interdicto subjicitur, censura generalis censetur: si vero expressis nominibus propriis designantur, in quos, tametsi plures, censura fertur, interdictum particulare intelligitur, quia ut particulares personae spectantur. c. 16. *ibi*.

46. Tam generalia interdicta sat aliena a rationibus purioris disciplinae videntur. Carpit S. Augustinus rigorem juvenis Episcopi, quod ob delictum domini totam familiam perstrinxerit: fatetur tamen, magni nominis Episcopis interdum id placuisse. c. 1. XXIV. q. 3.

47. An tale est exemplum S. Basilii? Inquit enim: *Villa vero, quae raptorem suscepit cum rapta, nec reddiderit, suspensa prorsus sit a precibus, et orationum communione.* Patet ex contextu, S. Patrem hic non loqui de villa, prout locum, aut domum significat, sed de familia, quae raptorem cum rapta suscepit; inde eam ut complicem criminis, in poenitentiam a communione suspendendam censuit. Spectat et poenitentiam S. Augustini (siquidem ejus vere esset) locus, quem refert Gratianus c. 8. XXII. q. 4.

48. Propius hujus censurae exemplum exeunte saeculo VI. apparet. Refert Gregorius Turonensis: Praetextato Episcopo Rhotomagensi ipso die Paschatis in

S. Basil.
ep. 244.

Greg. Turon. Hist.
Franc.
lib. 8.
c. 31.

Ecclesia inter divinum officium trucidato, *Leudovaldus Episcopus Bajocensis, epistolas per omnes Sacerdotes direxit, et accepto consilio Ecclesias Rothomagenses clausit, ut in his populus solemnia divina non spectaret, donec indagazione communi reperiretur hujus auctor sceleris.*

49. Saeculo IX. et X. frequentiores hujus generis censurae esse coepere. Ruente Caroli M. Imperio, ut Dynastarum contumaciam frangerent Episcopi, generali Provinciarum et civitatum interdicto uti coeperunt. In Synodo Lemovicensi anno 1031. Odalricus Abbas suggestit: *Nisi de pace acquieverint, ligate omnem terram Lemovicensem publica excommunicatione, eo videlicet modo, ut nemo, nisi Clericus, aut pauper mendicans, aut peregrinus adveniens, aut infans a bimatu, et infra in toto Lemovicinio sepeliatur etc.* Ademarum Engolismensem, Scriptor coaevus, novam observantiam vocat.

50. Eodem saeculo Ivo Carnotensis interdictum vocat *medium INSOLITUM*. Labentibus tamen saeculis usus interdictorum praesertim generalium mirum in modum fuit extensus, iisque usi sunt Pontifices, et Episcopi, ut excommunicationibus, quas Principes, et Magistratus in se latas nonnunquam contempserunt, vim, et efficaciam adderent.

Sed cum interdicta plerumque ob crimen a solo Principe, aut Magistratu commissum indicerentur, et populus per illa divinis Officiis et Sacramentis, atque instructionibus frequenter sine propria culpa privaretur, idcirco Pontifices interdicti rigorem mitigare coeperunt.

§ 1. Quare principio baptismum infantium, et morientium poenitentiam exceptam legimus. Haec est lex Alexandri III. *c. 11. de Spons.* Innocentius III. tempore interdicti praedicari verbum Dei et Sacramentum Confirmationis parvulis administrari permisit. *c. 43. de Sent. Excom.* tum et indulgit, ut Clerici, si interdictum servassent, in caemeterio Ecclesiae in silentio sepeliri possent, atque in conventualibus Ecclesiis horae canonicae, januis clausis, remissaque voce celebrari, peregrinisque, et cruce signatis etiam bene valentibus, cum postulaverint, poenitentia dari. *c. 11. de Poenit. et Remiss.* Juxta Gregorium IX. licet Presbyteris semel per hebdomadam in occulto, et silentio Missam celebrare. *c. 57. de Sent. Excom.* Denique Bonifacius VIII. concessit, tempore interdicti libere tum a sanis, tum ab infirmis suscipi poenitentiam, Missam minus solemnem quotidie, solemnemque quater, aut quinquies per annum in festis majoribus celebrari. *c. 24. de Sent. Excom. in 6. et ibi Gloss.*

52. Abhinc vetat Pontifex, pro debitis pecuniariis, vel alia quantitate monetae interdicta Provinciarum, Civitatum, castrorum vel quorumvis locorum auctoritate vel ordinaria, vel delegata promulgare. *Extrav. 2. de Sent. Excom. int. Com.* Reliquae cautelae sunt Concilii Basileensis.

Conc.
Basil.

53. Sunt Constitutiones, quibus interdictum ipso facto in certis casibus incurritur: sunt, quibus suspensio ratione Clericorum stabilitur. Unde haec distinctio, ut ipso facto, vel ab homine, id est, lege generali, vel iudicio particulari incurrantur, tribus hisce censuris, excommunicationi, interdicto, et suspensioni communis est.

54. Poena eorum, qui interdictum violaverint, est excommunicatio. Is vero, qui ex Clericis scienter in loco interdicto Missam celebrat, aut Sacramenta administrat, irregularitatem incurrit, a quo non valet, nisi per Papam, absolvi. *c. 18. §. 1. de Sent. Excom. in 6.*

55. Interdictum autem iisdem solemnitatibus, ac excommunicatio, pronuntiatur, scilicet e scripto, expresso nomine, et causa inserta, praevisque tribus admonitionibus. His caeremoniis opus non habet cessatio a divinis, quae sine iudicis Decreto contingere potest, veluti si polluitur Ecclesia. *c. 18. ibi.*

56. Superest censura suspensionis, quae solos Clericos spectat. Inde defini-
ri solet, quod sit censura ecclesiastica, qua Clericus ob culpam suam prohibetur ab executione potestatis ecclesiasticae, quam habet ratione officii, vel beneficii ecclesiastici.

Cap. II.
De Su-
sension.

57. Suspendio duplex est: alia ab officio, alia a beneficio dicitur. Suspendio ab officio simpliciter expressa prohibet ab usu tum Ordinis, tum jurisdictionis. Suspendus enim ab officio nullis se divinis ingerere potest. *c. 1. de Sent. et Re Judic. in 6.*

58. Quum ergo per eam censuram Clericus ab omni officio ecclesiastico, sive illud ab Ordine, sive a jurisdictione dependeat, suspendatur, ea restringitur ad munera officii vere ecclesiastici. Nam iis, quae Clericis aequae, ac Laicis communia sunt, haec censura haud privat, passiva v. g. participatione Sacramentorum, ingressu Ecclesiae, piis suffragiis, ecclesiastica sepultura etc.

59. Suspensionis plures sunt gradus. Localis dicitur, quae certo loco functiones obire prohibet. Personalis omnibus locis interdicit. Generalis omnes officii functiones vetat: specialis certas functiones spectat. Saepe etiam ad tempus longius, breviusque restringitur: quo elapso cessat ipso facto. Si suspensio lata sit cum clausula: donec satisfecerit,

expectanda est iudicis declaratio super satisfactione. Si injungitur ad beneplacitum Episcopi; eo casu expectandum est, dum expresse tollatur.

60. Novo jure, quo invaluit beneficiorum divisio, emerfit nova species censurae, quae est suspensio a beneficio. Hac enim Clericus a perceptione fructuum beneficii, aliisque suspenditur, quae a beneficio dependent. Unde sicut suspensio ab officio potest esse partialis; ita et haec limitari potest, vel ad quandam partem fructuum, aut ad certum tempus.

61. Ut autem certius constet de natura censurae, et quousque se extendat, debet Judex eam in scriptis proferre, et causam exprimere, exemplumque hujusmodi scripturae, si requisitus fuerit, intra mensem reo tradere. *c. 1. de Sent. Excom. in 6.*

62. Spectant ista censuram ferendae sententiae. Quantum enim pertinet ad suspensiones latae sententiae, requiritur illarum legum, a quibus dependent, legitima promulgatio, et receptio.

63. Siquis Clericorum suspensionis latae censuram violat, irregularis efficitur. Sed an irregularitas contrahitur, et a Clericis minorum Ordinum, qui intervallo suae suspensionis obeunt quoddam minorum Ordinum ministerium?

Ex-

Excusant, quia nostra aetate per consuetudinem illa officia minorum Ordinum communia sunt Laicis, Clericisque.

64. Censurae ex suo genere, saltem negative, quatenus ad nullum tempus restringuntur, sunt perpetuae; et intentione tamen Ecclesiae, quae miseris condolet, ea conditione pollent, donec resipiscant, et peccati veniam petant peccatores. Apparente enim justa satisfactione absolutio a censura denegari nequit cum correctionis causa infligatur. Novissime satis visum pro foro externo, si jurejurando, vel cautione praestita satisfactio promitteretur.

Cap. 12.
De Absolut.

65. Quid suavius veteris poenitentiae processu? Primis saeculis Episcopi raro ad sacrum fulmen confugerunt. Siquis accusatus esset, sollicita cura examinarunt vitam antea actam, et, si accusatio haereret, eum privatim increpuere: post reluctantem coram testibus humaniter convenerunt, denique induratum coram Ecclesia palam perstrinxerunt. Boni medici officio fungentes solatium leniendo malo: minas, et exprobrationes vulneri purgando, et tumori reprimendo; corruptioni praecavendae jejunia adhibuere. Si malum omnia membra corripuisse, nec spem medendi superesse videbant, adhibito Episcoporum et longo usu subactorum Presbytero-

Fleur.
J.E. P. 3.
c. 20.

rum consilio, re exquisite pensata, im-
 medicabile membrum, ne partes fince-
 rae inficerentur, refecarunt, dolentes
 tamen, et lacrymantes, ac unice dicto
 S. Pauli, *Auferte malum e vobismet
 ipsis*: obtemperantes. Excommunica-
 tus habebatur, ut infidelis, et Christiani
 nullum cum eo commercium, praesertim
 in precibus, habuere. Poterat quidem
 venire in Ecclesiam, et scripturam prae-
 lectam, concionesque audire, quod ipsis
 infidelibus non negabatur; sed idem cum
 infidelibus a mysteriis divinis remove-
 batur, ut desiderium orandi cum fide-
 libus in eo excitaretur, et caeteri ejus
 exemplo terrentur. Interim Episco-
 pus eum non neglexit, si vel maxime
 altera vice lapsus esset. Non abhorruit
 ab ejus consortio, non a convictu, me-
 mor, Christum manducasse cum Phari-
 saeis, et peccatoribus. Consolabatur,
 exhortabatur, ne animum desponderet.
 Resipiscentem, et poenitentiae dignos
 fructus ostendentem gaudio perfusus
 recepit, tanquam folium perditum, ac
 manuum impositione cum Ecclesia re-
 conciliavit, precumque, et Sacramen-
 torum fecit participem.

66. Inter haec omnia si quis conque-
 reretur, se temere ab Episcopo fuisse ex-
 communicatum, ex similitate, vel li-
 bidine nocendi; ad Concilium Provin-
 ciale, quod inde bis per annum juxta

Decretum Concilii Nicaeni celebrandum fuit, res deferbatur, ut uberiore, et aequiore iudicio causa decideretur. Hoc fuit veterum in excommunicando, reconciliandoque confilium.

67. Novo jure, quantum ad abfolutionem inter cenfuras ferendae, latae-ve fententiae diftinguimus. Eae enim, quae a iudice pronuntiatae funt, nonnifi eadem auctoritate, id eft, ab ipfo iudice, ejusque Succelfore, vel Superiore, iurisdictionem habente, relaxari poliunt. Frequentius ad Papam deferbantur querelae eorum, qui fe vel iniufte a fuo Epifcopo cenfura perfrictos, aut a debito abfolutionis beneficio repulfos contenderent. Praecipit Innocentius IV., ut, fi in appellatorio appareat; iuftam efle cenfuram, abfolutio remittatur ad eum, qui eam tulit: fi vero iniuftam efle conftet, Superior, ad quem appellatum eft, eam remittat. Si vero de iuftitia, iniufitiave cenfurae dubitetur, honeftius, et decentius eft, quod ejus relaxatio excommunicatori refervetur, licet Superior eam tollere poffit. *c. 7. §. 3. de Sent. Excom. in 6.*

68. Cenfurae latae fententiae tum a iudice ordinario pro utroque foro, tum et a Presbytero, qui facramentalem abfolutionem adminiftrandi poteflate gaudet, pro foro interno remitti poliunt:

unde fere generalis omnium censurarum absolutio in Confessionali praemitti solet. Excommunicatio minor per quemcunque Presbyterum approbatum tolli potest, et quilibet Presbyter, etsi haud approbatus, in articulo mortis, ut omnia peccata, sic et omnes censuras, tametsi reservatas, remittere potest.

69. Recentioribus saeculis invaluerunt reservationes Papales, a quibus nemo nisi a Papa privilegium habet, absolvere potest. Sunt tamen nonnullae Paparum reservationes, quae nec in Gallia, nec in Germania, aut alibi receptae sunt, ut constat de Bulla in Caena Domini. Qui autem habet legitimam potestatem absolvendi a casibus Papalibus, potest et a censuris Papae reservatis absolvere, quia omne peccatum Papae reservatum annexam solet habere censuram. Haec spectant absolutionem Sacramentalem fori interni.

Fleur.
supr.
c. 22.

70. Aliud de dispensatione irregularitatis, seu de restitutione Clerici auctoritati dicendum, quae jure peti non potest, et cujus exempla Veteribus rariora fuerunt. Sed hodie irregularitates, suspensio, ac caeterae censurae eodem censu habentur, et ob casuum Pontificum reservatorum numerum, immensum augmentum, absolutiones frequentantur. Distingendum ergo inter censuras, et irregularitates ob peccatum occultum, et

publicum, quod scilicet ad forum contentiosum deduci potest. De occultis, licet Pontifici reservatis, Episcopi absolvunt auctoritate Concilii Tridentini. De publicis Romam eundem, aut Roma mandatum ad Episcopum, vel Vicarium Generalem arcessendum. Quae mandata in Dataria simplici signatura expediuntur, et ab agentibus in rebus eliciuntur. Eodem modo irregularitatum publicarum dispensationes impetrantur; nam occultas etiam Episcopus in foro conscientiae remittit, excepto homicidio voluntario. Sed, etiamsi Clericus Romae criminis veniam impetrarit, ea tantum delicti communis poenas sufflaminat; nam in casu privilegiato nihilominus poena civilis locum habet, cui remittendae moribus Francis rescripto Principis opus est.

Trid. sess.
24. c. 6.

71. Quum stricto Canonum jure excommunicatus infamis sit, nec personam standi in judicio habeat; anceps disputatio fuit. qua ratione absolutionem petere possit? Unde natae sunt absolutiones ad cautelam *c. 52. de Sent. Excom.* Qui injuria se excommunicatum contendit, eaque de re in prima, aut secunda instantia discussionem suscipere cupit, hanc absolutionem ante omnia petit, quae ad cautelam vocatur, quoniam, qui validitatem excommunicationis impugnat, absolutione opus non habet, ni-

si ad cautelam, ne scilicet excommunicationis obmoveri exceptio ei possit. Ex eadem causa receptae sunt absolutiones generales stylo Curiae usitatae, et singulis Signaturis, et Bullis Pontificiis insertae, ad effectum beneficii impetrandi, ne provisio propterea nulla accusetur. Nam, si impetrans revera excommunicatus esset, expressa absolutione opus foret. Caeterum absolutio nunquam praesumitur, si vel maxime excommunicatio centenaria fuisset.

Trid. sess.
25. c. 3.

72. Praereliquis denique absolutionem oportet esse liberam, nec Magistratus vi compellere potest Presbyterum ad absolutionem: nam, qui absolutionem vi extortam impetrat, novam excommunicationem incurrit: quod sequioribus temporibus, quibus rigor regnavit, saepe contigit. Hodie intercessioni civilis potestatis locus superest, *quando excessus, et abusus ecclesiasticae potestatis id notorie postulant.*

73. Qui annum in excommunicatione peragit, de absolutione securus, novo jure tanquam de haeresi suspectus in jus vocari potest; sed hunc rigorem, etsi eum Concilium Tridentinum restituerit, non in omnibus terris receptum esse constat.

* 74. Quid ad reducendam avitam puritatem Cleri salubrius, quam veterem irregularitatem criminis exponere? Jux-

ta praeceptum S. Pauli oportet ministros Ecclesiae esse irreprehensibiles, sine crimine, *habentes mysterium fidei in conscientia pura*. Praecipit Concilium Nicaenum I.: *Quicumque ex his, qui lapsi sunt, per ignorantiam sunt ordinati, vel contemptu eorum, qui eos ordinaverunt, hoc non praejudicat regulae ecclesiasticae. Cum enim compertum fuerit, irremissibiliter deponuntur*. Refert. c. 5. D. 81. En et Decretum Concilii Carthaginensis IV.: *Placuit, inquit, ut ex poenitentibus, quamvis sit bonus, Clericus non ordinetur. Si per ignorantiam Episcopi factum fuerit, deponatur a Clero, quia se ordinationis tempore non prodidit, fuisse poenitentem etc.* Refert. c. 55. D. 50. Inquit Siricius Papa: *Sicut poenitentiam agere cuiquam non conceditur Clericorum; ita et post poenitentiam, ac reconciliationem nulli unquam laico liceat honorem Clericatus adipisci: quia, quamvis sint omnium peccatorum contagione mundati, nulla tamen debent gerendorum Sacramentorum instrumenta suscipere, qui dudum fuerint vasa vitiorum. Ex sententia Hormisdæ: Irreprehensibiles esse convenit, quos praeesse necesse est corrigendis — Praeferens criminis labem, non habet lucidam Sacerdotii dignitatem. Quid rationibus S. Augustini cla-*

S. Siric.
ep. 2.

Hormisd.
ep. 21.

S. Aug.
ep. 50.

rius? *Ne forsitan, ait, etiam de caeteris criminibus, spe honoris ecclesiastici animus intumescens, superbe ageret poenitentiam, severissime placuit, ut, post actam de crimine damnabili poenitentiam, nemo sit Clericus, ut desperatione temporalis altitudinis medicina major, et verior esset humilitatis etc. Non ideo supervacua putanda est Posteriorum diligentia, qui, ubi saluti nihil detrahitur, humilitati aliquid addiderunt, quo salus tutius muniretur. Experti, credo, aliquorum fictas poenitentias per affectatas honorum potentias: cogunt enim multas invenire medicinas multorum experimenta morborum.*

TITVLVS XII.

De exemptionibus regularium.

CAPVT I.

De veteri statu Monachorum.

I. Veteri jure alia poenitentia erat Clericorum, alia Monachorum. Clerici dispensabantur a publica poenitentia, ita tamen, ut irremissibili depositione crimen luerent. Juxta Decretum S. Leonis: *Propositum Monachi proprio ar-*

bitrio, aut voluntate susceptum deserere non potest absque peccato. Unde, qui relicta singularitatis professione, ad militiam, vel nuptias devolutus est, publicae poenitentiae satisfactione purgandus est.

2. Veteri instituto Monachi a Laicis nihil ferme distinguebantur, nisi perfectione, et professione virtutis. Inquit S. Hieronymus: *Alia causa est Monachorum, alia Clericorum. Clerici pascunt oves, ego pascor: illi de altari vivunt, mihi quasi infructuosae arbori securis ponitur ad radicem, si munus ad altare non defero.* Refert. c. 6. XVI. q. 1.

3. Cum ergo Monachi aequae, ac Laici ad Parochiales Ecclesias primitus convenire solerent, ut S. Mysteriis participarent; dubium non est, olim eos, ut reliquos fideles, pastorali sollicitudini, et curae Episcoporum fuisse subditos.

4. Concilium Chalcedonense ad instantiam Imperatoris peculiarem curam Monachorum Episcopis commendavit, quia per professionem, et perfectionem virtutis selectior gregis portio habebantur. En ex versione Gentiani Herveti Canonis tenorem! *Qui vere, inquit, et sincere monasticam vitam aggrediuntur, digni convenienti honore habeantur. Quoniam autem nonnulli, monachico praetextu utentes, et Ecclesias,*

Conc.
Chalced.
c. 4.

et negotia civilia perturbant, et temere, citra ullam discriminis rationem, in urbibus circumcursantes, quin etiam Monasteria sibi construere studentes; visum est, nullum usquam aedificare, ne constituere posse Monasterium, vel oratoriam domum praeter scientiam ipsius civitatis Episcopi: Monachos autem, qui sunt in unaquaque regione, et civitate, Episcopo subiectos esse, et quietem amplecti, et soli jejunio, et orationi vacare, in quibus ordinati sunt locis, fortiter perseverantes; nec ecclesiasticis, nec saecularibus negotiis se ingerere, vel communicare propria relinquentes Monasteria etc.

5. In Oriente eam legem diversis regiis edictis firmavit Justinianus Imp., sanxit inde, ut nullum Monasterium aedificaretur, antequam civitatis Episcopus orationem in eo faciat, et crucem figat. *Nov. 67. c. 1.* Praecipit alibi, ut, si quis contra Clericum, aut Monachum, aut Diaconissam, aut Monastriam, aut Ascetiam habeat aliquam actionem, ad eat prius SS. Episcopum; cui horum unusquisque subiaceat. *Nov. 123. c. 21.* Denique generaliter pronuntiat: Monasteria degunt, seu censentur sub Episcopis suorum territoriorum, et Abbatum quidem curam gerunt Episcopi, Mona-

chorum vero Abbates. *L. 40. C. de Episc. et Cler.*

6. In Occidente praeprimis Concilia vigilarunt, ut auctoritas Episcoporum in Monachos, et Monasteria salva, et integra esset. Juxta Decretum Synodi Aurelianensis I.: *Abbates pro humilitate religionis in Episcoporum potestate consistant; et, quid extra regulam fecerint, ab Episcopis corrigantur, qui semel in anno, ubi Episcopus elegerit, accepta vocatione conveniant; Monachi autem Abbatibus omni se obedientiae devotione subjiciant.* Refert. *c. 16. XVIII. q. 2.*

7. Juxta Decretum Concilii Epaonen-
sis Abbas; *si in culpa reperiatur, et innocentem se asserens, ab Episcopo suo noluerit accipere successorem, ad Metropolitanum judicium deducatur.* Quid evidentius Episcoporum in Regulares jurisdictione.

Conc.
Epaon.
c. 19.

8. Praecipit Concilium Arelatense V.: *Monasteria, Monasteriorumque disciplina ad eum pertineant Episcopum, in cujus sunt territoria constituta.* Et Concilium Aurelianense: *Non semel, sed saepius in anno Episcopi visitent Monasteria Monachorum, ut, si aliquid corrigendum fuerit, corrigatur.* Refert. *c. 17. et 29. XVIII. q. 2.*

9. His exemplis rescripsit et jure Decretalium Bonifacius VIII., Ordinarios

super sua jurisdictione in Regulares suae
Diaeceſis de jure communi habere fun-
datam intentionem: *Cum, inquit, de
jure communi Ordinariorum intentio
ſit fundata. Refert. c. 7. de Privileg.
in 6.*

Cap. 2.
De veter.
Exempt.

Conc.
Tolet. IV.
c. 51.

10. Labentibus ſaeculis nonnunquam
Epifcopi canonicam auctoritatem in ty-
rannidem verterant. Queritur Concilium
Toletanum IV., *quod Monachi episco-
pali imperio ſervili operi mancipentur,
et jura Monasteriorum contra ſtatuta
Canonum illicita praefumptione uſur-
pentur, ita, ut pene ex caenobio poſ-
ſeſſio fiat, atque illuſtris portio Chri-
ſti ad ignominiam, ſervitutemque per-
veniat etc.*

11. Fuerant autem varii tituli, et
praetextus, quibus Epifcopi bona Mo-
naſteriorum in ſuos ulus verterant, et
disciplinam monaſticam turbaverant.
Cum enim illis ſaeculis Monachi ad ſa-
cros Ordines praefentari caepiſſent, qui-
busdam obrepsit, ſibi ex oblationibus
Monasteriorum aequae, ac aliarum Ec-
cleſiarum quartam deberi. Vetat hunc
abufum Concilium Ilerdenſe, quod re-
fert Gratianus *c. 34. XVI. q. 1.*

12. Alii alias oblationes pro ordina-
tionis collatione, pro chrismatis, et o-
lei perceptione, pro installatione Abba-
tum, pro confeſſatione Altarium, pro
dedicatione Oratoriorum, pro viſitatio-

ne Monasteriorum, pro Synodatico, Cathedraticoque extortum ibant. Nonnulli electiones Abbatum sibi arrogabant, publica que officia in Oratoriis claustrorum toties, quoties pro libitu, celebrabant.

13. Hac occasione natae sunt veteres Monasteriorum exemptiones, ad reprimendas illas exactiones, ad liberam electionem Abbatum, Monachorum Congregationem restituendam, et ad solitudinem, disciplinamque regularem reducendam: *Salva interim Episcoporum spirituali jurisdictionem in Monachos, et Abbates.*

14. In epistolis S. Gregorii frequens harum exemptionum est argumentum, quod omne eo redit, ut Monachis sui Abbatis libera sit electio; ut Abbati libera sit bonorum claustralium administratio; ut a Monasteriis absint solemnia, et publica officia, et negotia, quae claustralem solitudinem turbarent. His subdit S. Pontifex: *Praeterea — Episcopo secundum Dei timorem sollicitudinem statuimus adhibere; ut, si aliquem de illic habitantibus exigente culpa oportuerit ultioni submitti, ipse sacrorum Canonum vigorem modis omnibus debeat vindicare.*

S. Greg.
lib. In-
dict. 15.
ep. 12.

15. Refert Gratianus, inter veteres auctoritates fragmenta S. Gregorii. c. 5. et 6. XVIII. q. 2. Itaque quod genui-

num est, delumptum est ex epistolis 18. 41. et 43. In epistola 18. diserte praecipit S. Pontifex, *ut visitandi, exhortandique gratia ad Monasterium, quoties placuerit, ab ejusdem civitatis Episcopo accedatur: sed sic charitatis officium illic Episcopus impleat, ut gravamen aliquod Monasterium non incurrat.*

16. Hujus argumenti sunt et formulae Marculti. In his spondet Episcopus: *Ut de vestra Congregatione, qui in vestro Monasterio sancta debeant bajulare officia, quem Abbas cum omni congregatione poposcerit a nobis, vel Successoribus nostris, sacros percipiat gradus, nullum pro ipsorum honore praemium percepturus.* Ecce indulta immunitas jurium, quae Episcopi in ordinatione sibi deberi praetendebant! Alter articulus est: *Altare in ipso Monasterio Episcopus benedicat, et S. Chryisma annis singulis, si voluerint postulare, pro reverentia loci sine pretio concedat.* Tertius spectat liberam Abbatis electionem. *Quem unanimiter omnis Congregatio illa Monachorum ex se ipsis, optimae regulae comperitum, et vitae meritis congruentem elegerit, similiter sine praemio memoratae urbis Episcopus ipse promoveat per benedictionem, et installationem Abbatem.* Quartus consulit indemnitati

bonorum. Nullam penitus aliam potestatem ab ipso Monasterio neque in rebus, neque in ordinandis personis, neque in villabus ibidem jam conlatis, aut deinceps regio munere, aut privatorum conlaturis, vel in reliqua substantia Monasterii nos, Successoresque nostri Episcopi, aut Archidiaconi, seu caeteri Ordinatores, aut quaelibet alia persona praedictae civitatis habere non praesumat; aut quodcunque de Monasterio, sicut de Parochiis, et caeteris Monasteriis, muneris causa audeant sperare, aut auferre. Quintus providet clausurae solitudinis religiosae. Et nisi rogatus a Congregatione illa, vel Abbate pro oratione lucranda, nulli nostrorum, ad sacrum solemne faciendum, liceat adire secreta, aut finium ingredi septa. Sextus articulus cavet: Et, si ab eis illuc Pontifex postulatus pro lucranda oratione, vel eorum utilitate accesserit, celebrato, ac peracto divino mysterio, simplici, ac sobria benedictione (id est, refectione) percepta absque ullo requisito domum studeat habere regressum. Absit tamen, quod hac amplitudine exemptionum spiritualis Episcoporum auctoritas quidquam periclitaretur. Et, si aliquid ipsi Monachi de eorum religione tepidi, aut secus egerint, secundum eorum regu-

lam ab eorum Abbate, si praevalet, corrigantur. Sin autem; Pontifex de ipsa civitate coercere debet, quia nihil de canonica auctoritate convellitur, quidquid domesticis fidei pro quietis tranquillitate tribuitur.

17. Inter exempla veterum exemptionum et XI. saeculo privilegium datae libertatis ad reprimendas indebitas exactiones, aut alias novationes restrictum, *salva in omnibus proprii Episcopi reverentia*, fuerat. Tale est diploma Alexandri III., quo institutionem Ecclesiae Harlebecanae confirmat. Talia sunt et reliqua privilegia aliarum Ecclesiarum.

18. Constat enim ex his, aliisque privilegiis, quae passim referuntur, utpote ad instantiam plerumque Fundatorum saeculo VI. et sequentibus concessa Monasteriis, ea non spectasse exemptiones a canonica Episcoporum jurisdictione in visitandis, corrigendisque Monasteriis; sed duntaxat libertatem circa rerum temporalium dispensationem, et Abbatum electionem etc.

19. Theodorus Balsamon ad Canonem VI. Chalcedonensem, citatis Canonibus, qui Monasteria Episcopis subjiciunt, dicit: *Clerici ergo, vel Monachi, qui dicunt hodie, se Patriarchae, vel regionis Episcopo non esse subiectos, tanquam*

quam sint liberae mansionis, vel Ecclesiae, proferentes utique a Fundatoribus etiam factorum statutorum ordinationes; quid ad haec respondebunt? omnino nihil. Etiam si enim quis fundator Monasterii, vel Ecclesiae in suis statutis, vel ordinatione sua decreverit, non subjici eorum Monachos, vel Clericos regionis Episcopo; non audietur, ut qui divinis saerisque Canonibus contraria statuerit, et, quae stare per rationes bonae disciplinae non possunt, scripserit.

20. Inde veteri more id genus exemptionum plerumque auctoritate Episcoporum datum fuit; quoniam enim indubitas exactiones, aliaque injusta gravamina spectabat, quae corruptis saeculis sibi aut Episcopi, aut ejus Ministri diversis titulis in Monasteria arrogabant, Ordinarii fuit, praetensa jura abdicare, rescicareque. Sic in illo privilegio Ecclesiae Harlebecanae de anno 1063. dicitur. *Quod si Episcopus, sive suus Minister pro tenenda Synodo, vel alia quomodolibet causa ad aliquam praedictarum Ecclesiarum huic Monasterio (quod hodie Capitulum Canonorum est) incorporatarum venerint, nihil exigentes de rebus ad Ecclesiam pertinentibus, de suis propriis vivant.*

Cap. 3.
De veter.
auct. indulg.
exempt.

Mirae.
eod. par.
Donat.
c. 50:

Conc.
Gen.
Tom. V.
col. 976.

21. Sape haec privilegia et a Synodis, ut major esset exemptionis efficacia, postulata, obtentaque sunt. In Synodo Valentina anno 584. postulavit Rex Gunthramus, *ut, siquid praefatus Rex Basilicae S. Marcelli, sive in ministerio Altarium, sive in quibuscunque speciebus, quae ad divinum cultum pertinere noscuntur, contulisse, vel adhuc conferre voluerit, neque Episcopi locorum, neque potestas regia, quocunque tempore successura, de eorum voluntate quidquam minorare, vel auferre praesumat.*

Marculf.
lib. 2.
form. 1.

22. Meminit dictum diploma utriusque potestatis. Quippe et civiles, et ecclesiastici ministri nonnulla jura praetendebant. Hac occasione frequens fuit, quod veteres exemptiones passim regia auctoritate stiriari oporteret. In formulis Marculfi inquit Rex: *Ad petitionem illius (fundatoris) clementia nostra pro quiete ipsorum servorum Dei, praeeptionem vigoris nostri placuit propagare, sub quo tranquillitatis ordine, Domino protegente, ipsi Monachi juxta religionis normam in perpetuum valeant residere, elegimus, ut et hac serie debeat plenius declarari.*

23. Quid consultius: quam, ut ipsi, qui Monasteriorum suorum immunitates, et privilegia, jam pridem Regum, et Episcoporum munificentia, postulan-

tibus Fundatoribus, impetrata tantopere inclamant, etiam ad rationes concessio- nis attenderent, rebus a Fundatoribus oblatis, et a Regibus, Episcopisque, ac aliis immunitate donatis, ita juxta intencionem Fundatorum, et Regum a- liorumque, qui privilegium annuerunt, usuri, ut res illae in eleemosynam san- ctis Dei pauperibus pro amore D. N. Je- su Christi ardenti desiderio consecratae (ut loquitur formula pro fundando Mo- nasterio) etiam tanquam eleemosynae pauperum Dei necessitatibus impende- rentur, non autem in luxum, et usus plane profanos effunderentur. Quae e- nim immunitas corruptelis tam apertis suffragari posset?

24. Admodum notanda est clausula, quam allegatis verbis subjungit formu- la concessionis regiae. *Quia nihil de ca- nonica institutione convellitur, quid- quid ad domesticos fidei pro tranquil- litatis pace conceditur.* An quidquam clarius ostendere posset, his exemptio- nibus nihil de canonica auctoritate, qua Monasteria spirituali Episcoporum dire- ctioni reservantur, fuisse remissum? Et sane Regum, ac Episcoporum mens fuit, Monachos contra potentiorum vexatio- nes, et oppressiones sua auctoritate pro- tegere, nequaquam vero a canonica sub- jectione eximere.

S. Ivo.
ep. 193.

25. Saeculo IX. invaluit, quod privilegia ab Episcopis, Regibusque concessa, etiam auctoritate Sedis Apostolicae confirmari peterentur; utpote auctoritas Papae implorabatur, ut privilegia ab Episcopis canonice, ac legitime indulta, per reverentiam Sedis Apostolicae contra malevolorum conatus illaesa manerent. Hac ratione S. Ivo Carnotensis monuit Gaufridum Bellovacensem Episcopum, ut privilegia Ecclesiae S. Quirini intemerata servaret, *quae a praedecessoribus obtinuit, Apostolica Manus roboravit, regiaque Majestas pragmatica sanctione firmavit.* Absit, quod Fundatores, dum caeperant Monasteria a se fundata speciali protectioni Sedis Apostolicae commendare, ea voluerint ab Episcoporum spirituali jurisdictione liberare.

Cap. 4.
De novell.
Exempt.

26. Recentiore usu duplex exemptionum genus distinguitur. Primum, seu vetus genus parziale dicitur, quia non nisi ad certos articulos; puta, Cathedralici, Synodatici, aliarumque exactio-num, quae juxta recentiorum Interpretum opinionem ad legem diaecesanam referuntur, immunitatem a jurisdictione Episcopi tribuit. Totalis enim, quae et exemptio simpliciter dicitur, absolutam libertatem a potestate Ordinarii, etiam in iis, quae ad legem jurisdictionis spe-

Etant, praebebat, quia immediatam subjectionem Sedis Apostolicae exprimit.

27. Hanc speciem exemptionis S. Bernardus emancipationem dixit, exemplo ducto ab emancipatione legali, qua filiusfamilias a potestate paterna subtrahitur, ut non nisi Principis potestati subfit. Ait S. Pater: *Spoliant (Abbates) Ecclesias, ut emancipentur; redimunt se, ne obediant.*

S. Bern.
ep. 42.

28. Extat ad calcem epistolarum S. Gregorii amplissimum exemptionis privilegium, quod Monasterio S. Medardi concessisse dicitur hic S. Pontifex, rejicitur tamen illud a nonnullis Criticis tanquam supposititium. Sunt et aliorum privilegiorum, quae ex antiquitate ad illustrandam novarum exemptionum causam afferri solent, indicia neutiquam certa.

29. In recentiori aequiorique crisi id fere compertum est, ante saeculum XI., aut XII. nec illam differentiam inter Monasteria exempta, et non exempta, nec illas querelas adversus Abbatum, et Ecclesiarum exemptiones innotuisse; unde constat, primum illis saeculis absolutas illas exemptiones succrevisse, aut saltem ita increbuisse, ut multorum querelae audirentur. S. Bernardus ait: *Mirror, quosdam in nostro ordine Monasteriorum Abbates hanc humilitatis regulam odiosa contentione infringere, et sub*

S. Bern.
ad Henr.
Senon.
c. 9.

humili (quod pejus est) habitu, et tonsura tam superbe sapere, ut, cum ne unum quidem verbulum de suis imperiis subditos suos praetergredi patiantur, ipsi propriis obedire contemnant Episcopis. — Quid hoc est praesumptionis, o Monachi? Neque enim, quia Praelati Monachis, ideo non Monachi; nempe Monachum facit professio, Praelatum necessitas etc.

30. Repressis Cisterciensibus jactabant Cluniacenses, sibi omni exceptione majorem causam esse, tum quod fundatur protectioni S. Sedis Monasterium immediate subjecisset, tum quod proprio pro Episcopo ipsis Papa esset. Hac occasione S. Pater suas querelas ad Eugenium III. direxit. *Murmur, inquit, loquor, et querimoniam Ecclesiarum. Truncari se clamitant, ac dismembrari. Vel nullae, vel paucae admodum sunt, quae plagam istam aut non doleant, aut non timeant. Quaeris, quam? subtrahuntur Abbates Episcopis, Episcopi Archiepiscopis, Archiepiscopi Patriarchis, sive Primatibus. Bonanae species haec? Mirum, si excusari queat, vel opus. Sic factitando probatis vos habere plenitudinem potestatis, sed justitiae forte non ita, facitis hoc, quia potestis; sed utrum et debeatis, quaestio est. Et infra: Quid item tam indignum, quam ut totum tenens, non sis contentus toto, nisi minutias quas-*

De Confid. lib. 3.
c. 4.

dam, atque exiguas portiones ipsius tibi creditae universitatis, tanquam non sint tuae, satagas, nescio, quomodo, adhuc facere tuas etc.

31. Prosequitur S. Bernardus: *Nolo autem, praetendas mihi fructum emancipationis ipsius; nullus est enim, nisi, quod inde Episcopi insolentiores, Monachi etiam dissolutiores fiant. Quid quod et pauperiores? Inspice diligentius talium ubique libertorum, et facultates, et vitas, si non pudenda admodum in his et tenuitas, et in illis saecularitas invenitur. Matris noxiae libertatis soboles gemina haec. Quidni peccet licentius vagum, et male liberum vulgus, cum non sit, qui arguat? Quidni licentius quoque spoliatur, ac depraedetur inermis religio, cum non sit, qui defendat?*

32. Quantum ad dispositionem Fundatorum respondet S. Pater: *Aliud est, quod largitur devotio; aliud quod molitur ambitio impatiens subjectionis. Videlicet devotio Fundatorum spectat integritatem, et libertatem bonorum temporalium. Ambitio autem molitur excutere jugum canonicae subjectionis, et correctionis.*

33. Inter ea tempora et in Anglia nomine Richardi Archiepiscopi Cantuariensis, graves querelas ad Alexandrum III. effudit Petrus Bleffensis: *Adversus Primate, inquit, et Episcopos intume-*

scunt Abbates, nec est, qui Majoribus suis reverentiam exhibeat, et honorem. Evacuatum est obdientiae jugum, in qua erat unica spes salutis, et Praevaricationis antiquae remedium. Detestantur Abbates habere suorum excessuum correctorem, vagam impunitatis licentiam amplectuntur, claustraliq; militiae jugum relaxant in omnem desiderii libertatem. Hinc est, quod Monasteriorum fere omnium facultates datae sunt in direptionem, et praedam. Nam Abbates exterius curam carnis in desideriis agunt, non curantes, dummodo laute exhibeantur, et fiat pax in diebus eorum: Claustrales vero tanquam Acephali otio vacant, et vaniloquio: nec enim Praesidem habent, qui eos ad frugem melioris vitae inclinet. — Quid est eximere ab Episcoporum jurisdictione Abbates, nisi contumaciam, ac rebellionem praecipere, et armare filios in parentes?

34. Invehitur Bleffensis praecipue in Monasteria, quae ejusmodi exemptiones per Bullas adulterinas adeptae sunt, unde ille prosequitur: *Falsariorum enim praestigiosa malitia ita in Episcoporum contumeliam se armavit, ut falsitas in omnium fere Monasteriorum exemptione praevaleat, nisi in decisionibus, et examinationibus faciendis*

*Judex veritatis exactior districtissimus
intercedat.*

35. In Concilio Lateranensi ait Alexander III.: *Fratrum, et Coepiscoporum nostrorum conquestione comperimus, quod Fratres templi, et Hospitalis, et alii Religiosi indulta sibi ab Apostolica Sede privilegia excedentes, contra episcopalem auctoritatem multa praesumant, quae ad scandalum faciunt, et grave pariunt periculum animarum.* Refert. c. 3 de Privil. Rediere hae quaerelae et in Concilio Lateranensi IV. c. 12. de Excess. Privil.

36. Recentiorum Ordinum, qui tum fere emerferant, Fundatores alumnos suos ab omni privilegio exemptionis volvere alienissimos. Praeceperat S. Franciscus firmiter Fratribus universis per obedientiam, quod, ubicunque sint, non audeant petere aliquam litteram in Curia Romana. *Hoc, inquit, meum, et Fratrum meorum est privilegium, nullum habere privilegium super terram, sed omnibus obedire, et inferiores nos omnibus reputare.* Unde sequi videtur, quod S. Franciscus etiam inhibuerit a suis filiis peti litteras exemptionis.

S. Francisc. Apophthegm.

37. In schismate Avenionensi successit profusio exemptionum maxima. Tunc enim uterque aemulorum pro has gratias Ordines, Capitula, personasque

Conc.
Const.
sess. 43.

particulares, siqua valuissent auctoritate, in suas partes trahere sategerat. Martinus V. in Concilio Constantiensi, paucis exceptis, omnes exemptiones, inde ab obitu Gregorii XI. concessas, revocat, atque Ecclesias, Monasteria, et alia loca in pristinum Ordinariorum jurisdictionem restituit, addita notabili clausula: *Non intendimus exemptiones de caetero facere, nisi causa cognita, et vocatis, quorum interest.*

Trid. sess.
24. c. II.

38. In tanta confusione privilegiorum ad exemplum religiosorum corporum non tantum Capitula Canonicorum, et Universitates studiorum, sed et singulares personae regulares, saecularesque variis titulis exemptiones arrogare ceperant. Expunxit has Concilium Tridentinum, *quia perturbationem in Episcoporum jurisdictione excitari, et occasionem laxioris vitae exemptis praebere dignoscuntur.*

Cap. 5.
De Regul.
nov. Jur.

39. Regulis novi juris exemptio, utpote a jure communi exorbitans, odiosa censetur, ut inde ad ipsum verborum tenorem restringi mereatur. Quippe exemptiones laxius, quam par sit, acceptae in excessus degenerant, et abusus. *c. 12. et passim de Excess. Praelat.*

40. Reliquis novi juris argumentis constat, saepe dubitatum fuisse, an, et quae nonnullis formulis exemptio data intelligatur? Rescripsit Innocentius III.

illa formula, qua nonnulli in protectionem Sedis Apostolicae dediti, receptique essent, haud exemptionem concessam videri. *c. 18. de Privil.* Hoc argumento ergo apparet, Cluniacenses injuste exemptionem sibi arrogasse, eo quod Fundator Monasterium in tuitionem SS. Apostolorum Petri et Pauli reliquerit. Quid rectius, quam quod S. Bernardus distinxerit: *Aliud est, quod Fundatorum largitur devotio; aliud, quod molitur ambitio impatiens subjectionis.* Illa nimirum largitur protectionem adversus oppressiones, et infestationes: haec vero impatiens subjectionis molitur jugum canonicae subordinationis abjicere.

41. Fundator Cluniacensis cavit, ut Monachi Romanae Ecclesiae pro illa protectione quemdam censum praestarent; utpote per quinquennium Romae ad limina Apostolorum ad luminaria ipsorum concinnanda decem solidos persolvant. Absit vero, ut vel hic census ad exemptionem procurandam fecerit. Declarat Alexander III.: *Si ad indicium perceptae protectionis census persolvitur, non ex hoc juri diaecesani Episcopi aliquid detrahitur.* Refert. *c. 8. de Privil.*

42. Juxta Bonifacium VIII. oportet disertis formulis exemptionem apparere. Tales sunt, si Papa de aliqua Ecclesia dicit, quod Ecclesiae Romanae annum

cenſum ſolvat ad indicium perceptae libertatis: aut ſi Papa in aliquo privilegio, vel ſcriptura, vel ſententia, quae directe ſpectat cauſam exemptionis, pronuntiet, eam ad jus, et proprietatem Romanae Eccleſiae pertinere; aut expreſſe aliunde aſſerat, ipſam eſſe exemptam, eam juris B. Petri exiſtere, vel ad Romanam Eccleſiam ſimpliciter, vel ſpecialiter, et ſine medio pertinere; aut eam eſſe liberam, eam potiri Romanae Eccleſiae libertate, eam in hoc praerogativa gaudere ſpeciali; Epifcopo jus non eſſe, in ea Cathedram collocandi, ſeu ordinationem quandam vel leviffimam faciendi etc. *c. 10. de Privil. in 6.*

43. Ex ſententia Papae, ſi aliqui recipiantur *in proprios, et ſpeciales ſubditos*, cenſentur exempti. Non ſic vero, *ſi in proprios, et ſpeciales filios* Romanae Eccleſiae ſint ſuſcepti; tales quippe exempti propterea non exiſtunt. *ibi.* Juxta Gloſſam filiatio enim amorem denotat; ſpecialis ſubjectio exemptionem exprimit, quia, ſi aliis ſubjecti eſſent, ſpeciales ſubditi Romanae Eccleſiae non dicerentur.

44. Quid vero, ſi dubia ſit exemptio? Quia jurisdictio Epifcopi in omnes Eccleſias ſuae Diaecefis jure communi fundata eſt, non attenditur vel privilegium, vel poſſeſſio, ſi exemptio juſto ti-

tulo, diuturnave possessione destituta appareat. *c. 7. de Privil. in 6.*

45. Exemptiones ergo non tantum plene probandae sunt, sed et intra tenorem privilegii concludendae, ut non recedatur a jure communi, nisi quatenus ipse tenor privilegii recedere cogit. Oportet enim tenorem litterarum diligentius examinare. *c. 7. et 8. de Privil.*

46. Ex ipso proinde tenore privilegii de qualitate exemptionis ratio ineunda est. Dividitur enim exemptio in personalem, localem, et mixtam. Personalis est, qua particulares duntaxat personae eximuntur, nulla habita ratione loci. Locales vero sunt, quae fiunt loco, vel Monasterio, ita ut personae sint exemptae cum respectu ad locum. Meminit utriusque privilegii Pontifex. *c. 3. de Privil. in 6.*

47. Inde declarat Concilium Lugdunense, quod, cum exemptio localis referatur ad locum, personae eo loco exemptae nihilominus ratione delicti, contractus, aut rei sitae coram locorum Ordinariis conveniri queant; si nimirum delictum commissum, vel contractus initus, aut res sita sit in loco non exempto. *c. 1. ibi.*

48. Per exemptionem loci, utpote Ecclesiae, vel Monasterii personae, quae proprie ad eum locum pertinent, veluti

Monachi, Canonici, Converſi, et perpetuo Oblati, exemptae intelliguntur; ſed non alii Presbyteri, vel miniſtri, qui Parochianorum curam habent, utpote quoad ea, quae curam animarum ſpectant, nec Parochiani exempti cenſentur, quia non tam ad Eccleſiam Conventualem, vel Collegiatam, quam ad Eccleſiam Parochialem ſub ea qualitate referuntur. *c. 9. de Privil. in 6.*

49. Exemptio data Eccleſiae clauſtrali, aut Collegiatæ extendi nequit ad functiones Paſtorales. Si enim in unam, eandemque perſonam concurrant diverſae qualitates, exemptus ſub una qualitate non cenſetur exemptus et ſub alia qualitate. Hoc argumento decidit Innocentius III., Capellanos Ducis Burgundiae, exemptos intuitu Capellae Palatinae, non poſſe illud privilegium protrudere ad functiones Eccleſiarum Parochialium, quas tenent. Alia eſt enim qualitas Capellae Regiae, alia Parochiae. *c. 16. de Privil.*

50. Quantaecumque demum ſit exemptio loci, vel perſonae, ea tamen Diaeceſin haud diſmembrat. Manent enim exempti in ipſa Diaeceſi, et membra Diaeceſis, quamvis privilegiata. *c. 19. de Offic. Judic. Ord. et ibi Interpr.* Oportet enim diſtinguere Eccleſias exemptas in Diaeceſi ab Eccleſiis nullius Diaeceſis, quae neque ſunt in Diaeceſi,

neque de Diaecesi. Quippe status Diaecesis nullius liberat non tantum a subjectione, sed etiam a situatione, et denominatione; exemptio vero tantum a subjectione.

§1. Denique exemptio, instar emancipationis, non liberat a jure reverentiali. Quacunque enim ratione exempti sint a jurisdictione, et potestate Ordinarii, cui quasi subjecti nascuntur, ea tamen, quae reverentia sunt, ipsi denegare nequeunt, quia ad reverentia exemptio haud porrigitur. *c. 16. de Offic. Judic. Ord. et ibi Interp.*

§2. Interea occasione recentiorum exemptionum auctus est numerus corruptelarum, et querelarum. In Concilio Viennensi jactatum est Consilium abolendi tam infaustas emancipationes. Tum solus Ordo Cisterciensis Papam adiit ante dicti Concilii celebrationem, pro exemptione sua pristina pacifice obtinenda. Quod et obtinuit.

Cap. 6.
De Trid.
Decret.

§3. Rediere querelae et in Concilio Tridentino. Contendebant prae reliquis Germani, revocandas omnes exemptiones contra jura communia passim concessas, Monasteriaque omnia sub Episcopi potestate constituenda, sub cujus sunt Diaecesi.

De Re-
form.
art. 4.

§4. Concilio Tridentino moderamina praeplacuerunt. Statuit Concilium: Nemo saecularis Clericus cujusvis per-

Trid. sess.
6. c. 2.

sonalis (privilegii praetextu) *vel regularis extra Monasterium degens, etiam sui Ordinis privilegii praetextu, tutus censeatur, quo minus, si deliquerit, ab Ordinario loci tanquam Sedis Apostolicae delegato, secundum canonicas sanctiones visitari, puniri et corrigi valeat.*

Idem sess.
25. de Re-
gul. c. 8.

55. Quis ergo censetur Regularis extra Monasterium degens? Juxta Decretum S. Congregationis censetur ille extra Monasterium degere, qui non vivit sub Superiore conventualiter. Praecipit alibi Concilium, *ut Regulares, qui studiorum causa, mandato Superiorum, ad Universitates mittuntur, in Conventibus sub Superiore conventualiter habitent; alioquin ab Ordinario contra eos, velut extra claustrum degentes, procedatur.*

Trid. sess.
7. c. 4.

56. Sed quid? Si in Monasterio degentes, extra claustrum delinquant? Innovat Tridentina Synodus ea circa Decretum Concilii Lugdunensis, quo declaratur, quod Regulares, quantumcunque gaudeant libertate, nihilominus ratione delicti, in loco non exempto commissi, coram locorum Ordinariis conveniri queant. *c. 1. de Privil. in 6.*

Trid. sess.
25. de
Regul.
c. 14.

57. Amplius apparet Decretum Concilii Tridentini, quo decernit, *ut Regularis non subditus Episcopo, qui intra*

intra claustra Monasterii degit, et extra ea ita notorie deliquerit, ut populo scandalo sit, Episcopo instante, a suo Superiore, intra tempus ab Episcopo praefigendum, severe puniatur, ac de punitione ipsum Episcopum certiozem faciat: sin minus, — delinquens ab Episcopo puniri possit. Juxta

Barbosam S. Congregatio declaravit, Episcopum posse statim habita notitia delicti informationem capere, eamque ad Superiorem delinquentis ablegare, ut nequeat ignorantiam praetexere; atque unicum monitionem sufficere Episcopi, ut intra praefixum tempus Superior delinquentem punire teneatur: quo facto Superior regularis tenetur de punitione ipsa, et sententiae executione Episcopum certiozem reddere. Atque hoc Decretum sibi locum vindicat, tametsi Regularis etiam intra ipsam Ecclesiam, seu locum exemptum delinquat, si tam notorium sit delictum, ut populo scandalo sit.

Barbos.
alleg.
150.

§ 8. Quantum et ad causas civiles statuit Concilium, quod in causis civilibus mercedum, et miserabilium personarum Clerici saeculares, aut regulares extra Monasterium degentes, quomodolibet exempti, etiam si certum iudicem a Sede Apostolica deputatum, veluti Conservatorem, in partibus ha-

Trid. sess.
7. c. 14.

beant; in aliis vero, si ipsum judicem non habuerint, coram locorum Ordinariis, tanquam in hoc a Sede Apostolica delegatis conveniri, et, jure merito ad solvendum debitum cogi, et compelli possint: privilegiis, exemptionibus, Conservatorum deputationibus, et eorum inhibitionibus adversus praemissa nequaquam valituris. Plerisque locis Conservatorum usus haud superest, unde saeculares, et Regulares in civilibus coram Episcopis conveniendi sunt.

Sess. 14.
c. 4.

59. Ait alibi S. Synodus: Si Episcopi in suis Ecclesiis resederint, quoscunque saeculares Clericos, qualitercunque exemptos, qui alias suae jurisdictioni subessent, de eorum excessibus, criminibus, et delictis, quoties, et quando opus fuerit, etiam extra visitationem, tanquam ad hoc Sedis Apostolicae Delegati, corrigendi, et castigandi facultatem habeant; quibuscunque exemptionibus — minime suffragantibus.

Trid. sess.
6. c. 4.

60. Exemptio Capitulorum praecipue Cathedralium reliquis invisior est. Decernit S. Synodus, quod Capitula Cathedralium, et aliarum majorum Ecclesiarum, illorumque personae nullis exemptionibus — tueri se possint, quominus a suis Episcopis, et aliis majoribus Praelatis per se ipsos, vel il-

lis, quibus sibi videbitur, adjunctis, juxta canonicas sanctiones, toties, quoties opus fuerit, visitari, corrigi, et emendari, etiam auctoritate Apostolica, possint, et valeant.

61. Extra visitationem statuit Synodus Tridentina, ut Capitulum initio cujuslibet anni eligat ex Capitulo duos; de quorum consilio, et assensu Episcopus, vel ejus Vicarius tam in formando processu, quam in caeteris omnibus actibus usque ad finem causae inclusive, coram Notario tamen ipsius Episcopi, et in ejus domo, aut consueto tribunali procedere teneatur etc. Et infra: In criminibus tamen ex incontinentia provenientibus — et in atrocioribus delictis, depositionem, aut degradationem requirentibus, ubi de fuga timetur, ne judicium eludatur, et ideo opus sit personali detentione, possit initio solus Episcopus ad summariam informationem, et necessariam detentionem procedere; servato tamen in reliquis ordine praemisso. Subdit S. Synodus: Haec autem omnia, et singula in iis Ecclesiis locum non habeant, in quibus Episcopi, aut eorum Vicarii — quocumque alio jure majorem habent potestatem, auctoritatem, ac jurisdictionem.

Sess. 25.
c. 6.

62. Alibi passim propositum fuit Concilii, restituere Episcopis legitimam jurisdictionem in exemptos in iis, quae Regularibus, aut Canonicis sub alia qualitate competunt. Inde Regulares, Canoniceque exempti, si administrationem, aut curam habeant Hospitalium, Capellarum, fundationum, Confraternitatum, aliarumque domuum, aut piorum locorum non exemptorum, annuam Episcopo rationem reddere debent, utpote Episcopo quoad illam administrationem subjecti.

Trid. sess.
22. c. 8.
et 9. et
sess. 25.
c. 8.

63. Eodem ex capite nec Capitulorum, nec Monasteriorum exemptio extenditur ad ea, quae curam animarum saecularium personarum, Episcopo subjectarum, spectant, quia hae functiones Pastorales non Regularibus, ut Regularibus, sed ut Sacerdotibus curatis conveniunt.

Trid. sess.
21. c. 8.
et sess. 25.
c. 11. de
Regul.

64. Denique noluit S. Synodus exemptiones extendi ad leges communes in materia communi. Hinc declarat Tridentinum Concilium, censuras inflictas, diesque festos ab Episcopo indictos esse et a Regularibus observandos.

Sess. 25.
de Regul.
c. 12.

* 65. Missis reliquis, quid religiosis Ordinibus consultius, quam puriores fontes regularis instituti resalutare? Postquam Monachi passim ad sacros Ordines aspirarunt, oportet Monasteria veluti Seminaria cultioris Cleri spectare.

Inde enim olim contigit, quod Episcopi meliores, et perfectiores ex claustris in suum Clerum transcripserint, et recentiores religiosi Ordines sodales suos Episcopis, et Pastoribus veluti Cooperatoribus, et Subsidiarios addixerint. Juxta regulam S. Siricii, *Monachos, quos tamen morum gravitas, ac vitae, et fidei institutio sancta commendat, Clericorum officiis aggregari, et optamus, et volumus.* Absit, ut quaestuariorum Mystrarum ordinandorum in claustris indiscretior locus sit. c. 29. XVI. q. 1. En purissimam formam regularis regiminis. Abbas fit Magister ad instructionem imperitiorum, Superior ad correctionem dyscolorum, Confrater ad conversationem Religiosorum, Minister ad dispensationem communium bonorum. Inquit S. Bernardus: *Neque enim, quia Praelati Monachis, ideo non Monachi: nempe Monachum facit professio, aequalis aequales, Praelatum necessitas instructionis, et correctionis regularis.* Quid a tam diversis relationibus regularis regiminis alienius, quam quisque typhus vel dominationis, vel ambitionis? In Germania Congregatio Bursfeldensis Abbatum Benedictinorum, reformationis causa, usum, et privilegium Pontificalium ejuravit. Ait S. Bernardus: *Dicite pauperes, si tamen pauperes, in sancto quid facit aurum?*

S. Bern.
supr.

Apol. ad
Guiliel.
Abb. c. II.

Et quidem alia causa est Monachorum, alia Episcoporum — Nos vero, qui jam de populo exivimus, qui mundi quaeque pretiosa, ac speciosa pro Christo reliquimus, qui omnia pulchre luentia, canore mulcentia, suaveolentia, dulce sapientia, tactu placentia, cuncta denique corporea oblectamenta arbitrati sumus ut stercora, ut Christum lucrifaciamus: quorum, quaeso, in his devotionem excitare intendimus? Quem, inquam, ex his fructum requirimus? Stultorum admirationem, an simplicium oblectationem? An, quoniam commixti sumus inter gentes, forte didicimus opera eorum, et servimus adhuc sculptilibus eorum? Ajebat olim ea occasione Ratherius Episcopus Veronensis: Sicut enim Monacho pio, et docto, nihil sanctius, ita nihil hypocrita est sceleratius.

INDEX

PARTIS QUARTAE.

A.

Abbates propria gaudent jurisdictione, 129. Episcopis subjecti, 346. *seq.* illorum electio libera, 349. *seq.* exempti quoad quænam, 351. proclivitas quoad exemptiones, 358. licet tales manent Monachi, *ib.* nimium insolent, 359.

Absolutio a censuris quando datur, 337. quantum ad eam habetur distinctio inter censuras ferendae, et latae sententiae, *ib.* a quibus dari potest, *ib.* *seq.* a reservatis Papae hic solus absolvere potest, nisi quis specialem licentiam habuerit, 340. de irregularitatibus quisnam illam dat, *ib.* excommunicati quomodo eam petere possunt, 341. quoad *cautelam* quænam, *ib.* sit libera, 342. eam non petens de haeresi suspectus, *ib.*

Accusatio qualis olim admittebatur, 213. *seq.* et instituebatur, 216. qualis nunc, *ib.* *seq.*

Accusatus citari, capi, et carceri tradi potest, 220. *seq.* quando examinandus, 226. ubi judicetur, 266.

Adulterium quomodo olim punitum, 118. et nunc, 119. 121. an circa illud differentia in muliere et viro, 119. turpis est quæstus ex eo factus, 121.

- Advocati* in Judicis: eorum officium, 159. dotes in iis requisitae, 161. numerus auge- tur nimium, 162. non sint Clerici, *ib.* dif- ferunt a Procuratoribus, 164.
- Ambitus*: de hoc crimine lex Julia, 248.
- Apostoli* defnierunt fidei controversias, 104.
- Apostoli* in judiciis pro appellationibus quan- do peti debent, 275. quoties peti possunt, *ib.* usus obolevit, *ib.*
- Apparitores*: eorum officium, 172. citant partes ad iudicium, 178. Iudici tenentur desuper reddere rationem, 180. constitu- untur executores sententiae, 258.
- Appellationes* ad Romanum Pontificem stabi- litae, 77. *seq.* nonnullibi sat repressae, 82. *seq.* ab abusu in Gallia, 106. Romanae au- gentur, 143. a Subdelegato fiunt ad Papam, 145. darentur in Gallia ab abusu, si Iudices constituerentur a Papa extra regnum, 148. propter dilationes judiciales quando dantur, 190. dantur, si Iudex condemnationem ex- pensarum praeteriit, 254. nimiae infrege- runt censurarum vigorem, 264. olim omni- no non dabantur, 265. dein valde restri- ctae, *ib.* ad Concilium provinciale, *ib.* a Papam, 266. hae indiscriminatim frequen- tari coeperunt, 267. contra eas S. Bernar- dus, *ib.* *seq.* ad Metropolitans, et Primates, 268. corruptelae circa illas *ib.* aliquantiter restrictae, 269. a quam sententia datur, 270. quoties fieri possunt, *ib.* circa eas Con- cordata Galliae, *ib.* quaenam ab abusu, 271. quomodo fieri debent, *ib.* a quibusvis Ju- dicibus dantur ad Papam, et quomodo fiant.

272. quoties in eadem causa repeti possunt,
 273. quomodo fiunt in judiciis saecularibus,
ib. intra quod tempus interponantur, 274.
 extrajudiciales, *ib.* fiant scripto, *ib.* pro iis
 petuntur Apostoli, 275. quando incipien-
 dae, et quando finiendae, 276. quomodo
 dijudicantur, an sint justae, *ib.* expensas
 pro transferendis actis quis ferat, *ib.* iis
 pendentibus nil innovetur, 278. nisi quae
 conducunt ad earum prosecutionem, 280.
 per eas quarundam causarum executio haud
 suspenditur, *ib.* per illas transferuntur cau-
 sae ad superiorem Judicem, 282. a quibus-
 dam tribunalibus non admittuntur, 283. *ab*
abusu in Gallia quatenam sunt, 286. istarum
 origo, 287. in quibus casibus et coram quo
 Judice fieri possunt, *ib.* intra quod tempus
 interponantur, *ib.* an per has violetur juris-
 dictio ecclesiastica, 287. an, et ex quibus
 locis admittuntur a Bullis Pontificum, 288.
 circa majores causas, dum fiunt ad Papam,
 quatenam observanda, 291. *seq.*

Aqua calida: per eam olim purgatio a crimi-
 ne. 230.

Arbitri quotuplicis generis, 152. *Juris*, quan-
 ta gaudent auctoritate, *ib.* quinam, et in
 quibusnam causis eligi possunt, *ib.* quot-
 nam constitui possunt, *ib.* an ab iis appella-
 ri potest, 153. eorum sententia quomodo
 nunc firmatur, 154. *Juris* circa recusatio-
 nes Judicum, 290. eorum officium, *ib.*

Arbitria Ecclesiae primitivae circa lites Lai-
 corum, 8. quantae firmitatis. 152.

Archivum publicum quodnam est. 205.

Assessor in Curia ecclesiastica, 156. fit Jurisperitus, 157. ejus officium, *ib.* a quonam alatur. 158.

Attestationes cur rejici possint. 197.

B.

Baptismus haereticorum an valeat desuper lis. 102. *seq.*

Belgium: ejus concordata, et Decreta circa cognitionem bonorum ecclesiasticorum, 43. et 45.

Beneficia lites ea tangentes dijudicat Judex ecclesiasticus, 35. eorum causae a quonam deciduntur tam in possessorio, quam in petitorio, 48. lites circa ea ortae quomodo in Germania deciduntur. 56.

Blasphemia a quibus committitur, 130. contra eam poenae, 131. tam civiles, quam ecclesiasticae. *ib.*

Bona Ecclesiastica an a jurisdictione civili sunt exempta, et qualis ubivis praxis. 42. *seq.*

Bullae Pontificiae in Gallia revidentur. 106.

C.

Calumniatores: contra eos poenae. 133.

Captivi: eos Episcopi consolentur, 222. *seq.* exemptio invisa. 370.

Carcer: ei quonam includi possunt, 221. non est ad poenam, sed custodiam, 222. Judices eum saepius visitent, 223. quonam debitor ei includi possunt, 260. ab eo liberat cessio bonorum, 261. in Monasteriis, 296. in Praetoriis Episcoporum. *ib.*

Causae civiles, Laicorum apud quos agitandae in primitiva Ecclesia 1. *seq.* Clericorum, 16. in quibusnam Clerici subjiciuntur tribunali

saeculari, 23. quatenam mere ecclesiasticae, et quatenam mixtae, 30. merae ecclesiasticae ad forum ecclesiasticum pertinent, 31. spiritualibus annexae reservantur tribunali ecclesiastico, 35. beneficiales quomodo dijudicandae, 48. criminales Clericorum, 60. majores et minores Episcoporum a quo dijudicandae, 81. majores Sedi Apostolicae reservantur, 104. criminalium instructio, 213. in eis quando fit conclusio, 243. illarum examen a quo fiat, 244. dubiae cui debent adjudicari, 250. in iis decidendis generales regulae, 251. in quibusnam causis non admittitur appellatio, 282. quandonam evocari possunt ad aliud tribunal. 291.

Censurae, an eis locus sit quoad executionem sententiae, 262. vigor earum imminute per appellationes, 264. eas contemnentis pelluntur in exilium, 295. divisio, et definitio, 304. quis eas ferre potest, 305. illas ferendi potestas vi praescriptionis acquiri potest, 307. qui illis affici valent, *ib.* publicari etiam debent a Regularibus, *ib.* prima est excommunicatio, *ib.* in iis vitentur indiscretio, atque injustitia, 314. non injungantur pro occultis delictis, 315. injustae non nocent, sed potius profunt, *ib. seq.* an injustae contemni possunt, 317. irrogantur tantum contumacibus, 318. post trinam monitionem, 319, quales, et quando irrogentur, 322. in quibus casibus vetitae, 323. *seq.* nimium frequenter adhibentur, 324. forma, et ritus eas ferendi, 326. et 329. antiquus ab eis absolvendi modus, 337. quis

nunc ab iis absolvere potest, 339. a Papae reservatis quis absolvit. 340.

Cessatio a divinis sine ritu contingit. 334.

Cessio bonorum debitores liberat a carcere, 260. quomodo fit, *ib.* non liberat a debito, 261. quinam ad eam tenentur. 262.

Cistercienses: reprimuntur ob exemptiones. 358.

Citatio ad iudicium a quo, et quomodo fiat, 178. est multiplex. 179.

Clerici eorum lites civiles, 16. non cito provocent ad processus forenses, *ib.* in causis feudalibus subjacent iudicio saeculari, 23. in quibusdam causis subduntur tribunali saeculari, *ib.* iis olim demandabatur executio testamentorum, 36. olim soli docti, 38. ipsorum testamenta cui demandentur, 40. eorum bona, et qualia sunt a jurisdictione ecclesiastica exempta, 42. ipsimet optant altercari coram Magistratu saeculari, 56. eorum delicta a quonam punienda, 60. sine Episcopi consensu nullus capitis damnari potest, 63. eorum delicta sunt Laicis scardalo, 68. non capiantur per lictores etc. *ib.* si captus, et requisiti non restituantur Episcopo, cesset a divinis 69. subjiciuntur iudicibus saecularibus in casibus privilegatis, *ib.* si capiuntur in veste saeculari, a quo iudicandi, 71. quinam gaudent privilegio fori, 75. difficilis, et rara poenitentia, 83. *seq.* concubinarij, et contra naturam peccantes quomodo puniendi, 129. et 130. contra usurarios poenae, 135. non sint Advocati in iudiciis, 162. *seq.* nec Syndici, 168.

- exempti a foro saeculari, 175. juramentum calumniae iis olim remissum, 186. an admittantur tanquam testes in judiciis, 195. quomodo olim se purgabant per juramentum, 235. eorum delicta sunt gravissima, 238. an eorum bona sint exempta ab executione sententiae, 259. lapsis injungitur reclusio in Monasteria pro poena, 295. 300. carcer etiam, *ib.* Ecclesiae rebelles pelluntur in exilium, 297. item ex Diaecesi amandantur, *ib.* delinquentes flagellis eduntur, *ib.* eorum degradatio, 299. supplicio mortis puniendi degradantur, 300. in Gallia sine degradatione morti traduntur, 301. rei suppliciis non submittantur, 303. ob eorum percussionum qualis excommunicatio incurritur, 322. eorum olim poenitentia. 344.
- Clerus* privilegium fori, 19. sit pacificus, 58.
- Cluniacenses* nimium affectant exemptiones, 358. an iis concessae sint, 363.
- Communio* inter fideles per litteras. 308.
- Competentia*: ejus beneficium quibusnam debitoribus competit, 261.
- Compromissum* in arbitros, 154. quotupliciter *ib.* jurata, 155.
- Concilium Provinciale* Judex Episcoporum, 76. an ejus judicium innovari possit, 77. an sine Papae consensu convocari possit, 80. quae ibi Episcoporum causae dijudicari possunt, 82. ab Episcoporum sententia ad illud datur appellatio, 265. ad id dabatur olim recursus ab injuste excommunicatis. 338.
- Concordata* Principes inter, et Episcopos circa jurisdictionem, 16.

Concubinae olim in duplici specie, 126.

Concubinatus: cognitio de eo est mixti fori, 126. sub eo olim tecta alia scelera, 127. pro-
scribitur, *ib.* poenae in eum, 128.

Confrontatio quid sit, 227.

Correctio: ab ea quando datur appellatio, 280. *seq.*

S. Cyprianus: ejus contentio cum S. Stepha-
no circa baptismum haereticorum, 102. ex-
itus hujus litis, 103. et 105.

D.

Debitorum quomodo ad solvendum compelluntur, 259. quid agendum cum obaeratis, 260. an incarcerandi, 261. an eos liberat a debitis cessio bonorum, *ib.*

Decani rurales repetere possunt Clericum a
Judice saeculari captum, 69.

Decimae lites circa eas ventilantur in foro
ecclesiastico, 35.

Degradatio quem in finem inducta, 299. rea-
lis, et verbalis, *ib.* solemnis quomodo fit,
300. coram quibus, 301. ejus usus cessat
in Gallia, *ib. seq.*

Delegati Judices quinam sunt, 142. quale
eorum jus, 143. auctoritas, 144. a Papa
constituti quasnam habeant dotes, 145. ju-
risdictio juxta litteras mandati, 146. Pon-
tifex constituit saepe plures, *ib.* et quomo-
do tunc hi se gerant, 147. in partibus, *ib.*
in quo loco hi constituantur, *ib.* si extra
regnum constituerentur, daretur appella-
tio ab abusu, 148.

Delicta Clericorum: a quonam punienda, 60.
inter ea datur distinctio, 62. privilegiata

quaenam dicuntur, 69. ecclesiastica a quonam dijudicentur, 86. quomodo dividuntur, 90. ecclesiastica quaenam dicuntur, 136. sunt mixti-fori, *ib.* a Pastoribus quomodo coercenda, 137.

Denuntiatio ejus effectus, 216. et 219. eam facientis dotes considerentur, *ib.* falsa puniatur, 220.

Depositio quid sit? 293. vide *Degradatio*.

Diaecesis: quomodo olim in ea judicia agebantur, 139. *nullius* quaenam loca, 366.

Dilationes in Judiciis quotuplices, 188. ad comparandum dantur tres, 190. probatoriales, *ib.* in causa criminali dentur reo, 228.

Diptycha: ex iis quinam eradebantur olim, 312.

Divinatio unde dicitur, 110. olim sat frequens, 113.

E.

Ecclesia in ea primitiva ad quos Judices juebantur fideles suas causas referre, 1. conservandae inter fideles, pacis studiosa, 17. semper injunxit poenas spirituales, 293. ei rebelles pelluntur in exilium, 296. semper abhorruit a torturis, 303. qualis communio inter fideles, 308.

Ecclesia: *Collegiata* de ejus bonis quisnam cognoscit, 42.

Eleemosynae quando in poenam impositae, 294. quem in finem adhibitae, *ib. seq.*

Episcopi erant olim Judices in causis etiam civilibus, 7. sed per modum arbitratorum, 9. componant pacem inter Clericos, 17. an Clericis liceat ob eorum sententia provocare ad Judices laicos, 18. sibi reservarunt

causas matrimoniales, 32. ipsis olim de-
 mandabantur testamenta, 35. invigilant e-
 xecutioni piorum Legatorum, 36. de qui-
 busnam cognoscere possunt, 42. olim te-
 nebantur monere Judices negligentes, 48.
 studeant in pace componere lites, 58. an
 eorum est punire delicta Clericorum, 63.
 sine eorum consensu nullus Clericus damna-
 ri potest, 64. respectu eorum quodnam fo-
 rum competens, 76. quomodo poeniten-
 tiae Ministri, 87. possunt quaevis scelera,
 licet in foro civili jam punita, punire, 88.
 sibi vendicant forum judiciale, et poeniten-
 tiale Sacerdotibus aliis relinquunt, 89. co-
 gnitio de haeresi jure eis competit, 97. et
 103. item auctoritas damnandi errores, 104.
 auctoritas asserta in decidendis fidei contro-
 versis, 106. proscribunt laxiores doctrinas,
 107. extirpant superstitionem, 117. eorum
 licentia requiritur ad expellendos daemo-
 nes, *ib.* concubinatum inhaerentes puniant,
 128. sunt Judices ordinarii, 138. quomo-
 do olim sua instituerint judicia, 139. dele-
 gant suam jurisdictionem, 140. eorum Of-
 ficiales, et Vicarii generales, *ib.* olim nu-
 merum nimium auxerunt, *ib.* jurisdic-
 tionem istorum possunt restringere, 141. ca-
 veant, ne eorum Ministri acceptent mune-
 ra, *ib.* constituunt Judices Synodales, 146.
 ipsis delegantur causae a Papa, *ib.* studeant
 litigantes conciliare, 150. olim ut arbitri
 deciderunt causas, 176. olim sine scriptis
 causas deciderunt, 182. examinant Nota-
 rios quosvis, 201. quemnam ordinem ju-

diciarium olim servarunt, 215. ipsis olim mandabatur cura captivorum, 222. *seq.* ab iis quando appellare licet, 255. vexati appellant ad Romanam Sedem, 266. a visitantium Decretis quando datur appellatio, 281. Clericis lapsis injungunt reclusionem in Monasteria pro poena, 295. habeant carcerem pro puniendis Clericis, 296. sibi rebelles a Diaecesi amandare possunt praesertim extraneos, 297. in delinquentes Clericos flagellis utuntur, *ib.* quam observent degradationis formam, 300. electi, licet nedum confirmati, possunt ferre censuras, 306. eorum censuras promulgare etiam tenentur Regulares, 307. antiquitus raro excommunicationem ferebant, et quomodo, 337. *seq.* possunt absolvere a censuris Papae reservatis, si sunt occultae, 340. sicut et dispensare in irregularitatibus occultis, 341. eorum curae Monachi subduuntur, 345. quae eorum cura circa Monachos, 346. corrigant Abbates et Monachos, 347. abutuntur sua potestate in eos, *ib. seq.* auferunt Monasteriorum bona, 348. dant causam exemptionibus eorum, 349. et in quibusnam, *ib.* canonicae eorum jurisdictioni totus Clerus subjectus, 352. ipsimet concedunt exemptiones, 353. exemptiones auctoritati ipsorum nil derogant, 356. punire possunt exemptos extra claustra delinquentes, 363. etiam alios notoriis criminibus contaminatos, 370. Tridentinum iis restituit priorem auctoritatem, 372.

Examen in causa criminali, 225. testium, ib.

Excommunicati: nonnunquam in exilium acti, 296. quinam vitandi, 312. et 322. quando fiunt irregulares, *ib.* contumaces compescendi per brachium saeculare, 328. in oculis dabatur recursus ab Episcopo ad Concilium, 338. quomodo absolutionem petere possunt, cum sint infames, 341. per annum taliter permanentes sunt de haeresi suspecti, 342.

Excommunicatio quem in finem imponitur, 293. diversae ejus species, 307. quaenam est illa per rejectionem litterarum communicatoriarum, 308. qualis in Monasteriis, 310. stationes poenitentium incluserunt quandam excommunicationem, *ib.* medicinalis quaenam, *ib.* mortalis, *ib.* major quaenam est, 311. quando intelligitur lata, 312. ejus effectus, *ib.* minor quando contrahitur, *ib.* major est poena maxima, adeo caute ferenda, 313. 315. 319. eam praecedant tres monitiones, 320. numerus nimium adactus, 321. ob percussionem Clerici qualis incurritur, 322. quando, et qualis irrogetur, *ib.* caute irrogatur, 323. ea non perstringatur multitudo delinquentium, 324. in Gallia nec Ministri regii, 326. forma, qua olim ferebatur, *ib.* forma nunc adhibere solita, 327. moderni ritus circa excommunicationem ferendae sententiae, 327. antiquus eum ferendi, et ab illa absolvendi modus, 337. quisnam ab ea absolvere potest, 339.

Executio sententiae quando, et quomodo debeat fieri, 371. litterae, et mandata desuper, 372. forma exequendi, *ib.*

Executores testamenti quinam, 36. vide *Testamentum*.

Exemplar quando publicam fidem facit, 206.

Exemptiones: earum origo, 349. in quibusnam Monachi olim erant exempti a jurisdictione Episcoporum, *ib.* cur datae, 352. quousque se extendebant, *ib.* ab Episcopis datae, 353. Regis auctoritate stipantur, 355. a Papa confirmantur, 356. partialis quaeenam, *ib.* totalis seu emancipatio, 357. Monasterio S. Medardi concessae, *ib.* eas nimium affectant Monachi, 358. contra eas murmur, *ib. seq.* novi Ordinum Fundatores illas spernunt, 361. nimium aucta, *ib.* capitulorum, Universitatum, 362. odiofae, 363. sub quibus formulis dantur, *ib.* quaeenam tales, 364. dubiae an valeant, 365. quotuplex, *ib.* ad quosnam se extendit localis, *ib.* loca exempta manent intra diaecesin, 367. tridentina Decreta de iis, *ib.* ad functiones parochiales se non extendunt, 372.

Exilium pro nonnullis contumacibus statutum, 296.

Exorcistae quinam olim, et nunc. 117.

Expensae circa lites a quo solvendae, 254. lis circa eas quomodo deceditur, 256.

F.

Falsarii litterarum quomodo puniendi, 133.

Falsum: ejus crimen, 133. poenae contra illud, 134. quot modis fit, *ib.*

Fatalia: quid sunt in jure, 275.

Ferrum candens: per illud olim purgatio a crimine fiebat, 232.

- Fides*: ejus controversias definiendi auctoritas competit Episcopis, 104. illius symbolum condere soli an competat Pontifici. 105.
- Flagellum*: eo usi sunt Episcopi erga Clericos, et Abbates erga Monachos, 297.
- Fornicatio* grande crimen, 128. olim poenitentiae contra illius reos, *ib.* et nunc. *ib.*
- Forum*: ejus privilegium competit Clericis, 19. quousque se extendit, 22. competit quoque Ecclesiis, *ib.* extenditur quoque ad Clericorum familiares, *ib.* restringitur, 23. justitiae in causa criminali est civilis imperii, 60. competens respectu Episcoporum, 76. poenitentiae quousque se extendit, 86. poenitentiale a judiciali sejunctum, 89. quousque utrumvis se extendit, *ib. seq.* ecclesiastici quales Ministri, 156. *conscientiae* quatenam complectebatur, 215.
- Funeralia*: lis desuper orta deciditur in tribunali ecclesiastico, 35.

G.

- Gallia*: jurisdictio ecclesiastica restringitur, 12. et 24. in quibusnam causis Clerici subduntur tribunali ecclesiastico, 23. *seq.* pro Personis in dignitate constitutis solus Regis Senatus est Judex, 27. qualis praxis circa testamenta, 39. circa cognitionem bonorum ecclesiasticorum, 42. *seq.* processus circa possessorium et petitorium beneficiorum quomodo instituitur, 52. in quibusnam casibus Clerici subjiciuntur potestati saeculari, 70. Episcoporum causae dijudicantur a Concilio provinciali, 82. cur Inquisitio ibi introducta, 98. asseritur Episcopis aucto-

ritas decidendi fidei controversias, 106. libertates gallicanae, *ib.* circa Judices a Papa delegatos quid ibi? 148. *seq.* quomodo instituitur processus criminalis, 218. concordatum circa appellationes, 270. praefertim ab abusu, 271. quid ibi circa appellationes ad Papam, *ib.* appellationes ab *abusu* quomodo et quando instituuntur, 286. Clerici delinquentes sine degradatione puniuntur, 300. Regis Ministri non excommunicantur, 326.

Germania: quaenam causae ibi pertinent ad jurisdictionem ecclesiasticam, et quaenam ad saecularem, 46. quomodo lites circa ea ortae dirimantur, 56. in nonnullis civitatibus olim Inquisitio cognita, 98. ibi non amplius viget, 100.

H.

Haeresis quid sit, 91. undenam appellatur, *ib.* quisnam circa eam iudex, 92. ad eam devicendam olim impluratus Papa, 93. crimen publicum est, *ib.* ad eam requiritur perveracia, 94. illius nota non inuratur innocuis, 107.

I.

Immunitas a iudicio saeculari an competat Clericis quoad omnia delicta, 63.

Incestus quotuplex, 125. poenae contra eum, *ib.* cognitio de eo est mixti fori, 126.

Informatio in causis criminalibus quomodo fit, 218.

Inquisitio: ejus origo, 95. pluribus in locis recepta, 96. et 97. iudicii ordo formatur, *ib.* cur non in regno Neapolitano recepta,

98. et cur introducta in alias Provincias, 99. in Italia restauratur, *ib.* Congregatio desuper erecta, *ib.*

Instrumenta in judiciis: eorum auctoritas, 200. quotuplicia dantur, 201. publica ut sint, quid requiritur, 204. quaenam conducunt ad probandum, *ib.* plene probant, si sunt legitima, 206.

Interdictum, ejus definitio, et divisio, 330. generale non frequenter feratur, 331. quando et id ferri coepit, *ib. seq.* medium insolitum, *ib.* rigor mitigatur successive, *ib. seq.* eo durante quaenam licita, 334. illud violantes an excommunicantur, *ib.* quibus ritibus fertur, *ib.*

Irregularitas: in occulta dispensant Episcopi, 341. crimines exponitur, 342.

Indices, ad quos jubebantur fideles deferre suas causas in primitiva Ecclesia, 5. et 7. primitus tentent inter partes concordiam, 11. nec invigilent suis lucris, *ib.* ecclesiastici in quibusnam sunt incompetentes, 46. negligentes tenentur increpare Episcopi, 48. ordinarii, et extraordinarii, 138. Episcopi sunt ordinarii, *ib.* quinam adhuc 139. delegati quinam, 142. istorum numerus augetur, 143. synodales, 145. delegati in partibus, 147. non constituentur extra districtum litigantium. 148. *seq.* litigantes studeant conciliare, 150. quando assumant Assessorem, 158. Notarium, 169. strictam tenebuntur reddere rationem apud Deum, 174. citationem partium quomodo, et quando fieri curent, 178. munus quoad proba-

probationes dirigendas, 190. denuntiantis alium dotes considerent, 219. quomodo se gerant in processu criminali, *ib. seq.* pro captivis seligant sedulos custodes, 222. eorum partes quaenam, 239. qualitates in eis requisitae, 242. quomodo suum exercent officium, *ib. seq.* aequitatem causae considerent, 245. quomodo se praeparent ad decisionem causarum, 247. illorum iuramentum, *ib.* quinam seligantur, 248. studeant iustitiae, 251. quomodo ferant eam, *ib.* appellanti bus tenentur acta tradere, 278. post appellationem iudices a quibus nil innovare possunt, 279. nisi quae juvant appellationem, 280. quinam recusari possunt, 288. ipsimet causas recusationis cognoscere nequeunt, 289. omnes recusari nequeunt, *ib.* ecclesiastici quam poenam decernere possunt, 292.

Judicia ecclesiastica, ibi olim non viguit processus forensis, 9. primum sensim irrepsit, 11. eorum reverentia sensim viluit, 13. et cur, *ib.* in iis tractantur causae mere ecclesiasticae, 29. quidnam circa causas matrimoniales, 33. Natalium, 34. quomodo olim habita, 139. exercentur juxta jus strictum, 142. eorum ministri, 156. instar arbitriorum, 176. nunc juxta rigorem juris habentur, *ib.* eorum processus civilis, 177. in iis olim nulla litis contestatio, 184. quando in iis causae terminentur, 190. qualia olim, 213. ordo in iis servatus, 215. olim per aquam frigidam, ferrum candens, 238.

Judicia saecularia, quinam iis praeficiendi, 6. quomodo instituantur, 11. an ad ea pertinet judicare de causis criminalibus Clericorum, 62. ad ea non trahantur Clerici, 65. seu in quibusnam casibus, 70. in iis quae relae contra Officiales Episcoporum, 140. a quonam ibi examinantur testes, 195. in iis quomodo fiunt appellationes, 273.

Juramentum an ratione ejus contractus subduntur judicio ecclesiastico, 47. non fiat frequenter, 132. et 155. *calumniae* quando et a quibus fit, 185. Clericis olim istud remissum, 186. olim, et nunc rarius in usu, 187. *malitiae* 188. a testibus faciendum, 196. per illud probatio, 207. voluntarium, et necessarium, *ib.* quando fit, et permittitur, 208. suppletorium, 210. pro purgatione canonica, 235. *Judicum*, 246.

Jurisdictio ecclesiastica in primitiva Ecclesia circa causas civiles, 5. olim nimis extensa, 9. praesertim in Gallia restringitur, 12. in quibusnam causis, 14. cum Principibus desuper eriguntur concordata, 15. ejus immunitio quando coepit, *ib.* inter eam, et saecularem quinam fines, 29. quousque nunc se extendit, *ib.* et 45. ad causas pias, 30. quomodo ad causas matrimoniales, 31. qualis conciliatio inter eam, et saecularem, 33. an etiam quoad causas Natalium, 34. testamentorum, 35. circa has multum restricta, 39. circa bona Ecclesiarum, et Clericorum, 42. an ad contractus ratione juramenti, 46. an ad causas miserabilium personarum, 47. quoad causas beneficiales tam

in petitorio, quam in possessorio, 48. criminalis, 60. an se extendat ad crimina Clericorum, 61. ad punienda quæenam crimina se extendit. 109. usque 137. diversi ejus gradus, 267. non turbatur per appellationes ab abusu, 287. vi illius ferendi censuras habetur potestas, 306.

Jurisdictio saecularis ab ea exempti Clerici, 19. eorum quoque familiares etc. 22.

Jus Patronatus: circa illud litem dirimit potestas spiritualis, 35.

L.

Legata pia in testamentis executioni dentur, 41.

Legimitas, a quonam lis desuper orta adjudicatur, 34.

Lenocinium, contra illud poenae, 122.

Libellus in litis contestatione quomodo offerendus, 181. et instructus sit, 182. si emendatur, quid tum? 183.

Lites in primitiva Ecclesia inter fideles quomodo olim terminatae, 5. Clericorum inter se quomodo decidentur, 17. earum contestatio quomodo fiat, 181. sine hac processus nullus, 183. ejus effectus, *ib.* expensas quis solvere tenetur, 254. circa expensas quomodo adjudicandae, 256.

Litigantes olim ab ipsis Imperatoribus pro decisione causarum ad Episcopos amabantur, 8. *seq.* post lites contestationem vocantur ad juramentum calumniae, 184. non finantur lites nimium protrahere, 243. victi in expensas condemnantur, 254.

M.

Magia etiam in bonum finem adhibita prohibetur, 111. contra eam Decreta Principum, 112. olim sat frequens, 113. in ea dijudicanda caute procedendum, 115. quot modis fit, *ib.*

Magistratus quovis revereri debemus, 27. *seq.* majores quinam reputantur, 157.

Maleficius unde dictum, 111.

Matrimonium, ejus causae pertinent ad forum ecclesiasticum, 31. *seq.* eas sibi reservarunt Episcopi, 34. circa eandem qualis conciliatio inter forum ecclesiasticum, et civile, *ib.*

Manutenentia quidnam sit, 54. quaenam ad eam requiruntur, *ib.*

Monachus contra eum poenae, 119. *seq.*

Monachi, eorum lites quomodo terminentur, 17. cum iis accelerentur, 189. rei supplicii non subjiciantur, 303. primaevus eorum status, 345. suum statum relinquere nequeunt *ib.* commendantur Episcopis, *ib.* contra eos coram quo olim actio intentabatur, 346. cur exempti, 348. et in quibus? 349. ad sacros gradus evecti, *ib.* chryσμα ab Episcopis obtinent, 350. habent liberam Abbates eligendi potestatem, *ib.* eorum bonis consulitur, 344. Fundatorum precibus obtinuerunt sua privilegia, 352. a quonam, et cur illa obtinuerunt, 353. quomodo iis utantur, 355. privilegia quoque sua obtinent a Sede Apostolica, 356. eorum exemptio quotuplex, *ib. seq.* proclives ad exemptiones, 358. eorum Abbates insolescunt, 359. privilegia adulterina, 360. excessus eorum,

361. contra eorum exemptiones insurgitur, 367. delinquentes extra Monasteria, 368. quoniam dicuntur degere extra Monasteria, *ib.* in causis civilibus coram quo conveniendi, 369. in quibus ab Episcopis nullo modo sunt exempti, 372. sunt cultior Cleri pars, 373. pro cura animarum adhibeantur, *ib.* *Monasteria*, iis olim inclusi delinquentes, 119. eorum Syndici sint Laici, 167. Clerici lapsi iis includebantur in poenam, 295. et 303. in iis carcer pro puniendis contumacibus, 296. in iisdem flagellorum usus, 297. qualis olim ibi excommunicatio, 309. *seq.* non condantur sine Episcoporum licentia, 346. eorum jura laeduntur ab episcopis, 348. cur exempta, *ib.* et in quibus, 349. indemnitati pro illorum bonis consulitur, 350. fervetur in iis religiosa clausura, *ib.* exempta, et non exempta, 357. privilegia adulterina, 360. sunt Seminaria cultioris Cleri, 372.

Mulctae pecuniariae quando ab Ecclesia impositae 294. quem in finem adhibitae, 295.

N.

Natales: causae eos tangentes pertinent ad forum ecclesiasticum, sed qualiter, 34.

Notarius, ejus officium, 169. regio-apostolicus quisnam, *ib.* munus honorificum, 171. unde dicitur, 201. alius regius etc. *ib.* examinatur ab Episcopo, *ib.* et quando apostolicus, 76. dotes, 202. istius jura et praerogativae, 203. quomodo administret officium, *ib.* *seq.* appellanti tenetur acta tradere, 278.

O.

Officia publica quomodo distribuenda, et administranda, 249.

Officialis Episcopi: istius officii origo, 138. contra *Officiales* istos olim querelae, 140. numerus auctus, *ib.* *Judex ordinarius* est, 141. ejus jurisdictionem potest Episcopus restringere, *ib.* constitui potest *judex delegatus* a Papa, 146.

Ordines minoribus insigniti an gaudeant privilegio fori, 74.

Originale alicujus *Scripturae* plene probat, 206.

P.

Parochi, quatenus solemnitas requiritur pro testamento coram iis factò, 38. moneant moribundos *Parochianos* de conficiendo testamento, 41. instruant populum, ut caveant sibi a rebus magicis, 116. quomodo coerceant crimina in populo, 137.

Pensionarius, ejus officium, 168.

Perjurium grave delictum contra Deum, 132. poenae contra illud, *ib.*

Petitorium circa causas *beneficiales* a quonam cognoscitur, et deciditur, 49.

Poenitentia canonica, quatenus olim, 86. pro quibus peccatis, *ib. seq.* publica, et privata, 87. coacta olim saepe in usu, 88. contra varia crimina, *ib.* usque, 137. qualis olim ejus processus, 213. ejus olim ordo, 302.

Poenae quem in finem injunguntur, 239. quoduplicis, *ib.* pecuniariae quando impositae, 294. inter eas olim erat reclusio in *Monasteria*, 295. ibi *carcer*, *ib.* *exilium*, 296.

emigratio, 297. flagellatio, *ib.* degradatio, 299. retrusio in Monasteria, 303. quas injungere possunt judices ecclesiastici, 304.

Pontifex, ingemiscit restrictae jurisdictioni ecclesiasticae, 13. praescribit solemnitatem testamentorum, 38. Episcoporum judicium renovare potest, 77. an ei competat potestas episcopos judicandi, 79. *seq.* ad eum fit recursus ad devicendas haereses, 93. qui ab ejus communione se separat, schismaticus supponitur, 100. cum illo concertationes Asianorum, et Africanorum, 102. ad eum devolvuntur causae majores, 105. praesertim fidei, *ib.* ejus Bullae etc. in Gallia revidentur, 106. ad eum appellationes frequentatae, 143. nimium frequenter delegat causas, *ib.* saepius constituit plures judices delegatos, 146. distincta ejus potestas ab imperatoria, 211. debet promulgare ecclesiae judicia, 263. ad eum datur appellatio vi Primatus, 268. et quidem ex toto orbe christiano, 272. aliter punit, ac Imperator, 302.

Positiones in judiciis ecclesiasticis quid sunt, 194.

Possessio beneficiorum juris quaenam sit, 55. manutenentia quoad eam, *ib.* relevat ab onere, probandi, 191.

Possessorium circa causas beneficium a quonam deceditur, 48. quotuplex, 50. an unacum eo possit, cognosci petitorium, 53. coram quibus fit ejus cognitio, *ib.* quotupliciter id fundatur, 55.

Potestas, cuius debetur reverentia, 27. inter spiritualement, et saecularem limites, 29. sae-

- cularis ad quid instituta, 61. ecclesiasticae et saecularis divisio, 211.
- Praesumptio* quid sit, 192. quotuplex, *ib.*
- Principes*, iis debetur reverentia, 27. agnoscunt causas mere ecclesiasticas ad forum ecclesiasticum pertinere, 30. eorum est punire delicta criminalia, 60. ecclesiasticorum potestas differt a potestate saecularium, 98.
- Privilegiati* calus, et delicta Clericorum, quae nam sunt, 69. et quotnam, 72.
- Privilegium fori* competens Clericis, 19. eorum familiaribus, 21. nimium extensum, 23. circa causas criminales Clericorum, 65. et cur? *ib.* olim nimium universale, 69. eo omnes Clerici gaudent, 72. non faveat fraudulentis, 74.
- Probatio* in judiciis quid sit, 190. quando, et quomodo sit, 191. ejus effectus, *ib.* per testes, 194. per varias scripturas, 204. per juramentum, 207. in causis criminalibus quae nam requiruntur, 228.
- Processus* in judiciis ecclesiasticis, 175. *seq.* inter ordinarium, et summarium discrimen, 182. summarium quinam, 184. poenitentialis, qualis olim, 213. accusatorius, denuntiatorius, et inquisitorius 216. quomodo fit. 219.
- Procurator* ejus officium in judiciis, 165. quibus nam in casibus admittitur, *ib.* juramentum, 166. mandatum habeat in scriptis, 167. *fisci* in Curiis ecclesiasticis, 171. officii quisnam dicitur, *ib.* de eo querelae, 173.
- Promotor* in curiis ecclesiasticis: ejus officium, 171. de eo querelae. 172. in causis crimi-

nalibus, 218. et 220. ibi est velut accusator, 225.

Propositio erroris quid sit, 284.

Purgationes vulgares quaenam olim, 230. quomodo peragebantur, *ib.* quando olim adhibitae, 234. dein proscriptae, *ib.* canonica quaenam 235. testes adhibiti, *ib.* *manu quinta etc.* qualis erat, 236.

R.

Raptus contra committentes eum poenae, 124. quinam has incurrunt, 125.

Recredentia quid sit, 50. circa eam quis praefertur, *ib.* circa eam quid judici agendum, 52.

Recusatio iudicis quid sit, 289. ex quibusnam causis datur, *ib.* ad quousnam extendi potest, 290. causas ejus quis cognoscit, *ib.*

Regulares tenentur promulgare censuras ab Episcopis latas, 307. sibi nimia privilegia affectantes, 360. extra claustra delinquentes ab episcopis puniri possunt, 368. ad eos monita, 573.

Relator: ejus officium, 244.

Reservationes Apostolicae a casibus papalibus quis absolvere potest, 340. non sunt ubivis omnes receptae, *ib.*

Revisio quid sit, 284. quomodo petitur, *ib.* est medium extraordinarium, 285. qualiter fiat, *ib.*

Reus, dantur cuivis dilationes ad se defendendum, 228. quando potest torturae subijci, 229.

S.

Sacramenta, causae ea tangentes pertinent ad forum ecclesiasticum, 30.

Sacrilegium quid sit, 129. contra illius reos poenitentiae, *ib.* multiplex illius species, 134.

Schisma succenturiatur haeresi, 100. quid significat, 101. quisnam illius reus, *ib.* definitur, *ib.* an illud exortum inter Asianos ob celebrationem Paschatis, 102. an inter Africanos ob baptismum haereticorum, *ib.* inter particulares Ecclesias, 103. hujus criminis poenae, *ib.* potest esse sine haeresi, 104. Judex circa illud quisnam est, *ib.*

Scripturae variae quomodo conducunt ad probandum, 204. earum originale ad id petitur, 205. privatae an probant, 206.

Secretarius: ejus officium, 169. Episcoporum, 170.

Sententia multiplex, 239. interlocutoria duplex, 240. provisoria, 241. in hac requiritur aliquando cautio, 242. an in favorem amici ferre potest, 250. quomodo, et a quonam promulgatur, 251. fiat mentio expensarum, 255. ejus executio quando, et quomodo fieri debet, 257. quando transit in rem judicatam, 276. quando datur ejus reformatio, 283.

Servitus: de ea circa bona Clericorum etc. quisnam cognoscit. 42.

Sortilegium quid sit, 109. a Patribus damnatus, 110. cur divinatio dicitur, 111. contra illud poenae, 114.

Stationes poenitentium olim incluserunt excommunicationem, 310.

S. Stephanus: ejus lis cum Africanis, 102.

Stuprum quomodo committitur, 122. contra illud poenae, *ib.* et 123. ex eo datur actio, *ib.* cum violenta compressione junctum quomodo punitur, 124.

Subdelegati Judices quomodo ab iis appellandum 145.

Suspensio: ejus definitio, et divisio, 335. varii illius gradus, 336. a beneficio, *ib.* feratur in scriptis, *ib.* latae sententiae, 337. eam violans irregularis, *ib.*

Superstitio quando committitur, 114. contra eam poena, *ib.* omnino tollatur, 117.

Syndicus: unde ejus nomen, 167. vocatur quoque Pensionarius, 168. differt ab officio Procuratorum, *ib.*

T.

Testes: probatio per eos, 194. a quo producuntur, examinantur etc. *ib. seq.* quinam a ferendo testimonio excusantur, 195. quinam prohibentur, *ib.* quotnam faciunt plenam fidem, 196. curare tenentur de veritate dicenda, *ib.* quomodo, et a quonam examinentur, 197. testimonia scriptis mandentur, 198. exceptiones contra eos, *ib.* in causis criminalibus adhibiti, 220. negante accusato crimen iterum examinantur, 227. *Sacramentales* in purgatione canonica, 236.

Testamenta eorum causae olim tribunali ecclesiastico delatae, 35. Parochianorum coram Parochis suis facta quomodo valent, 37. circa illa decrevit auctoritas Judicum ecclesiasticorum, *ib. seq.* quaenam mixti fori, 38. et 39. nonnullibi Laicorum ad Judicem

laicum, Ecclesiasticorum autem cognitio pertinet ad Judicem ecclesiasticum, 40. circa Legata qualis praxis, 41. fiant tempeſtiva, *ib.*

Titulus circa recredientiam quid sub nomine ejus venit, 50.

Tonſura: ea inſigniti an gaudeant privilegio fori, 73. 75.

Tortura: ei quando reus poteſt ſubjici, 115. ſubjiciantur Clerici delinquentes, 303.

U.

Vicarius Generalis ejus officium quando ortum, 139. qualis jurisdictio ei competit, 141.

S. Victor: ejus concertatio cum Aſianis, 101.

Universitates acquirunt exemptiones, 361.

Uſura inter crimina eccleſiaſtica, 135. a peccato quaenam excuſatur, *ib.* poenae contra illius reos, 136. eſt mixti fori, *ib.*

CONSPECTUS.

IV. PARTIS.

DE JUDICIIS ECCLESIASTICIS.

	Pag.
Titulus I. <i>de jurisdictione ecclesiastica.</i>	5
Titulus II. <i>de causis ecclesiasticis.</i>	29
Titulus III. <i>de jurisdictione criminali.</i>	60
Titulus IV. <i>de delictis ecclesiasticis.</i>	86
Titulus IV. <i>de reliquis delictis ecclesiasticis.</i>	109
Titulus V. <i>de Judicibus ordinariis.</i>	138
Titulus VI. <i>de Ministris Curiae ecclesiasticae.</i>	156
Titulus VII. <i>de instructione causarum civilium.</i>	175
Titulus VIII. <i>de instructione causarum criminalium.</i>	213
Titulus IX. <i>de sententia et executione.</i>	239
Titulus X. <i>de appellationibus, et recusationibus.</i>	264
Titulus XI. <i>de poenis, et censuris ecclesiasticis.</i>	293
Titulus XII. <i>de exemptionibus Regularium.</i>	344

CONSPICUUS

IV. PARTIS

AD HOC SPECTANTIA

PAG.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200

